T.C.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

AKDENİZ BÖLGESİ GELENEKSEL SU YAPILARININ KAŞ ÖRNEKLERİ İLE İNCELENMESİ

Havva Özlem ÇELMELİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

PEYZAJ MİMARLIĞI

ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ŞUBAT 2025

ANTALYA

T.C.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

AKDENİZ BÖLGESİ GELENEKSEL SU YAPILARININ KAŞ ÖRNEKLERİ İLE İNCELENMESİ

Havva Özlem ÇELMELİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

PEYZAJ MİMARLIĞI

ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ŞUBAT 2025

ANTALYA

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

AKDENİZ BÖLGESİ GELENEKSEL SU YAPILARININ KAŞ ÖRNEKLERİ İLE İNCELENMESİ

Havva Özlem ÇELMELİ

PEYZAJ MİMARLIĞI

ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ŞUBAT 2025

Evrak Tarih ve Sayısı: 15.02.2025-672

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

AKDENİZ BÖLGESİ GELENEKSEL SU YAPILARININ KAŞ ÖRNEKLERİ İLE İNCELENMESİ

Havva Özlem ÇELMELİ

PEYZAJ MİMARLIĞI

ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Bu tez 13/02/2025 tarihinde jüri tarafından Oybirliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Meryem ATİK (Danışman)
Prof. Dr. Meryem Elif ÇELEBİ KARAKÖK
Doç. Dr. Arzu ALTUNTAŞ

Bu belge, güvenli elektronik İmza ile imzalanmıştır.
Evrak sorgulaması https://turkiye.gov.tr/ebd?eK=5543&eD=BSFP420PR3&eS=672 adresinden yapılabilir. (PIN:86152)

ÖZET

AKDENİZ BÖLGESİ GELENEKSEL SU YAPILARININ KAŞ ÖRNEKLERİ İLE İNCELENMESİ

Havva Özlem ÇELMELİ

Yüksek Lisans Tezi, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Meryem ATİK

Şubat 2025; 137 sayfa

Su dünyadaki en önemli fiziksel bileşenlerden biridir. Yaşamın devamı için gerekli olan bu kaynağa ulaşmak tüm canlıların ilk hedefidir. Uygarlığın ve kentleşmenin ilk örnekleri daima verimli sulak alanların kenarında ortaya çıkmış ve basit su iletimi yapıları ile ilerlemiştir. Kentler büyüdükçe insanların suya olan ihtiyacı artmış, yeterli miktarda su bulmak bir problem haline gelmiştir. Bu problemle başa çıkmak gereksinimi su yapılarının inşa edilmesini sağlamıştır. Barajlar, kanallar, su kemerleri, tüneller, kuyular, çeşitli türde ve boyutta borular, çeşmeler, sarnıçlar gibi yapılar sayesinde suyun taşınımı, depolanması ve dağıtımı ile ihtiyaç duyulan temiz suya her daim erişim mümkün kılınmıştır. Günümüzün vazgeçilemez altyapı unsurlarından olan bu yapılar toplumların su yönetim kararlarını, iklimsel krizlerle başa çıkma yeteneklerini, su kullanımındaki sürdürülebilirlik prensiplerine katkılarını ve kırsal alanlarda geliştirilmiş örnekleri gösteren eserlerdir.

Bu çalışma Antalya ili Kaş ilçesine bağlı köy yerleşimlerinde bulunan geleneksel su yapılarının (havuz, kuyu ve sarnıç) tarihî, mimarî ve işlevsel özelliklerini incelemeyi amaçlamaktadır. Kaş, Likya uygarlığından Osmanlı İmparatorluğu'na ve günümüze kadar uzanan süreçte, su kaynaklarının sınırlılığı nedeniyle farklı dönemlere özgü su yönetimi çözümleri geliştiren önemli bir bölge olmuştur. Bu bağlamda, geleneksel su yapıları, bölgenin hem fiziki hem de kültürel peyzajını şekillendiren temel unsurlar arasında yer almaktadır.

Çalışma üç temel aşamadan oluşmaktadır: hazırlık ve literatür taraması, arazi çalışması ve veri toplama süreci ile verilerin analiz ve değerlendirilmesi. İlk aşamada, bölgenin tarihî, coğrafi ve kültürel bağlamını anlamaya yönelik kapsamlı bir literatür taraması gerçekleştirilmiş, geleneksel su yapılarının genel özellikleri ve Kaş ilçesindeki dağılımı belirlenmiştir. Arazi çalışması sırasında, yerinde gözlemler yapılmış; yapıların mevcut durumlarını belgelemek amacıyla görüşme formları doldurulmuş, fotoğraf çekimi, ölçümler ve rölöve çizimleri yapılmış bu yöntemlerle veri toplama işlemi sağlanmıştır. Elde edilen veriler, geleneksel su yapılarının tipolojik sınıflandırılması, mekânsal dağılımı ve işlevsel özelliklerinin değerlendirilmesi amacıyla analiz edilmiştir.

Araştırma bulguları, Kaş ilçesindeki geleneksel su yapılarının bölgenin iklimsel koşullarına uyum sağlamak amacıyla tasarlandığını ve suyun sürdürülebilir kullanımını destekleyen önemli yapılar olduğunu ortaya koymuştur. Bu yapılar, teknik ve estetik açıdan dikkat çekici özelliklere sahip olmakla birlikte, modernleşme ve kentleşme süreciyle işlevlerini yitirme tehlikesiyle karşı karşıyadır. Çalışma, bu yapıların kültürel

ve tarihî miras olarak önemini vurgulamakla kalmayıp, aynı zamanda bu yapıların sürdürülebilirlik ve iklim değişikliği gibi çağdaş sorunlar bağlamında yeniden değerlendirilmesine yönelik bilimsel bir temel sunmaktadır.

ANAHTAR KELİMELER: Geleneksel su yapısı, Kaş, Kırsal miras, Su yönetimi, Yerel mimari

JÜRİ: Prof. Dr. Meryem ATİK

Prof. Dr. Meryem Elif ÇELEBİ KARAKÖK

Doç. Dr. Arzu ALTUNTAŞ

ABSTRACT

ANALYSIS OF THE MEDITERRANEAN REGION'S TRADITIONAL WATER STRUCTURES WITH THE EXAMPLES OF KAŞ

Havva Özlem ÇELMELİ

MSc Thesis in Landscape Architecture

Supervisor: Prof. Dr. Meryem ATİK

February 2025; 137 pages

Water is one of the most important physical components in the world. Access to this resource, which is essential for the continuation of life, is the first goal of all living things. The first examples of civilization and urbanization have always emerged at the edge of fertile wetlands and progressed with simple water transmission structures. As cities grew, people's need for water increased and finding enough water became a problem. The need to cope with this problem led to the construction of water structures. Thanks to structures such as dams, canals, aqueducts, tunnels, wells, pipes of various types and sizes, fountains, cisterns, etc., the transportation, storage and distribution of water has made it possible to access the clean water always. These structures, which are indispensable elements of today's infrastructure, are works that show the water management decisions of societies, their ability to cope with climatic crises, their contribution to sustainability principles in water use, and examples developed in rural areas.

This study aims to examine the historical, architectural and functional characteristics of traditional water structures (pools, wells and cisterns) in the village settlements of Kaş district of Antalya province. From the Lycian civilization to the Ottoman Empire to the present day, Kaş has been an important region that has developed water management solutions specific to different periods due to the limited water resources. In this context, traditional water structures are among the key elements that shape both the physical and cultural landscape of the region.

The study consists of three main phases: preparation and literature review, fieldwork and data collection, and data analysis and evaluation. In the first stage, a comprehensive literature review was conducted to understand the historical, geographical and cultural context of the region, and the general characteristics and distribution of traditional water structures in Kaş district were identified. During the fieldwork, on-site observations were made; interview forms were filled out, photographs were taken, measurements and survey drawings were made to document the current conditions of the structures, and data collection was achieved through these methods. The data obtained were analysed with the purpose of evaluate the typological classification, spatial distribution and functional characteristics of traditional water structures.

The research findings revealed that the traditional water structures in Kaş district were designed to adapt to the climatic conditions of the region and are important structures that support the sustainable use of water. Although these structures have

remarkable technical and aesthetic features, they are in danger of losing their functions due to modernization and urbanization. The study not only emphasizes the importance of these structures as cultural and historical heritage but also provides a scientific basis for their re-evaluation in the context of contemporary issues such as sustainability and climate change.

KEYWORDS: Kaş, Rural heritage, Traditional water structures, Vernacular elements, Water management

COMMITTEE: Prof. Dr. Meryem ATİK

Prof. Dr. Meryem Elif ÇELEBİ KARAKÖK

Ass. Prof. Arzu ALTUNTAŞ

ÖNSÖZ

Akdeniz Bölgesi'nin geleneksel su yapılarına dair literatür kaydını oluşturmak ve bölgenin kültürel mirasını daha iyi anlamak amacıyla yaptığımız bu tez çalışması hem tarihsel hem ekolojik açıdan büyük bir öneme sahip olan, suyun tarihsel kullanımını ve mimarisini, yerel halkın yaşam biçimlerini şekillendiren unsurları ele almaktadır.

Öncelikle, bu çalışmanın her aşamasında bana rehberlik eden, bilimsel birikimini ve deneyimini cömertçe paylaşan değerli tez danışmanım Prof. Dr. Meryem Atik'e, yüksek lisans eğitimim boyunca çalışma konumun seçiminden tez aşamasına kadar tüm süreçte gösterdiği sabır, ilgi ve yönlendirmeleri için içtenlikle teşekkür ederim. Onun katkıları, bu çalışmanın oluşum ve şekillenmesinde en belirleyici faktör olmuştur.

Ayrıca, her zaman yanımda olan ve beni her daim destekleyen aileme sonsuz minnetlerimi sunarım. Onların sabrı, sevgisi ve desteği, bu süreçte en büyük güç kaynağım olmuştur.

Çalışmanın her aşamasında, özellikle saha çalışmalarında yanımda olan ve beni motive eden arkadaşlarım Gülsüm Parlakkaya, Parisa Danishmend ve Melike Hayriye Akbal'a teşekkür ederim.

Arazi çalışmamda bana yardımcı olan ve bölgede sağladığı bilgilerle bu çalışmayı zenginleştiren Kaş ilçesindeki muhtarlara ve yerel halkına teşekkür ederim. Onların sağladığı rehberlik ve dostça yaklaşımı, araştırmamı daha derinlemesine anlamama olanak tanımıştır.

Ayrıca, çalışmam boyunca sağladığı değerli dokümantasyon süreci bilgileri ve uzmanlık bilgisiyle araştırmamın bilimsel altyapısını güçlendiren Mimar ve Sanat Tarihçisi Şebnem Alp'e teşekkür ederim. Onun katkıları, özellikle geleneksel su yapılarının kültürel ve tarihi bağlamda değerlendirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışmanın, geleneksel su yapılarının korunması ve sürdürülebilir kullanımına katkı sağlamasını dilerim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET ….....i
ABSTRACT.....iii
ÖNSÖZ v
AKADEMİK BEYAN x
SİMGELER VE KISALTMALAR xi
ŞEKİLLER DİZİNİ.....xii
ÇİZELGELER DİZİNİ xvii
1. GİRİŞ 1
2. KAYNAK TARAMASI 3
2.1. Tarih Boyunca Su Kullanımı 3
2.2. Su ve Su Yönetimi 4
2.3. Tarihi Su Yapıları 6
2.3.1. Qanat-Kehriz 6
2.3.2. Kuyu 7
2.3.3. Sarnıç 8
2.3.4. Aqueducts-Su kemerleri 8
2.4. Anadolu'da Geleneksel Su Yapıları 9
2.4.1. Hitit ve Urartu Dönemi Su Yapıları 9
2.4.2. Helenistik, Roma ve Erken Bizans Dönemi Su Yapıları 10
2.4.3. Selçuklu Dönemi Su Yapıları 10
2.4.4. Osmanlı Dönemi Su Yapıları 10
2.4.5. Cumhuriyet Dönemi Su Yapıları 10
2.5. Su Yapılarının Güncel Durumu 11
3. MATERYAL VE METOT 12
4. BULGULAR.....16
4.1. Kaş Bölgesi Doğal Yapı Özellikleri 16
4.1.1. İklim 16
4.1.2. Bitki Örtüsü 16
4.1.3. Topografya 16
4.1.4. Hidrografya 16
4.2. Kaş Bölgesi Kültürel Yapı Özellikleri 17

4.2.1. Yerleşim Tarihi 17
4.1.2. İlçe Nüfusu 17
4.3. Kaş Bölgesi Geleneksel Su Yapıları 18
4.3.1. Ağullu 19
4.3.1.1. Ağullu-1 su sarnıcı ve kuyu yapısı özellikleri 20
4.3.1.2. Ağullu-2 su sarnıcı ve özellikleri 22
4.3.2. Bayındır 24
4.3.2.1. Bayındır-1 su sarnıcı ve özellikleri 25
4.3.2.2. Bayındır-2 kuyu yapıları ve havuz özellikleri 28
4.3.3. Beldibi 30
4.3.3.1. Beldibi su yapıları ve özellikleri 31
4.3.4. Belenli 35
4.3.4.1. Belenli-1 su sarnıcı ve özellikleri 36
4.3.4.2. Belenli-2 su sarnıcı ve özellikleri 38
4.3.4.3. Belenli-3 havuz ve kuyu yapıları özellikleri 40
4.3.5. Bezirgan 42
4.3.5.1. Bezirgan-1 kuyu yapıları ve özellikleri 43
4.3.5.2. Bezirgan-2 su sarnıcı ve özellikleri 45
4.3.5.3. Bezirgan-3 su sarnıcı ve özellikleri 48
4.3.5.4. Bezirgan-4 su sarnıcı ve özellikleri 50
4.3.6. Boğazcık 52
4.3.6.1. Boğazcık-1 su sarnıcı ve havuz yapısı özellikleri 53
4.3.6.2. Boğazcık-2 kuyu ve havuz yapıları özellikleri 54
4.3.7. Cemre 58
4.3.8. Çataloluk 58
4.3.8.1. Çataloluk-1 kuyu yapıları ve özellikleri 59
4.3.8.2. Çataloluk-2 kuyu yapıları ve özellikleri 61
4.3.8.3. Çataloluk-3 su sarnıcı ve özellikleri 62
4.3.9. Çayköy 64
4.3.9.1. Çayköy-1 kuyu yapısı ve özellikleri 66
4.3.9.2. Çayköy-2 su sarnıcı ve özellikleri 67
4.3.9.3. Çayköy-3 kuyu yapısı ve özellikleri 69

4.3.9.4. Çayköy-4 kuyu yapısı ve özellikleri 71
4.3.9.5. Çayköy-5 su sarnıcı ve özellikleri 73
4.3.10. Çeşme 75
4.3.10.1. Çeşme-1 su sarnıcı ve özellikleri 75
4.3.10.2. Çeşme-2 su sarnıcı ve özellikleri 77
4.3.10.3. Çeşme-3 su sarnıcı ve kuyu yapısı özellikleri 79
4.3.11. Çukurbağ 81
4.3.11.1. Çukurbağ-1 su yapıları ve özellikleri 82
4.3.11.2. Çukurbağ-2 su yapıları ve özellikleri 84
4.3.11.3. Çukurbağ-3 su sarnıcı ve özellikleri 86
4.3.11.4. Çukurbağ-4 su yapıları ve özellikleri 88
4.3.11.5. Çukurbağ-5 su sarnıcı ve özellikleri 90
4.3.12. Dirgenler 92
4.3.13. Gömbe 92
4.3.14. İslamlar 93
4.3.15. Kasaba 93
4.3.16. Sarılar 93
4.3.17. Sinneli 93
4.3.17.1. Sinneli-1 su yapıları ve özellikleri 94
4.3.17.2. Sinneli-2 su yapıları ve özellikleri 96
4.3.17.3. Sinneli-3 kuyu yapıları ve özellikleri 99
4.3.17.4. Sinneli-4 kuyu yapıları ve özellikleri 100
4.3.18. Sütleğen 103
4.3.19. Uğrar 103
4.3.20. Üzümlü 103
4.3.20.1. Üzümlü su yapıları ve özellikleri 104
4.3.21. Yaylakılınçlı 107
4.3.22. Yeşilbarak 107
4.4. Su Yapılarının Analizi 108
5. TARTIŞMA 116
6. SONUÇLAR 121
7. KAYNAKLAR 130

8. EKLER.....136
ÖZGEÇMİŞ

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum "Akdeniz Bölgesi Geleneksel Su Yapılarının Kaş Örnekleri ile İncelenmesi" adlı bu çalışmanın, akademik kurallar ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını belirtir, bu tez çalışmasında bana ait olmayan tüm bilgilerin kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

……./……../20....

Öğrencinin Adı Soyadı

İmzası

SİMGELER VE KISALTMALAR

Simgeler

% : Yüzde

m : Metre

cm : Santimetre

Kısaltmalar

ASAT : Antalya Su ve Atıksu İdaresi

AKVKBK : Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurul Kararı

DSİ : Devlet Su İşleri

MÖ : Milattan Önce

MS : Milattan Sonra

MSKÜ: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

UNESCO : Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1. Qanat su yapısı şematik kesiti 7
Şekil 2.2. Antik kuyu yapısı çizimleri (a) ve Sinneli köyü su kuyusu (b) 7
Şekil 2.3. Boğazcık köyü sarnıç yapısı (a) ve sarnıç yapısı iç mekanı (b) 8
Şekil 2.4. Su kemeri yapıları şematik gösterimi 9
Şekil 3.1. Çalışma alanı 12
Şekil 3.2. Konumlarına göre su yapıları örnekleme alanlarının dağılımı 13
Şekil 3.3. Araştırma yöntemi akış şeması 15
Şekil 4.1. Ağullu köyü su yapılarının konumu 19
Şekil 4.2. Ağullu-1 su sarnıcı ve kuyu yapısı; konum (a) ve yerleşim planı (b) 20
Şekil 4.3. Ağullu-1 su sarnıcı; sarnıç yapısı (a), sarnıç kitabesi (b), su kuyusu (c) 21
Şekil 4.4. Ağullu-1 su sarnıcı ve çevresi 21
Şekil 4.5. Ağullu-2 su sarnıcı; konum (a) ve yerleşim planı (b) 22
Şekil 4.6. Ağullu-2 su sarnıcı; ön görünüş (a), kitabe (b), perspektif (c) 22
Şekil 4.7. Ağullu-2 su sarnıcı ve çevresi 23
Şekil 4.8. Ağullu-2 su sarnıcı rölöve detayları 24
Şekil 4.9. Bayındır köyü su yapılarının konumu 25
Şekil 4.10. Bayındır-1 su sarnıcı; konum (a) ve yerleşim planı (b) 26
Şekil 4.11. Bayındır-1 su sarnıcı; ön görünüş (a), Perspektif (b), Yan görünüş (c) 26
Şekil 4.12. Bayındır-1 su sarnıcı ve çevresi 27
Şekil 4.13. Bayındır-1 su sarnıcı rölöve detayları 28
Şekil 4.14. Bayındır-2 kuyu yapıları ve havuz; konum (a) ve yerleşim planı (b) 28
Şekil 4.15. Bayındır-2 su yapıları ve çevresi 29
Şekil 4.16. Bayındır-2 su yapıları rölöve detayları 30
Şekil 4.17. Beldibi köyü su yapılarının konumu 31
Şekil 4.18. Beldibi havuz yapıları konum 32
Şekil 4.19. Beldibi havuz yapıları ve çevresi 32
Şekil 4.20. Belenli köyü su yapılarının konumu 35
Şekil 4.21. Belenli-1 su sarnıcı; konum (a) ve yerleşim planı (b) 36
Şekil 4.22. Belenli-1 su sarnıcı; yol cephesi görünüş (a), perspektif (b) 37
Şekil 4.23. Belenli-1 su sarnıcı ve çevresi 37
Şekil 4.24. Belenli-2 su sarnıcı; konum (a) ve yerleşim planı (b) 38
Şekil 4.25. Belenli-2 su sarnıcı; perspektif (a), ön cephe (b) 38

Şekil 4.26. Belenli-2 su sarnıcı ve çevresi 39
Şekil 4.27. Belenli-2 su sarnıcı rölöve detayları 40
Şekil 4.28. Belenli-3 havuz ve kuyu yapıları; konum (a) ve yerleşim planı (b) 40
Şekil 4.29. Belenli-3 havuz ve kuyu yapıları ve çevresi 41
Şekil 4.30. Belenli-3 kuyu yapıları rölöve detayları 42
Şekil 4.31. Bezirgan köyü su yapılarının konumu 43
Şekil 4.32. Bezirgan-1 kuyu yapıları; konum (a) ve yerleşim planı (b) 44
Şekil 4.33. Bezirgan-1 kuyu yapıları ve çevresi 44
Şekil 4.34. Bezirgan-1 kuyu yapıları rölöve detayları 45
Şekil 4.35. Bezirgan-2 su sarnıcı; konum (a) ve yerleşim planı (b) 46
Şekil 4.36. Bezirgan-2 su sarnıcı; ön cephe (a), yan cephe (b), giriş kapısı (c) 46
Şekil 4.37. Bezirgan-2 su sarnıcı kitabe bölümü 47
Şekil 4.38. Bezirgan-2 su sarnıcı ve çevresi 47
Şekil 4.39. Bezirgan-3 su sarnıcı; konum (a) ve yerleşim planı (b) 48
Şekil 4.40. Bezirgan-3 su sarnıcı; ön cephe perspektif (a), arka cephe perspektif (b) 48
Şekil 4.41. Bezirgan-3 su sarnıcı ve çevresi 49
Şekil 4.42. Bezirgan-3 su sarnıcı rölöve detayları 49
Şekil 4.43. Bezirgan-4 su sarnıcı; konum (a) ve yerleşim planı (b) 50
Şekil 4.44. Bezirgan-4 su sarnıcı; perspektif (a), ön cephe (b) 50
Şekil 4.45. Bezirgan-4 su sarnıcı ve çevresi 51
Şekil 4.46. Boğazcık köyü su yapılarının konumu 52
Şekil 4.47. Boğazcık-1 su sarnıcı ve havuz yapısı; konum (a) ve yerleşim planı (b) 53
Şekil 4.48. Boğazcık-1 su sarnıcı ve havuz yapısı; perspektif (a), arka cephe (b) 53
Şekil 4.49. Boğazcık-1 su sarnıcı, havuz yapısı ve çevresi 54
Şekil 4.50. Boğazcık-2 kuyu ve havuz yapıları; konum (a) ve yerleşim planı (b) 55
Şekil 4.51. Boğazcık-2 kuyu ve havuz yapıları ve çevresi 55
Şekil 4.52. Boğazcık-2 kuyu yapıları; yoldan görünüş (a), dikdörtgen plan şemalı örnek (b), daire plan şemalı örnek (c) 56
Şekil 4.53. Boğazcık-2 kuyu yapıları; rölöve detayları 56
Şekil 4.54. Çataloluk köyü su yapılarının konumu 59
Şekil 4.55. Çataloluk-1 kuyu yapıları; konum (a) ve yerleşim planı (b) 60
Şekil 4.56. Çataloluk-1 kuyu yapıları ve çevresi 60
Şekil 4.57. Çataloluk-2 kuyu yapıları; konum (a) ve yerleşim planı (b) 61
Şekil 4.58. Çataloluk-2 kuyu yapıları; dikdörtgen (a), silindir (b), formsuz (c) 61

Şekil 4.59. Çataloluk-2 kuyu yapıları ve çevresi 62
Şekil 4.60. Çataloluk-3 su sarnıcı; konum (a) ve yerleşim planı (b) 63
Şekil 4.61. Çataloluk-3 su sarnıcı; yol cephesi görünüş (a), yapı içi (b) 63
Şekil 4.62. Çataloluk-3 su sarnıcı ve çevresi 64
Şekil 4.63. Çayköy su yapılarının konumu 65
Şekil 4.64. Çayköy-1 kuyu yapısı; konum (a) ve yerleşim planı (b) 66
Şekil 4.65. Çayköy-1 kuyu yapısı; perspektif (a), görünüş (b) 66
Şekil 4.66. Çayköy-1 kuyu yapısı ve çevresi 67
Şekil 4.67. Çayköy-2 su sarnıcı; konum (a) ve yerleşim planı (b) 67
Şekil 4.68. Çayköy-2 su sarnıcı; perspektif (a), yan cephe (b) 68
Şekil 4.69. Çayköy-2 su sarnıcı ve çevresi 68
Şekil 4.70. Çayköy-3 kuyu yapısı; konum (a) ve yerleşim planı (b) 69
Şekil 4.71. Çayköy-3 kuyu yapısı ve çevresi 70
Şekil 4.72. Çayköy-3 kuyu yapısı rölöve detayları 70
Şekil 4.73. Çayköy-4 kuyu yapısı; konum (a) ve yerleşim planı (b) 71
Şekil 4.74. Çayköy-4 kuyu yapısı; perspektif (a), ön cephe (b), tarih yazısı (c) 71
Şekil 4.75. Çayköy-4 kuyu yapısı ve çevresi 72
Şekil 4.76. Çayköy-4 kuyu yapısı rölöve detayları 72
Şekil 4.77. Çayköy-5 su sarnıcı; konum (a) ve yerleşim planı (b) 73
Şekil 4.78. Çayköy-5 su sarnıcı; perspektif (a), ön cephe (b) 73
Şekil 4.79. Çayköy-5 su sarnıcı ve çevresi 74
Şekil 4.80. Çeşme köyü su yapılarının konumu 75
Şekil 4.81. Çeşme-1 su sarnıcı; konum (a) ve yerleşim planı (b) 76
Şekil 4.82. Çeşme-1 su sarnıcı; perspektif (a), yan görünüş (b), yapı iç mekanı (c) 76
Şekil 4.83. Çeşme-1 su sarnıcı ve çevresi 77
Şekil 4.84. Çeşme-2 su sarnıcı; konum (a) ve yerleşim planı (b) 78
Şekil 4.85. Çeşme-2 su sarnıcı; ön cephesi (a), arka cephesi (b), kitabesi (c) 78
Şekil 4.86. Çeşme-2 su sarnıcı ve çevresi 79
Şekil 4.87. Çeşme-3 su sarnıcı ve kuyu yapısı; konum (a) ve yerleşim planı (b) 79
Şekil 4.88. Çeşme-3 su sarnıcı; perspektif (a), arka cephesi (b), kuyu yapısı (c) 80
Şekil 4.89. Çeşme-3 su sarnıcı ve kuyu yapısı çevresi 80
Şekil 4.90. Çukurbağ köyü su yapılarının konumu 82
Şekil 4.91. Çukurbağ-1 kuyu yapıları ve havuz yapısı; konum (a) ve yerleşim planı (b) 82

Şekil 4.92. Çukurbağ-1; kuyu yapısı (a), havuz yapısı (b), kuyu yapısı (c) 83
Şekil 4.93. Çukurbağ-1 su yapıları ve çevresi 83
Şekil 4.94. Çukurbağ-2 kuyu ve havuz yapıları; konum (a) ve yerleşim planı (b)..... 84
Şekil 4.95. Çukurbağ-2; kuyruklu havuz yapısı (a), havuz yapısı (b), kuyu yapısı (c) .. 85
Şekil 4.96. Çukurbağ-2 su yapıları ve çevresi 85
Şekil 4.97. Çukurbağ-3 su sarnıcı; konum (a) ve yerleşim planı (b) 86
Şekil 4.98. Çukurbağ-3 su sarnıcı; perspektif (a), ön cephe (b) 86
Şekil 4.99. Çukurbağ-3 su sarnıcı ve çevresi 87
Şekil 4.100. Çukurbağ-3 su sarnıcı rölöve detayları 88
Şekil 4.101. Çukurbağ-4 kuyu yapıları ve havuz; konum (a) ve yerleşim planı (b)..... 88
Şekil 4.102. Çukurbağ-4; havuz yapısı (a), kuyu yapısı ve peyzajı (b), kuyu yapısı (c) 89
Şekil 4.103. Çukurbağ-4 su yapıları ve çevresi 89
Şekil 4.104. Çukurbağ-5 su sarnıcı; konum (a) ve yerleşim planı (b) 90
Şekil 4.105. Çukurbağ-5 su sarnıcı; perspektif (a), yan cephe (b)..... 91
Şekil 4.106. Çukurbağ-5 su sarnıcı ve çevresi 91
Şekil 4.107. Sinneli köyü su yapılarının konumu 94
Şekil 4.108. Sinneli-1 su yapıları; konum (a) ve yerleşim planı (b) 95
Şekil 4.109. Sinneli-1; kuyu yapıları (a), havuz yapısı (b) 95
Şekil 4.110. Sinneli-1 su yapıları ve çevresi 96
Şekil 4.111. Sinneli-2 su yapıları; konum (a) ve yerleşim planı (b) 97
Şekil 4.112. Sinneli-2; kuyu yapıları (a), havuz yapısı (b) 97
Şekil 4.113. Sinneli-2 su yapıları ve çevresi 98
Şekil 4.114. Sinneli-2 kuyu yapısı rölöve detayları 98
Şekil 4.115. Sinneli-3 kuyu yapıları; konum (a) ve yerleşim planı (b)..... 99
Şekil 4.116. Sinneli-3; kuyu yapısı ve su haznesi (a), kuyu yapısı (b) 99
Şekil 4.117. Sinneli-3 kuyu yapıları ve çevresi 100
Şekil 4.118. Sinneli-4 kuyu yapıları; konum (a) ve yerleşim planı (b)..... 101
Şekil 4.119. Sinneli-4; beton kapalı kuyu yapıları (a), dairesel kuyu yapıları (b)..... 101
Şekil 4.120. Sinneli-4 kuyu yapıları ve çevresi 102
Şekil 4.121. Üzümlü köyü su yapılarının konumu 104
Şekil 4.122. Üzümlü kuyu yapıları ve çevresi 105
Şekil 4.123. Kaş ilçesi su yapısı tespit edilen köyler 108
Şekil 4.124. Kaş ilçesi tescilli ve tespit edilen tescilsiz geleneksel su yapıları 114

Şekil 4.125. Tescilli ve çalışma ile tespiti yapılan tescilsiz su yapılarının karşılaştırılması 115
Şekil 6.1. Ağullu-Bayındır-Belenli Köyleri Su Yapıları ve Kırsal Turizm Rotası 123
Şekil 6.2. Bezirgan Köyü Su Yapıları ve Likya Yolu Turizm Rotası..... 123
Şekil 6.3. Çeşme Köyü Su Yapıları ve Yörük Yolu Rotası 124
Şekil 6.4. Boğazcık-2 Su Yapıları ile Koruma ve Zonlama İlkelerine Dayalı Köy Meydanı Tasarımı 125

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 4.1. Ağullu-1 su sarnıcı ve çevresi peyzaj karakterleri 21
Çizelge 4.2. Ağullu-2 su sarnıcı ve çevresi peyzaj karakter analizi 23
Çizelge 4.3. Ağullu köyü su yapılarının konum ve alan özellikleri 24
Çizelge 4.4. Bayındır-1 su sarnıcı ve çevresi peyzaj karakter analizi 27
Çizelge 4.5. Bayındır-2 su yapıları ve çevresi peyzaj karakterleri 29
Çizelge 4.6. Bayındır köyü su yapılarının konum ve alan özellikleri 30
Çizelge 4.7. Beldibi havuz yapıları ve çevresi peyzaj karakterleri 33
Çizelge 4.8. Beldibi havuz yapıları konum ve ölçek bilgilerin 33
Çizelge 4.9. Beldibi köyü havuz yapılarının konum ve alan özellikleri 34
Çizelge 4.10. Belenli-1 su sarnıcı ve çevresi peyzaj karakterleri 37
Çizelge 4.11. Belenli-2 su sarnıcı ve çevresi peyzaj karakterleri 39
Çizelge 4.12. Belenli-3 havuz ve kuyu yapıları ve çevresi peyzaj karakterleri 41
Çizelge 4.13. Belenli köyü su yapılarının konum ve alan özellikleri 42
Çizelge 4.14. Bezirgan-1 kuyu yapıları ve çevresi peyzaj karakterleri 45
Çizelge 4.15. Bezirgan-2 su sarnıcı ve çevresi peyzaj karakterleri 47
Çizelge 4.16. Bezirgan-3 su sarnıcı ve çevresi peyzaj karakterleri 49
Çizelge 4.17. Bezirgan-4 su sarnıcı ve çevresi peyzaj karakterleri 51
Çizelge 4.18. Bezirgan köyü su yapılarının konum ve alan özellikleri 51
Çizelge 4.19. Boğazcık-1 su sarnıcı, havuz yapısı ve çevresi peyzaj karakterleri 54
Çizelge 4.20. Boğazcık-2 kuyu ve havuz yapıları ve çevresi peyzaj karakterleri 55
Çizelge 4.21. Boğazcık-2 havuz yapıları, fotoğraf, çizim, açıklaması 57
Çizelge 4.22. Boğazcık köyü su yapılarının konum ve alan özellikleri 58
Çizelge 4.23. Çataloluk-1 kuyu yapıları ve çevresi peyzaj karakterleri 60
Çizelge 4.24. Çataloluk-2 kuyu yapıları ve çevresi peyzaj karakterleri 62
Çizelge 4.25. Çataloluk-3 su sarnıcı ve çevresi peyzaj karakterleri 64
Çizelge 4.26. Çataloluk köyü su yapılarının konum ve alan özellikleri 64
Çizelge 4.27. Çayköy-1 kuyu yapısı ve çevresi peyzaj karakterleri 67
Çizelge 4.28. Çayköy-2 su sarnıcı ve çevresi peyzaj karakterleri 69
Çizelge 4.29. Çayköy-3 kuyu yapısı ve çevresi peyzaj karakterleri 70
Çizelge 4.30. Çayköy-4 kuyu yapısı ve çevresi peyzaj karakterleri 72
Çizelge 4.31. Çayköy-5 su sarnıcı ve çevresi peyzaj karakterleri 74
Çizelge 4.32. Çayköy mahallesi su yapılarının konum ve alan özellikleri 74

Çizelge 4.33. Çeşme-1 su sarnıcı ve çevresi peyzaj karakterleri 77
Çizelge 4.34. Çeşme-2 su sarnıcı ve çevresi peyzaj karakterleri 79
Çizelge 4.35. Çeşme-3 su sarnıcı ve kuyu yapısı çevresi peyzaj karakterleri 80
Çizelge 4.36. Çeşme köyü su yapılarının konum ve alan özellikleri 81
Çizelge 4.37. Çukurbağ-1 su yapıları ve çevresi peyzaj karakterleri 84
Çizelge 4.38. Çukurbağ-2 su yapıları ve çevresi peyzaj karakterleri 85
Çizelge 4.39. Çukurbağ-3 su sarnıcı ve çevresi peyzaj karakterleri 87
Çizelge 4.40. Çukurbağ-4 su yapıları ve çevresi peyzaj karakterleri 90
Çizelge 4.41. Çukurbağ-5 su sarnıcı ve çevresi peyzaj karakterleri 91
Çizelge 4.42. Çukurbağ köyü su yapılarının konum ve alan özellikleri 92
Çizelge 4.43. Sinneli-1 su yapıları ve çevresi peyzaj karakterleri 96
Çizelge 4.44. Sinneli-2 su yapıları ve çevresi peyzaj karakterleri 98
Çizelge 4.45. Sinneli-3 kuyu yapıları ve çevresi peyzaj karakterleri 100
Çizelge 4.46. Sinneli-4 kuyu yapıları ve çevresi peyzaj karakterleri 102
Çizelge 4.47. Sinneli köyü su yapılarının konum ve alan özellikleri 102
Çizelge 4.48. Üzümlü kuyu yapıları ve çevresi peyzaj karakterleri 105
Çizelge 4.49. Üzümlü kuyu yapıları; fotoğraf, yerleşim planı, açıklaması 105
Çizelge 4.50. Üzümlü köyü su yapılarının konum ve alan özellikleri 107
Çizelge 4.51. Su yapısı tespit edilen köyler, alan sayısı, yapı türü ve adedi 109
Çizelge 4.52. Alanlar özelinde tespit edilen su yapılarının yüzde dağılımı(%) 110
Çizelge 4.53. Alanlar özelinde tespit edilen su yapılarının kullanım durumu (%) 111
Çizelge 4.54. Alanlar özelinde tespit edilen su yapılarının fonksiyonları (%) 111
Çizelge 4.55. Alanlar özelinde tespit edilen yapıların coğrafi konumu (%) 111
Çizelge 4.56. Yapı tespit edilen alanların yer özellikleri (%) 112
Çizelge 4.57. Yapı tespit edilen alanların mülkiyet durumu yüzdeleri (%) 112
Çizelge 4.58. Yapı tespit edilen alanların yükselti aralığı dağılım yüzdesi 112
Çizelge 4.59. Yapı tespit edilen alanların korelasyon analizi 113
Çizelge 6.1. Boğazcık-2 Kuyu ve Havuz Yapıları Öneri Envanter ve Tescil Fişi 126
Çizelge 6.2. Çataloluk-2 Su Kuyuları Öneri Envanter ve Tescil Fişi 127
Çizelge 6.3. Çeşme-2 Su Sarnıcı Yapısı Öneri Envanter ve Tescil Fişi 128

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihi boyunca su, her zaman insanların temel ihtiyaç ve kaygılarından biri olmuştur. En eski tarih öncesi avcı-toplayıcı topluluklar, göçebe bir yaşam sürmelerine rağmen, bu hayati kaynağa erişim sağlamak amacıyla nehirler, göller ve kıyı şeritleri boyunca yerleşim göstermiştir. Tarım toplumları ise su yönetim sistemleri geliştirerek temel gereksinimlerini karşılamak amacıyla suyu yönlendirmiş ve kullanmıştır (Hein vd., 2020).

Antik dönemde su teknolojilerinin geliştirilmesi, gözlem, değişen ihtiyaçlara uyum sağlama, deneme-yanılma yöntemleri ve zaman zaman yenilikçi yaklaşımlar içeren uzun ve karmaşık bir süreçten geçmiştir. Kentlerin büyümesi ise su teknolojilerinin ilerlemesinde önemli bir itici güç olmuştur (Oğuz-Kırca, 2016). Bu bağlamda, farklı iklimsel ve coğrafi çeşitlilik, farklı uygarlıklar, dönemler ve türlere ait su yapılarının görüldüğü zengin bir mirasa ev sahipliği yapmaktadır. Özellikle Mezopotamya, İnka, Antik Yunan, Roma ve Osmanlı gibi uygarlıklar, su kaynaklarının etkin bir şekilde yönetilmesi konusunda dikkate değer yöntemler ve yapılar mevcuttur.

Hodge (2002), su yönetiminin antik çağlardan itibaren yalnızca fiziksel bir gereklilik olarak değil, aynı zamanda sosyal, ekonomik ve politik bir araç olarak da değerlendirildiğini ifade etmektedir. Kuban (1995)'a göre Orta Çağ ve Osmanlı dönemlerinde su yapıları hem işlevsel hem de estetik bir unsur olarak gelişimini sürdürmüştür. Osmanlı İmparatorluğu, suyu yalnızca temel ihtiyaçları karşılamak için değil, aynı zamanda kamusal alanların ayrılmaz bir parçası olarak değerlendirmiştir. Çeşmeler, sebiller, hamamlar ve havuzlar gibi yapılar, suyun toplumsal yaşamda oynadığı merkezi rolü açıkça yansıtmaktadır

Anadolu, son 4000 yıllık geçmişiyle, tarihi su yapıları açısından dünyanın en önde gelen açık hava müzelerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Bugün Anadolu'da çok sayıda antik su yapısı, yüzyıllar, hatta binyıllar sonra dahi varlıklarını sürdürmesi beklenmektedir (Alkan vd., 2020).

Günümüzde bu yapıların çoğu işlevini yitirmiş veya modernleşme ve bakımsızlık gibi nedenlerle terk edilmiş olmalarına rağmen zengin bir çeşitliliğe sahiptir. Modern dönemde teknolojik gelişmeler ve altyapı sistemlerindeki ilerlemeler, su yönetiminde daha büyük ölçekli projelerin hayata geçirilmesine olanak sağlamış, bu durum geleneksel su yapılarının geleneksel modellerine miras değeri getirmiştir.

Su yapıları her ne kadar terk edilmiş gibi görünse de yapı çevresinde kurulan yerleşimlerde halen yaşam devam etmektedir. Bugün bile kurak bölgelerin çoğunda, suyun hemen hemen her yerde temin edilmesini sağlayan sofistike teknolojiler görülmektedir (Wikander, 2000). Bu durum, yerleşim yeri tercihinde yalnızca suyun varlığının yeterli olmadığını, insanlığın tarih boyunca sosyal, ekonomik ve kültürel etkileşimlerinin su çevresinde şekillendiği göstermektedir. Dolayısıyla, su yapıları geçmişte olduğu gibi günümüzde de yalnızca fiziksel bir ihtiyaç değil, aynı zamanda toplumların kimliğini ve yaşam biçimini etkileyen çok yönlü bir unsur olarak değerlendirilmektedir.

Antik dönemlerden günümüze kadar uzanan bu süreçte, su yönetimi ve yapılarına

ilişkin yapılan incelemeler, sadece geçmişi anlamamızı değil, geçmişten aldığımız bilgi ile aynı zamanda gelecekteki sürdürülebilir su yönetimi politikalarına katkıda bulunmayı gerektirmektedir. Aynı zamanda küresel iklim değişikliği ve su kaynaklarının tükenme riski göz önünde bulundurulduğunda, geleneksel su yapılarının sürdürülebilir su yönetimi modellerine ilham verebilecek potansiyelinin araştırılması bir gereklilik olarak görülmektedir.

Antalya'nın Kaş ilçesi gerek coğrafi yapısı gerekse tarihî dokusuyla su yapılarının önemli örneklerini barındırmaktadır. Antik dönemlerde Likya uygarlığı, Kaş ve çevresinde, taş oyma sarnıçlar ve dağlık arazilerde suyu depolayabilen yapılar ile su yönetiminde öne çıkmıştır (Çevik, 2021). Bölgenin kurak ve yarı kurak iklim koşulları, suyun depolanmasını ve yönetimini zorunlu kılmış olup, bu durum su yapılarının yoğun bir şekilde inşa edilmesini beraberinde getirmiştir. Bu yapılar evsel ihtiyaçlar, tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin devamlığı için geçmişte toplumun su ihtiyacını karşılarken, aynı zamanda bölgenin tarihî, kültürel ve çevresel kimliğinin yansımalarını gösteren bir unsurlardır. Ancak günümüzde bu yapıların birçoğu ya işlevini yitirmiş ya da bozulma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Bu durum, geleneksel su yapılarının araştırılmasını, belgelenmesini ve korunmasına yönelik çalışmaları daha da önemli hale getirmektedir.

Kültürel miras niteliği taşıyan yapıların saptanması, korunması, muhafazası, teşhiri ve gelecek kuşaklara iletilmesinin sağlanması hem bilimsel hem de toplumsal bir sorumluluk olarak değerlendirilmektedir (UNESCO, 1972). Bu bağlamda, geleneksel su yapılarının tarihî ve mimarî özelliklerini incelenmesi, bölgedeki su kültürünün daha iyi anlaşılmasına ve korunmasına yönelik farkındalık yaratarak, geçmişten gelen geleneksel çözümleri geleceğe aktarmayı mümkün kılacaktır.

Bu çalışma, Kaş ilçesine bağlı köylerde bulunan havuz, kuyu ve sarnıç gibi geleneksel su yapılarının mevcut durumlarını ortaya koymayı ve bu yapıların tarihî, mimarî, peyzaj ve işlevsel özelliklerini değerlendirmeyi be belgelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma kapsamında, kıyı kesiminden, kıyı gerisi dağlık bölgelere uzanan bir kesit üzerinde farklı yükseltilerde olacak şekilde örnekleme alanları belirlenmiş, her bir örnekleme köyünde arazi çalışmaları le su yapılarında yerinde incelenmiş, rölöveleri alınmış ve içinde bulundukları çevre peyzajları ile analizleri gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, yerel halkla yapılan görüşmeler sayesinde, yapıların tarihî bağlamları, geçmişteki kullanım şekilleri ve bölgenin su yönetiminde oynadıkları yer incelenmiştir.

Araştırma, hem bölgenin geleneksel su yapılarını tanıtmayı hem de bu yapıların kültürel miras bağlamında korunmasına yönelik bir farkındalık oluşturmayı hedeflemektedir. Geleneksel su yapıları, yalnızca geçmişin izlerini değil, aynı zamanda sürdürülebilir bir su yönetimi anlayışını da temsil etmektedir. Bu bağlamda, çalışma hem bilimsel literatüre hem de bölgenin koruma stratejilerine önemli katkılar sunmayı amaçlamaktadır. Ayrıca, Kaş gibi geleneksel su yapılarına sahip diğer bölgeler için de bir model oluşturabilecek nitelikte kapsamlı bir değerlendirme sunmaktadır.

2. KAYNAK TARAMASI

2.1. Tarih boyunca "Su" Kullanımı

Wikander (2000) "Handbook of Ancient Water Technology (Antik Su Teknolojisi El Kitabı)" eserindeki antik dönemde suyun yönetimi ve teknolojisi üzerine kapsamlı bir incelemesinde MÖ 2000'den MS 500'e kadar uzanan süreçte sulama sistemleri, sarnıçlar, kuyular, su taşıma kanalları, barajlar, su değirmenleri gibi çeşitli hidrolik yapı ve mekanizmaları teknik ve tarihsel perspektiflerden ele almıştır. Antik toplumların su kaynaklarını nasıl yönettiklerini, bu teknolojilerin sosyal, ekonomik ve kültürel etkilerini incelemiştir.

Öziş (2002) "Dört Bin Yıl Boyunca Türkiye'de Su Yapıları" çalışmasında pek çok uygarlığın kesişme noktasında yer almış Anadolu'da son dört bin yılın hemen her döneminden kalan, günümüzde de işlevini sürdüren su yapıları incelemiştir.

Bildirici (2009) "Tarihi Su Yapıları: Konya, Karaman, Niğde, Aksaray, Yalvaç, Side, Mut, Silifke" eserinde Anadolu'nun tarihi dönemleri, farklı bölgelerindeki tarihi yerleşim yerlerindeki su yollarının incelenmiştir. Her bir şehirlerdeki su kemerleri, sarnıçlar, kuyular, çeşmeler, kanallar ve diğer su yapılarının inşaat tekniklerini, işlevlerini ve tarihsel önemlerini detaylı bir şekilde ele almaktadır.

Mays (2010) "Ancient Water Technologies (Antik Su Teknolojileri)" eserinde antik medeniyetlerin su kaynaklarını yönetmek ve kullanmak için geliştirdiği teknolojileri disiplinler arası bir yaklaşımla incelemektedir. Mezopotamya, Mısır, Çin, Hindistan, Yunanistan, Roma ve Amerika gibi çeşitli coğrafyalarda suyun depolanması, taşınması, sulama ve dağıtım sistemlerine odaklanarak bu yapıların teknolojik, çevresel ve sosyal bağlamlarını ele almış; antik su mühendisliği uygulamalarını coğrafi ve tarihsel bir perspektifle analiz etmiştir.

Bektaşoğlu (2013) "Anadolu Şehrinin Su Yapıları" çalışması ile Anadolu şehirlerinde suyun temini, dağıtımı ve depolanması için kullanılan yapıları, bu yapıların teknik ve kültürel yönlerini detaylı bir şekilde ele almıştır. Su yolları, kemerler, sarnıçlar, kuyular, hamamlar ve çeşmeler gibi suyun çeşitli kullanım alanlarını ve dönemin mühendislik ve mimarlık anlayışını yansıtan önemli yapıları incelemiştir.

Kerim ve Süme (2018) "İstanbul'un Eski Su Kaynakları; Sarnıçlar" makalesinde İstanbul'un taşınmaz kültür mirası içerisinde önemli bir yer tutan, Tarihi Yarımada'da bulunan su temini amacıyla yapılmış, Bizans dönemi sarnıçlarının konumları, yapım tarihleri, yapımında kullanılan malzemeler, yapım teknikleri ve günümüzdeki kullanım durumları incelenmiş ve sınıflamasını yaparak ele almıştır.

Berking (2018) "Water Management in Ancient Civilizations (Antik Medeniyetlerde Su Yönetimi)" eseriyle 2016'da yılında Berlin'de düzenlenen "Antik Medeniyetlerde Su Yönetimi" konulu atölye çalışması kapsamında Antik medeniyetlerdeki su yönetim sistemlerini ve su kaynaklarının nasıl kullanıldığını kapsamlı bir şekilde ele almış; suyun insan yerleşimleri üzerindeki etkilerini, antik mühendislik yapılarının ve stratejilerinin nasıl geliştirildiğini ve bu sistemlerin coğrafi, iklimsel ve toplumsal bağlamda işlevleri incelemiştir.

Altınbilek ve Harmancıoğlu (2020) "Water Resources of Turkey (Türkiye'nin Su Kaynakları)" eserinde multidisipliner bir yaklaşımla antik medeniyetlerden günümüze kadar olan süreçte Türkiye'nin su kaynaklarını kapsamlı bir şekilde ele almış hem mevcut durumun analizini hem de geleceğe yönelik planlama ve yönetim yaklaşımlarını açıklamıştır.

Hein (2020) "Adaptive Strategies for Water Heritage: Past, Present and Future (Su Mirası için Uyarlanabilir Stratejiler Geçmiş, Bugün ve Gelecek)" eserinde miras değerindeki geçmiş uygulamaları su mirası olarak kabul ederek yapılar ve sistemler üzerinden, sürdürülebilir su kullanımının tarihsel önemini vurgulamış ve su mirası yapıları için koruma stratejilerinin gelecekteki su yönetim politikalarına nasıl entegre edilebileceğini tanımlamıştır.

Kaya (2023) "Tarihi Su Yapılarının Korunması ve Yeniden İşlevlendirilmesi: Gaziantep Kastel Yapıları Örneği" çalışmasında tarihi su yapılarının korunması ve sorunları inceleyerek Gaziantep'teki UNESCO Geçici Dünya Miras Listesi'ne giren kastel su yapılarının yanlış işlevlendirme, ilgisizlik ve hatalı onarımlar nedeniyle bozulduğunu; kastellerin modern hayatla entegre edilmesinde kültür rotalarının yerini tartışmıştır.

Klingborg (2023) "Going Against the Flow: Wells, Cisterns and Water in Ancient Greece (Akıntıya Karşı Gitmek: Antik Yunan'da Kuyular, Sarnıçlar ve Su)" eserinde 2017'de Atina'da düzenlenen "Going Against the Flow. Wells, Cisterns and Water in Ancient Greece" çalışmada antik Yunan'daki özellikle kuyu ve sarnıçlar gibi su depolama yapılarının işlevleri ve su yapılarının günlük yaşam ve toplum yaşamı üzerindeki etkilerini incelemiştir.

Hellberg vd. (2024) "Routledge Handbook of Water and Development (Routledge Su ve Kalkınma El Kitabı)" adlı eserde suyun kalkınma üzerindeki etkilerini konusunda teorik bir çerçeve sunmuş; su kullanımının ve yönetiminin tarihsel gelişimini, ekonomik ve sosyo-kültürel yapı bağlamında ele almıştır. İklim değişikliği, su stresi, tarım ve göç bağlamında su kıtlığı ve su ile ilgili en acil sorunlar tanımlanarak; suyun kalkınma üzerindeki etkilerini teorik, tarihsel, yönetimsel ve güncel bağlamlarda kapsamlı bir şekilde ele almışlardır.

2.2. Su ve Su Yönetimi

Bu bölümde insanlık tarihindeki su yönetimi uygulamaları, su yapılarının ortaya çıkışı ve kullanım amaçları ile bu yapılara ilişkin tarihi gelişim süreçleri incelenmiştir.

Su hem insanların hem de ekosistemlerin işleyişini sürdürebilmesi ve insan faaliyetlerinin gelişmesi için temel bir gereksinimdir. İnsanlar için suya erişim, asgari sağlık standartlarının sağlanması ve üretken faaliyetlerin gerçekleştirilmesi için ön koşuldur. Aynı zamanda, ormanlar, göller ve sulak alanlar gibi birçok ekosistemin yaşam kaynağı olan su, bu sistemlere bir beslenme kaynağı sunar. Su enerji üretimi, imalat ve endüstriyel üretim gibi insan refahını destekleyen diğer sektörler için de temel kaynaklarıdır (Mehta, 2024).

Öjendal (2024)'e göre su medeniyetlerin, imparatorlukların ve modern devletlerin

oluşum süreçlerinin merkezinde yer almıştır. Antik çağlardan itibaren su, toplumların gelişiminde ve çöküşünde belirleyici bir etken olmuştur. Büyük ölçekli su projelerinin gerçekleştirilmesi, bürokrasilerin ve devletlerin ortaya çıkmasında merkezi bir rol oynamıştır (Helberg ve Öjendal, 2024).

Tarih boyunca insanlar, su kaynaklarını yönetmek ve kontrol altına almak için farklı ölçeklerde yapılar geliştirmiştir. Batı Afrika'daki Zai-ekim çukurları gibi basit altyapı unsurlarından, Roma su kemerleri gibi etkileyici mühendislik projelerine kadar, su kaynaklarının ele geçirilmesi ve kontrolü, insanlık tarihinin gelişiminde birçok medeniyetin ekonomik zenginlik ve güç kazanmasına olanak sağlamıştır (Swatuk, 2024).

Berking (2018) su yönetimini doğal su döngüsüne insan müdahalesi olarak tanımlamaktadır. Bu tanım, su yönetiminin üç temel boyutunu içermektedir. Bunlar: (1) suyun doğal hareketini ifade eden su mevcudiyeti, (2) suyun yönlendirilmesi ve toplanmasını sağlayan su teknolojisi, (3) yönetişim ve yasal yapılar gibi unsurlarda kendini gösteren sosyal organizasyondur.

Holosen döneminde, avcı-toplayıcı topluluklar, su kaynaklarının avantajlarından yararlanarak kalıcı yerleşimler kurmuşlardır. Yakın Doğu'da sulama ve drenaj kanalları gibi altyapılar bu dönemde ortaya çıkmıştır. Daha sonraki dönemlerde, yerçekimiyle çalışan su kemerleri ve hayvan gücüyle çalışan mekanizmalar gibi yenilikçi su teknolojileri geliştirilmiştir (Sümerlihindi, 2018).

İlerleyen süreçlerde bireysel ihtiyaçları karşılamaya yönelik olarak kuyu ve sarnıçlar yaygın olarak kullanılmıştır. Ancak, derin kuyular ve suyun yüzeye çıkarılması için teknik müdahaleler gerekmiştir. Bu sistemler, yerel ihtiyaçlara göre geliştirilmiş ve zamanla daha sofistike çözümlerle desteklenmiştir (Sümerlihindi, 2018).

Neolitik Çağ'da (yaklaşık M.Ö. 5700–2800), su akışını kontrol etmeye yönelik ilk başarılı girişimler, tarımsal ihtiyaçlardan, özellikle sulama ile ortaya çıkmıştır. "Bereketli Hilal" olarak bilinen Dicle ve Fırat nehirlerinin birleştiği alçak ovalarda büyüyen Mezopotamya'nın erken uygarlıkları, su yönetiminde yenilikçi çözümler geliştirmiştir. Bu dönemde kullanılan su yapıları arasında nehirlere bağlı kanallar, yağmur suyu toplama sistemleri, kuyular, Arşimet vidaları, şaduflar (kuyulardan su çıkarmaya yönelik kaldıraç mekanizmaları) ve sulama amaçlı derivasyon barajları bulunmaktadır (Tamburrino, 2010).

Helenistik dönemde, Yunanlılar tarafından su kanalları, sarnıçlar, kuyular, limanlar, su temin sistemleri, hamamlar, tuvaletler, kanalizasyon ve drenaj sistemlerinin inşası ve işletilmesi gibi suyun kullanıldığı hidrolik çözümlerde önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Bu dönemdeki siyasi ve ekonomik değişimler, su kemerlerinin merkezi bir rol oynadığı daha büyük mimari gelişmelere ve kentsel çevre kalitesinin gelişimine olanak sağlamıştır (Mays, 2010).

Su kemerleri, refahın, lüks yaşamın ve "medeni toplum" anlayışının sembolü olarak görülmüştür. Umumi tuvaletler ve büyük hamam projeleri gibi yapılar, ekonomik destek olmaksızın inşa edilememiş ve bu tür projeler, bir tiran ya da imparator için geniş bir destekçi kitlesi edinmenin, mevki kazanmanın veya somut bir güç sergilemenin bir aracı olmuştur. Roma su kemerlerinin izleri, İmparatorluğun Batı eyaletlerine geniş bir

alana yayıldığını göstermektedir. Yakın Doğu'daki su kemerleri ise genellikle yerel halkı cezbetmekten ziyade, Roma askerlerine Roma'nın onayladığı bir yaşam standardı sağlamak amacıyla inşa edilmiştir. İstila edilen toprakların yerel halkı ise kuyu ve sarnıçlar gibi geleneksel teknolojilerle su temin etmeye ve tarım arazilerini sulamaya devam etmiştir (Hodge, 2002).

Milattan sonra bin yıllarında, İnka uygarlığına ait topluluklar, sulama ve evsel kullanım için su sağlamak amacıyla çeşitli su teknolojileri geliştirmiştir. Şehir içinde, sulama kanalları da dahil olmak üzere birçok çeşme ve su kanalı tasarlanmış ve uygulanmıştır. Genellikle çeşme olarak tanımlanan bu yapılar, sıkı bir şekilde örülmüş duvarlardan geçerek kalker içinde akan kaynaklardan beslenmektedir (Mays ve Gorokhovich, 2010).

Su yapılarındaki bilgi birikimi tarih boyunda değişmiş ve yeni çözümlere dönüşmüştür. Mühendisler ve işçiler, bu yapılar üzerindeki dezavantajları gidermek amacıyla çeşitli uyarlamalar yapmış; böylece yapıların daha pratik, ekonomik ve insanların ihtiyaçlarına ve koşullarına daha uygun hale gelmesini sağlamışlardır (Sümerlihindi, 2018).

Binlerce yıl boyunca insanlar, suyun yönetimi için son derece zengin, çeşitli ve çoğu zaman birbiriyle bağlantılı sistemler geliştirmiştir. Bu sistemler, ovalardan dağlara, sulak alanlardan çöllere, tarımsal peyzajlardan kentsel yerleşimlere kadar geniş bir ölçekte yayılmıştır. Günümüzde ise bu sistemler, önemli bir kültürel ve tarihsel miras olarak değerlendirilmektedir (Hein vd., 2020).

2.3. Tarihi Su Yapıları

Antik çağ medeniyetlerinin, coğrafi ve iklimsel koşullara uyum sağlayarak su kaynaklarından en iyi şekilde faydalanabilmek için çeşitli su yapılarını geliştirdiği görülmektedir. Bu bağlamda qanatlar, yer altı su kaynaklarının taşınması için kullanılan uzun ve eğimli yer altı su galerileri; kuyular, yer altı sularına ulaşmak için kazılan dikey yapılar; sarnıçlar, suyun biriktirilmesi ve korunması için inşa edilen depolama birimleri ve su kemerleri, suyu uzak mesafelerden yerleşim alanlarına taşımak için tasarlanmış görkemli yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır.

2.3.1.Qanat-Kehriz

Qanat (Türkçede kehriz veya karez olarak da adlandırılır), bir akifere ulaşarak suyu genellikle bir depolama havuzuna yönlendiren ve neredeyse yatay bir yeraltı tüneli olarak tanımlanmaktadır (Şekil 2.1). İnşaat süreci, akifere ulaşmak amacıyla bir 'ana kuyunun' kazılmasıyla başlar. Daha sonra, tünelin uzunluğu boyunca düzenli aralıklarla 'havalandırma kuyuları' olarak da adlandırılan dikey şaftları açılır. Bu şaftların temel işlevleri, kazılan tortu ve kayaların kolayca çıkarılmasını sağlamak, tünele ışık ve hava girişi sağlamak, bakım ve onarım çalışmaları için uygun erişim noktaları oluşturmak ve bazı durumlarda su yolu boyunca suyu çıkarmaktır (Gerrard ve Gutierrez, 2018).

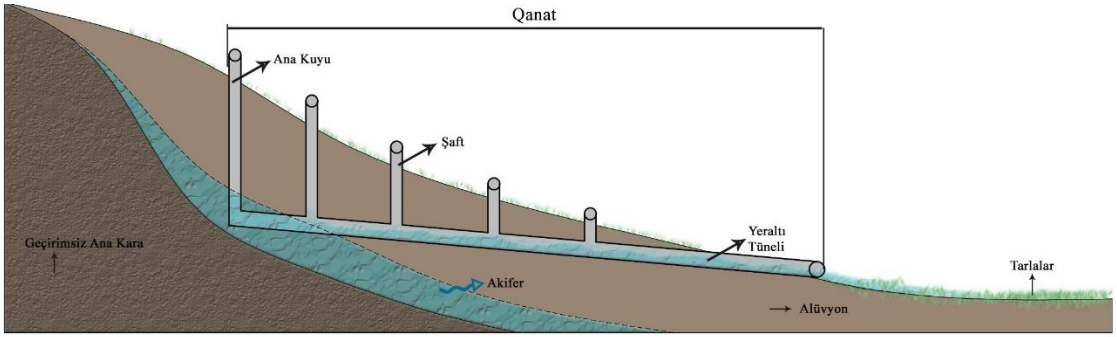

Şekil 2.1. Qanat su yapısı şematik kesiti (Mays, 2010'dan geliştirilerek hazırlanmıştır.)

Qanatlar, günümüzde halen dünya genelinde yaygın olarak kullanılmaktadır. Örneğin, Umman, Afganistan, Pakistan, Çin ve Azerbaycan'daki birçok toplumun ana su kaynağını oluşturmaktadır. Libya'da toplam uzunluğu 1500 kilometreyi aşan kanatlar bulunurken, İran'da bu uzunluk 200 katına ulaşmaktadır (Gerrard ve Gutierrez, 2018).

2.3.2.Kuyu

Kuyular, yağışlarla topraktan süzülen veya yeraltı sularını biriktirmek amacıyla inşa edilen en temel su toplama yapılarıdır. Burada su, gözenekli kayaç ve kum katmanlarından geçerek filtrelenir ve kuyunun bünyesinde depolanır. Antik dönemde, yapımının kolay ve maliyetinin düşük olması nedeniyle en yaygın kullanılan su yapıları arasında yer almıştır (Altınışık, 2019).

Kentsel alanlarda kuyular genellikle ev veya arazi sınırları içinde yer alırken, yapılar genellikle 0,5 ila 2 metre çapında olup, derinlikleri zemin suyu seviyesine bağlı olarak 3 ila 30 metre arasında değişmiştir (Şekil 2.2), (Kimmey, 2023). Suyun çıkarılması için ip ve kova kullanımı yaygın olup, şaduf, makara ve ırgat gibi araçlar işlevselliği artırmıştır. Daha gelişmiş sistemlerde Arşimet vidası ve hayvan gücüyle çalışan mekanizmalar kullanılmıştır (Hodge, 2000).

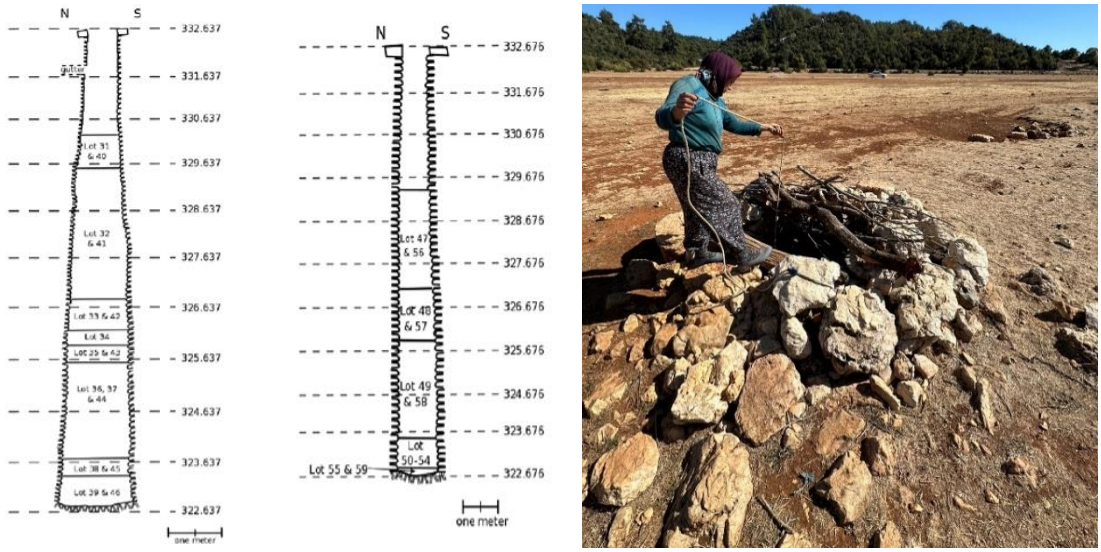

(a) (b)

Şekil 2.2. Antik kuyu yapısı çizimleri (a)(Kimmey, 2023) ve Sinneli köyü su kuyusu (b)

Kuyular, genellikle bireysel veya küçük ölçekli tarımsal ihtiyaçlar için su temini açısından önemli bir rol oynamıştır. Özellikle Roma şehirlerinde su kemerleri gibi daha karmaşık su yapıları, genellikle hamamların artan su ihtiyacını karşılamak amacıyla daha geç dönemde inşa edilmiştir. Ancak su kemerlerinin devreye girmesinden sonra bile kuyular su temini görevini sürdürmüştür (Hodge, 2000).

2.3.3.Sarnıç

"Sarnıç" kelimesi, Arapça kökenli “şahrınç” sözcüğünden türemiş olup “küçük havuz” anlamına gelmektedir. Yeraltında, yerüstünde veya kısmen yerüstünde inşa edilen sarnıç yapıları, kentin hayati öneme sahip su ihtiyacını karşılamak amacıyla tasarlanmış olup, açık veya kapalı üst örtüye sahip olabilmektedir (Kerim ve Süme, 2018).

Sarnıçlar, suyun taşınmasına gerek kalmaksızın depolanmasını sağlayan yapılardır (Şekil 2.3). Genellikle kagir malzemelerden inşa edilen bu yeraltı depoları, sızıntıyı önlemek amacıyla su geçirmez özel harç ile kaplanmakta ve yüzey suları ya da çatıdan toplanan yağmur suları ile beslenmektedir. Dairesel ve dikdörtgen şekillerde tasarlanan sarnıçlar, tarım gibi geniş ölçekli kullanımlarda daha geniş yüzey alanına sahipken, ev tipi sarnıçlar genellikle daha derin olarak inşa edilmiştir (Hodge, 2000).

(a) (b)

Şekil 2.3. Boğazcık köyü sarnıç yapısı (a) ve sarnıç yapısı iç mekanı (b) (Orijinal,2024)

2.3.4.Aqueducts-Su Kemerleri

İster sulama ister kentsel kullanım amaçlı olsun su kemerleri suyu kaynağından ihtiyaç duyulan noktaya kadar uzak mesafelerden taşımak için antik çağın temel altyapılarından biri olmuştur. Su kemerleri ile ilgili bilgilerin başında Vitruvius’un ‘*De Architectura’* ve Frontinus’un ‘*De Aquaeductu’* olmak üzere iki önemli metin gelmektedir (Hodge, 2000).

Aqueduct yapıları, iki yüksek arazi arasında alçakta kalan vadi veya akarsu gibi engeller üzerinden su taşımak amacıyla inşa edilen ve eş yükseltideki iki noktayı

birleştiren mimarlık ve mühendislik eserleridir. Bu yapılar, payeler ve kemerler üzerinde yükseltilmiş bir köprü şeklinde tasarlanmış olup, üzerindeki kanallardan suyun serbest akışını sağlamak için son derece hassas bir yükseklik ve eğim hesaplaması gerektirmektedir (Bektaşoğlu, 2013).

Roma su kemerleri, yaşam kalitesini artırmak amacıyla inşa edilmiş ve genellikle mevcut şehir merkezlerine hizmet etmek üzere tasarlanmıştır. Çoğu durumda, su kemerlerinin inşasından önce söz konusu bölgelerde yüzyıllar boyunca refah içinde bir yaşam sürülmüştür. Romalılar, su kemerlerini büyük ölçüde kente ve özellikle de hamamlara su temin etmek amacıyla inşa etmişlerdir (Mays, 2010).

Roma su kemerleri, açık kanallar ve borular gibi çeşitli bileşenlerden oluşan karmaşık bir yapıya sahiptir. Şekil 2.4'te, örnek bir su kemeri sistemi ile aşağı havzadaki kentsel su dağıtım sistemi gösterilmektedir.

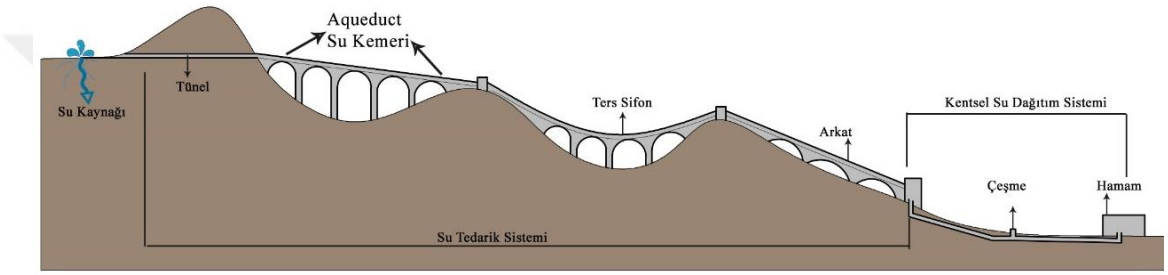

Şekil 2.4. Su kemeri yapıları şematik gösterimi (Mays, 2010'dan geliştirilerek hazırlanmıştır.)

2.4-Anadolu'da Geleneksel Su Yapıları

"Uygarlıkların beşiği" olarak anılan Anadolu'da, eski çağlardan itibaren genellikle nehir kenarlarında ve su kaynaklarına yakın bölgelerde yerleşim alanları kurulmuştur. Tarih boyunca, nehirlerden faydalanma imkânı bulan topluluklar bu avantajı değerlendirmiştir. Birçok medeniyetin kesişim noktası olan Anadolu'da, son 4000 yılın farklı dönemlerinden kalma ve bir kısmı günümüzde hâlâ işlevsel durumda olan çok çeşitli su yapısı bulunmaktadır (Altınbilek ve Hatipoğlu, 2020).

Dört bin yıllık tarih boyunca birçok uygarlığın izlerini taşıyan su yapılarıyla Anadolu, dünyanın önde gelen açık hava müzelerinden biri konumundadır. Hitit, Urartu, Helenistik, Roma, Erken Bizans, Selçuklu ve Osmanlı dönemlerine ait su yapıları, Anadolu'nun farklı bölgelerinde yoğunlaşmıştır (Öziş, 2002).

2.4.1.Hitit ve Urartu Dönemi Su Yapıları

Türkiye'deki en eski su yapıları, Orta Anadolu'da Hitit dönemine ait olup MÖ 2. binyıla tarihlenmektedir. Bu yapılar arasında Uzunyayla'daki Karakuyu, Boğazkale'deki pınar toplama yapısı ve Konya yakınlarındaki sulama sistemleri yer almaktadır. Doğu Anadolu'da ise MÖ 1. binyılın ilk yarısına, Urartu dönemine ait çok sayıda baraj, kanal ve kehriz bulunmaktadır. Van'ın güneyindeki 56 kilometre uzunluğundaki Şamram Kanalı ile Keşiş ve Doni göl ayaklarındaki barajlar ise günümüzde hâlâ kullanılmaktadır (Öziş, 2002).

2.4.2.Helenistik, Roma ve Erken Bizans Dönemi Su Yapıları

Batı ve Güney Türkiye'de, MÖ 1. binyılın ikinci yarısı ile MS 1. binyılın ilk yarısına, özellikle Helenistik, Roma ve Erken Bizans dönemlerine ait çok sayıda suyolu kalıntısı bulunmaktadır. Bu döneme ait suyolu yapıları arasında, Roma kentlerine su taşıyan sistemlerin yanı sıra, 40 metre yüksekliğe ulaşan su kemerleri, çapı 2 metreyi aşan su tünelleri, 190 metre su basıncına dayanabilen kurşun boru ve 155 metre su basıncına dayanabilen taş boru ters sifonlar, çeşitli çaplarda pişmiş toprak, taş ve kurşun borular, kayaya oyulmuş veya kâgir kanallar, pınar toplama yapıları, kentsel su hazneleri, su dağıtım şebekeleri ve kanalizasyon sistemleri yer almaktadır (Arısoy vd., 2008).

2.4.3.Selçuklu Dönemi Su Yapıları

Selçuklu döneminde Anadolu'da inşa edilen taş köprüler, dünyanın en önemli örnekleri arasında yer alırken, su yapılarının kalıntılarına daha nadir rastlanmaktadır. Orta ve Doğu Anadolu'da 10. Ve 13. yüzyıllara tarihlenen Selçuklu dönemine ait su yapıları arasında, Konya Ovası'nda Sahip Ata ve diğer bazı sulama sistemleri ile Çermik'te bir değirmene su taşıyan kanal yapısı bulunmaktadır (Öziş, 2002).

Aynı zamanda Konya-Beyşehir yolunda bulunan Hoca Fakih Sarnıcı, Selçuklu dönemine ait büyük boyutlu bir yapı olarak öne çıkmaktadır. Alanya Kalesi'nde ise sarnıçların yoğunluğu dikkat çekmektedir. Ayrıca, halk arasında Mecvedin Sarnıcı olarak bilinen bir sarnıcın adının, Karamanoğulları'ndan Mecdüddin Mahmut'tan geldiği ifade edilmektedir (Bektaşoğlu, 2013).

2.4.4.Osmanlı Dönemi Su Yapıları

Bu dönemde başkent İstanbul'da önemli gelişmeler yaşanmış, kentin Roma ve Bizans dönemlerinden kalan su yolları yetersiz kalınca Osmanlı Sultanı, büyük Türk mimarı Mimar Sinan'ı görevlendirmiştir. Bu kapsamda, eski su yolları ve su kemerleri onarılmış, yenileri inşa edilmiş ve Belgrad Ormanları'ndan kente su taşıyan yeni su yolları kurulmuştur (Bildirici, 2009).

Osmanlı döneminde çeşme, sebil ve şadırvan gibi su yapıları ön plana çıkmıştır. Özellikle Mimar Sinan döneminde Edirne ve İstanbul'da inşa edilen su iletim sistemleri, dönemin en önemli su yapıları arasında yer almaktadır (Kozanoğlu, 2013).

Osmanlı dönemine ait Batı ve Güney Anadolu bölgelerinde özellikle Denizli, Aydın, Muğla ve Antalya çevresinde çok sayıda sarnıcın varlığı bilinmektedir. Moloz taş kullanılarak inşa edilen ve iç yüzeyleri horasan harcı ile sıvanan bu yapıların çoğu küçük ölçeklidir. Kare, sekizgen, daire ya da dikdörtgen planlı olan sarnıçların büyük bir kısmı, sivri kubbe veya tonoz ile örtülmüştür (Bektaşoğlu, 2013).

2.4.5.Cumhuriyet Dönemi Su Yapıları

Cumhuriyet döneminde sulama, enerji üretimi, taşkın kontrolü ve diğer amaçlarla su kaynaklarının geliştirilmesi için önemli adımlar atmıştır. Barajlar ve rezervuarlar inşa edilerek, kısa süreli yağışlarla elde edilen suyun yıl boyunca depolanması ve etkin bir şekilde kullanılması sağlanmıştır (Altınbilek ve Hatipoğlu, 2020).

Su kaynaklarına yönelik düzenli ve sürekli çalışmalar, 1914 yılında Umur-u Nafia Müdüriyet-i Umumiyesi'nin kurulmasıyla başlamıştır. Sulama, ıslah, taşkın kontrolü, seyrüsefer, su depolama ve dağıtımı bu genel müdürlüğün görevleri arasında yer almıştır. 1929 yılında yaşanan şiddetli kuraklık, Su İşleri Genel Müdürlüğü'nün (Sular Umum Müdürlüğü) kurulmasını beraberinde getirmiştir. Bu tarihten itibaren, su kaynaklarının önemi daha iyi anlaşılmış ve su kaynaklarına yönelik ön fizibilite, planlama, ölçüm ve su seviyesi kayıt çalışmaları başlatılmıştır (Altınbilek ve Hatipoğlu, 2020).

Türkiye'de su kaynaklarının geliştirilmesine yönelik son dönemlerdeki temelleri, Cumhuriyetin ilk çeyrek yüzyılında, özellikle 1930'lu yıllarda atılmıştır. Bu dönemde, simgesel öneme sahip Çubuk I Barajı'nın inşası, çeşitli sulama yapılarının gerçekleştirilmesi, akarsu düzenlemeleri ve bataklıkların kurutulması gibi önemli projeler hayata geçirilmiştir. Ancak, İkinci Dünya Savaşı'nın araya girmesi, su kaynaklarının geliştirilmesine yönelik çalışmaları yavaşlatmıştır. 1954 yılında Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü'nün (DSİ) kurulmasıyla yeniden hızlanmıştır (Öziş, 2002).

2.5 Su Yapılarının Güncel Durumu

Su ile yeni ilişkiler tasarlarken tarih ve miras unsurları önemli bir rol oynamaktadır. Su yapılarıyla ilgili miras, geçmişteki en iyi uygulamaları ve felaket olaylarını koruyarak gelecek nesillere aktarma işlevi görür. Yapılar, sistemlerin uzun geçmişlerini barındırırken kültürel hafızamızı koruma ve sürdürme açısından da kritik bir öneme sahiptir. Su tarihi ve mirası üzerine yapılan yeni araştırmalar, su yönetimi, sulak alanların yeniden canlandırılması ve deniz mühendisliği gibi alanlarda bilgi, ilham ve kimlik oluşturma kaynağı olarak hizmet eder (Hein vd., 2020).

Tarihi su yapıları, inşa edildikleri dönemde suya erişim gibi hayati bir ihtiyacı karşılamak amacıyla tasarlanmıştır. Fakat bu yapıların korunması ve yeniden işlevlendirilmesi konusunda rehberlik edecek bilgi eksikliği bulunmaktadır (Kaya, 2023). Diğer yandan eski sistemlerin yeniden kullanılması, uyarlanması veya yeniden tasarlanması, toplumların yaşam kalitesine, yer duygusuna ve kimlik oluşturma süreçlerine katkıda bulunacaktır. Ayrıca, su ve miras arasındaki ilişkinin anlaşılması ve analizi, somut ve somut olmayan miras anlayışını daha geniş bir perspektifle geliştirilmesine olanak sağlayacaktır.

Tarihi sivil su altyapı sistemleri, uzun ömürlü hizmet sunmak amacıyla inşa edilmiş olup, bu su yapılarının uygun şekilde yeniden işlevlendirilmesi ihtiyacı vardır. Ancak, yeniden işlevlendirme süreçlerinin doğru belirlenmesi, ilgili yönetmeliklere uygun iyileştirilmesi ve tarihi niteliklerin korunmasında zorluklarla karşılaşılmaktadır. (Burkett, 2020).

Enriquez vd. (2017) "Sustainable Water Management in the Tourism Economy: Linking the Mediterranean's Traditional Rainwater Cisterns to Modern Needs" çalışmasında Santorini Adası'ndaki geleneksel sarnıçların restore edilmesi ve yağmur sularını bu sarnıçlarda toplayarak su verimliliği ile sürdürülebilirliğin artırılması amacıyla 2016'da Thera Su ve Kanalizasyon İdaresi iş birliğinde bir çalışma gerçekleştirmiş; tarihsel olarak bölge halkının su temininde kuyular ve küçük baraj sistemlerinin kullandığı, geleneksel ev tasarımlarında sarnıçlar bulunmuş; ev sarnıçlarının yetersiz kaldığı durumlarda ise köy sarnıçları inşa edildiği tespit edilmiştir.

3. MATERYAL VE METOT

Araştırma alanı olarak Kaş ilçesi seçilmiştir. Antalya İlinin en batı sınırını temsil eden Kaş ilçesi (Şekil 3.1), kıyı kesiminden Toroslara kadar uzanan geniş bir yükseltide kırsal yerleşimlere ev sahipliği yapmaktadır. Toros yaylalarındaki yazlak ve kıyı kesimindeki kışlaklar arasında Yörük göçlerinin ve kültürünün izlerini taşıyan yerleşimlerin gelişiminde suyun varlığı ve su kullanımı önemli yer tutmuştur.

Kaş'ın batısında, Toros Dağları'nın dik yamaçlarının denizle buluştuğu alan; yarımadalar, adacıklar ve Meis Adası (Yunanistan) ile çevrilidir. Batıda Eşen Çayı, Kaş'ı Muğla ilinden ayırmaktadır. Doğuda Demre, kuzeyde ise Elmalı ilçeleriyle komşudur. Antik çağlardan günümüze kadar coğrafi yer şekilleri, yeraltı ve yerüstü su kaynakları ile şekillenen İlçede farklı konum ve yükseltilerde 54 adet kırsal mahalle bulunmaktadır.

Oldukça dağlık ve engebeli bir yapıdaki Kaş İlçesinde özellikle de Akdeniz ikliminin çok uzun süren kurak yaz dönemleri boyunca geçmişten günümüze su kaynaklarına erişim özel çaba gerektirmiştir. En önemli geçim kaynağının tarım ve hayvancılık olan İlçede tarımda üretim, küçükbaş hayvancılığın ağırlıkta olduğu hayvancılıkta da içme suyu ihtiyacının karşılanması amacıyla farklı çözümler ortaya koyulmuştur. Bu kapsamda çalışma materyalini Kaş ilçesi sınırları içinde yer alan kırsal köy yerleşimlerinde yer alan su yapıları oluşturmaktadır. Suyun yer altından çıkartıldığı, depolandığı veya uzak noktalardan taşındığı su yapıları sarnıç, çeşme, kuyu gibi farklı formlarda bulunmaktadır.

Şekil 3.1. Çalışma alanı

Kaş ilçesi coğrafi, iklimsel ve tarihî özelliklerinin yanı sıra yerel halkın su ihtiyacını karşılamak amacıyla inşa edilmiş geleneksel yapılar açısından zengin bir kültürel mirasa sahiptir. Çalışma yöntemi Kaş ilçesine bağlı köy yerleşimlerinde bulunan geleneksel su yapılarının (havuz, kuyu ve sarnıçlar) tespiti, rölövelerinin alınması, içinde bulunduğu çevre ve yerleşim dokusu ile ilişkilerinin ve peyzaj karakterlerinin analizine dayanmaktadır. Bu su yapıları, bölgenin tarihî ve kültürel mirasını temsil etmelerinin yanı sıra, geçmişte yerel halkın su ihtiyacını karşılamadaki işlevsellikleriyle de dikkat

çekmektedir. Çalışma aynı zamanda bu su yapılarının günümüzdeki durumlarını, kullanım biçimlerini ve fiziksel özelliklerini tespit etmeyi amaçlamaktadır.

Araştırma 3 temel aşamada gerçekleştirilmiştir (Şekil 3.3). Bu metodolojik yaklaşımla, Kaş köylerindeki geleneksel su yapılarının hem bugünkü hem de tarihî değerlerini ortaya koymayı hedefleyen kapsamlı bir araştırma gerçekleştirilmiştir.

Öncelikle Kaş ilçesi bütününde 1/25.000 ölçekli topografik haritalar üzerinde birden fazla sarnıç, havuz ile çoklu su yapılarının bir alanda bulunduğu köyler tespit edilmiştir. Su yapılarının içindeki bulunduğu çevre ile çok yönlü ilişkilerini anlayabilmek amacıyla çoklu su yapılarının olduğu yerleşimlerin bulunduğu yükseltiye göre sınıflandırılmıştır. Farklı yükseltilerde olacak şekilde bir örnekleme deseni çıkartılmıştır (Şekil 3.2).

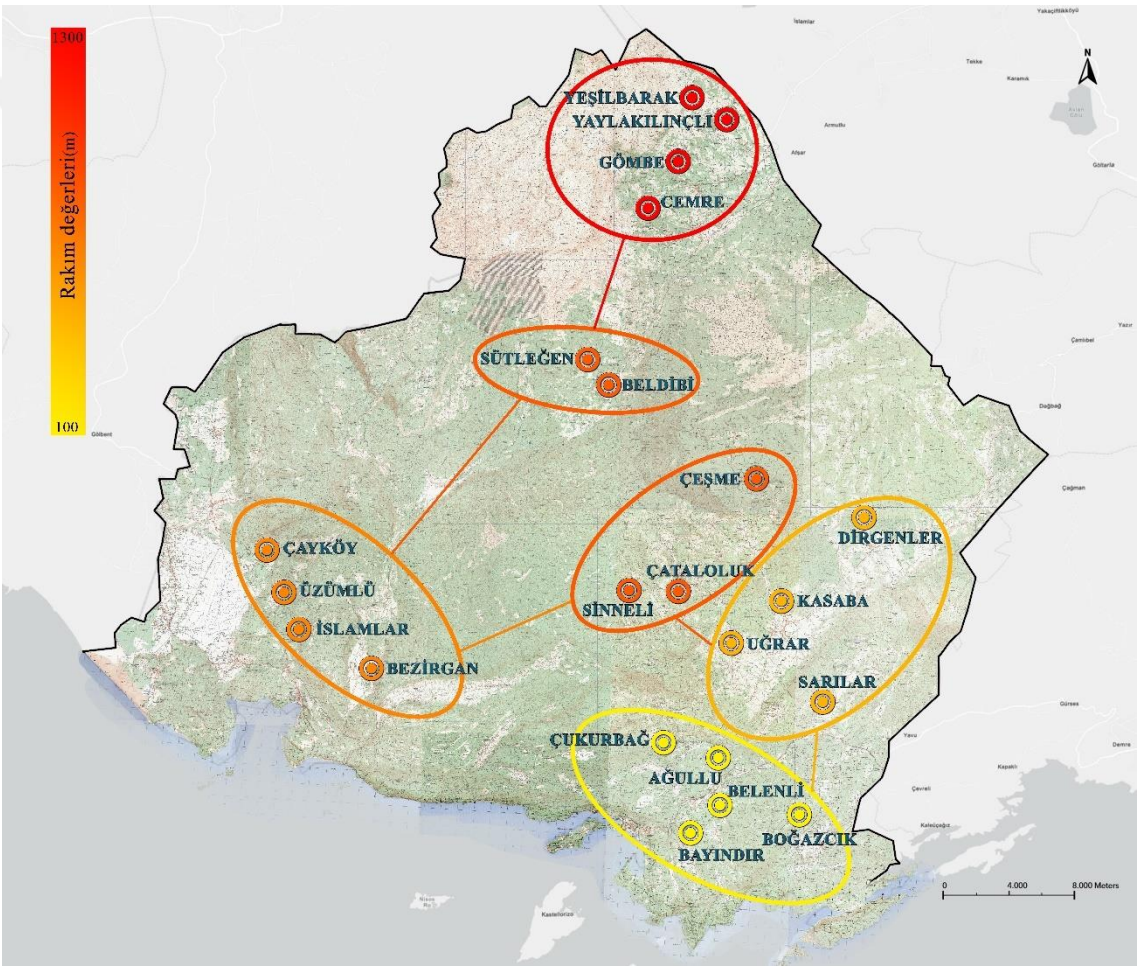

Şekil 3.2. Konumlarına göre su yapıları örnekleme alanlarının dağılımı

İkinci aşamada seçilen örnek köylerde su yapılarının yerinde analizleri gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte, su yapılarının türü, konumları, boyutları, fiziksel özellikleri ve çevreyle olan ilişkileri detaylı bir şekilde incelenmiştir. Yapıların geçmişi, kullanım türleri ve tarihî işlevleri hakkında bilgi toplamak amacıyla köy muhtarları başta olmak üzere yöre halkı ve bu konuda bilgi sahibi kişilerle görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Her bir örneklem su yapısına dair bilgilerin aynı alası ve diğerleri ile karşılaştırılabilir olması amacıyla su yapısının ne zaman inşa edildiği, kullanım amacı vb. konularda bilgi

alınmıştır. Böylece, görüşmelerden elde edilen bilgiler sistematik bir şekilde kaydı sağlanmıştır.

Arazi çalışmalarında su yapıları ile içindeki bulundukları çevrenin peyzaj karakterlerinin analizi gerçekleştirilmiştir. Ek 1'de detayları verilen arazi gözlem formu ile sarnıç, kuyu ve havuz gibi tespit edilen tarihi yapıların çevresel, fiziksel ve görsel özelliklerinin detaylı bir şekilde, kayıt altına alınmasına ve analiz edilmesine olanak sağlamıştır. Form, üç ana kategoriye ayrılmıştır. Bunlar: topografya, peyzaj özellikleri ve alan özellikleridir. Her kategori, yapının farklı bir yönünü incelemeyi mümkün kılan başlıkları içermektedir.

Topografya kategorisi, yapıların bulunduğu alanın coğrafi özelliklerini (eğimli, engebeli, ova, vadi, orman gibi) inceleyerek, yapının çevresiyle ilişkisini değerlendirilirken, görsel karakterler ile yapıların estetik, tarihsel ve mekânsal niteliklerini ele alınmış; ölçek, kompozisyon, form ve desen gibi peyzaj özellikleri analiz edilmiştir (EK 1).

Bu form, tarihi yapıların fiziksel, çevresel ve görsel özelliklerini bütüncül bir yaklaşımla ele alarak detaylı bir analiz yapılmasını sağlamıştır. Belirlenen kriterler, yapıların estetik ve işlevsel değerlerini değerlendirmenin yanı sıra, bu yapıların korunmasına yönelik stratejiler geliştirmek için de verileri sunması beklenmektedir.

Arazi çalışmalarının, peyzaj karakterlerinin ve su yapılarının kayıt altına alınması amacıyla gerçekleştirilen fotoğraf çekimlerinin yanı sıra su yapılarının ölçüleri, yükseklik, genişlik gibi geometrik ve yapısal özelliklerini ve teknik detaylarını belirlemek amacıyla ölçümler gerçekleştirilmiştir. Ölçüm sonuçları elle hazırlanmış perspektif çizimler üzerinde aktarılmıştır. Çizimlerde, yapının mevcut durumundaki bozulmalar ve eksiklikler işaretlenmiştir. Elde edilen ölçüm verileri, daha sonra rölöve çizimlerine dönüştürülerek tasarım özelliklerini ve inşa tekniklerini anlamak açısından önemli veriler sağlayan ve bilimsel bir temelde yapıların teknik dokümantasyonu tamamlanması hedeflenmiştir.

Su yapılarına ait bilgiler, malzeme özellikleri ve yapıdaki bozulmalar detaylı bir şekilde incelenmiş ve not edilmiştir. Çalışma sırasında toplanan veriler (fotoğraflar, notlar, ölçümler) yapıların dijital ortamda oluşturulmasına temel oluşturacak şekilde organize edilmiş ve gruplandırmıştır Sahada alınan ölçümler, çizim programları kullanılarak dijital rölöve çizimlerine dönüştürülmüştür. Hazırlanan rölöve çizimleri, yapıların mevcut durumunu ve boyutlarını ortaya koyacak şekilde düzenlenmiş ve çalışmaya eklenmiştir.

Çalışmanın üçüncü aşamasında toplanan tüm veriler, değerlendirilmiş ve yapıların tipolojisi, kullanım geçmişi, günümüz kullanımı ve korunma durumu üzerine sonuçlara ulaşılmıştır. Araştırma sürecinde, arazi gözlemleri ve ikincil kaynaklardan elde edilen bilgiler de kullanılarak, yapıların tarihî ve kültürel bağlamı daha geniş bir perspektifte ele alınmıştır. Ancak, bazı yapıların mülkiyet tipi, kötü fiziksel durumları veya geçmişlerine dair yeterli bilginin bulunmaması, veri toplama sürecinde belirli sınırlılıklar yaratmıştır.

Saha çalışması kapsamında elde edilen verilerin sistematik bir şekilde analiz edilmesi amacıyla bir kodlama sistemi geliştirilmiştir. Bu sistem, verilerin SPSS

programına aktarılmasını ve istatistiksel analizlerin düzenli bir biçimde yapılmasını sağlamıştır. Kodlama sürecinde, çalışmada ele alınan köyler, yapı türleri, kullanım durumları, fonksiyonlar, coğrafi konumlar, mülkiyet tipleri ve yükseklik bilgileri gibi değişkenler sınıflandırılmıştır.

Her köy, analiz kolaylığı sağlamak için numaralandırılmış; su yapıları kuyu, havuz ve sarnıç olarak ayrılmış ve kodlanmıştır. Kullanım durumları "aktif," "pasif" ve "bozulmuş" kategorilerine göre değerlendirilirken, yapıların işlevleri "depolama," "toplama" ve her iki işlevi birden içeren sınıflara ayrılmıştır. Mekânsal özellikler "köy içi," "köy merası," "tarım arazisi," "yol çeperi" ve "orman" gibi alan türlerine göre kodlanmış; topografik bağlam ise "ova," "vadi," "dağlık" ve "yamaç" olarak gruplandırılmıştır. Mülkiyet tipi "kamu" ve "şahıs" olarak iki ana kategoriye ayrılırken, yükseklik bilgileri belirli aralıklara göre sınıflandırılmıştır.

Bu kodlama sistemi, farklı değişkenler arasındaki ilişkilerin istatistiksel olarak incelenmesine olanak tanımış ve veri düzenleme süreçlerini kolaylaştırarak çalışmanın bilimsel geçerliliğini artırmıştır. Ayrıca, saha çalışmasında tespit edilen su yapıları ile Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından koruma altına alınan yapılar haritalandırılmış ve mekânsal yoğunluk ile koruma durumlarının köyler bazındaki dağılımı detaylı bir şekilde analiz edilmiştir.

Bu yöntemsel akış, araştırmanın tüm süreçlerini adım adım ve kapsamlı bir şekilde ortaya koyarak bilimsel çalışmanın sistematiğini sağlamak olup, çalışma sonucunda Kaş ilçesinde bulunan geleneksel su yapılarının envanteri oluşturulmuş ve bu yapılara ilişkin sonuçlar geliştirilmiştir.

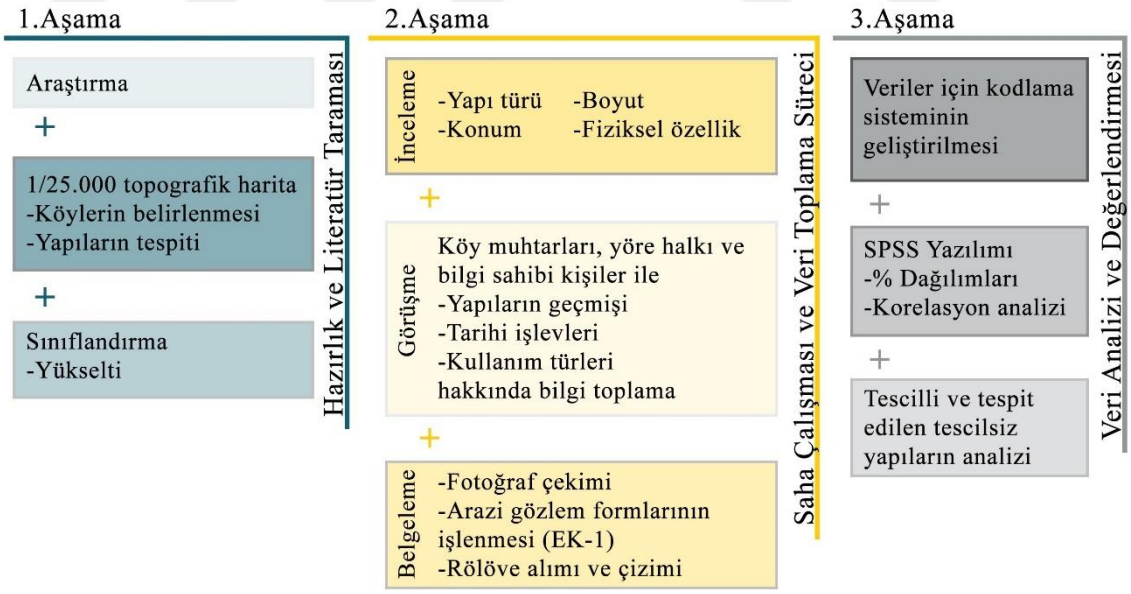

Şekil 3.3. Araştırma yöntemi akış şeması

4. BULGULAR

Bu bölümde Antalya Kaş ilçesi hakkında literatürde bulunan bilgiler verilmiş ve arazi çalışmalarının bulguları değerlendirilmiştir.

4.1. Kaş Bölgesi Doğal Yapı Özellikleri

4.1.1. İklim

Akdeniz ikliminin özelliklerin taşıyan Kaş, kış aylarında yoğunlaşan yüksek yağış miktarları, çok sıcak geçen, yüksek yıllık sıcaklık ortalamaları ve uzun geçen kurak yaz dönemi ile bilinmektedir. Ancak, bölgedeki dağlık yapı ve yükselti farklılıkları, iklim özelliklerinde yerel değişimlere neden olmaktadır. Dağların denize bakan yamaçlarında Akdeniz iklimi görülürken yükseltinin artması ile, dağların ardında kalan çukur alanlarda azalan yağış miktarı ve artan sıcaklık farkları bilinmektedir (Yurdigül, 2022).

4.1.2. Bitki Örtüsü

Kaş bölgesinde sıcağa ve kurağa dayanıklı türleri ile öne çıkan maki bitki türleri ile maki bitki örtüsü, kızılçam (*Pinus brutia*) ormanları ve 900 metreden sonra sedir (*Cedrus libani*) ormanları dağılış göstermektedir. Atılgan (2010)'a göre Sahil kesimlerinden 1000 metreye kadar olan engebeli alanlarda makiler yaygındır. Arazinin %69'u ormanlarla kaplı olup ekili alanlar dışında açık arazi oldukça sınırlıdır. 1700-1800 metre yüksekliklerde, Akdağ ve Yumru Dağı çevresinde orman ve alpin kayalıkları görülmektedir. Makiler, yaz kuraklığına dayanıklı ve genellikle çalı formunda bitkilerdir. En yaygın türler arasında kermes meşesi, menengiç ağacı, yabani zeytin, keçiboynuzu, mersin ve defne gibi türler yer alır. İlçedeki sedir ormanları, 1000 metre yükseklikten başlayarak Asas Dağı'ndan Katran Dağı'na kadar uzanmakta ve Sütleğen üzerinden Akdağ eteklerine kadar devam etmektedir. Katran dağı, 12000 hektarlık alanıyla Türkiye'nin en büyük Toros sediri ormanlarına ev sahipliği yapmaktadır

4.1.3. Topografya

Anadolu'nun güneybatısında yer alan ve Teke Yarımadası olarak da bilinen bölge, morfolojik açıdan yüksek, dağlık ve eğimli bir yapıya sahiptir. Bölgenin engebeli yapısı, kıyıdan itibaren başlayan dağlık alanlarla birlikte eğimin arttığı görülür. Kıyı kesiminde korunaklı küçük koylar, körfezler ve delta ovalarının çevresinde yerleşim alanları bulunurken, iç kesimlerde yerleşimler genellikle tektonik kökenli vadilerde veya tabanı kırmızı killerle kaplı tektonik-karstik oluşumlar ile öne çıkmaktadır (Şenkul, 2018).

Kaş yüzey şekilleri itibariyle Toros Dağları'nın eteklerinde yer alan dağlık ve ormanlık alanlarda kurulu köylerle dikkat çekmektedir. Kıyı kesiminin yanı sıra, çok sayıda köy yerleşiminin bulunduğu geniş bir dağlık ve kırsal bölge bulunmaktadır. İlçenin hemen kuzeyinde başlayan Toros Dağları'nda, tarıma elverişli Gömbe Yaylası ve Kasaba Ovası çevresinde köy ve yayla yerleşimleri görülmektedir (Kaş Kaymakamlığı, 2024).

4.1.4. Hidrografya

Kaş ilçesi, düzenli akış göstermeyen ancak büyük ölçüde sularını Akdeniz'e boşaltan akarsulara ev sahipliği yapmaktadır. Bu akarsular, genellikle kuzey-güney

yöneliminde akarak derin vadiler oluşturmakta ve bölgesel mikroklimatik etkiler yaratmaktadır. İlçenin en önemli akarsularından biri olan Eşen Çayı, oluşturduğu verimli delta ovasıyla tarımsal üretim için imkan sunmaktadır. Çayın denize döküldüğü noktaya yakın konumda bulunan Patara Plajı ise, 15 kilometre uzunluğundaki kumsalıyla bölgenin turizm potansiyelini artırmaktadır (Zayım, 2023).

Az sayıda doğal gölün bulunduğu bölgede yer alan Fırnaz ve Ovagelemiş gölleri, 1940-1950 yılları arasında Devlet Su İşleri (DSİ) tarafından kurutulmuştur. Hemen kuzeyinde Elmalı'da yer alan ve yeniden göl karakterine döndürülen Avlan Gölü'nde, bu süreçle birlikte bölgedeki iklim koşulları değiştiği gözlenmiş; gölün tekrar suyla dolması, iklimsel farklılıkların azalmasına ve bölgenin ekolojik dengesinin iyileşmesine katkı sağlamıştır. İlçenin yüksek rakımlarında, Akdağların eteğinde Karagöl ve Kartal Gölü; Gömbe köyünün üst kısmında, 1850 metre yükseklikte ve 0,8 hektar büyüklüğünde Yeşilgöl bulunmaktadır. Ayrıca Gömbe'de Çayboğazı Baraj Gölü de yer almaktadır (Atılgan, 2010; Zayım, 2023).

4.2. Kaş Bölgesi Kültürel Yapı Özellikleri

4.2.1. Yerleşim Tarihi

Tarih boyunca Kaş ve çevresi, diğer Anadolu bölgelerinde olduğu gibi, antik kentlerin doğal koşullara uygun yer seçimleriyle gelişim göstermiştir. İlçenin yerleşim geçmişi oldukça eski dönemlere uzanmaktadır. Antik Likya Bölgesinin önemli kentlerinden biri olarak Antiphellos adı ile kurulan Kaş'ın hemen kuzeyindeki Phellos şehrine ait bir liman kenti olduğu ve MÖ 4. yüzyıldan itibaren yerleşim alanı olarak kullanıldığı bilinmektedir (Atılgan, 2010).

Kaş, Osmanlı idari yapılanmasında Kaş kazasının merkezi olarak yer almış ve Osmanlı döneminden günümüze kadar idari merkez olma niteliğini korumuştur. 1530 yılına ait Osmanlı kayıtlarına göre Kaş kazasına bağlı 22 köy yerleşmesi bulunurken, 1568 kayıtlarında bu sayı 25'e yükselmiştir (Yaman Kocadağlı, 2012).

Cumhuriyet döneminde Kaş, 2 bucak (Merkez ve Kalkan), 4 belde (Gömbe, Kınık, Ova ve Yeşilköy) ve 48 köyden oluşan bir idari yapıya sahipti. Ancak, 2012 yılında yürürlüğe giren 6360 sayılı Büyükşehir Yasası kapsamında, 30 Mart 2014 yerel seçimlerinin ardından ilçe sınırları içindeki köy ve belediyelerin tüzel kişilikleri kaldırılmış ve bu yerleşimler mahalle statüsüne dönüştürülmüştür. Bu düzenlemeyle Kaş, günümüzdeki 54 mahallelik yapısına kavuşmuştur (Yurdigül, 2022).

Bölge Likya uygarlığından sonra çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmış olup, Roma, Bizans, Selçuklular, Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti gibi farklı dönemlerin izlerini taşımaktadır.

4.2.2. İlçe Nüfusu

Kaş, resmi olarak kentsel nüfus kategorisinde yer alsa da kırsal yerleşimlerin varlığını sürdürdüğü bir bölgedir. İlçe nüfusunun büyük bir kısmı kırsal alanlarda yaşamaktadır. Kırsal bölgelerdeki yoğun turizm ve tarımsal faaliyetler, nüfus artışını etkileyen önemli faktörler arasında yer almaktadır. Öte yandan, ilçe merkezinin kıyı

şeridinin dar olması ve hemen ardından başlayan dağlık ve engebeli araziler, kentleşme sürecini olumsuz yönde etkilemektedir. Buna rağmen hem şehir merkezinin nüfusu hem de kırsal alanlardaki nüfus artışı devam etmektedir (Yurdigül, 2023).

Kaş'ın toplam nüfusu, Türkiye İstatistik Kurumu'nun Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, 2022 verilerine göre 62866 olarak belirlenmiştir (TÜİK, 2024). İlçe, bir turizm bölgesi olma özelliği taşıdığından, yaz aylarında dönemsel olarak yoğun bir göç almakta ve bu durum nüfus artışına katkı sağlamaktadır.

4.3. Kaş Bölgesi Geleneksel Su Yapıları

Batı Antalya'daki antik Likya kentlerinde, su sorununun çözümüne yönelik önemli mimari ve mühendislik yapıları inşa edilmiştir. Su, kentlere su kemerleri ve borular aracılığıyla uzaktan taşınmış, depo ve havuzlarda biriktirilmiş, ardından kanallarla çeşme ve hamam gibi yapılara yönlendirilmiştir. Kullanılan su, kanalizasyon sistemleri aracılığıyla kent dışına uzaklaştırılmıştır (Büyükyıldırım, 1994).

Kaş ilçesi sınırları içinde yer alan Xanthos ve Patara antik kentlerinde, bu su yapılarına dair kalıntılar günümüzde halen görülebilmektedir. Xanthos'un su ihtiyacını karşılayan İnpınarı Su Yolu, kemer, boru ve köprülerden oluşan bir sistemle kente su taşımış, ancak bu yapıların büyük bir kısmı günümüzde tahrip olmuştur. Patara Antik Kenti'ndeki en önemli su yapılarından biri, kentin girişinde bulunan anıtsal su kemeridir. Ayrıca, su yolu üzerindeki Delikkemer, dikkat çekici sifon yapıları arasında yer almaktadır (Büyükyıldırım, 1994).

Bölge halkı, tarım yapılan düzlük alanları koruma amacıyla suyun kontrolüne büyük önem vermiştir. Bezirgan Ovası Kurutma Sistemi, ovanın suyunu tünel girişine yönlendiren bir kanal sistemiyle bu çabaların örneklerinden biridir. Bu yapılar, antik dönemdeki su yönetimi ve mühendislik başarılarının günümüze ulaşan örnekleri olarak dikkat çekmektedir (Büyükyıldırım, 1994).

Bölgedeki kaynak sularından yararlanmak amacıyla, Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren sulama kooperatifleri, yerel idareler ve bireyler tarafından çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Günümüzde de devam eden sulama, drenaj ve taşkın kontrolüne yönelik çalışmaların büyük bir kısmı, Devlet Su İşleri (DSİ) 13. Bölge Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir (Yurdigül, 2023).

Zayım (2023)'ın da belirttiği üzere günümüzde Kaş ve çevresinde, özellikle kıyı kesimlerinde su kaynaklarına erişimde önemli zorluklar yaşanmaktadır. Bölgenin önde gelen yerleşim alanları olan Kaş ve Kalkan, ciddi bir su temini sorunu ile karşı karşıyadır. Özellikle yaz aylarında deniz turizmiyle birlikte artan nüfus ve kurak hava koşulları, su sorununu daha da derinleştirmektedir. Bu bölgelerdeki yerleşimlerin su ihtiyacı ise ağırlıklı olarak ilçenin kuzeybatısında yer alan Gömbe Yaylası'ndaki su kaynaklarından sağlanmakta ve bu su, uzun boru hatlarıyla taşınmaktadır

Geçmişte insanoğlunun yerleşim yeri seçerken su kaynaklarına yakın olan yeri seçtikleri ve suya erişimi sağlayan yapılar geliştirdikleri görülmektedir. Su problemi çeken bu kesimlerde özellikle yaz aylarında tam anlamıyla bir kuraklığın hâkim

olmasıyla, suya erişimi daha da zorlaştırmaktadır. Bu nedenle suya erişim ve su teminini bölenin önemli önceliklerinden biri hâline getirmiştir.

Yerleşim tarihinin oldukça eski olduğu bu bölgede hem geçmiş dönemlerden kalan hem de son yüz yıl içerisinde inşa edilen çok sayıda sarnıcın varlığı, suya erişimin çözümleri arasında gelmektedir. Eski dönemlerde olduğu gibi yakın zamanda da yöre halkı, kendi teknik imkânları ölçüsünde su temin etmeye çalışmış; yağmur sularını uzun süre muhafaza etmek, depolamak üzere özellikle kurak dönemlerde kullanabilecekleri yapılar inşa etmişlerdir. Bölgedeki kalker anakaya içine oyulmuş, kesme taşlarla örülmüş çeşitli tipteki çok sayıda kuyu ve sarnıç, bu yapıların en dikkat çekici örnekleri arasında yer almaktadır.

Tez çalışması kapsamında Kaş ilçesinde bulunan geleneksel su yapıları yerinde incelenerek analizleri gerçekleştirilmiştir.

4.3.1. Ağullu

Kaş ilçe merkezine yakın konumuyla bilinen Ağullu köyü Demre-Kaş D400 karayolu üzerinde Kaş'ın doğu sırtında yer almaktadır. Köy deniz seviyesinden 500 metre yükseklikte konumlanmıştır.

Köydeki tarihi su yapıları konusunda gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda köy mevcut nüfusunun 1200 kişi olduğu, köyün içme ve şebeke suyunun Kaş'ın Gömbe yaylasından getirildiği tespit edilmiştir. Elektrik ve telefon altyapısı olan köyün merkezi bir kanalizasyon sistemi mevcut olmayıp, konut ve yapı bazında foseptik ile çözülmektedir. Bölgede kırsal turizmin etkileri görülmekle birlikte köy halkının temel geçim kaynakları arasında tarım ve turizm faaliyetleri gelmektedir (Güler, 2024).

Ağullu köyünde gerçekleştirilen arazi çalışmasında, su depolama amacıyla inşa edilmiş iki farklı tipolojiye sahip sarnıç yapıları tespit edilmiştir (Şekil 4.1). Bu sarnıçlardan biri, köyün girişindeki benzin istasyonuna yaklaşık 150 metre mesafede konumlanırken, diğeri ise köy içinde, mezarlığa doğru uzanan yolun kenarında yer almaktadır.

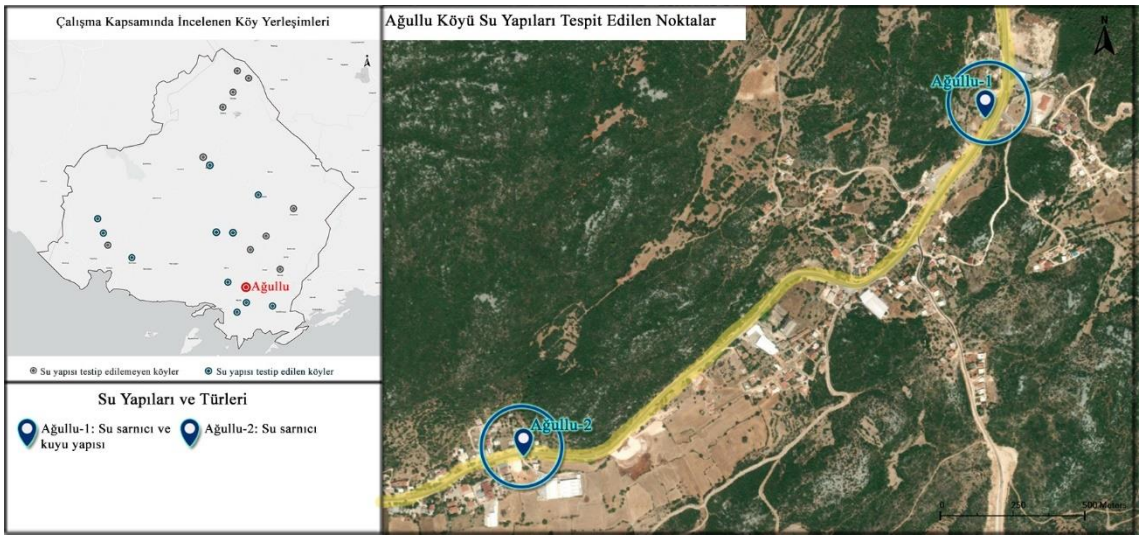

Şekil 4.1. Ağullu köyü su yapılarının konumu

Köydeki su yapıları bulunduğu bölgelerin ayırt edilebilmesi amacıyla adlandırılmıştır. Bu çerçevede, Demre-Kaş otoyolu üzerinde Ağullu köy girişinde bulunan petrol istasyonuna 150 m uzaklıktaki yapı grubuna "Ağullu-1 su sarnıcı ve kuyu yapısı"; köy içinde bulunan, okul yapıları ve köy mezarlığı çeperindeki yol kenarında kalan yapı grubu ise "Ağullu-2 su sarnıcı" isimleri verilmiştir. Arazide yapılan gözlemler ve yapılar üstünde bulunan kitabe ışığında Ağullu su sarnıcı 1'in Osmanlı dönemine ait olduğu, "Ağullu su sarnıcı 2'nin ise 1945 tarihinde yapıldığı belirlenmiştir.

4.3.1.1. Ağullu-1 su sarnıcı ve kuyu yapısı özellikleri

Osmanlı döneminden yapılan Ağullu-1 su sarnıcı ve kuyu yapısı, hemen yanından geçen yolun ve yol kotunun yıllar içinde yükselmesi sonucu neredeyse fark edilemeyecek duruma gelmiş olup, bitkilerle kaplanmış bir alanda sarnıç ve su kuyusuna ev sahipliği yapmaktadır (Şekil 4.2). Su sarnıcı ve kuyu kamu yapısı olarak Antalya Su ve Atıksu İdaresi (ASAT)'nin mülkiyetinde bulunmaktadır.

(a) (b)

Şekil 4.2. Ağullu-1 su sarnıcı ve kuyu yapısı; konum (a) ve yerleşim planı (b)

Ağullu-1 su sarnıcı'nın dış yüzey incelemesi, yapının kesme taş malzeme üzerine sıva kaplanmış ve kubbeli tipik bir sarnıç örneği olduğunu göstermektedir (Şekil 4.3). Sarnıç yapısı 14 kenarlı ve kapısıyla birlikte 15 kenarlı bir taban oturumuna sahip olup, su depolama işlevini günümüzde de koruduğu ve suyun depolandığı belirlenmiştir.

Sarnıç içinde depolanan suya, ancak tek açıklık olan giriş kapısı aracılığıyla ulaşılmaktadır. Bu giriş, genellikle suyun alınması amacıyla kullanılan bir alan olup sarnıca erişim sağlamaktadır. Kapının küçük ve dar tutulması, içerdeki suyun buharlaşmasını engellemekle birlikte, sarnıca yabancı maddelerin girmesini önleyerek koruma ve kontrollü giriş işlevleri de görmektedir. Ağullu-1 su sarnıcı'nın kemerli kapı açıklığının üzerinde, yapıya ait bilgileri içeren bir kitabe yer almaktadır. Arap alfabesiyle yazıldığı anlaşılan kitabedeki metin, taş malzemenin aşınması nedeniyle tam olarak okunması ve bu nedenle içeriğinin anlaşılması mümkün olmamıştır (Şekil 4.3.b).

(a)

(b)

(c)

Şekil 4.3. Ağullu-1 su sarnıcı; sarnıç yapısı (a), sarnıç kitabesi (b), su kuyusu (c)

Kırsal bir köy peyzajı içinde konut dokusu, çevre yolu, engebeli arazideki maki bitki örtüsü ve ağaçlarla çevrelenmiş olan sarnıç yapısı, karayolu üzerinde ve sürekli bir trafik akışının mevcut olduğu bir güzergahta konumlanmıştır (Şekil 4.4; Çizelge 4.1). Sarnıcın çevresinde yerleşim alanları ve yolların bulunması, yapının erişilebilirliğini artırmakta ve bu sayede suya ihtiyaç duyulduğunda suya erişime ve taşınmasını kolaylaştırmaktadır. Bu özellikleri itibariyle yapının, toplumsal su ihtiyacını karşılamada önemli bir noktada bulunduğu sonucuna varmak mümkündür.

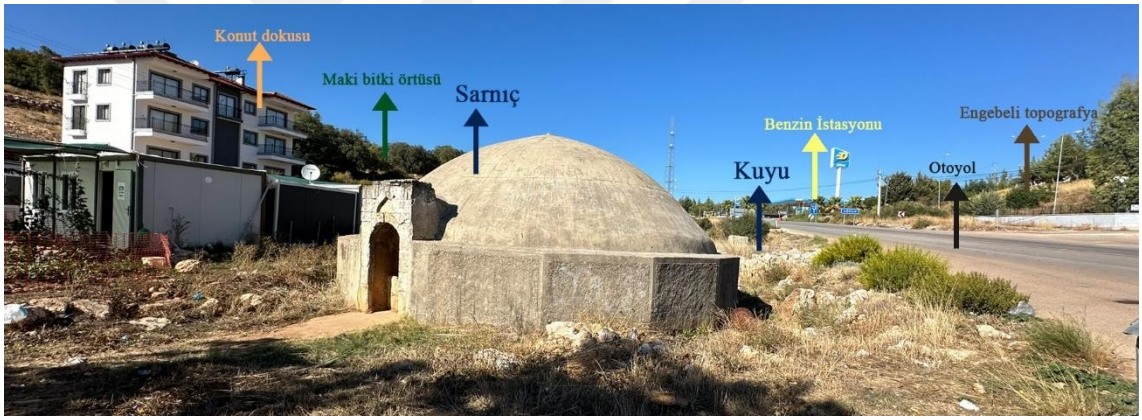

Şekil 4.4. Ağullu-1 su sarnıcı ve çevresi

Çizelge 4.1. Ağullu-1 su sarnıcı ve çevresi peyzaj karakterleri

Yapı Türü/Türleri: Sarnıç Kuyu	**Tarih Bilgisi:** Geleneksel tarihi yapı	**Çevreleme:** Şehirlerarası karayolu, yerleşim birimleri ve maki bitki örtüsü	**Ulaşım:** Asfalt yol-ulaşımı kolay
Ölçek: Büyük	**Kompozisyon:** Karmaşık	**Form:** Kubbeye ait belirgin yuvarlak form ve dikdörtgen taglı giriş	**Desen:** Çevre yolu ve makilik arazinin oluşturduğu desen
Sakinlik: Sakin değil	**Güvenlik:** Güvenli	**Anıtsallık:** Var	**Hatırlanabilirlik:** Osmanlı dönemine ait tipik özellikleri taşıyan sarnıç yapısı

4.3.1.3. Ağullu-2 su sarnıcı ve özellikleri

Tekil bir su sarnıcının yer aldığı Ağullu-2 su sarnıcı Demre-Kaş karayolu üzerinde konumlanmıştır (Şekil 4.5). Yer yer dökülmüş sıvasız kısımlarıyla yığma taş tekniğinde inşa edildiği anlaşılan sarnıç yapısı, kamu yapısı olarak Antalya Su ve Atıksu İdaresi (ASAT)'nin mülkiyetinde bulunduğu belirlenmiştir.

(a) (b)

Şekil 4.5.Ağullu-2 su sarnıcı; konum (a) ve yerleşim planı (b)

Mimari açıdan yapısal tasarımı basit ve işlevsellik üzerine kurgulanmış olan Ağullu su sarnıcı 2'nin dikdörtgen prizma formunda bir gövde ve tonoz formunda üst örtüye sahip olduğu tespit edilmiştir (Şekil 4.6). Yöreye özgü geleneksel mimari unsurlara örnek olan sarnıç hayvancılık faaliyetlerinin sürdürülmesinde gerekli olan, hayvanların suya erişimini sağlayan bir su kanalı ile kurgulanmıştır. Oldukça dar ve alçak bir formdaki giriş kapısı zemin kotunun altında kalmış olması nedeniyle güvenlik önlemi almak adına kapının ahşap paletler ile kapatılmaya çalışıldığı anlaşılmıştır. Kemerli formdaki kapı açıklığının üst kısmında yapı hakkında bilgileri içeren kitabe taşı yer almaktadır. Kitabe üzerinde sarnıcı yaptırmış olan kişilerin isimlerinin yanı sıra "1945" yılı olduğu anlaşılan sarnıcın inşa tarihi yazmaktadır.

(a) (b) (c)

Şekil 4.6. Ağullu-2 su sarnıcı; ön görünüş (a), kitabe (b), perspektif (c)

Kırsal bir alanda ve bir karayolunun kenarında bulunan sarnıç yapısının peyzaj karakteri açısından engebeli arazinin bir vadi tabanıyla son bulduğu noktada, etrafı meyve ağaçları ile çevrelenmiş, konut yerleşimlerine yakın bir noktada konumlandığı tespit edilmiştir (Şekil 4.7; Çizelge 4.2). Günümüzde bu tür yapılar kültürel ve tarihi birer değer olarak varlıklarını sürdürürken Şekil 4.7'de de görüldüğü üzere yapının ticari amaçlı tabelalar ile örtülerek özgün işlevinden farklı bir amaç doğrultusunda kullanıldığı belirlenmiştir.

Şekil 4.7. Ağullu-2 su sarnıcı ve çevresi

Çizelge 4.2. Ağullu-2 su sarnıcı ve çevresi peyzaj karakter analizi

Yapı Türü/Türleri: Sarnıç	**Tarih Bilgisi:** Geleneksel yapı	**Çevreleme:** Şehirlerarası karayolu, bahçe ve tabela-direkler	**Ulaşım:** Asfalt yol-ulaşımı kolay
Ölçek: Küçük	**Kompozisyon:** Karmaşık kompozisyon	**Form:** Tonoza ait yuvarlak form	**Desen:** Konut dokusu, çevre yolunun oluşturduğu desen
Sakinlik: Sakin değil	**Güvenlik:** Tedirgin edici	**Anıtsallık:** Var	**Hatırlanabilirlik:** Kapısı üstünde Türkçe kitabet

Ölçüleri 4x4,5 metre olan dikdörtgen plan şemasına sahip sarnıç yapısı detaylarının belirlenmesi amacıyla ölçümler ve rölöve çizimleri yapılmıştır (Şekil 4.8). Yapısal kompozisyonu her ne kadar sağlam olarak görünse de sarnıcın üzerindeki çatlak ve sıva dökülmesi gibi zamanla oluşmuş hasarlar yapı için restore edilme gerekliliğini göstermektedir.

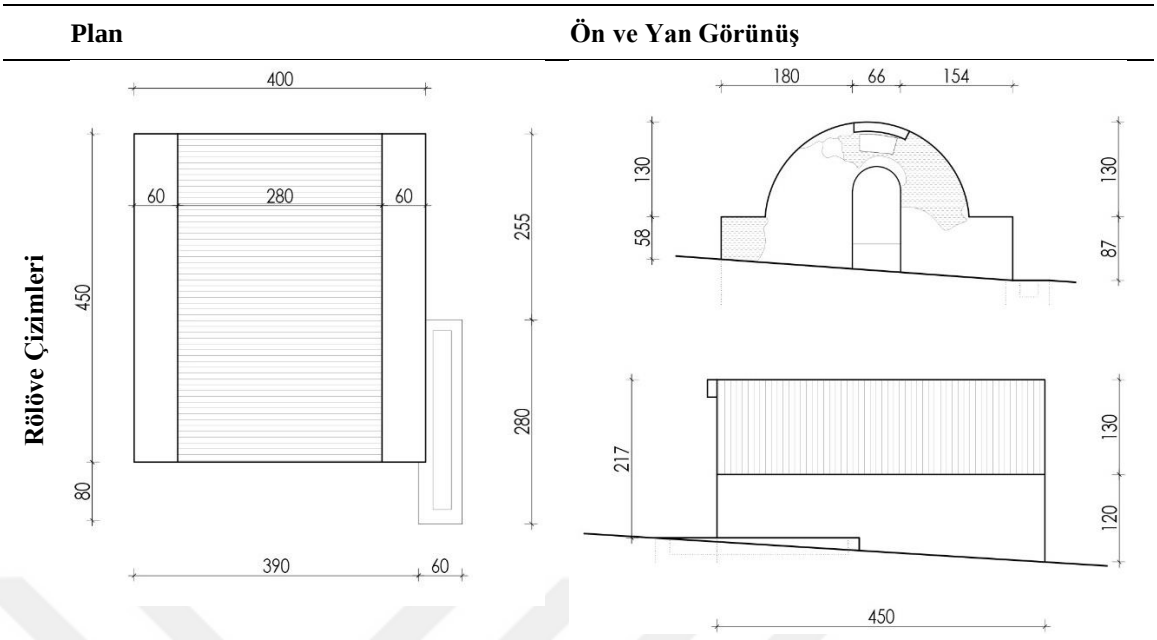

Şekil 4.8. Ağullu-2 su sarnıcı rölöve detayları

Köy sınırları içindeki bu sarnıç yapıları, bölgesel su yönetimi ve kırsal mimaride kullanılan geleneksel yöntemler hakkında bilgi edinmemizi sağlayan önemli kaynaklardır. Konumları itibarıyla her iki yapının da erişilebilirlik ilkesinin temel tasarım kriterlerinden biri olduğu Ağullu köyünde bulunan bu yapılara ait konum ve alan özellikleri ayrıca Çizelge 4.3'de özetlenmiştir.

Çizelge 4.3. Ağullu köyü su yapılarının konum ve alan özellikleri

Yapı Kodları	Yapı Tipi	Adedi	Yapı kullanımı	Konum ve Alan Özellikleri			
				Alan Kullanımı	Konum	Mülkiyet tipi	Yükseklik
Ağullu-1 su sarnıcı ve kuyu	Sarnıç	1	Pasif durumda	Yol çeperi	Makilik	Kamu	576 m
	Kuyu	1					
Ağullu-2 su sarnıcı	Sarnıç	1	Terk edilmiş	Yol çeperi	Vadi	Kamu	501 m

4.3.2. Bayındır

Kaş ilçe merkezine yaklaşık 8 km mesafede bulunan, ilçe merkezinin doğu yönündeki engebeli ve dağlık yamacın bitiminde konumlanan Bayındır köyü deniz seviyesinden 250 metre yükseklikte yer almaktadır.

Köydeki tarihi su yapıları konusunda, bu yapılar ve bulundukları bölgeler hakkında bilgileri içeren incelemeler yapılmıştır. 900 kişi nüfuslu köyün son dönemlerde inşa edilen villa ve benzeri yapılar ile turistik bir bölgeye dönüştüğü gözlemlenmiştir. Elektrik ve telefon altyapısı bulunan köyde mevcut bir kanalizasyon sistemi bulunmamakla birlikte yapı bazında foseptik ile çözüm sunulmuştur. Bölgede herhangi

bir doğal su kaynağı bulunmazken köyün içme ve şebeke suyu Kaş'ın Gömbe yaylasından getirilmektedir (Güçlü, 2024).

Bayındır köyünde gerçekleştirilen arazi çalışmasında, iki farklı bölgede su depolama amacıyla inşa edilen sarnıç, kuyu ve havuz olmak üzere üç farklı tipolojide yapı grubu tespit edilmiştir (Şekil 4.9). Bu alanlardan biri köyün hemen girişinde bulunan mezarlığın çeperinde konumlanırken, diğeri köy içerisinde kırsal yerleşime ait konut yapıları arasında yer almaktadır.

Şekil 4.9. Bayındır köyü su yapılarının konumu

Birden fazla tarihi su yapısının tespit edildiği Bayındır köyünde her bir yapının bulunduğu bölgenin ayırt edilebilmesi amacıyla adlandırma yapılmıştır. Bu doğrultuda, köy içerisindeki geleneksel taş işçiliğin görüldüğü terkedilmiş bir konut yapısı bitişiğinde konumlanmış sarnıç yapısı için "Bayındır-1 su sarnıcı" şeklinde, köy mezarlığına komşu köy merası niteliğindeki bölgede yayılım gösteren havuz ve kuyu yapılarının bulunduğu alan ise "Bayındır-2 kuyu yapıları ve havuz" olarak numaralandırılmıştır.

4.3.2.1. Bayındır-1 su sarnıcı ve özellikleri

Yığma taş tekniğinde inşa edilmiş bir köy evinin kuzey cephe duvarına bitişik olarak inşa edildiği görülen Bayındır-1 su sarnıcı yapısı özel mülkiyetli bahçe içerisinde yer almaktadır (Şekil 4.10).

(a) (b)

Şekil 4.10. Bayındır-1 su sarnıcı; konum (a) ve yerleşim planı (b)

Sarnıç dikdörtgen temel formuna oturmuş, düzensiz şekilde işlenmiş moloz taş duvar işçiliği ile inşa edilmiş, geleneksel su yapılarının kırsal örneklerinden biridir (Şekil 4.11.) Yapının çevresindeki doğal taşlarla olan uyumu, yerel malzeme kullanımı yöre geleneğine uygun bir mimariye sahip olduğunu göstermektedir. Duvarlarda kullanılan taşlar arasında harç izleri okunmaktadır ki bu yapıya sağlamlık ve sızdırmazlık sağlamak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çatı kısmı tonoz bir üst örtüyle geçilen sarnıçta bir kapı açıklığı bulunmazken yapının tavanında suya erişimi sağlayacak tek açıklık olan baca mevcuttur. Kırsal mimarinin karakteristik unsurlarını yansıtan sarnıç yapısının, konutun bitişiğinde konumlandırılarak suya kolay erişim sağlarken suyun evsel ihtiyaçlarda kullanımına yönelik tasarlandığı sonucuna varılmıştır.

(a) (b) (c)

Şekil 4.11. Bayındır-1 su sarnıcı; ön görünüş (a), Perspektif (b), Yan görünüş (c)

Kırsal bir köy peyzajı içinde geleneksel konut dokusu, engebeli arazideki maki bitki örtüsü ve ağaçlarla çevrelenmiş olan sarnıç yapısı kırsal yerleşimlerde insanların çevresel zorluklarla başa çıkma yöntemlerini ve günlük yaşamlarına su gibi temel kaynakları entegre etme becerilerini sergilemektedir. Bu peyzaj, yapının çevresiyle uyum içinde tasarlandığını ve doğal çevrenin hem işlevsel hem de sürdürülebilir bir bileşen olarak değerlendirildiğini göstermektedir (Şekil 4.12; Çizelge 4.4). Hem doğal hem de

kültürel unsurların bir arada bulunduğu, maki bitki örtüsüne sahip, engebeli arazide bulunan su yapısı doğal çevre ile bütünleşmiş haldedir.

Şekil 4.12. Bayındır-1 su sarnıcı ve çevresi

Çizelge 4.4. Bayındır-1 su sarnıcı ve çevresi peyzaj karakter analizi

Yapı Türü/Türleri: Sarnıç	**Tarih Bilgisi:** Geleneksel yapı	**Çevreleme:** Kırsal yerleşim alanı, konut ve bahçesi	**Ulaşım:** Asfalt yol-ulaşımı kolay
Ölçek: Küçük	**Kompozisyon:** Taşlık ve makilik alanla uyumlu, sade kompozisyon	**Form:** Tonoza ait hafif yuvarlak form ve yerel taş malzeme	**Desen:** Konut yapısı ve çevresinin oluşturduğu desen
Sakinlik: Sessiz, sakin	**Güvenlik:** Güvenli	**Anıtsallık:** Var	**Hatırlanabilirlik:** Geleneksel bir konut yapısına bitişik nizamlı sarnıç

Dikdörtgen plan şemasına sahip olan sarnıç yapısı detaylarının belirlenmesi amacıyla ölçümler ve rölöve çizimleri yapılmış, elde edilen veriler Şekil 4.13' de gösterilmiştir. Hem işlevsellik hem de sürdürülebilirlik açısından dikkate değer bir örnek olan bu yapı, yerel ölçekte su yönetimi konusundaki bilgi ve deneyimleri yansıtmaktadır.

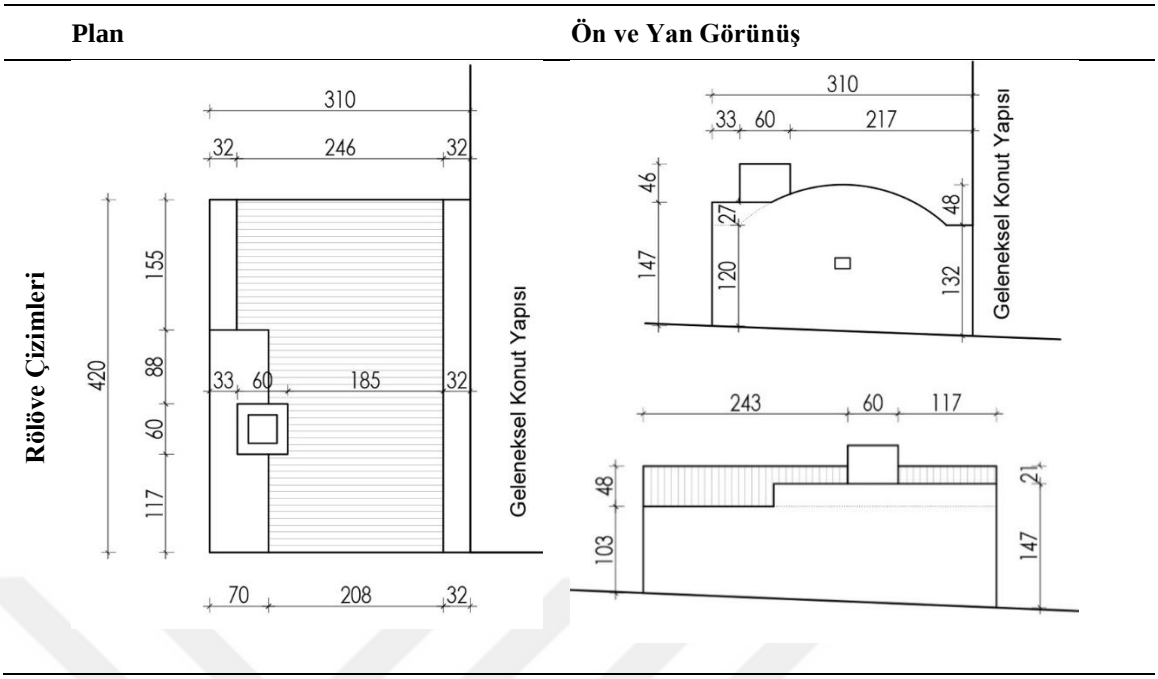

Şekil 4.13. Bayındır-1 su sarnıcı rölöve detayları

4.3.2.2. Bayındır-2 kuyu yapıları ve havuz özellikleri

Bayındır-2 kodlu, ilk yapıldığı dönemde köy merası olduğu fikrini veren ancak günümüzde Topçu Yolu Ekoturizm Alanı Doğa Yürüyüş Parkurunun da başlangıç noktası olan köy meydanı niteliğindeki alan farklı tip ve boyutlardaki su yapılarına ev sahipliği yapmaktadır (Şekil 4.14). Alanda çeşitli büyüklükteki 5 adet kuyu yapısı ile 1 adet havuz bulunmaktadır. Orijinal yapı döneminde, yer seçiminde özellikle bölgedeki küçükbaş hayvancılıkta hayvanlar için ihtiyaç duyulan içme suyunun sağlanması amaçlandığı düşünülmektedir. Günlük otlatma sonrası meradan gelen hayvan sürülerinin ortak buluşma alanı olduğunu düşündüren yol kavşağında bulunmaktadır.

(a) (b)

Şekil 4.14. Bayındır-2 kuyu yapıları ve havuz; konum (a) ve yerleşim planı (b)

Aynı zamanda köy mezarlığının da hemen yanında bulunan bu alanda kuyu yapılarında toprak seviyesinin üstünde kalan açık kısımların taş ile örülü olduğu ve hatta yer yer beton ile kaplandığı görülmektedir. Havuz yapısının ise güvenlik tedbiri olması kapsamında yığma taş bent ile çevrelendiği tespit edilmiştir. Kırsal mimarinin önemli unsurlarından olan bu yapıların 1900'lü yılların ortalarında inşa edildikleri belirlenmiştir. Tarihi su yönetim sistemleri ve geleneksel çözüm örnekleri olarak geçmişin bilgisini aktaran yapılar günümüze kadar ulaşmıştır.

Kuyu yapıları, kırsal peyzajın tipik özelliklerini yansıtan, geniş bir açık alan üzerinde, doğal taş ve toprak zeminde kendiliğinden oluşmuş bir çevre düzenlemesine sahiptir. Çevredeki kuraklığa dayanıklı maki bitki örtüsü ise çevresel sürdürülebilirliği destekleyen, doğal kaynakları koruyan ve ekolojik dengede yaşamın devamlılığını sağlayan önemli çevre unsurları olarak varlık göstermektedir (Şekil 4.15; Çizelge 4.5).

Şekil 4.15. Bayındır-2 su yapıları ve çevresi

Çizelge 4.5. Bayındır-2 su yapıları ve çevresi peyzaj karakterleri

Yapı Türü/Türleri: Kuyu Havuz	**Tarih Bilgisi:** Geleneksel eski yapı	**Çevreleme:** Köy merası, konut yapıları ve mezarlık	**Ulaşım:** Asfalt yol-ulaşımı kolay
Ölçek: Orta büyüklükte	**Kompozisyon:** Basit	**Form:** Havuza ve kuyulara ait yuvarlak form ve yığma taş bentleri	**Desen:** Engebesiz, düz arazi ve taş duvarların, makinin oluşturduğu desen
Sakinlik: Sessiz, sakin	**Güvenlik:** Güvenli	**Anıtsallık:** Yok	**Hatırlanabilirlik:** Topçu yolu yürüyüş parkuru başlangıç noktası

Kuyular özelinde farklılaşan her form için birer örnek seçilmiş, yapı detaylarının belirlenmesi amacıyla yapı ölçümleri yapılmış, rölöve çizimleri oluşturulmuştur (Şekil 4.16).

	Fotoğraf	Plan	Görünüş
Kuyu-1		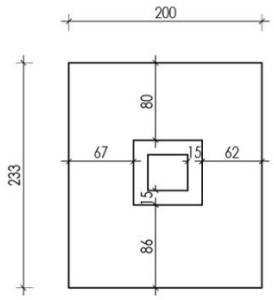	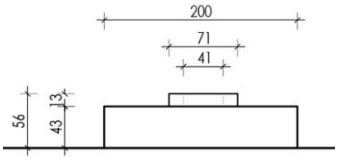
Kuyu-2		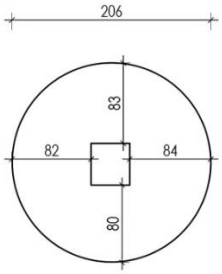	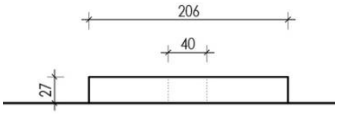

Şekil 4.16. Bayındır-2 su yapıları rölöve detayları

Yerel su kaynaklarının kırsal alanda sürdürülebilir kullanımını sağlamak amacıyla inşa edilmiş, evsel ihtiyaçlar, tarım ve hayvancılık faaliyetleri için gerekli suyu sağlayan su depolama işlevindeki Bayındır köyünde bulunan bu yapılara ait konum ve alan özellikleri ayrıca Çizelge 4.6'da gösterilmiştir.

Çizelge 4.6. Bayındır köyü su yapılarının konum ve alan özellikleri

Yapı Kodları	Yapı Tipi	Adedi	Yapı kullanımı	Konum ve Alan Özellikleri			
				Alan Kullanımı	Konum	Mülkiyet tipi	Yükseklik
Bayındır-1 su sarnıcı	Sarnıç	1	Terk edilmiş	Konut bahçesi	Makilik	Şahıs	255 m
Bayındır-2 su yapıları	Havuz	1	Pasif durumda	Köy merası	Ova	Kamu	242 m
	Kuyu	5					

4.3.3. Beldibi

Kaş ilçesinin iç kesimlerindeki dağlık bölgede bulunan Beldibi köyü ilçe merkezine yaklaşık 60 kilometre uzaklıkta olup, deniz seviyesinden 1200 metre yükseklikte yer almaktadır.

Köyde bulunan tarihi su yapıları konusunda gerçekleştirilen İncelemeler sonucunda, çam ormanları ile çevrelenmiş köydeki mevcut nüfusun 300 kişi olduğu tespit edilmiştir. Doğal bir su kaynağı bulunmayan yerleşimde içme ve şebeke suyu Kaş'ın Gömbe yaylasından getirilirken köyde elektrik ve telefon alt yapısı mevcuttur. Daha çok

hayvancılık ve tarımla uğraşılan bölgede yüksek rakımın sunduğu serin bir iklim yapısı söz konusudur (Özdemir, 2024).

Beldibi köyünde gerçekleştirilen arazi çalışmasında, tarımsal üretim için gerekli olan su ihtiyacını karşılamak amacıyla inşa edilen çok sayıda havuz yapısı tespit edilmiş, bu yapıların daha çok suyu depolama işlevinde kullanıldığı gözlemlenmiştir (Şekil 4.17.). Bu havuz yapılarından her biri köyün hemen girişindeki yamaç üzerinde konumlanmış, engebeli tarımsal araziler bünyesinde yer almaktadır.

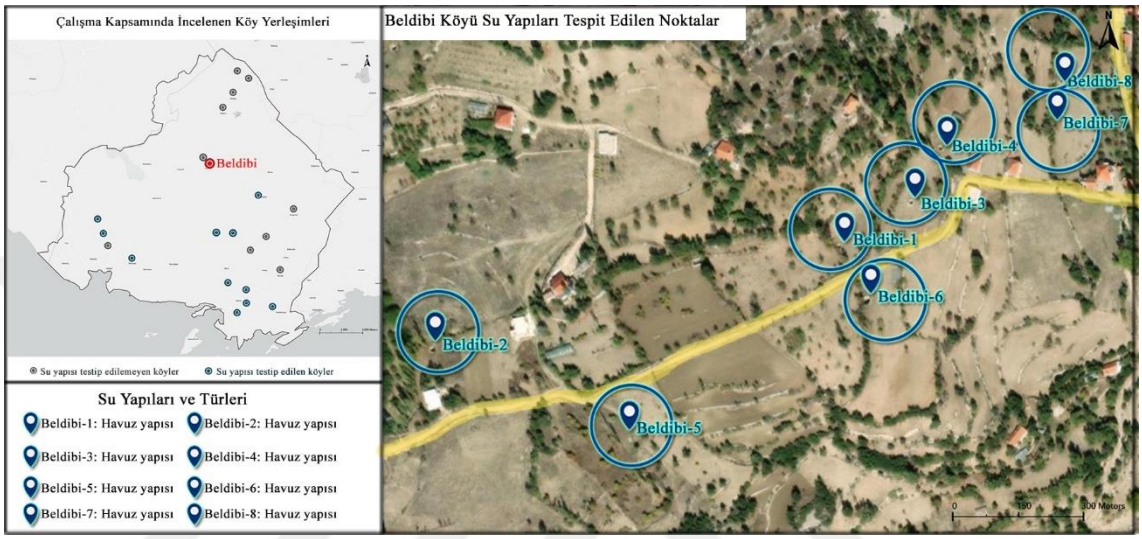

Şekil 4.17. Beldibi köyü su yapılarının konumu

Birden fazla su depolama yapısının tespit edildiği Beldibi köyünde, her bir yapının ayırt edilebilmesi amacıyla, yapıların bulundukları alanların rakım değerine göre yüksekten alçağa olacak şekilde 1'den 8'e kadar numaralandırma yapılmıştır. Özel mülkiyete ait tarımsal üretim yapılan tarla sınırlarında yer alan bu yapılar hakkında, arazi gözlemleri ve yerel halkla yapılan görüşmeler aracılığıyla bilgi edinilmiştir.

4.3.3.1. Beldibi su yapıları ve özellikleri

Yağış sularını depolamak amacıyla inşa edilmiş, malzeme bulunabilirliği açısından avantaj sağlayan ve çevre ile yüksek uyum gösteren taş malzemeden yapılan, geleneksel taş işçiliği özelliklerine sahip yığma duvar tekniğiyle inşa edilmiş çeşitli boyutlardaki birçok havuz yapısı alanda yayılmış durumdadır (Şekil 4.18). Bölgedeki geleneksel mimarinin bir parçası olan bu yapılar, tarım faaliyetlerinde ihtiyaç duyulan suyu her tarla için tekil ve bireysel ölçekte temin etmeye yönelik bir çözüm sunmaktadır. Yapılan arazi çalışmasında, bu nedenle, doğal sınır elemanları dışında çit, tel gibi elemanlarla çevrili alanlarda yer alan havuz yapılarına erişim sınırlı olarak sağlanabilmiştir.

Şekil 4.18. Beldibi havuz yapıları konum

Kırsal bir bağlamda taşların bir araya getirilmesiyle oluşturulan bu havuz yapılarının, suyun doğal eğim sayesinde toplanmasını sağlayan doğal topografyaya ve eğimli araziyle uyumlu bir şekilde tasarlandığı görülmektedir. Yapılan görüşmeler doğrultusunda, havuz yapılarının 1900'lü yılların ikinci yarısında inşa edildiği sonucuna varılmıştır. Tarihi su yönetim tekniklerinin kırsal alandaki sürdürülebilir su toplama çözümlerine bir örnek olarak, bu havuzlar, suyu yüzeye çıkarmaya yardımcı olan ekipmanlar aracılığıyla günümüzde halen kullanılmaktadır.

Çevresel peyzaj dokusuna bakıldığında alanın yüksek rakımlı çam ormanları ile çevrelendiği, köydeki yerel ve geleneksel yapılaşma alanının sınırında engebeli tarım arazileri üzerinde konumlandığı görülmektedir (Şekil 4.19; Çizelge 4.7).

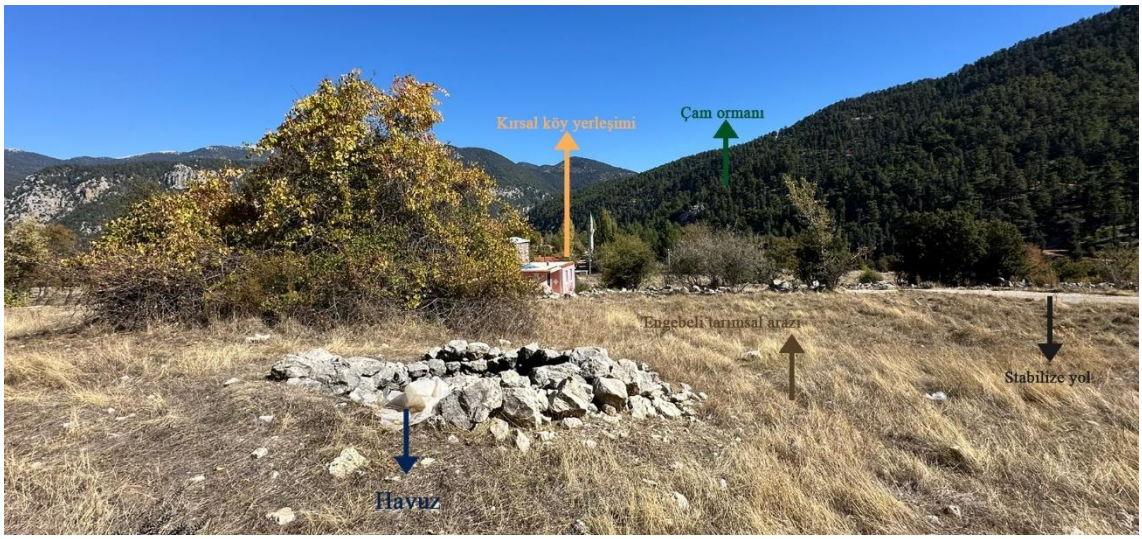

Şekil 4.19. Beldibi havuz yapıları ve çevresi

Çizelge 4.7. Beldibi havuz yapıları ve çevresi peyzaj karakterleri

Yapı Türü/Türleri: Havuz	**Tarih Bilgisi:** Geleneksel tarihi yapı	**Çevreleme:** Yüksek rakımlı çam ormanları, eğimli tarım araziler	**Ulaşım:** Stabilize yol-engebeli arazi üzerinden ulaşım
Ölçek: Büyük	**Kompozisyon:** Basit ve sade bir kompozisyon	**Form:** Havuzlara ait yuvarlak form	**Desen:** Tarım alanları ve kırsal peyzaj
Sakinlik: Sessiz, sakin	**Güvenlik:** Güvenli değil	**Anıtsallık:** Yok	**Hatırlanabilirlik:** Tamamı bireysel olarak inşa edilmiş çok sayıdaki havuzlar

Silindirik formdaki havuz yapılarına ait yapısal boyut bilgisi, yapı görseli ve açıklaması Çizelge 4.8'de gösterilmektedir.

Çizelge 4.8. Beldibi havuz yapıları konum ve ölçek bilgileri

	Fotoğraf	Plan	Açıklama
Beldibi-1		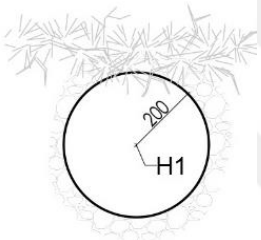	Yaklaşık 4 metre çapa sahip havuz yapısı tarımsal amaçla kullanılan arazi sınırında konumlanmıştır. Bu yüzden böğürtlen çalısı kısmi bir doğal çit oluştururken tarla iç kısmında çit benzeri bir eleman bulunmamaktadır.
Beldibi-2		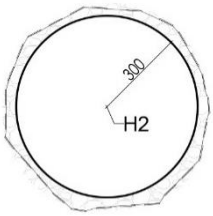	Yaklaşık 6 metre çapındaki silindirik havuz yapısının güvenlik tedbiri olması amacıyla tahta çitlerle çevrildiği görülmektedir. Yapının iç kısmında taş işçiliğini görmek mümkündür.
Beldibi-3		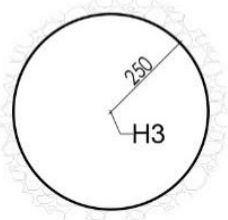	Yaklaşık çap uzunluğu 5 metre olan havuz engebeli arazi üzerinde konumlanmıştır. Etrafında herhangi bir çit benzeri güvenlik tedbiri olması amacıyla yapılmış eleman bulunmazken havuzun yaklaşık 6 metre derinliğe sahip olduğu tespit edilmiştir.
Beldibi-4		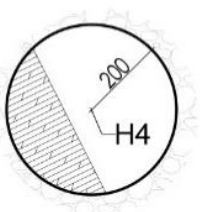	Yaklaşık 4 m çapındaki havuz yapısıyla ilgili yerinde yapılan görüşme sonucunda iç kısmının kademeli olduğu ve 12 metre derinliğe indiği tespit edilmiştir. Yapı çeperinde koruyu çit benzeri bir çevreleme elemanı bulunmamaktadır.

Çizelge 4.8. Beldibi havuz yapıları konum ve ölçek bilgileri, devamı

Beldibi-5			Tel çit ile çevrelenmiş tarım arazisi içinde kaldığı için havuz yapısına ait ölçümler yapılamamıştır. Yapının da tel çitler ile çevrelendiği havuzda biriken suyu yüzeye çıkarabilmek adına yardımcı elemanların kullanıldığı görülmektedir.
Beldibi-6			Doğal sınır elemanlarına ilave tel çit ile çevrelenmiş tarımsal arazi içerisinde yer alan havuz yapısına sınırlı olarak erişim sağlanabilmiştir. Havuz etrafında meyve ağaçları boy göstermektedir.
Beldibi-7		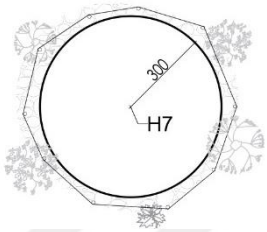	Etrafı tel çitlerle örülmüş yaklaşık 6 metre çapındaki havuzun engebeli arazi üzerinde taraça yapılarak kademelendirilmiş tarımsal kullanımlı bir tarla içinde yer aldığı görülmektedir. Havuz çeşitli meyve ağaçları ile çevrelenmiştir.
Beldibi-8		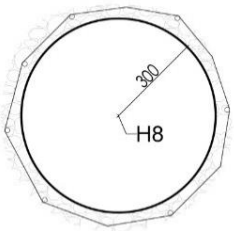	Yaklaşık 6 metre çapındaki havuz yapısı kademelendirilmiş tarım arazisi sınırında yer almaktadır. Yapı çevresinin güvenlik tedbiri olması gerekçesiyle tel çit ile kaplandığı görülmektedir.

Yöreye özgü, kırsaldaki su yönetimi çözümlerinin örnek yapıları olan havuzlar doğayla entegre bir halde işlevini yerine getirmektedir. Köy bünyesinde bulunan bu yapılara ait konum ve alan özellikleri ayrıca 4.9 numaralı çizelgede ifade edilmiştir.

Çizelge 4.9. Beldibi köyü havuz yapılarının konum ve alan özellikleri

Yapı Kodları	Yapı Tipi	Adedi	Yapı kullanımı	Konum ve Alan Özellikleri			
				Alan Kullanımı	Konum	Mülkiyet tipi	Yükseklik
Beldibi-1	Havuz	1	Pasif durumda	Tarım arazisi	Yamaç	Şahıs	1139 m
Beldibi-2	Havuz	1	Pasif durumda	Tarım arazisi	Yamaç	Şahıs	1138 m
Beldibi-3	Havuz	1	Pasif durumda	Tarımsal arazi	Yamaç	Şahıs	1135 m
Beldibi-4	Havuz	1	Pasif durumda	Tarım arazisi	Yamaç	Şahıs	1134 m
Beldibi-5	Havuz	1	Aktif durumda	Tarım arazisi	Yamaç	Şahıs	1133 m

Çizelge 4.9. Beldibi köyü havuz yapılarının konum ve alan özellikleri, devamı

Beldibi-6	Havuz	1	Pasif durumda	Tarım arazisi	Yamaç	Şahıs	1132 m
Beldibi-7	Havuz	1	Aktif durumda	Tarım arazisi	Yamaç	Şahıs	1123 m
Beldibi-8	Havuz	1	Aktif durumda	Tarım arazisi	Yamaç	Şahıs	1122 m

4.3.4. Belenli

Kaş ilçe merkezine yaklaşık 15 kilometre uzaklıkta, ilçenin güneydoğu kesiminde konumlanmış olan Belenli köyü 500 metre rakımda yer almakta olup engebeli ve dağlık bir arazi üzerinde bulunmaktadır.

Köydeki tarihi su yapıları konusunda gerçekleştirilen incelemeler sonucunda kızılçam (*Pinus brutia*) ormanları ile çevrelenmiş köyde mevcut nüfusun 800 kişi olduğu tespit edilmiştir. İçme ve şebeke suyu Kaş'ın Gömbe yaylasından getirilen köyde elektrik ve telefon alt yapısı mevcuttur. Köyde merkezi bir kanalizasyon sistemi bulunmazken konut ve yapı bazında foseptik ile bireysel çözümler sağlanmıştır. Bölgede çay, dere, çeşme benzeri devamlı akar bir su kaynağı bulunmamaktadır. Köydeki ekonomik faaliyetlerin temelini tarım ve hayvancılık oluşturmaktadır. Köy halkı geçim kaynağı olarak zeytin (*Olea europea*), keçiboynuzu (*Ceratonia siliqua*), incir (*Ficus carica*) gibi Akdeniz'e özgü tarımsal ürünler yetiştirmektedir (Borucu ve Bozdağ, 2024).

Belenli köyünde yapılan arazi çalışmasında, üç farklı bölgede su ihtiyacını karşılamak amacıyla inşa edilen çok sayıda kuyu, havuz ve sarnıç yapısı tespit edilmiş, bu yapıların suyu depolama işlevi ile kullanıldığı belirlenmiştir (Şekil 4.20). Bu yapı türlerinden sarnıçların, köyün güney girişinde yer alan maki bitki örtüsüyle kaplı bir yamaçta konumlandığı; kuyu ve havuz yapılarının ise köyün kuzey girişindeki, çevresi tarımsal arazilerle kaplı düz bir ovada yer aldığı görülmektedir.

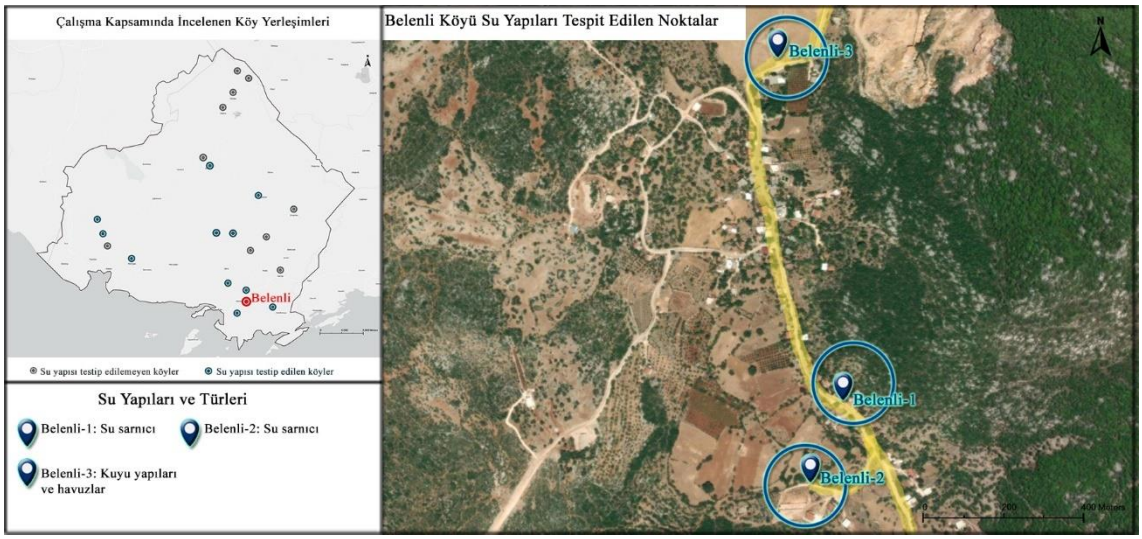

Şekil 4.20. Belenli köyü su yapılarının konumu

Birden fazla geleneksel su depolama yapısının tespit edildiği Belenli köyünde, her

bir yapının bulunduğu bölgeler ile ayırt edilebilmesi adına adlandırmaya gidilmiştir. Bu kapsamda köy içerisinde bir yamaç üzerine konumlanmış yapı grubuna "Belenli-1 su sarnıcı", konut yerleşimlerine giden stabilize yol kenarında kalmış olan yapı grubuna "Belenli-2 su sarnıcı", Çocuk oyun alanının arkasında kalan geniş bölgeye yayılmış haldeki çok sayıda su yapısının bulunduğu bölge ise "Belenli-3 kuyu ve havuz yapıları" olarak adlandırılmıştır. Yapıların inşa edildikleri tarihler hakkında kayıtlı bilgi olmamakla birlikte arazide yapılan görüşme ve gözlemler ışığında bu yapıların 1900'lü yılların ikinci yarısında inşa edildikleri belirlenmiştir.

4.3.4.1. Belenli-1 su sarnıcı ve özellikleri

Bir sarnıç yapısının yer aldığı Belenli-1 eğimli bir yol ve etrafını konut dokusunun sardığı bir kullanıma sahiptir (Şekil 4.21) . Yığma taş ile inşa edilen sarnıç yapısı kuzey yönündeki yamaç sırtında konumlanmıştır.

(a) (b)

Şekil 4.21. Belenli-1 su sarnıcı; konum (a) ve yerleşim planı (b)

Belenli-1 su sarnıcı, geleneksel taş işçiliğinin belirgin bir şekilde görüldüğü, yerel taşlarla örülmüş bir gövdeye sahip ve tonoz formunda kapatılmış, basit ve küçük ölçekli bir yapı olarak dikkat çekmektedir (Şekil 4.22). Bölgede yaygın olarak bulunması nedeniyle sürdürülebilir bir malzeme olarak tercih edilen taş, sarnıcın dayanıklılığını artırırken çevreyle uyumlu bir bütünlük de sunmaktadır. Tavan açıklığı tonozla örtülen yapıda, sarnıca erişimi sağlayan ve aynı zamanda giriş kapağı işlevi gören bir baca bulunmaktadır. Bu tasarım, yapının güvenliğini sağlamakla birlikte, suyun dış etkenlerle kirlenmesini en aza indirmeyi amaçlamaktadır. Yapı çevresindeki arazinin eğimli olmasından yararlanarak yağış sularını doğal akışı yönünde toplama ve muhafaza etme işlevini yerine getirmektedir.

(a) (b)

Şekil 4.22. Belenli-1 su sarnıcı; yol cephesi görünüş (a), perspektif (b)

Sarnıç, kırsal ve doğal bir ortamda, topoğrafyaya uygun bir şekilde konumlanmıştır. Sarnıcın bulunduğu alanın peyzaj karakteri, maki bitki örtüsüne ve oldukça taşlı, yüksek derecede eğimli bir zemine sahiptir. Bu eğimli doğal çevre, sarnıcın kullanımını destekleyen bir peyzaj unsuru olarak işlev görmektedir (Şekil 4.23; Çizelge 4.10).

Şekil 4.23. Belenli-1 su sarnıcı ve çevresi

Çizelge 4.10. Belenli-1 su sarnıcı ve çevresi peyzaj karakterleri

Yapı Türü/Türleri: Sarnıç	**Tarih Bilgisi:** Geleneksel eski yapı	**Çevreleme:** Maki bitki örtüsüne sahip eğimli topoğrafya ve köy yolu	**Ulaşım:** Stabilize yol-ulaşımı kolay
Ölçek: Küçük	**Kompozisyon:** Çevre peyzajıyla uyumlu, basit kompozisyon	**Form:** Düşük yükseklikli tonoza ait yuvarlak form	**Desen:** Farklı boyutlarda ve düzensiz formda taşların oluşturduğu desen
Sakinlik: Sessiz, sakin	**Güvenlik:** Güvenli	**Anıtsallık:** Yok	**Hatırlanabilirlik:** Yol kenarında yarı gömülü baca formunda giriş kapağı olan sarnıç

Kırsal yerleşim alanı içindeki bu yapı eski zamanlardan beri bölgedeki su yönetiminin bir parçası olarak işlev görmektedir.

4.3.4.2. Belenli-2 su sarnıcı ve özellikleri

Tekil bir su sarnıcının yer aldığı Belenli-2 köy içindeki konut yerleşimlerine giden stabilize bir yol üzerinde konumlanmıştır (Şekil 4.24). Yığma taş tekniğinde inşa edilen sarnıç yapısının aynı zamanda tarımsal arazide sınır elemanı olarak kullanılan maki bitki örtüsü çeperinde yer aldığı görülmektedir.

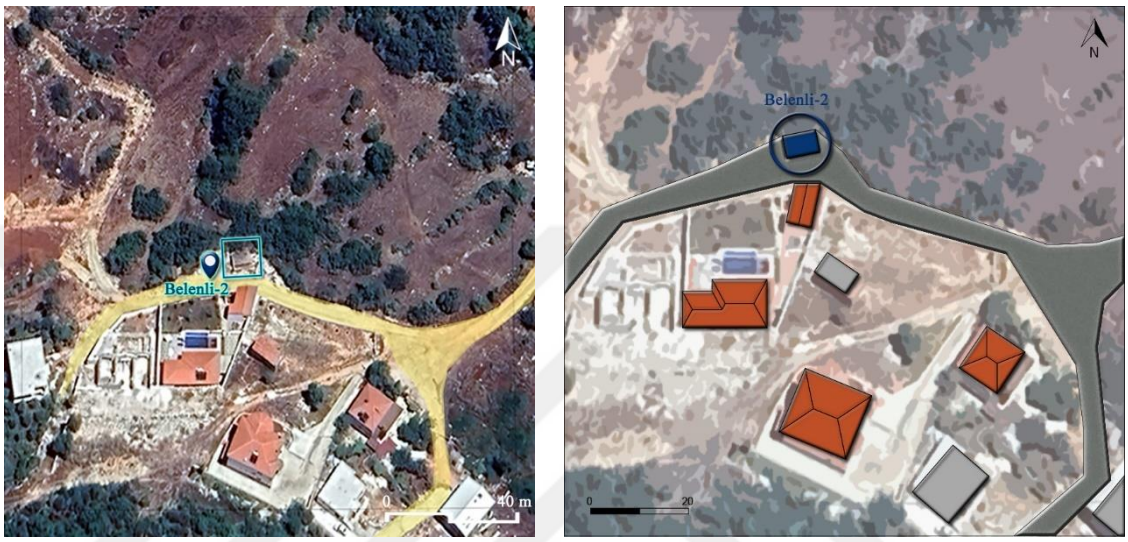

(a) (b)

Şekil 4.24. Belenli-2 su sarnıcı; konum (a) ve yerleşim planı (b)

Geleneksel taş işçiliği kullanılarak inşa edilmiş Belenli-2 su sarnıcında dış cephenin beton, sıva benzeri bir malzeme ile kaplanmadığı, yapının zaman ve doğanın etkilerine karşı yenik düştüğü tespit edilmiştir (Şekil 4.25). Doğu-batı aksında uzanan dikdörtgen formlu plan şeması üzerinde yükselen yapı tonoz bir üst örtü elemanına sahiptir. Yol çeperinde kalan yapı çevresinin çakıl taşı ile kaplandığı görülmektedir.

(a) (b)

Şekil 4.25. Belenli-2 su sarnıcı; perspektif (a), ön cephe (b)

Dağlık bölgelerin çevrelediği arazi tipik bir kırsal yerleşim alanına ev sahipliği yapmaktadır. Belenli-2 su sarnıcı yapısı, bu tipik kırsal peyzaj içerisinde çevresi maki bitki örtüsüyle sarılmış doğal bir görünüm sergilemektedir (Şekil 4.26; Çizelge 4.11).

Şekil 4.26. Belenli-2 su sarnıcı ve çevresi

Çizelge 4.11. Belenli-2 su sarnıcı ve çevresi peyzaj karakterleri

Yapı Türü/Türleri: Sarnıç	**Tarih Bilgisi:** Geleneksel eski yapı	**Çevreleme:** Dağlar ile çevrelenmiş hafif eğimli arazi, maki bitki örtüsü	**Ulaşım:** Stabilize yol-ulaşımı kolay
Ölçek: Küçük	**Kompozisyon:** Basit	**Form:** Hafif yay formunda tonoz üst örtü ve dikdörtgen yan duvarlar	**Desen:** Taş yığma duvarların oluşturduğu desen
Sakinlik: Sessiz, sakin	**Güvenlik:** Tedirgin edici	**Anıtsallık:** Var	**Hatırlanabilirlik:** Yapısal bütünlüğü yıkılma sonucu bozulan sarnıç yapısı

Dikdörtgen plan şemasına sahip, 5,9 x 4,9 metre boyutlarındaki sarnıç yapısı detaylarının belirlenmesi amacıyla ölçümler ve rölöve çizimleri gerçekleştirilmiştir (Şekil 4.27). Yapının yapısal kompozisyonunu ve bütünlüğünü bozan yıkılma gibi zamanla meydana gelen hasarlar, yapıya müdahale edilmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

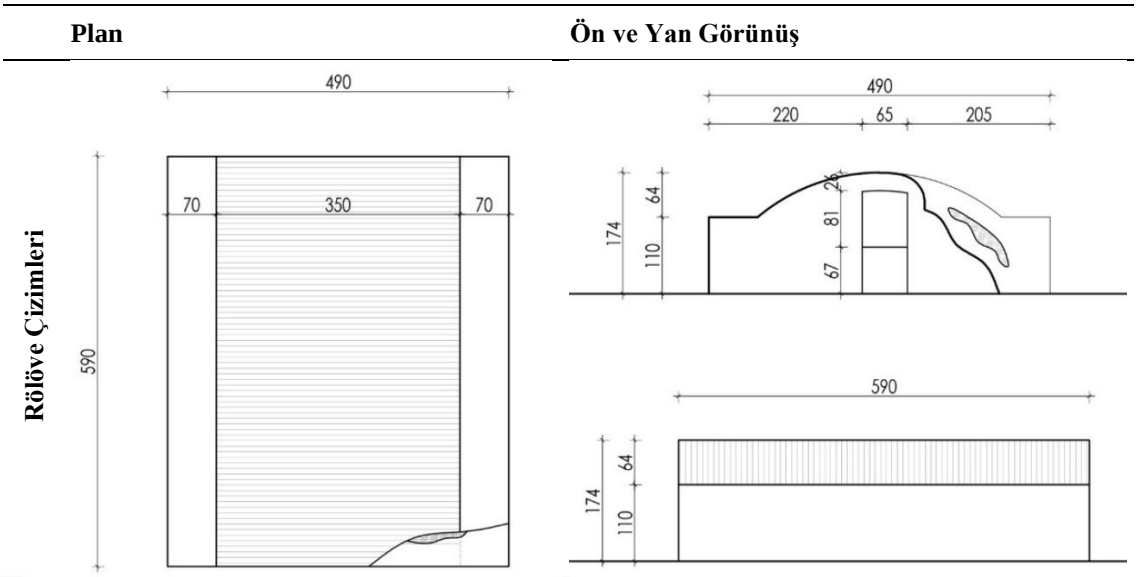

Şekil 4.27. Belenli-2 su sarnıcı rölöve detayları

4.3.4.3. Belenli-3 havuz ve kuyu yapıları ve özellikleri

Belenli-3 havuz ve kuyu yapıları, ilk yapıldığı dönemde köy merası olduğu fikrini veren ancak bugün çocuk oyun alanını bünyesinde barındıran alan farklı tip ve boyutlardaki pek çok su yapısına ev sahipliği yapmaktadır (Şekil 4.28). Bölgede çeşitli büyüklüklerde 8 adet kuyu ve 3 adet havuz yapısı bulunmaktadır.

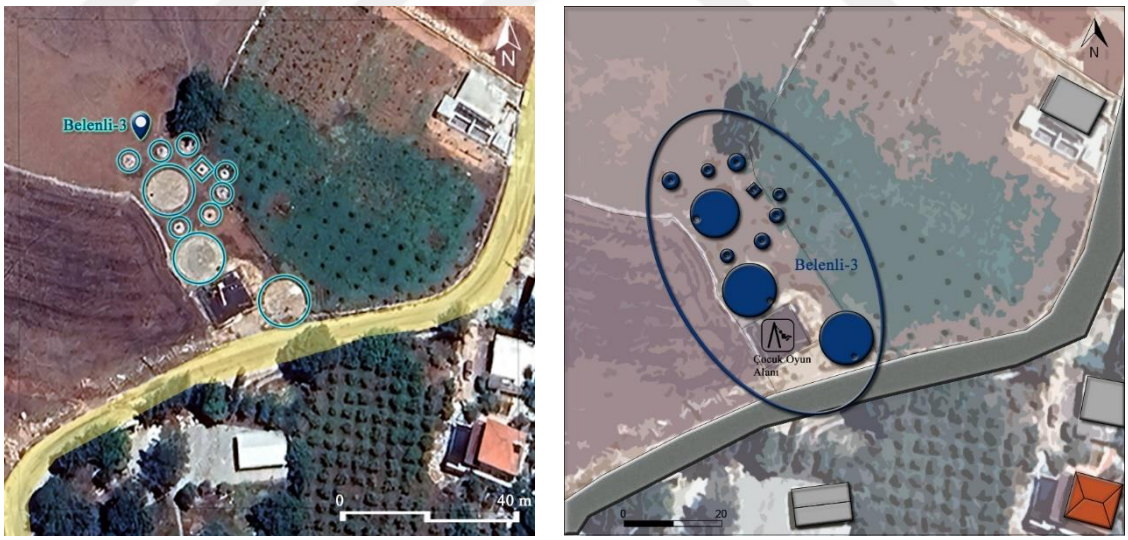

(a) (b)

Şekil 4.28. Belenli-3 havuz ve kuyu yapıları; konum (a) ve yerleşim planı (b)

Yuvarlak planlı ve yığma taş örgü tekniği ile bölgede su teminini sağlamak amacıyla inşa edilmiş kuyu ve havuz yapılarının, bulundukları alanın aynı zamanda bir çocuk parkına ev sahipliği yapması nedeniyle, park kullanıcıları için tehlike oluşturmaması adına ağız ve parapet kısımlarının beton ile kapatıldığı tespit edilmiştir. Yerel taş malzemeden yapılmış geleneksel bir mimari özelliğe sahip olan bu yapılar işlevsellik ve sürdürülebilirlik esaslı düşük yükseklikte fonksiyonel tasarımlara sahiptir.

Kırsal peyzajda hayvancılık ve tarımsal faaliyetler için gerekli suyu sağlama noktasında önemli yer tutan bu yapıların maki bitki örtüsünde dağlık arazinin doğal sınırlarını oluşturduğu düz bir ovada yer aldığı görülmektedir (Şekil 4.29; Çizelge 4.12). Tarihi su yönetim sistemleri ve geleneksel çözüm örnekleri olarak geçmişin bilgisini aktaran yapılar günümüze kadar ulaşmış ve halen kullanılmaktadır.

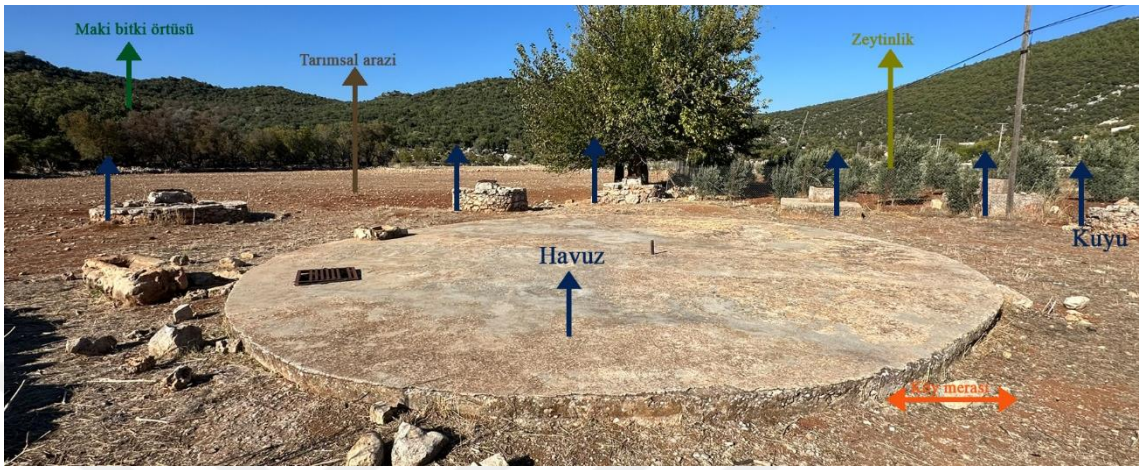

Şekil 4.29. Belenli-3 havuz ve kuyu yapıları ve çevresi

Çizelge 4.12. Belenli-3 havuz ve kuyu yapıları ve çevresi peyzaj karakterleri

Yapı Türü/Türleri: Kuyu Havuz	**Tarih Bilgisi:** Geleneksel eski yapı	**Çevreleme:** Etrafı dağlarla çevrili, düzlük tarımsal arazi, doğal bitki örtüsü ve çocuk oyun alanı	**Ulaşım:** Asfalt yol-ulaşımı kolay
Ölçek: Büyük	**Kompozisyon:** Doğal çevre ile bütünleşik basit bir kompozisyon	**Form:** Havuz ve kuyulara ait dairesel form	**Desen:** Çevrede görülen ağaçlar, taş duvar kalıntılarının oluşturduğu desen
Sakinlik: Sessiz, sakin	**Güvenlik:** Güvenli	**Anıtsallık:** Yok	**Hatırlanabilirlik:** Çevresine çocuk oyun alanı konumlanmış, tamamının ağız kısmı beton ile kapatılmış olan yapı grupları

Tüm unsurlar birlikte ele alındığında, peyzajın bir yandan geleneksel kırsal mimariyi, sonradan eklenmiş park alanını ve toplumsal kullanımı desteklendiği görülmektedir. Bu durum geçmişin kültürel mirasını yaşatma ve toplumun ihtiyaçlarına cevap verme çabalarını yansıtan çok katmanlı bir peyzaj karakteri oluşturmaktadır.

Havuz yapılarından iki tanesinin yaklaşık 12 metre bir tanesinin 10 metre çapında olduğu ölçülürken; kuyular özelinde farklılaşan formlardan birer örnek seçilmiş, yapı detaylarının belirlenmesi amacıyla Şekil 4.30'daki ölçümler ve rölöve çizimleri gerçekleştirilmiştir.

	Fotoğraf	Plan	Görünüş
Kuyu-1		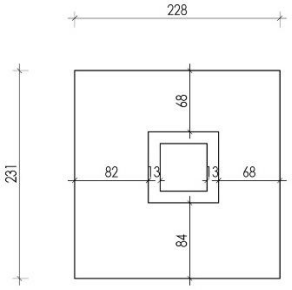	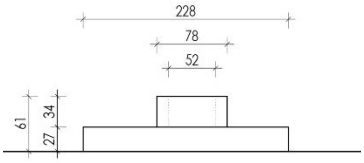
Kuyu-2		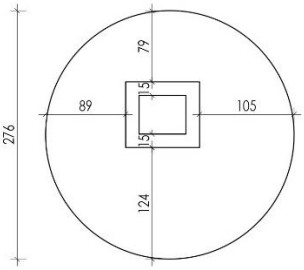	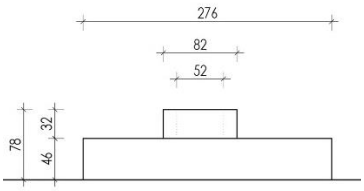

Şekil 4.30. Belenli-3 kuyu yapıları rölöve detayları

Belenli köyünde bulunan bu yapılara ait konum ve alan özellikleri ayrıca Çizelge 4.13'te toplanmıştır.

Çizelge 4.13. Belenli köyü su yapılarının konum ve alan özellikleri

Yapı Kodları	Yapı Tipi	Adedi	Yapı kullanımı	Konum ve Alan Özellikleri			
				Alan Kullanımı	Konum	Mülkiyet tipi	Yükseklik
Belenli-1 su sarnıcı	Sarnıç	1	Terk edilmiş	Yol çeperi	Makilik	Kamu	490 m
Belenli-2 su sarnıcı	Sarnıç	1	Terk edilmiş	Yol çeperi	Makilik	Kamu	481 m
Belenli-3 su yapıları	Havuz	3	Aktif durumda	Köy merası	Ova	Kamu	479 m
	Kuyu	8					

4.3.5. Bezirgan

Kaş'ın kuzeybatısında deniz seviyesinden yaklaşık 700 metre yükseklikte konumlanmış olan Bezirgan köyü Akdağ'ın yamacına yaslanmış geniş ve düz bir alanda yer almaktadır.

Bezirgan köyünde tarihi su yapıları ile ilgili gerçekleştirilen incelemeler sonucunda köydeki nüfusun 2300 kişi olduğu, şebeke suyunun Kaş'ın Gömbe yaylasından getirildiği tespit edilmiştir. Köyde elektrik ve telefon altyapısı mevcutken köyün merkezi bir kanalizasyon sistemi bulunmamaktadır. Geleneksel bir yapı türü olan ahşap tahıl ambarlarına da ev sahipliği yapan Bezirgan köyünde ekonomi büyük ölçüde tarıma dayalıdır. Verimli geniş düzlükleri ile bölgenin tahıl üretimi ve tarımsal faaliyetlerde tarih boyunca büyük bir öneme sahip olduğu bilinmektedir (Arıca, 2024).

Bezirgan köyü bünyesinde her bir arazi ölçeğinde su gereksinimini karşılamak amacıyla inşa edilmiş çok sayıda kuyu yapısına rastlanmaktadır. Alanda yapılan görüşmeler sırasında, kuyu yapılarının yerel halk tarafından "Gözlü" sıfatıyla ifade edildiği tespit edilmiştir. Bu doğrultuda, kuyuların yağış sularını toplama ve depolama işlevlerinin yanında zemin suyuna ulaşan bir doğal su kaynağı olarak değerlendirildiği sonucuna varılmıştır.

Köyde bulunan su yapılarından, kamusal kullanımlı alanlar içerisinde yer alan ve erişim imkânı bulunan kuyu ve sarnıç yapılarının bulunduğu dört farklı bölgede, su gereksinimini karşılamak amacıyla inşa edilen bu su yapıları arazi çalışmaları ile yerinde incelenmiştir (Şekil 4.31). Bu yapılar arasında, köy içerisinde yer alan kuyuların, tarihi tahıl ambarlarının da bulunduğu geniş bir ovada konumlandığı; sarnıç yapılarının ise Bezirgan-Kalkan otoyolu üzerindeki engebeli arazide yer aldığı görülmektedir.

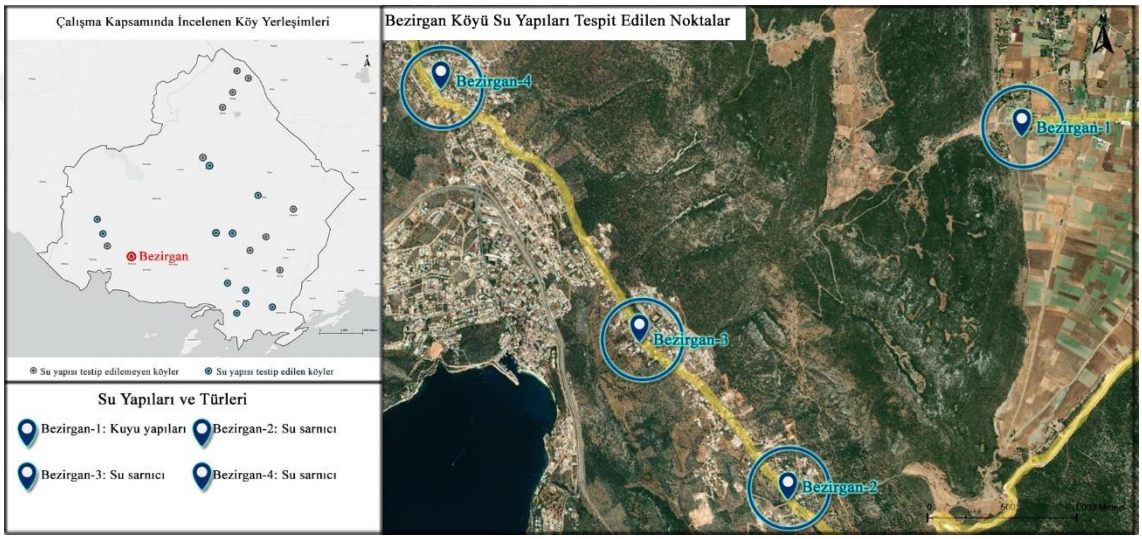

Şekil 4.31. Bezirgan köyü su yapılarının konumu

Her bir su yapısının bulunduğu bölgenin ayırt edilmesi adına, yapıların bulundukları rakım değerine paralel, yüksek rakımda olandan alçağa doğru sırasıyla Bezirgan-1-2-3-4 şeklinde adlandırılması yapılmıştır. Köy içerisinde bulunan Bezirgan-1 alanında kuyu yapıları görülürken, Bezirgan-Kalkan yolu üzerinde kalan Bezirgan-2-3 ve 4 numaralı alanlarda ise sarnıç yapıları yer almaktadır.

4.3.5.1. Bezirgan-1 kuyu yapıları ve özellikleri

Aynı zamanda tarihi tahıl ambarlarına da ev sahipliği yapan, zamanında köyün harman yeri olarak kullanıldığı sonucuna varılan köy merası içerinde konumlanmış Bezirgan-1 kuyu yapılarının bulunduğu alanda 3 adet su yapısının yer aldığı tespit edilmiştir (Şekil 4.32).

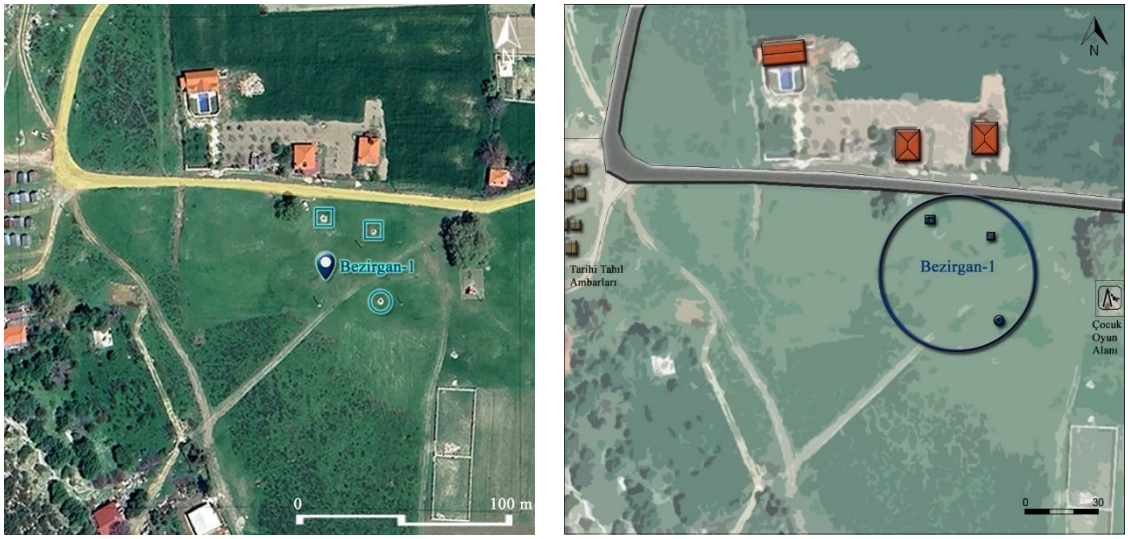

(a) (b)

Şekil 4.32. Bezirgan-1 kuyu yapıları; konum (a) ve yerleşim planı (b)

Geleneksel taş işçiliğiyle inşa edilmiş, sade ve küçük ölçekli kuyu yapılarında, yer seviyesinin üzerinde kalan bölümlerinin, yapıların inşa edildikleri dönemden sonraki bir evrede çevre güvenliğini sağlama ve yapıları sağlamlaştırmak amacıyla betondan yapılmış bacalar ile kaplandığı göze çarpmaktadır. Bölgeye özgü yerel taş malzeme kullanımının görüldüğü bu kuyular peyzajla bütünleşme açısından sürdürülebilir bir mimari tasarım ürünü olarak varlık göstermektedir. Bölgedeki geleneksel mimarinin bir parçası olan bu yapılar, hayvancılık ve tarımsal faaliyetlerin sürdürülebilmesi için gerekli suyun temini amacıyla inşa edilmiştir. Arazi gözlemleri ve yerel halkla yapılan görüşmeler doğrultusunda, yapıların 1900'lü yılların ikinci yarısında inşa edildiği tespit edilmiştir.

Bu yapılar tarım ve hayvancılık faaliyetleri için kullanılmakta olan geniş ve açık bir alana yayılmış kırsal bir peyzajda yer almaktadır (Şekil 4.33; Çizelge 4.14). Topoğrafyanın düz olması suyun toplanması ve insanların kuyudan su temin etmesi açısından kolaylık sağlarken; etrafı dağlık ve ormanlık alan ile çevrelenmiş durumdadır. Kuyulara ait doğal taş dokunun çevredeki bitki örtüsü ve toprak ile birleşerek organik bir desen oluşturduğu görülmektedir.

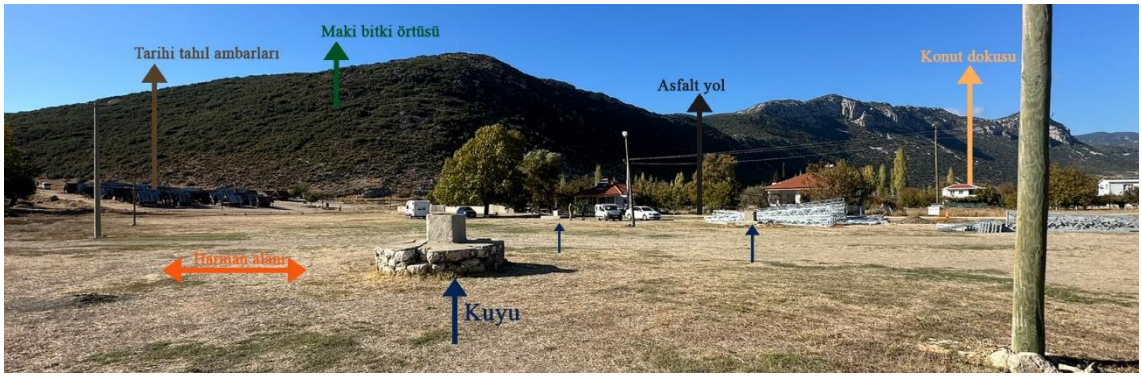

Şekil 4.33. Bezirgan-1 kuyu yapıları ve çevresi

Çizelge 4.14. Bezirgan-1 kuyu yapıları ve çevresi peyzaj karakterleri

Yapı Türü/Türleri: Kuyu	**Tarih Bilgisi:** Geleneksel eski yapı	**Çevreleme:** Etrafı dağlarla çevrili, harman yeri olarak kullanılan düzlük ve konut yerleşimleri	**Ulaşım:** Asfalt yol-ulaşımı kolay
Ölçek: Küçük	**Kompozisyon:** Doğal çevresi ile kırsal yerleşim alanına ait sade kompozisyon	**Form:** Kuyulara ait dairesel ve dikdörtgen form	**Desen:** Tarımsal arazi ve taş yapıların oluşturduğu desen
Sakinlik: Sessiz, sakin	**Güvenlik:** Güvenli	**Anıtsallık:** Yok	**Hatırlanabilirlik:** Tarihi tahıl ambarlarını da içerisinde barındıran köy merasındaki kuyu yapıları

Kuyular özelinde farklılaşan formlardan birer örnek seçilmiş, yapı detaylarının belirlenmesi amacıyla Şekil 4.34'teki ölçümler ve rölöve çizimleri gerçekleştirilmiştir.

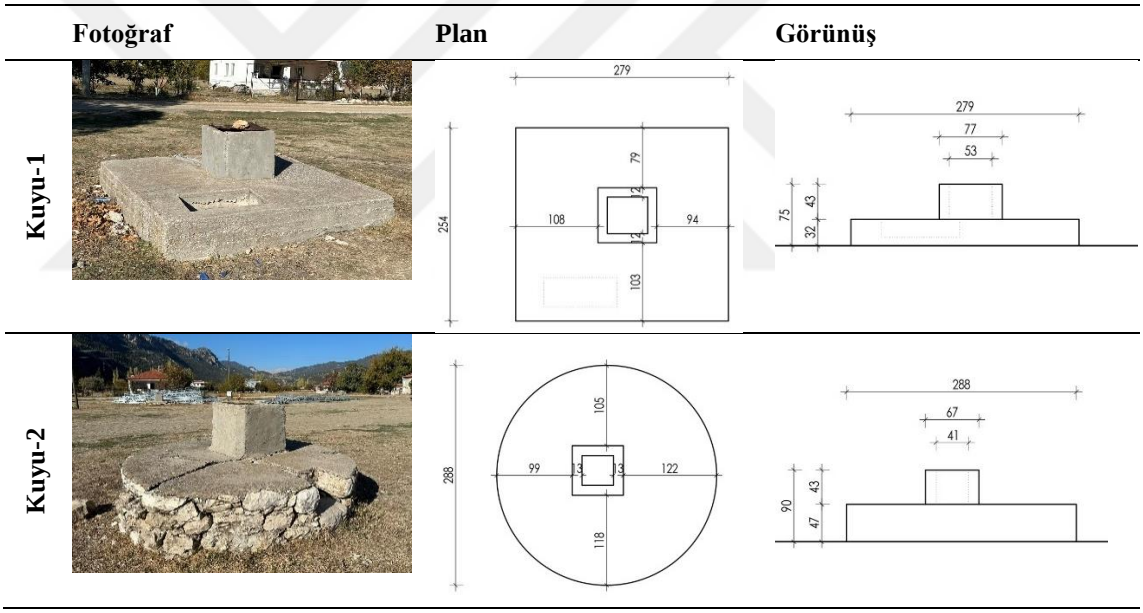

Şekil 4.34. Bezirgan-1 kuyu yapıları rölöve detayları

4.3.5.2. Bezirgan-2 su sarnıcı ve özellikleri

Bezirgan-2 su sarnıcının bulunduğu alan Kalkan-Bezirgan otoyolu üzerinde Osmanlı döneminden günümüze ulaştığı düşünülen bir sarnıç yapısına ev sahipliği yapmaktadır (Şekil 4.35).

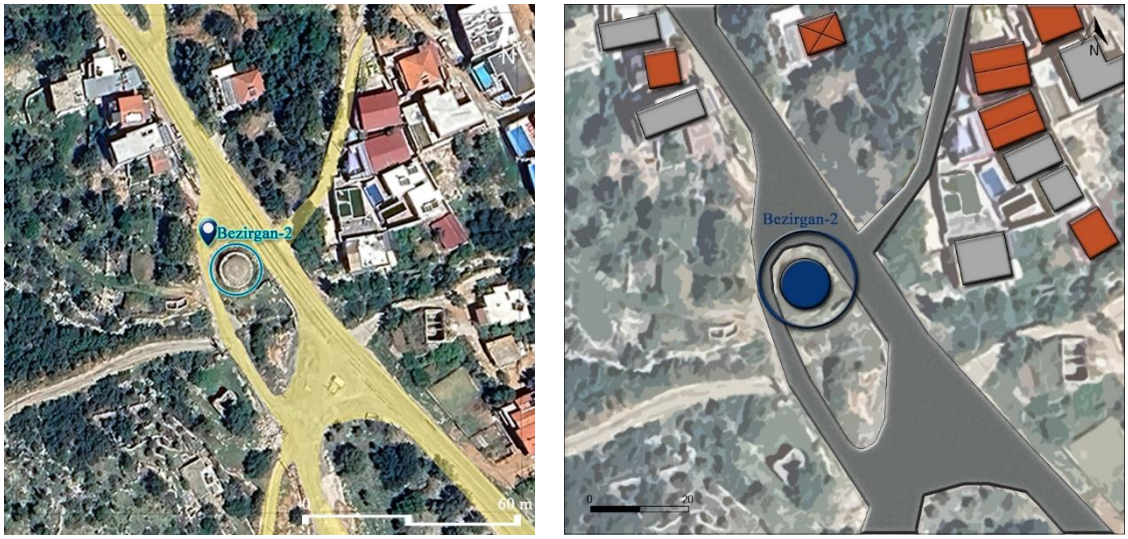

(a) (b)

Şekil 4.35. Bezirgan-2 su sarnıcı; konum (a) ve yerleşim planı (b)

Bezirgan-2 su sarnıcı yarım küre şeklinde bir kubbe ile kapatılmış, yapı malzemesi olarak çevreden kolayca temin edilebilen taşın kullanıldığı, dış yüzeyinin sıvalı olduğu görülen, tarih boyunca suyun korunması ve depolanması amacıyla kullanılmış geleneksel bir sarnıç yapısı örneğidir. Silindir formlu bir taban oturumu olan sarnıçta küçük ve yuvarlak kemerli bir giriş kapısı yer almaktadır (Şekil 2.36).

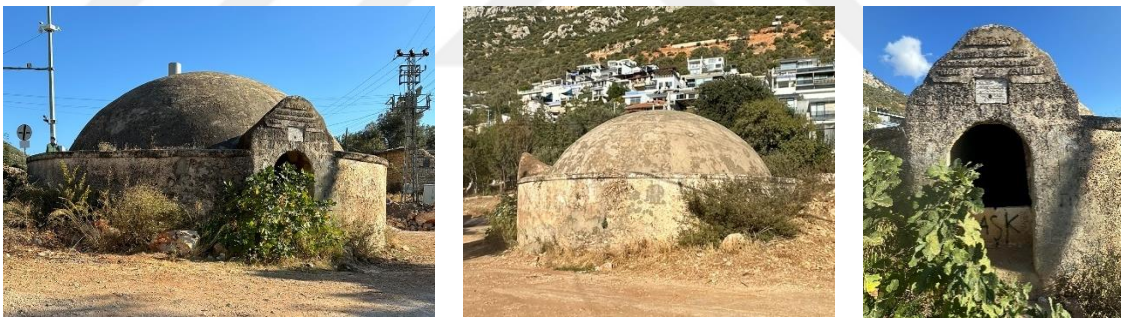

(a) (b) (c)

Şekil 4.36. Bezirgan-2 su sarnıcı; ön cephe (a), yan cephe (b), giriş kapısı (c)

Yapılan gözlemler sonucunda, kemerin üst kısmında alınlık olarak nitelendirilen bölümde, Osmanlı dönemine ait olduğu tespit edilen ve Arap alfabesiyle yazılmış bir kitabe taşı bulunmaktadır. Yapının kim tarafından inşa edildiği, işlevi ve yapım tarihi gibi bilgiler içerdiği düşünülen metnin en alt satırında "١٢٣٧" rakamları açıkça görülmektedir. Latin alfabesine "1237" olarak çevrilen bu rakamların, Miladi takvime göre dönüştürüldüğünde "1821" tarihine karşılık geldiği belirlenmiştir. Bu tarihin, yapının inşa yılı olduğu öngörülmektedir. Ayrıca, yapı alınlığının sıvayla kaplanmış üst kısmında, 1934 yılında onarıldığına dair bir bilgi yer almaktadır (Şekil 4.37).

Şekil 4.37. Bezirgan-2 su sarnıcı kitabe bölümü

Günümüzde gelişmekte olan turistik bir bölge içerisinde, eğimli bir arazi üzerinde konumlanan ve çevresi maki tipi doğal bitki örtüsü ile kayalıklarla çevrili olan sarnıç yapısı, tarihsel ve kültürel bir mirası temsil etmektedir (Şekil 4.38; Çizelge 4.15). Eğimli topoğrafya üzerinde yer alan sarnıç, doğal çevreye uyumlu ve entegre bir görünüm sergilemektedir. Bu bağlamda, çevrede toplanan yağış suları kolaylıkla yapıda depolanmakta; çevresindeki doğal bitki örtüsü ise sarnıcın çevresinde bir mikroklima oluşturarak yapıyı doğrudan güneş ışığından ve çevresel etmenlerden korumaktadır.

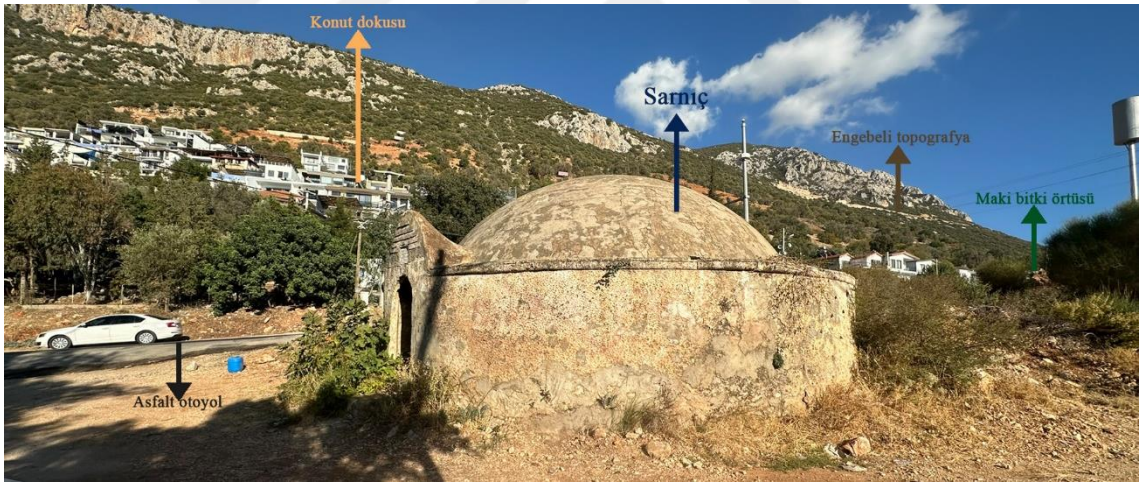

Şekil 4.38. Bezirgan-2 su sarnıcı ve çevresi

Çizelge 4.15. Bezirgan-2 su sarnıcı ve çevresi peyzaj karakterleri

Yapı Türü/Türleri: Sarnıç	**Tarih Bilgisi:** 1821 tarihli geleneksel tarihi yapı	**Çevreleme:** Eğimli arazi, maki bitki örtüsü ve karayolu	**Ulaşım:** Asfalt yol-ulaşımı kolay
Ölçek: Büyük	**Kompozisyon:** Karmaşık	**Form:** Kubbeye ait belirgin dairesel form ve kemerli giriş bölümü	**Desen:** Engebeli arazide konumlanmış yapılar ve maki bitki örtüsüne ait desen
Sakinlik: Sakin değil	**Güvenlik:** Güvenli	**Anıtsallık:** Var	**Hatırlanabilirlik:** Osmanlı dönemine ait kitabesi bulunan kubbeli sarnıç yapısı

4.3.5.3. Bezirgan-3 su sarnıcı ve özellikleri

Tekil bir su sarnıcının yer aldığı Bezirgan-3 su yapısı konut yerleşimleri içerisinde stabilize bir yol üzerinde konumlanmıştır (Şekil 4.39.).

(a) (b)

Şekil 4.39. Bezirgan-3 su sarnıcı; konum (a) ve yerleşim planı (b)

Yığma taş işçiliğinin görüldüğü Bezirgan-3 su sarnıcı, çevrede bulunan yerel taşlarla örülmüş ve üstü bir harç ile sıvanmış bir görünüşe sahiptir. Yarı gömülü haldeki yapı tonozlu bir çatı yapısına sahiptir. Su gereksinimini karşılamak amacıyla inşa edilen sarnıçta suya erişimi sağlayan tek açıklık olan kemerli bir giriş kapısı yer almaktadır. Bu kapı açıklığı üzerinde daha önce yapıya ait kitabenin bulunduğunu gösteren boş kalmış bir alan görülmektedir (Şekil 4.40).

(a) (b)

Şekil 4.40. Bezirgan-3 su sarnıcı; ön cephe perspektif (a), arka cephe perspektif (b)

Sarnıcın bulunduğu konum yüksek bir eğim yüzdesine sahip engebeli arazide deniz manzarasına sahip bir noktada yer alarak yağış sularının doğal olarak toplanması ve depolanmasına imkan sağlamaktadır. Yapının yerleşim birimleri arasında bulunması yerel ve geleneksel ögelerin iç içe geçtiğini göstermektedir (Şekil 4.41; Çizelge 4.16). Yakın çevrede gözlemlenen maki bitkileri ve zeytin ağaçları, bölgenin iklim ve toprak yapısına uygun doğal bir peyzaj sunmaktadır.

Şekil 4.41. Bezirgan-3 su sarnıcı ve çevresi

Çizelge 4.16. Bezirgan-3 su sarnıcı ve çevresi peyzaj karakterleri

Yapı Türü/Türleri: Sarnıç	**Tarih Bilgisi:** Geleneksel eski yapı	**Çevreleme:** Kırsal yerleşimi, engebeli arazi, maki bitki örtüsü	**Ulaşım:** Stabilize yol-ulaşımı kolay
Ölçek: Küçük	**Kompozisyon:** Doğal peyzajın oluşturduğu basit ve sade kompozisyon	**Form:** Taş tonoza ait yuvarlak form	**Desen:** Yığma taş duvarlar ve engebeli arazideki konut yerleşimleri
Sakinlik: Sessiz, sakin	**Güvenlik:** Güvenli	**Anıtsallık:** Var	**Hatırlanabilirlik:** Engebeli arazide deniz manzarasına sahip bir noktada konumlanmış sarnıç yapısı

Dikdörtgen plan şemasına sahip, 5,05 x 7,20 metre uzunluğunda bir tabana oturumuna sarnıç yapısı bünyesinde detaylarının belirlenmesi amacıyla Şekil 4.42'deki ölçümler ve rölöve çizimleri gerçekleştirilmiştir.

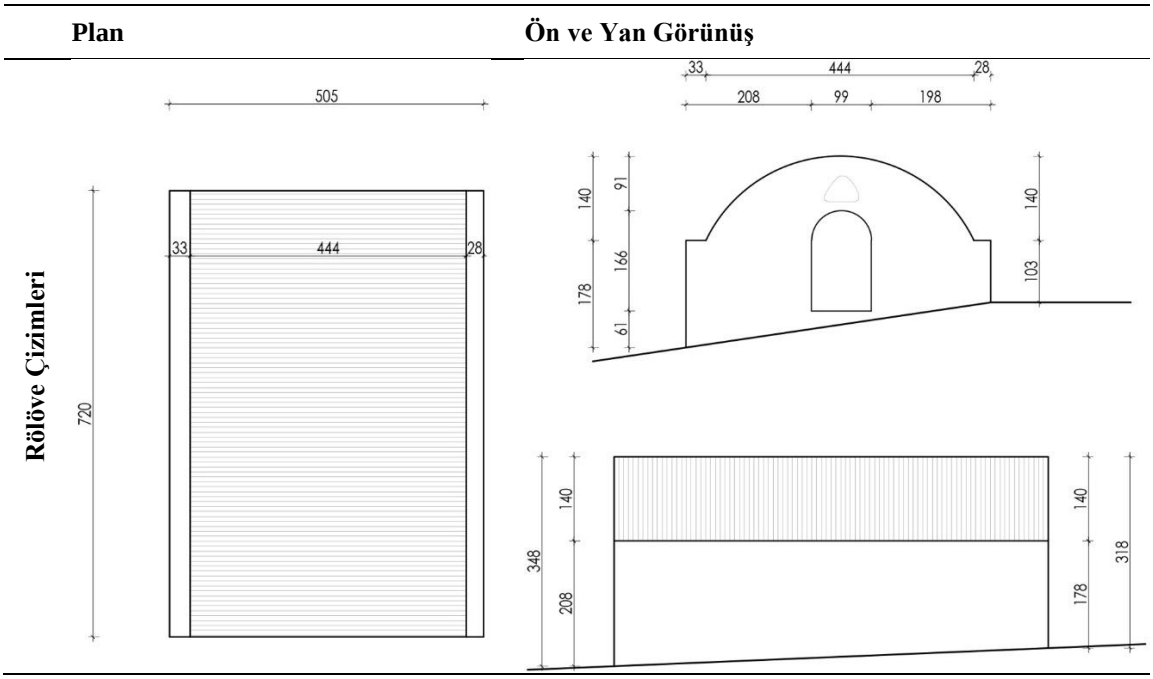

Şekil 4.42. Bezirgan-3 su sarnıcı rölöve detayları

4.3.5.4. Bezirgan-4 su sarnıcı ve özellikleri

Bezirgan-4 su sarnıcının bulunduğu alan küçük ölçekli imalathaneler, depo yapıları ve tek katlı yapı market benzeri ticari birimlerin etrafını çevrelediği bir arazi içinde yer almaktadır (Şekil 4.43).

(a) (b)

Şekil 4.43. Bezirgan-4 su sarnıcı; konum (a) ve yerleşim planı (b)

Basit ve işlevsellik üzerine kurgulanmış olan geleneksel taş işçiliğinin görüldüğü Bezirgan-4 su sarnıcı ve çevresinin insan müdahalesi sonucu çeşitli kullanımlar ile çevrelendiği görülmüştür (Şekil 4.44). Mimari açıdan, üzeri tonoz formunda kapatılmış olan sarnıçta yerel taş malzeme kullanıldığı tespit edilmiştir. Geleneksel mimarinin bir parçası olan, bölgede suyun teminini sağlamak amacıyla inşa edilen sarnıcın giriş kısmının kemerli bir açıklık ile korunduğu görülmektedir

(a) (b)

Şekil 4.44. Bezirgan-4 su sarnıcı; perspektif (a), ön cephe (b)

Peyzaj özellikleri açısından sarnıcın çevresindeki alan doğal çevre ile insan müdahalesinin kesiştiği inorganik gelişim gösteren bir geçiş bölgesidir (Şekil 4.45;

Çizelge 4.17). Çevrede maki bitki örtüsüne özgü türler görülürken etraftaki malzemeler ile yapının tarihsel bağlamından ve peyzajdan koparıldığı belirlenmiştir.

Şekil 4.45. Bezirgan-4 su sarnıcı ve çevresi

Çizelge 4.17. Bezirgan-4 su sarnıcı ve çevresi peyzaj karakterleri

Yapı Türü/Türleri: Sarnıç	**Tarih Bilgisi:** Geleneksel eski yapı	**Çevreleme:** Küçük ölçekli imalathane yapısı, deposu ve inşaat malzemeleri	**Ulaşım:** Stabilize yol-ulaşımı kolay
Ölçek: Küçük	**Kompozisyon:** Eğimli arazide yapı malzemelerinin görüldüğü karmaşık kompozisyon	**Form:** Yuvarlak formda tonoz üst örtü	**Desen:** Taş yığma duvarlar ve hafif çelik levha ile kaplanmış deponun oluşturduğu desen
Sakinlik: Sakin değil	**Güvenlik:** Tedirgin edici	**Anıtsallık:** Var	**Hatırlanabilirlik:** İmalathane yapıları ile çevrelenmiş

Bezirgan köyünde bulunan, tarihsel ve fonksiyonel bağlamda, bölgede görülen kurak yaz mevsimlerine karşı geliştirilmiş etkili bir su yönetim çözümü olarak değerlendirilen bu su yapılarına ait konum ve alan özellikleri Çizelge 4.18'de verilmiştir.

Çizelge 4.18. Bezirgan köyü su yapılarının konum ve alan özellikleri

Yapı Kodları	Yapı Tipi	Adedi	Yapı kullanımı	Konum ve Alan Özellikleri			
				Alan Kullanımı	Konum	Mülkiyet tipi	Yükseklik
Bezirgan-1 kuyu yapısı	Kuyu	3	Aktif durumda	Köy merası	Ova	Kamu	737 m
Bezirgan-2 su sarnıcı	Sarnıç	1	Pasif durumda	Yol çeperi	Makilik	Kamu	350 m
Bezirgan-3 su sarnıcı	Sarnıç	1	Pasif durumda	İmarlı arsa	Yamaç	Şahıs	247 m
Bezirgan-4 su sarnıcı	Sarnıç	1	Terk edilmiş	İmalathane	Yamaç	Şahıs	243 m

4.3.6. Boğazcık

Demre-Kaş D400 karayolu üzerinde bulunan Sarılar Mahallesini ile Kekova-Üçağız yönünde ve güneyde konumlanan Boğazcık Köyü, engebeli ve dağlık arazinin başlangıcından itibaren deniz seviyesinden 300 metre yükseklikte yer almaktadır.

Köydeki tarihi su yapıları konusunda gerçekleştirilen incelemeler sonucunda Boğazcık köyünün adının belediye kanunundan sonra Sahilbarak olarak değiştirildiği tespit eddilmiştir. Köyün mevcut nüfus 300 kişidir. Bölgede tarım, özellikle de seracılıkla uğraşılmaktadır. Köyün içme ve şebeke suyu Kaş'ın Gömbe yaylasından getirilmektedir. Elektrik ve telefon altyapısı olan köyün merkezi bir kanalizasyon sistemi mevcut olmayıp, konut ve yapı bazında foseptikler ile çözülmektedir. Bölgede çay, dere, çeşme vb. devamlı doğal su kaynağı bulunmamaktadır. Tarımsal sulama için sondaj kuyuları veya havuzlarda toplanan suların kullanıldığı görülmektedir (Gökçe ve Kızmaz, 2024).

Boğazcık köyünde yapılan arazi çalışmasında su gereksinimini karşılamak amacıyla inşa edilen su sarnıç ve kuyu olmak üzere iki farklı su yapısı tipi tespit edilmiş, her iki yapının depolama işlevi ile kullanıldığı belirlenmiştir (Şekil 4.46). Bu yapılardan sarnıç ve havuz yapılarına ait alanın, köyün hemen girişinde engebeli bir arazide konumlandığı; kuyu ve havuz yapılarına ait alanın ise köy meydanı niteliğindeki düz ve açık bir alanda yer aldığı görülmektedir.

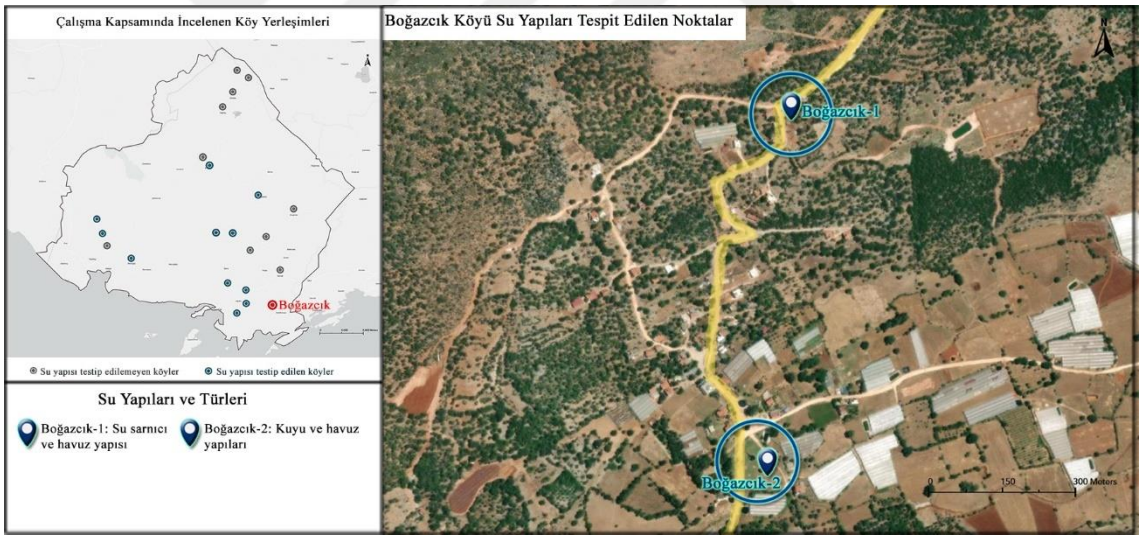

Şekil 4.46. Boğazcık köyü su yapılarının konumu

Birden fazla tarihi su yapısının tespit edildiği Boğazcık köyünde her bir su yapısının bulunduğu bölgenin bir şekilde ayırt edilmesi adına adlandırmaya gidilmiştir. Bu kapsamda köy girişinde bulunan yapı grubuna "Boğazcık-1 su sarnıcı ve havuz yapısı" cami ve çocuk oyun alanı ile köyün meydanı olarak kullanılan ve geniş bir bölgeye yayılmış su yapılarının bulunduğu alana ise "Boğazcık-2 kuyu ve havuz yapıları" olarak numaralandırılmıştır. Yapıların inşa edildikleri tarih hakkında kayıtlı bilgi olmamakla beraber arazide yapılan gözlemler ve yerel halkla yapılan görüşmeler ışığında su sarnıçlarının 1900'lü yılların başlarında inşa edildikleri belirlenmiştir.

4.3.6.1. Boğazcık-1 su sarnıcı ve havuz yapısı ve özellikleri

Boğazcık-1 su sarnıcı ve havuz yapısı özel mülkiyetli tarla niteliğindeki bir alanda yer almaktadır (Şekil 4.47). Yığma taş ile inşa edilen sarnıç yapısal bütünlüğünü korurken, havuz duvarlarının göçtüğü görülmektedir. Bölgede toplam bir adet sarnıç ve bir adet havuz yapısı kalıntısı tespit edilmiştir.

(a) (b)

Şekil 4.47. Boğazcık-1 su sarnıcı ve havuz yapısı; konum (a) ve yerleşim planı (b)

Sarnıç, geleneksel taş işçiliğinin belirgin özelliklerini taşıyan, basit ve küçük ölçekli bir taş yapı olarak göze çarpmaktadır (Şekil 4.48). Yapı, kırsal bir bağlamda inşa edilmiş olup, taş duvar işçiliği ve kemerli açıklık gibi mimari unsurlar barındırmaktadır. Taşlar harç kullanılarak bir araya getirilmiş olup, yapının çatısı da taş tonoz tekniğiyle örtülmüştür. Ölçüleri 5x6 metre uzunluğunda ve dikdörtgen plan şemasına sahip olan sarnıç, tonoz üst örtü ile kapatılmıştır. Özel mülkiyette ve şahıs arazisinde olduğu için detaylı ölçüm ve rölöve çizimleri yapılamamıştır.

(a) (b)

Şekil 4.48. Boğazcık-1 su sarnıcı ve havuz yapısı; perspektif (a), arka cephe (b)

Bölgedeki geleneksel mimarinin bir parçası olan bu yapı tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin sürdürülebilmesi için gerekli olan suyun teminini sağlamak amacıyla inşa

edilmiştir. Doğal peyzaj içinde yer alan ve maki bitki örtüsü ve ağaçlarla çevrelenmiş olan sarnıçlar kırsal ve doğal bir ortamda konumlanmaktadır. Oldukça geniş ve engebeli bir alanda yer alan sarnıç yapısal bütünlüğünü korurken havuz yapısına dair izler, yıkılmış taş örgü duvar kalıntıları olarak günümüze ulaşmıştır (Şekil 4.49; Çizelge 4.19).

Şekil 4.49. Boğazcık-1 su sarnıcı, havuz yapısı ve çevresi

Çizelge 4.19. Boğazcık-1 su sarnıcı, havuz yapısı ve çevresi peyzaj karakterleri

Yapı Türü/Türleri: Sarnıç Havuz	**Tarih Bilgisi:** Geleneksel eski yapı	**Çevreleme:** Engebeli arazi, tarla ve maki bitki örtüsü	**Ulaşım:** Asfalt yol-ulaşımı kolay
Ölçek: Küçük	**Kompozisyon:** Hafif bir eğim ve doğal bitki örtüsünün oluşturduğu sade kompozisyon	**Form:** Taş tonoza ait belirgin yuvarlak form ve formsuz yıkık havuz	**Desen:** Makilik, tarımsal arazi ve taş yapının oluşturduğu desen
Sakinlik: Sessiz, sakin	**Güvenlik:** Güvenli	**Anıtsallık:** Var	**Hatırlanabilirlik:** Geleneksel taş işçiliğinin özelliklerini taşıyan yapı

4.3.6.2. Boğazcık-2 kuyu ve havuz yapıları ve özellikleri

Boğazcık-2 kuyu ve havuz yapıları adıyla tanımlanan alan, ilk inşa edildiği dönemde köy merası işlevi gördüğü düşünülen, ancak günümüzde köy meydanı niteliği taşıyan bir bölgedir. Bu alanda farklı tip ve büyüklüklerde su yapılarının bulunduğu tespit edilmiştir. Söz konusu su yapıları, içme suyu temin edilen kuyular ile hayvanların su ihtiyacını karşılamaya yönelik havuzlardan oluşmaktadır (Şekil 4.50). Bu yapılar suya erişimi sağlamak amacıyla inşa edilen, kırsal mimarinin önemli unsurlarındandır ve tarihi su yönetim sistemlerinin ve geleneksel çözümlerin nadir örnekleri olarak günümüze kadar ulaşmışlardır. Bölgede toplam 5 adet havuz, 15 adet kuyu yapısı tespit edilmiştir.

(a)

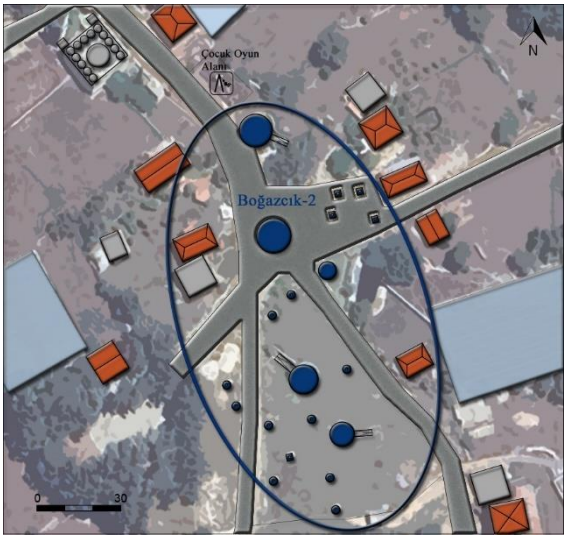

(b)

Şekil 4.50. Boğazcık-2 kuyu ve havuz yapıları; konum (a) ve yerleşim planı (b)

Kuzey sırtı dağlık olan Boğazcık-2 kuyu ve havuz yapıları vasıtasıyla eğimli dağ yamacında gelerek ovaya biriken yağış sularının toplanması sağlanmaktadır. Boğazcık-2 hem doğal hem de kültürel unsurların bir arada bulunduğu, dağlık bölgelerin çevrelediği arazi tipik bir kırsal yerleşim alanına ev sahipliği yapmakta olup, köyün hemen yanındaki dağlık bölge doğal bir sınır oluşturmaktadır (Şekil 4.51; Çizelge 4.20).

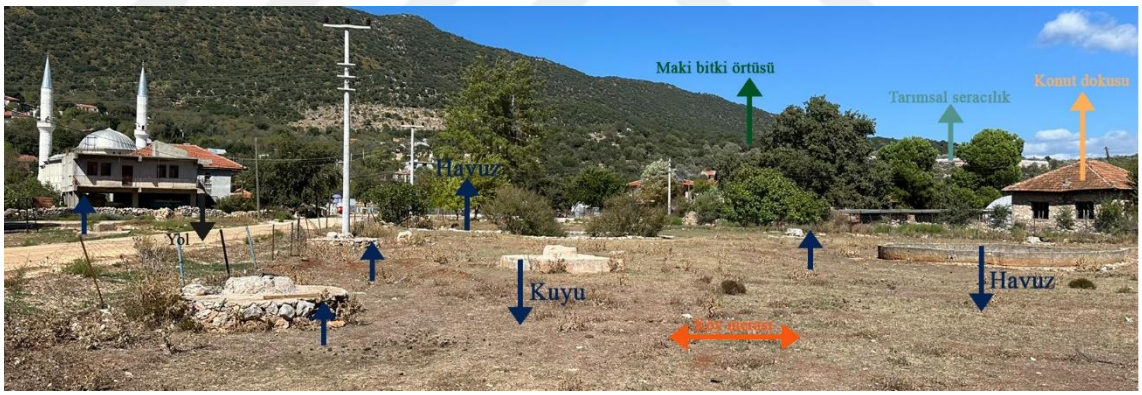

Şekil 4.51. Boğazcık-2 kuyu ve havuz yapıları ve çevresi

Çizelge 4.20. Boğazcık-2 kuyu ve havuz yapıları ve çevresi peyzaj karakterleri

Yapı Türü/Türleri: Kuyu, Havuz	**Tarih Bilgisi:** Geleneksel eski yapı	**Çevreleme:** Dağlarla çevreli vadi, tarla, mera ve konut dokusu	**Ulaşım:** Asfalt yol-ulaşımı kolay
Ölçek: Büyük	**Kompozisyon:** Kırsal yerleşim birimlerinin oluşturduğu sade kompozisyon	**Form:** Yığma taş kuyu ve havuzlara ait belirgin yuvarlak plan şeması	**Desen:** Makilik, tarım alanı, kırsal yerleşim ve su yapıları
Sakinlik: Sessiz, sakin	**Güvenlik:** Güvenli	**Anıtsallık:** Var	**Hatırlanabilirlik:** Geleneksel taş işçiliğinin özelliklerini taşıyan yapı grupları

Yerel taş malzemeler ve taş işçiliği ile inşa edilen yapıların farklı düzeylerde yıkıldığı ve/veya tadilata uğradıkları anlaşılmıştır. Su yapılarının köy halkının ortaklaşa kullandığı köy meydanında ve kamuya açık bir alanda olmasında yanında, özellikle açık havuzlara düşme riski ve kazaların önüne geçmek amacıyla su yapıları üzerinde çeşitli müdahaleler tespit edilmiştir. Bunlar arasında havuzların metal çitler ile girilemeyecek şekilde çevrelenmesi ve bazı kuyuların üstlerinin kapatılması yer almaktadır. Şekil 4.52'de verildiği üzere aralarından yol geçirilen ve dolayısı ile yol içinde kalan 4 adet kuyunun üst kısımlarının beton ile kaplanmış olduğu demir ızgara kapakla güvenli hale getirilmeye çalışıldığı ve bordür taşı ile çevrelendiği tespit edilmiştir.

(a) (b) (c)

Şekil 4.52. Boğazcık-2 kuyu yapıları; yoldan görünüş (a), dikdörtgen plan şemalı örnek (b), daire plan şemalı örnek (c)

Aynı bölgedeki 11 adet kuyunun bulunduğu alanın ise boydan boya tel çitler ile çevrelendiği tespit edilmiştir. Alanda daire, dikdörtgen formlarında beton ile kaplanmış olan örnekler ve yığma taş malzemenin okunabildiği kuyular olmak üzere 3 farklı tipolojiye rastlanmıştır. Bu yapısal müdahalelerin ne zaman gerçekleştirildiği ise bilinmemektedir. Kuyular bağlamında her bir tipoloji için yapısal anlamda bütünlüğünü büyük ölçüde koruyan birer örnek seçilmiş, yapı detaylarının belirlenmesi amacıyla ölçümler yapılmış ve rölöve çıkarılmıştır (Şekil 4.53).

	Fotoğraf	**Plan**	**Görünüş**
Kuyu-1		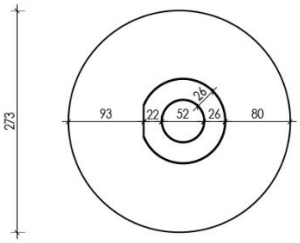	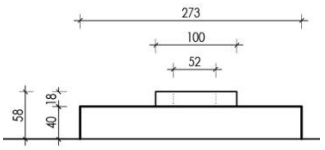
Kuyu-2		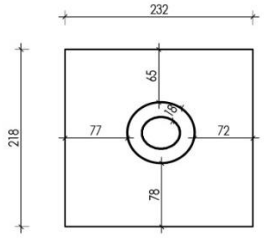	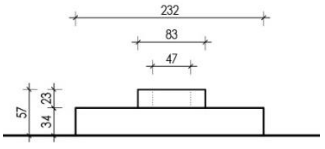

Kuyu-3		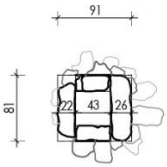	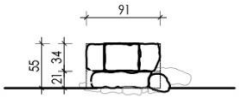

Şekil 4.53. Boğazcık-2 kuyu yapıları; rölöve detayları

Yerel su kaynaklarının kırsal alanda sürdürülebilir kullanımını sağlamak amacıyla inşa edilmiş, tarım ve hayvancılık faaliyetleri için gerekli suyu sağlayan havuz yapılarından 3 adedi havuz yol içerisinde kalırken, diğer 2 adet havuz kuyuların da içinde bulunduğu tel çevrili alanda yer almaktadır (Çizelge 4.21).

Çizelge 4.21. Boğazcık-2 havuz yapıları, fotoğraf, çizim, açıklaması

	Fotoğraf	**Plan**	**Açıklama**
H1		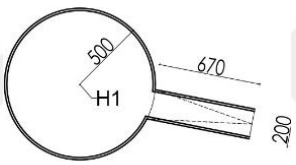	Yaklaşık 10 metre çapındaki kuyruklu havuz yapısı yol kenarında kaldığı için yapıyı güvenli kılmak adına duvarları betonarme perde duvar, etrafı tel örgü çit ile çevrilmiştir. Hayvanların su içmesin sağlayan rampa kısmı korunmuştur.
H2		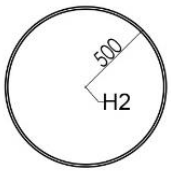	Yaklaşık 10 metre çapındaki silindirik havuz yapısının etrafı yol seviyesinden yer yer 10 ila 30 cm arası yükseklikteki beton bent ile çevrelenmiş, ilave tel örgü çit geçilmiştir. İç kısmında yığma taş yapıyı görmek mümkündür.
H3			Yaklaşık 5 metre çapındaki silindirik havuz yapısının etrafı yer seviyesinden 30 ila 50 cm arası yükseklikte 10gen formda beton bent ile çevrelenmiş, tel örgü çit ile etrafı kapatılmıştır.
H4		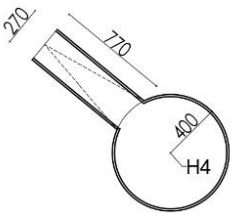	Yaklaşık 8 metre çapındaki kuyruklu havuz bölge betonarme müdahaleye uğramayan tek yapı örneğidir. Rampa girişinde ve suyun biriktiği iç alanı ağaçların kapladığı görülmektedir.
H5		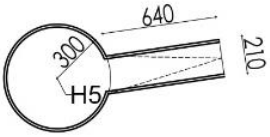	Yaklaşık 6 metre çapındaki geleneksel bir yapı olan yığma taş malzemeden yapılmış kuyruklu havuzun beden duvarlarının göçmesi sonucu köy halkı tarafından aynı yerinde betonarme yapı sisteminde tekrar yapılmıştır.

Akdeniz bölgesi koşullarında geleneksel su yönetim türlerinin ve yöreye özgü çözümlerin nadir örnekleri olan havuz ve sarnıçlar içme suyu, tarımsal sulama ve hayvanların sulanması için inşa edilmiş ve aynı zamanda suyun depolandığı yapılardır. Doğal su kaynaklarının kırsal alanlarda sürdürülebilir kullanımını sağlamak amacıyla inşa edilen bu yapılara evsel, tarımsal, hayvancılık faaliyetlerin yoğun olduğu, dolayısıyla temiz ve kullanılabilir suya duyulan ihtiyacın daha fazla olduğu bölgelerde rastlanılmaktadır. Boğazcık köyünde bulunan bu yapılara ait konum ve alan özellikleri ayrıca Çizelge 4.22'de birlikte gösterilmiştir.

Çizelge 4.22. Boğazcık köyü su yapılarının konum ve alan özellikleri

Yapı Kodları	Yapı Tipi	Adedi	Yapı kullanımı	Konum ve Alan Özellikleri			
				Alan Kullanımı	Konum	Mülkiyet tipi	Yükseklik
Boğazcık-1 su sarnıcı ve havuz	Sarnıç	1	Terk edilmiş	Tarım arazisi	Makilik	Şahıs	349 m
	Havuz	1					
Boğazcık-2 kuyu ve havuz yapılar	Kuyu	15	Pasif durumda	Köy merası	Ova	Kamu	298 m
	Havuz	5					

4.3.7. Cemre

Kaş ilçesinin kuzeyinde kalan Cemre köyü, Muğla ili ile Antalya arasında doğal bir sınır çizgisi oluşturan Akdağ'ın eteklerinde yaklaşık 1400 metre rakımda konumlanmıştır.

Uçarsu Şelalesi'nin doğal su kaynaklarına ve Yeşilgöl gölüne ev sahipliği yapan köy, kıyı şeridine yakın köyler için yaz aylarında serin bir yayla alanı olarak hizmet vermektedir. Köydeki tarihi su yapılarının varlığına ilişkin bilgi edinmek amacıyla incelemeler gerçekleştirilmiştir. Nüfusu 300 kişi olan köyde gerçekleştirilen arazi çalışmaları sırasında, su teminini sağlamak amacıyla inşa edilmiş geleneksel su depolama yapılarına ait herhangi bir bulguya rastlanmamıştır (Gökdere, 2024).

4.3.8. Çataloluk

Oluk kelimesi ile Etimolojik anlamda su varlığı işaret eden Çataloluk köyü Kaş ilçe merkezine yaklaşık 30 kilometre mesafede yer alan, Toros dağları yamaçlarında 750 metre rakım üzerinde konumlanmış, dağlık ve engebeli bir arazi yapısına sahiptir.

Köydeki tarihi su yapıları konusunda gerçekleştirilen incelemeler sonucunda elektrik ve telefon altyapısı olan köyde içme ve şebeke suyu Kaş'ın Gömbe yaylasından getirildiği tespit edilmiştir. Merkezi bir kanalizasyon sisteminin görülmediği köyde konut ve yapı bazında foseptik ile çözüm sunulmaktadır. Köyün mevcut nüfusu 150 kişidir. Çevresi kızılçam ormanları (*Pinus brutia*) ve maki bitki örtüsü ile kaplı Çataloluk köyünde ekonominin temelinin tarım ve hayvancılık üzerine kurulu olduğu görülmektedir. Kaş'ın genelinde olduğu gibi Likya uygarlığına ait antik yerleşim yeri kalıntılarını köy bünyesinde görmek mümkündür (Yıldırım, 2024).

Çataloluk köyünde yapılan arazi çalışmalarında su gereksinimini karşılamak amacıyla inşa edilen sarnıç ve kuyu başta olmak üzere iki farklı su yapısı tipi tespit edilmiştir. Üç farklı bölgede dağılış gösteren bu yapılar Kandyba antik kentine ait kalıntıların bulunduğu tepenin doğu ve batı yamaçlarında konumlanmıştır (Şekil 4.54).

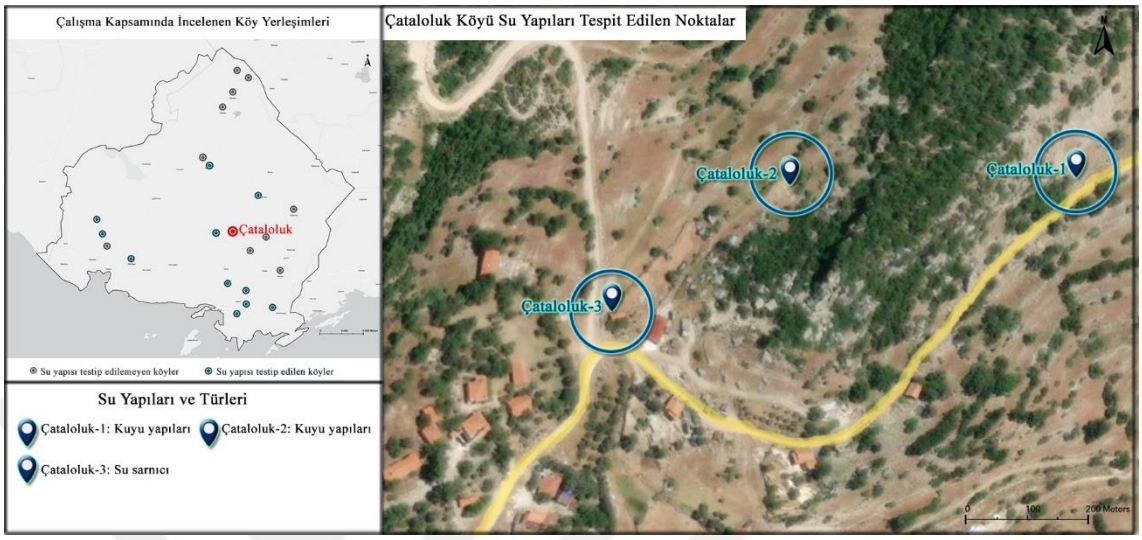

Şekil 4.54. Çataloluk köyü su yapılarının konumu

Birden fazla tarihi su yapısının tespit edildiği Çataloluk köyünde yapıları ve bulundukları bölgeleri ayırt edebilmek adına adlandırma yapılmıştır. Bu kapsamda tepenin doğu yamacında görülen yapı gruplarının olduğu bölge "Çataloluk-1 kuyu yapıları", batı yamaçta yer alan bölge "Çataloluk-2 kuyu yapıları", yol kenarında bir konut yapısı bitişiğinde konumlanmış sarnıç yapısının bulunduğu bölge ise "Çataloluk-3 su sarnıcı" olarak numaralandırılmıştır. Yapıların inşa edildikleri tarihle ilgili kesin bir bilgi olmamakla beraber arazide yapılan gözlemler ışığında bölgenin antik çağlardan günümüze kadar yerleşim için tercih edildiği anlaşılmaktadır.

4.3.8.1. Çataloluk-1 kuyu yapıları ve özellikleri

Çataloluk-1 kuyu yapıları antik döneme ait kale yerleşimi kalıntılarının bulunduğu yamaç üzerinde 5 adet kuyu yapısına ev sahipliği yapmaktadır (Şekil 4.55).

Kuyuların yapımında bölgede çokça bulunan doğal taş malzemenin kullanıldığı, silindirik ve yuvarlak formda kuru taş örgü tekniğinde inşa edildiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda sürdürülebilir bir yapı malzemesi olmakla beraber taş duvarlar hem dayanıklılığı hem de suyun doğal olarak sızmasını ve filtrelenmesini sağlayan fonksiyonel bir çözüm sunmaktadır. Doğal zemin ile neredeyse aynı seviyede hem yüz olan kuyu ağız kısımlarının çevre için tehlike oluşturmamak adına kuru bitki dallarıyla kapatılmaya çalışıldığı görülmüştür.

(a) (b)

Şekil 4.55. Çataloluk-1 kuyu yapıları; konum (a) ve yerleşim planı (b)

Kuyuların bulunduğu alanda doğal arazi dokusu korunmuş ve en az müdahale ile şekillenmiş bir peyzaj karakterine sahiptir (Şekil 4.56; Çizelge 4.23). Yapıların eğimli bir arazi üzerinde yer almaları, yağışlarla yüzey suyunun toplanması ve akış yollarının doğal bir şekilde yönlendirilmesine imkan tanımaktadır. Hem doğal hem de kültürel unsurların bir arada bulunduğu, engebeli arazi üzerinde konumlanmış, maki bitki örtüsünün hakim olduğu bu alana toprak bir yol yardımıyla ulaşılmaktadır.

Şekil 4.56. Çataloluk-1 kuyu yapıları ve çevresi

Çizelge 4.23. Çataloluk-1 kuyu yapıları ve çevresi peyzaj karakterleri

Yapı Türü/Türleri: Kuyu	**Tarih Bilgisi:** Geleneksel eski yapı	**Çevreleme:** Engebeli arazi ve dağ tepesine oturmuş antik kale kalıntısı	**Ulaşım:** Toprak yol-ulaşımı zor
Ölçek: Küçük	**Kompozisyon:**	**Form:**	**Desen:**

Çizelge 4.23. Çataloluk-1 kuyu yapıları ve çevresi peyzaj karakterleri, devamı

	Kırsal alanın oluşturduğu doğal ve sade kompozisyon	Kuyulara ait yuvarlak form	Maki bitki örtüsü, yığma taş yapılar ve kırsal peyzaj deseni
Sakinlik: Sessiz, sakin	**Güvenlik:** Tedirgin edici	**Anıtsallık:** Yok	**Hatırlanabilirlik:** Likya antik yerleşimine ait kale kalıntıları ve arasındaki kuyular

4.3.8.2. Çataloluk-2 kuyu yapıları ve özellikleri

Çataloluk-2 kuyu yapılarının olduğu alan, ilk yapıldığı dönemde köy merası olduğu fikrini veren kademeli tarım terasları ile dik dağ yamacı arasında konumlanmış farklı yükseklik ve boyutlardaki pek çok su yapısına ev sahipliği yapmaktadır. Bölgede çeşitli büyüklüklerde 12 adet kuyu yapısı bulunmaktadır (Şekil 4.57).

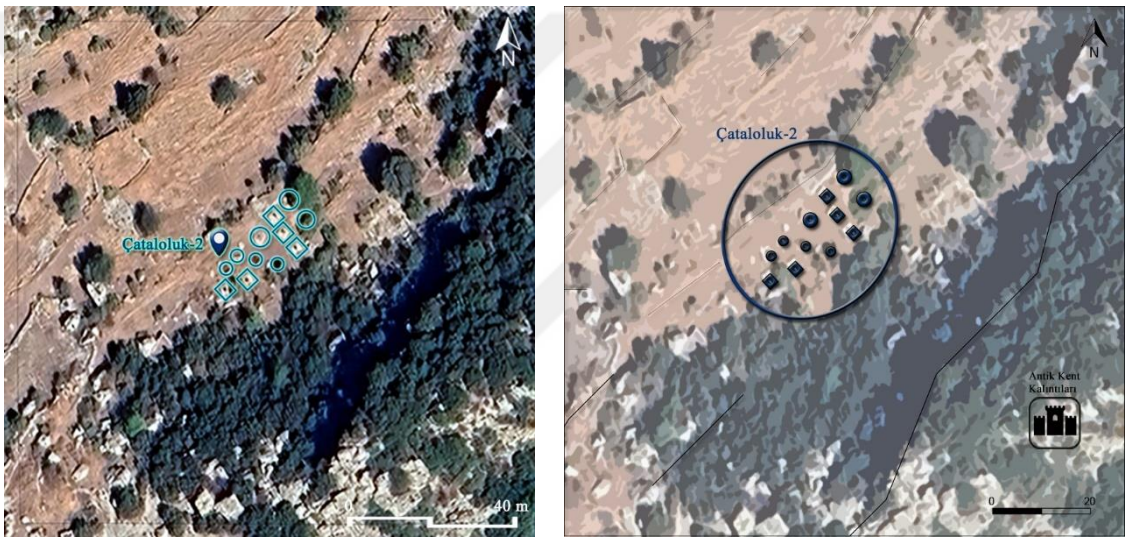

(a) (b)

Şekil 4.57. Çataloluk-2 kuyu yapıları; konum (a) ve yerleşim planı (b)

Kuyular, kırsal alanda suyun toplanması ve depolanması amacıyla yerel taş malzeme kullanılarak inşa edilmiş, tarihi su yönetimi sistemlerinin bir ürünü ve geleneksel mimari çözümlerin örnekleridir. Bölgede tespit edilen 12 kuyudan 5'i dikdörtgen formda ve betonla kaplanmış, 3'ü ise silindirik formda yığma taş yapılar olarak öne çıkmaktadır. Kalan 4 kuyunun ise tamamen toprak seviyesinin içinde gömülü, formsuz olduğu tespit edilmiştir (Şekil 4.58). Alandaki en büyük kuyunun, 3 metre çapında ve yerden 60 cm yüksekliğinde silindirik bir forma sahip olduğu gözlemlenmiştir.

(a) (b) (c)

Şekil 4.58. Çataloluk-2 kuyu yapıları; dikdörtgen (a), silindir (b), formsuz (c)

Bu yapılar tarım ve hayvancılık faaliyetleri için kullanılmakta olan geniş ve açık bir alana yayılmış kırsal bir peyzajda yer almaktadır (Şekil 4.59; Çizelge 4.24). Su kuyularının çevresinde, yapıların kullanımına ve suyun rahat erişimine yönelik açık alanların bulunması, bu alanların geçmişte toplumsal etkinlikler, tarımsal faaliyetler veya günlük yaşam için birer toplanma noktası olarak işlev gördüğüne işaret etmektedir. Bu durum, yapıların inşa edildiği dönemde söz konusu alanın köy merası olarak kullanıldığı fikrini de desteklemektedir. Doğu sırtı dağlık ve maki bitki örtüsüyle kaplı olan Çataloluk-2 kuyu yapıları bulunduğu bölgede, kuyular sayesinde eğimli dağ yamacından gelen yağış sularının toplanması ve depolanmasını sağlamaktadır. Bu özellikleriyle kuyular hem ekolojik sürdürülebilirlik açısından hem de tarihsel bağlamda önemli bir değer taşımakta olup, geleneksel yaşam tarzına dair pek çok ipucu sunmaktadır.

Şekil 4.59. Çataloluk-2 kuyu yapıları ve çevresi

Çizelge 4.24. Çataloluk-2 kuyu yapıları ve çevresi peyzaj karakterleri

Yapı Türü/Türleri: Kuyu	**Tarih Bilgisi:** Geleneksel eski yapı	**Çevreleme:** Engebeli dağ yamacı, kademeli tarımsal arazi, kırsal yerleşim ve maki bitki örtüsü	**Ulaşım:** Patika yol-ulaşımı zor
Ölçek: Orta büyüklükte	**Kompozisyon:** Kırsal yerleşim, engebeli arazi ve kuyular ile sade kompozisyon	**Form:** Dikdörtgen prizma, silindir formunda ve formsuz yığma taş kuyular	**Desen:** Taşlı zeminde kuyu yapıları ve tarımsal arazi deseni
Sakinlik: Sessiz, sakin	**Güvenlik:** Güvenli	**Anıtsallık:** Yok	**Hatırlanabilirlik:** Likya antik yerleşimine ait kale surları ve dağ yamacındaki kuyular

4.3.8.3. Çataloluk-3 su sarnıcı ve özellikleri

Yığma taş tekniğinde inşa edilmiş bir sarnıç yapısının bulunduğu Çataloluk-3 su sarnıcı özel mülkiyetli konut yapısının bahçesi ile kırsaldaki stabilize yolun kesişim noktasında yer almaktadır (Şekil 4.60).

(a) (b)

Şekil 4.60. Çataloluk-3 su sarnıcı; konum (a) ve yerleşim planı (b)

Kırsa alanlarda ve yerleşimlerde geleneksel su depolama sistemlerine ait yapıların bir örneğini sunan sarnıç, bölgede yaygın olarak bulunan yerel taş malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Taşlar, harçla bir araya getirilmiş olup, yapının çatısı düz bir teras çatı görünümüne sahiptir. Yapının iç kısmında ise tonoza ait kavisli bir kemer yapısı gözlemlenmektedir (Şekil 4.61).

Bölgedeki yerel mimarinin önemli bir parçası olan, basit ve küçük ölçekli bu taş yapı, tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin sürdürülebilmesi için gerekli suyun teminini sağlamak amacıyla inşa edilmiştir. Ölçüleri 3,17 x 5,90 metre olan dikdörtgen bir plan şemasına sahip yapının ön cephesinde, depolanan suya erişimi sağlayan bir kapı açıklığı bulunmaktadır (Şekil 4.61).

(a) (b)

Şekil 4.61. Çataloluk-3 su sarnıcı; yol cephesi görünüş (a), yapı içi (b)

Çevresel bağlamda yapı, kırsal mimarinin geleneksel öğeleri olan taş duvar, konut yapısı ve bahçesi ile uyum göstermektedir. Sarnıcın engebeli arazide peyzaj içerisindeki konumu, doğal eğimden faydalanarak yağış sularının kolayca toplanabileceği bir alan üzerine yerleştirilmiş olduğunu göstermektedir. Dağlık yapı, bitki örtüsü ve yerleşim yeri ile çevreli sarnıç kırsal ve doğal bir ortamda bulunmaktadır (Şekil 4.62; Çizelge 4.25).

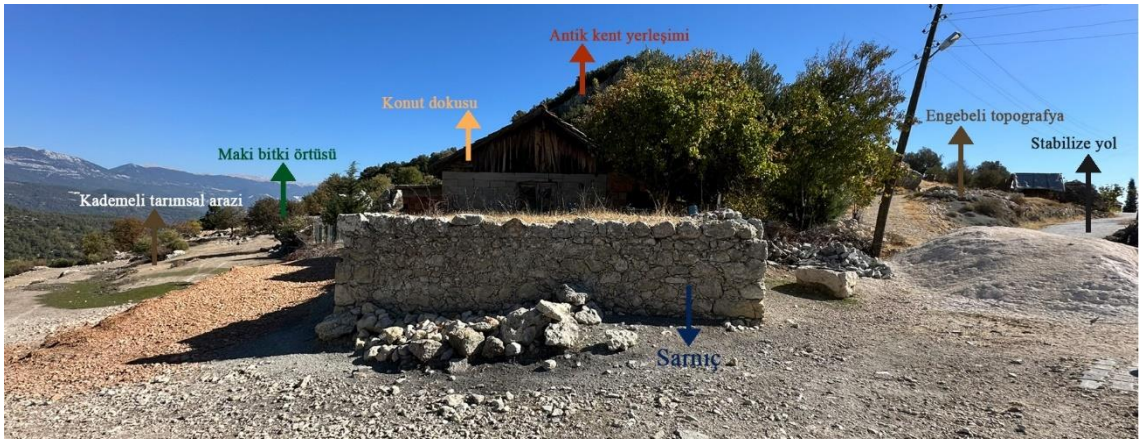

Şekil 4.62. Çataloluk-3 su sarnıcı ve çevresi

Çizelge 4.25. Çataloluk-3 su sarnıcı ve çevresi peyzaj karakterleri

Yapı Türü/Türleri: Sarnıç	**Tarih Bilgisi:** Geleneksel eski yapı	**Çevreleme:** Etrafı dağlarla çevreli kırsaldaki konut yapısı, bahçesi ve yol	**Ulaşım:** Stabilize yol-ulaşımı kolay
Ölçek: Küçük	**Kompozisyon:** Yığma taş bahçe duvarı ve sarnıcın oluşturduğu sade kompozisyon	**Form:** Sarnıca ait dikdörtgen prizma form ve formsuz taş yığınları	**Desen:** Konut yapısı ve çevresinin oluşturduğu desen
Sakinlik: Sessiz, sakin	**Güvenlik:** Güvenli	**Anıtsallık:** Yok	**Hatırlanabilirlik:** Geleneksel taş işçiliği özelliklerini taşıyan düz, teras çatılı sarnıç

Çataloluk köyünde bulunan su yapılarına ait konum ve alan özellikleri Çizelge 4.26'da ayrıca detayları ile verilmiştir

Çizelge 4.26. Çataloluk köyü su yapılarının konum ve alan özellikleri

Yapı Kodları	Yapı Tipi	Adedi	Yapı kullanımı	Konum ve Alan Özellikleri			
				Alan Kullanımı	Konum	Mülkiyet tipi	Yükseklik
Çataloluk-1 kuyu yapıları	Kuyu	5	Pasif durumda	Yol çeperi	Yamaç	Kamu	742 m
Çataloluk-2 kuyu yapıları	Kuyu	12	Pasif durumda	Köy merası	Yamaç	Kamu	739 m
Çataloluk-3 su sarnıcı	Sarnıç	1	Pasif durumda	Yol çeperi	Yamaç	Kamu	735 m

4.3.9. Çayköy

Çay kelimesi ile Etimolojik anlamda Küçük ölçekli akarsuyu varlığı işaret eden Çayköy Kaş ilçe merkezine 40 kilometre uzaklıkta ve ilçenin batı ucunda konumlanmakta; engebeli ve dağlık bir arazide, 200 metre rakımdan başlayarak deniz

seviyesindeki ovalarla son bulan bir yerleşim alanı üzerinde uzanmaktadır. Özellikle bahar aylarındaki yağışlarla ortaya çıkan çok sayıdaki akarsu ve küçük şelale, mahalleye adını veren su kaynakları olup, tarım faaliyetleri ve günlük yaşam açısından önemli bir rol oynamaktadır.

Köydeki tarihi su yapıları hakkında bilgi edinmek amacıyla incelemeler gerçekleştirilmiştir. İncelemeler sonucunda içme ve şebeke suyu, köyün kuzeydoğusunda, deniz seviyesinden 300 metre yükseklikte yer alan İnpınarı kaynağından sağlandığı tespit edilmiştir. Elektrik ve telefon altyapısına sahip olan köyde merkezi bir kanalizasyon sistemi bulunmamakta, bu ihtiyaç konut ve yapı bazında foseptik sistemler ile karşılanmaktadır. Mevcut nüfusu 1700 kişi olan köyün ekonomisi büyük ölçüde tarıma dayalıdır. Su kaynakları açısından zengin bir bölge olması sayesinde verimli arazilerde tarımsal üretim ve özellikle de seracılık faaliyetleri yoğun bir şekilde yürütülmektedir (Songur, 2024).

Çayköy'de yapılan arazi çalışmalarında beş farklı bölgede yağış sularını toplama ve depolama amacıyla inşa edilen kuyu ve sarnıç yapıları tespit edilmiştir (Şekil 4.63). Bu sarnıçlardan biri köyün batı sınırındaki sera yapıları arasında konumlanırken diğer bir sarnıç yapısı köy içerisindeki bir yol çeperinde yer almaktadır. Kuyu yapılarına ise kırsal yerleşime ait konut bahçesi, yol çeperi ve zeytin bahçeleri bünyesinde rastlanmıştır.

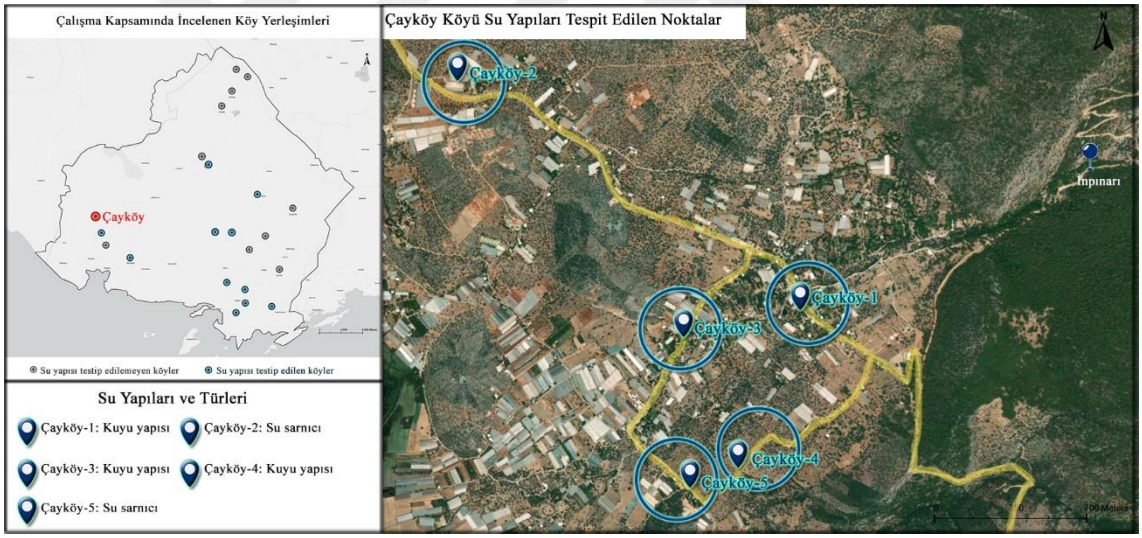

Şekil 4.63. Çayköy su yapılarının konumu

Birden fazla geleneksel su depolama yapısının tespit edildiği Çayköy mahallesinde bu yapılar ve bulundukları bölgelerin ayırt edilebilmesi amacıyla adlandırmaya gidilmiştir. Yapılar bulundukları noktaların rakım değerlerine göre, en yüksek noktadan alt kodlara doğru sıralanacak şekilde 1'den 5'e kadar numaralandırılmıştır. Çayköy-1, Çayköy-3 ve Çayköy-4 alanlarında kuyu yapıları bulunurken, Çayköy-2 ve Çayköy-5 noktalarında su sarnıcı yer almaktadır. Yapıların inşa edildikleri tarihlere ilişkin kayıtlı bilgi bulunmamakla birlikte, arazide yapılan gözlemler ve yerel halkla gerçekleştirilen görüşmeler doğrultusunda bu yapıların 1900'lü yılların ikinci yarısında inşa edildiği belirlenmiştir.

4.3.9.1. Çayköy-1 kuyu yapısı ve özellikleri

Çayköy-1 kuyu yapısının bulunduğu bölge kırsal yaşamın hareketliliği ve su ihtiyacının karşılanması için stratejik bir nokta olarak ulaşım ağı üzerinde yol kenarında konumlanmış bir adet kuyu yapısına ev sahipliği yapmaktadır (Şekil 4.64).

(a) (b)

Şekil 4.64. Çayköy-1 kuyu yapısı; konum (a) ve yerleşim planı (b)

Geleneksel su yönetim sistemlerinin bir parçası olarak inşa edilen kuyu, taş işçiliği ile şekillenmiş, dairesel bir plan üzerinde yükselmektedir. Üst kısmı düz bir beton yüzeyle kaplanmış olan kuyuda suya erişimin baca ile sağlandığı görülmektedir (Şekil 4.65).

(a) (b)

Şekil 4.65. Çayköy-1 kuyu yapısı; perspektif (a), görünüş (b)

Etrafı dağlarla çevrili tipik bir kırsal yerleşim alanı içerisindeki Çayköy-1 kuyu yapısının etrafı genellikle doğal peyzaj öğeleri ve eğimli arazide farklı kotlara yerleşmiş yollar ile çevrelenmiştir (Şekil 4.66). Ölçüleri 2,70 metre çapında olan silindirik bir forma sahip kuyu yapısı, zeytin ağaçları ve çalılıkların bulunduğu bitki örtüsüyle doğal eğimli bir topoğrafyada yer almakta olup, Akdeniz ikliminin karakteristik özelliklerini yansıtan bir peyzaj alanına sahiptir (Çizelge 4.27).

Şekil 4.66. Çayköy-1 kuyu yapısı ve çevresi

Çizelge 4.27. Çayköy-1 kuyu yapısı ve çevresi peyzaj karakterleri

Yapı Türü/Türleri: Kuyu	**Tarih Bilgisi:** Geleneksel eski yapı	**Çevreleme:** Dağlarla çevreli yerleşim ve ulaşım	**Ulaşım:** Asfalt yol-ulaşımı kolay
Ölçek: Küçük	**Kompozisyon:** Kırsal yerleşim içinde sade kompozisyon	**Form:** Yığma taş kuyuya ait silindirik form	**Desen:** Eğimli arazide maki bitki örtüsü ve kırsal yerleşim
Sakinlik: Orta sakinlikte	**Güvenlik:** Güvenli	**Anıtsallık:** Yok	**Hatırlanabilirlik:** Farklı kotlardaki iki yol arasında kalmış kuyu

4.3.9.2. Çayköy-2 su sarnıcı ve özellikleri

Çayköy-2 su sarnıcının bulunduğu bölge, tarımsal faaliyetlere yönelik sera yapılarına ev sahipliği yapan, özel mülkiyetli bir tarla niteliği taşımaktadır (Şekil 4.67). Yığma taş tekniğiyle inşa edilmiş olan sarnıca, seralar arasında yer alan toprak yol kullanılarak erişim sağlanmaktadır.

(a) (b)

Şekil 4.67. Çayköy-2 su sarnıcı; konum (a) ve yerleşim planı (b)

Bölgenin geleneksel su depolama yapılarından biri olan sarnıç, taş işçiliğinin belirgin özelliklerini yansıtan basit bir taş yapı olup, yerel mimari ve kültürel dokunun önemli bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Yapının dış formu, tonozlu bir üst örtüyle tasarlanmış olup, giriş kısmı küçük bir kemer formunda inşa edilmiştir (Şekil 4.68). Dikdörtgen plan şemasına sahip, 5,30 x 7,80 metre boyutlarındaki sarnıç mimari olarak sade bir tasarım sergilerken yapı çevresi sera yapıları ve üretimde kullanılan tarım aletlerinden arta kalan ekipmanlar bulunmaktadır.

(a) (b)

Şekil 4.68. Çayköy-2 su sarnıcı; perspektif (a), yan cephe (b)

Sarnıcın çevresi, kırsal bir peyzajın tipik özelliklerini taşımaktadır. Yapının hemen yanındaki üzüm bitkisi ve asmalık gölgelik sağlayarak yapının sıcak havalarda korunmasına katkıda bulunduğu görülmektedir. Yapının çevresinde yer alan seralar, plastik kasalar ve sera yapılarına ait diğer unsurlar ile sarnıç karmaşık bir kompozisyon oluşturmaktadır (Şekil 4.69; Çizelge 4.28). Yapının günümüzde kullanım dışı kaldığı tespit edilmiştir.

Şekil 4.69. Çayköy-2 su sarnıcı ve çevresi

Çizelge 4.28. Çayköy-2 su sarnıcı ve çevresi peyzaj karakterleri

Yapı Türü/Türleri: Sarnıç	**Tarih Bilgisi:** Geleneksel eski yapı	**Çevreleme:** Tarımsal amaçlı sera yapıları, zeytinlik, üzüm ve asmalar	**Ulaşım:** Toprak yol-ulaşımı kolay
Ölçek: Orta büyüklükte	**Kompozisyon:** Hafif bir eğimde bitki örtüsü, seralar ve sarnıcın oluşturduğu karmaşık kompozisyon	**Form:** Taş yapı ve tonozuna ait yuvarlak form	**Desen:** Tarımsal arazi, yapıları ve taş sarnıç yapısının oluşturduğu desen
Sakinlik: Sessiz, sakin	**Güvenlik:** Güvenli	**Anıtsallık:** Var	**Hatırlanabilirlik:** Sera yapıları ve ekipmanları ile etrafı sarılmış sarnıç

4.3.9.3. Çayköy-3 kuyu yapısı ve özellikleri

Çayköy-3 kuyu yapısı, köy yerleşimi içerisindeki yol kenarında konumlanmıştır (Şekil 4.70). Hafif eğimli yol üzerinde bulunan kuyu yapısı, aynı zamanda kırsal yerleşimdeki konut dokusuna ait bahçe duvarının sınırında yer almaktadır.

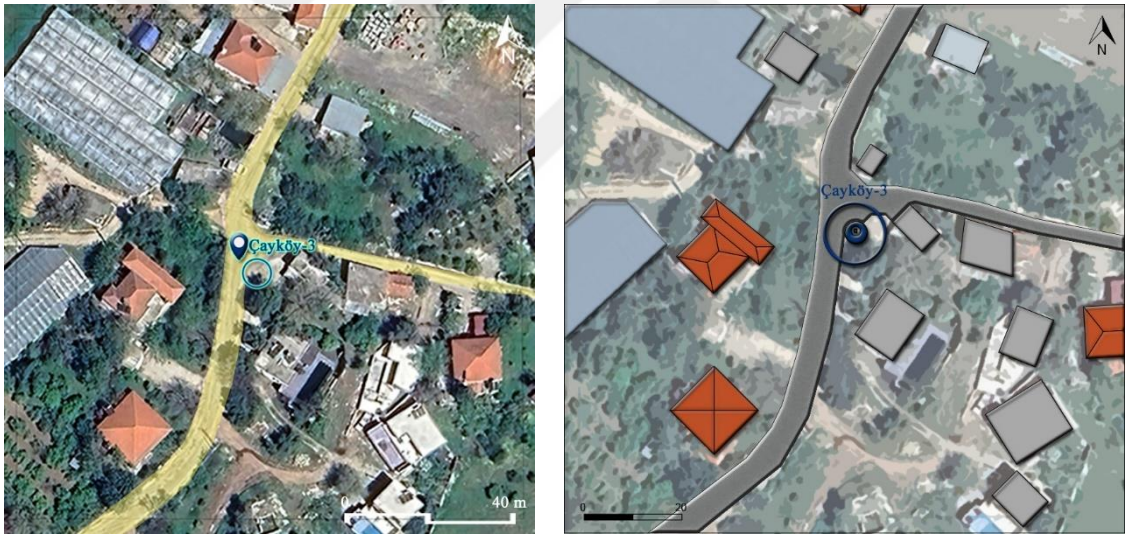

(a) (b)

Şekil 4.70. Çayköy-3 kuyu yapısı; konum (a) ve yerleşim planı (b)

Yerel taş malzeme kullanılarak inşa edilen silindirik formdaki kuyu, yabancı maddelerin içeri düşmesini önlemek ve güvenliği sağlamak amacıyla iki kademeli bir üst yapıya sahiptir. 4,60 metre çapındaki çember taban üzerine yükselen kuyu yapısının üzerinde, kare formda betonla kaplanmış ilave bir basamak bulunmaktadır. Yapının en üst kısmında yer alan beton baca ise, kuyu bünyesinde toplanan suya erişimi sağlayan bir işlev görmektedir (Şekil 4.71).

Geleneksel taş işçiliği ve yerel peyzajın bir arada görüldüğü arazi tipik bir kırsal yerleşim alanına ev sahipliği yapmaktadır. Kuyunun yanındaki stabilize yol, yapının kolay erişilebilir bir konumda olduğunu göstermektedir (Çizelge 4.29). Yapının çevresi,

zeytin ve meşe ağaçları ile doğal, hem de geleneksel konut yerleşimi gibi insan eliyle şekillenmiş yapay unsurları bir arada içermektedir

Şekil 4.71. Çayköy-3 kuyu yapısı ve çevresi

Çizelge 4.29. Çayköy-3 kuyu yapısı ve çevresi peyzaj karakterleri

Yapı Türü/Türleri: Kuyu	**Tarih Bilgisi:** Geleneksel eski yapı	**Çevreleme:** Hafif engebeli arazide maki bitki örtüsü, kırsal yerleşim alanı, bahçesi ve yol	**Ulaşım:** Stabilize yol-ulaşımı kolay
Ölçek: Küçük	**Kompozisyon:** Kırsal yerleşim ve kuyu yapısının oluşturduğu sade kompozisyon	**Form:** Yığma taş kuyuya ait silindirik ve kademeli form	**Desen:** Kuyu ve bahçe duvarına ait taş örgüye ait desen
Sakinlik: Sessiz, sakin	**Güvenlik:** Güvenli	**Anıtsallık:** Var	**Hatırlanabilirlik:** Yol kenarında kalmış iki kademeli kuyu yapısı

Silindir formlu, 4,60 metre çapında taban oturumuna sahip kuyu yapısına ait detayların belirlenmesi amacıyla Şekil 4.72'de verilen ölçümler ve rölöve çizimleri gerçekleştirilmiştir.

	Fotoğraf	Plan	Görünüş
Çayköy-3		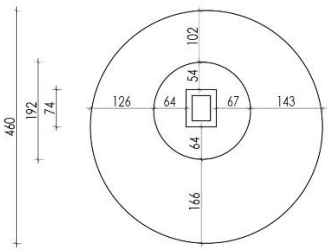	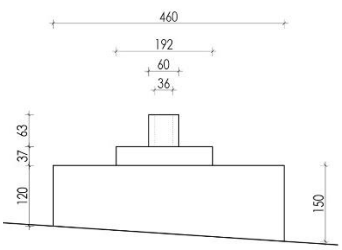

Şekil 4.72. Çayköy-3 kuyu yapısı rölöve detayları

4.3.9.4. Çayköy-4 kuyu yapısı ve özellikleri

Çayköy-4 kuyu yapısı, engebeli tarımsal arazi üzerinde yer alan etrafı zeytin ağaçları ile çevrelenmiş bir kuyu yapısına ev sahipliği yapmaktadır (Şekil 4.73). Özel mülkiyetli tarla niteliğindeki araziye toprak yol vasıtası ile ulaşılmaktadır.

(a) (b)

Şekil 4.73. Çayköy-4 kuyu yapısı; konum (a) ve yerleşim planı (b)

Kuyunun inşasında, geleneksel taş işçiliği tekniklerinin kullanıldığını ve çevrede bulunan doğal taş malzemelerden yararlanıldığı görülmektedir (Şekil 4.74). Yapı tarımsal faaliyetlerde kullanılmak üzere ve yerelde su ihtiyacını karşılamak amacıyla kurgulanmıştır. Üst kısmın beton ile kaplandığı yapıda "19-12-1985" tarihinin taşlar ile yazıldığı görülmektedir. Arazide yapılan görüşmeler ışığında bu tarihin yapıya beton müdahalesinin yapıldığı tarih olduğu sonucuna varılmıştır. Kuyunun inşa edildiği tarihle ilgili ise kesin bir bilgiye ulaşılamamıştır.

(a) (b) (c)

Şekil 4.74. Çayköy-4 kuyu yapısı; perspektif (a), ön cephe (b), tarih yazısı (c)

Çayköy-4 kuyu yapısı, bölgenin kırsal su yönetiminde kullanılan mimari bir unsur olarak stratejik bir öneme sahiptir. Yapı zeytinliklerle kaplı tipik bir kırsal peyzaj içerisinde doğal bir görünüm sergilemektedir (Şekil 4.75; Çizelge 4.30). Yörenin topografyasına uyum sağlayan bu yapı, doğal çevresiyle bütünleşmiş olup görsel olarak

bölgenin geleneksel kırsal peyzaj karakterini desteklemektedir. Bütün bu mimari ve peyzaj unsurları, kuyunun hem işlevsel hem de çevresel bir uyum içinde tasarlandığını ve inşa edildiğini ortaya koymaktadır.

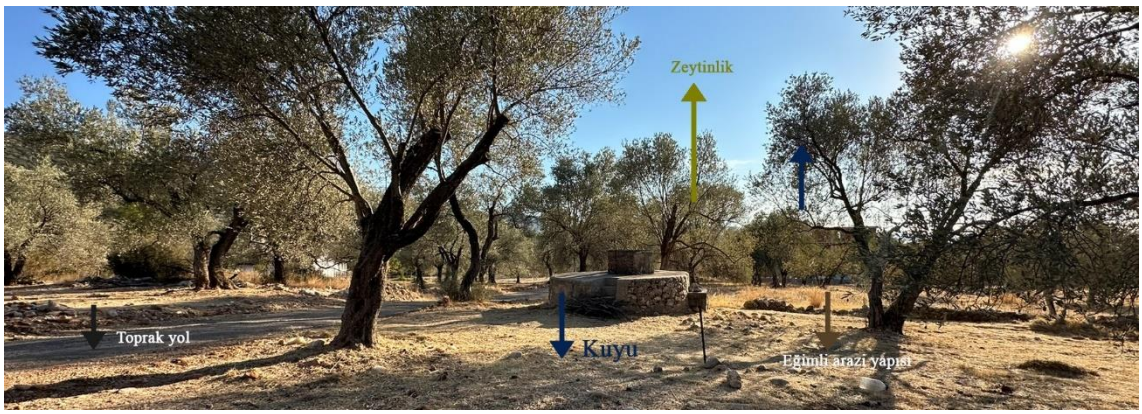

Şekil 4.75. Çayköy-4 kuyu yapısı ve çevresi

Çizelge 4.30. Çayköy-4 kuyu yapısı ve çevresi peyzaj karakterleri

Yapı Türü/Türleri: Kuyu	**Tarih Bilgisi:** Geleneksel eski yapı	**Çevreleme:** Hafif eğimli arazide zeytin bahçesi	**Ulaşım:** Toprak yol-ulaşımı kolay
Ölçek: Küçük	**Kompozisyon:** Kırsal peyzajda kuyu yapısının oluşturduğu sade ve basit kompozisyon	**Form:** Silindir taban üzerinde yığma taş kuyuya ait form	**Desen:** Toprak yol, taşlı zemin ve zeytin ağaçlarının oluşturduğu desen
Sakinlik: Sessiz, sakin	**Güvenlik:** Güvenli	**Anıtsallık:** Yok	**Hatırlanabilirlik:** Zeytinlik içerisinde inşa edilmiş kuyu yapısı

Silindir formlu, 5,9 metre çapında taban oturumuna sahip kuyu yapısına ait detayların belirlenmesi amacıyla ölçümler ve rölöve çizimleri yapılmıştır (Şekil 4.76).

	Fotoğraf	Plan	Görünüş
Çayköy-4	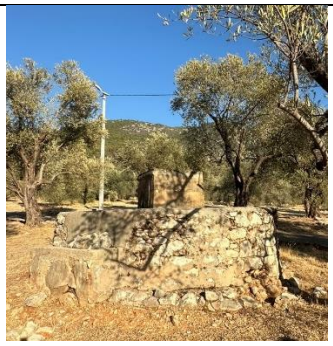	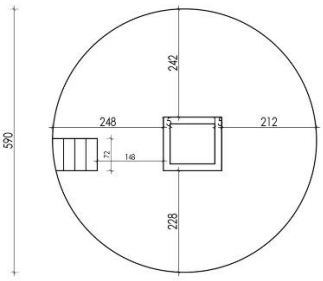	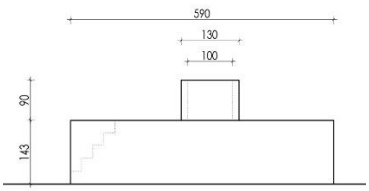

Şekil 4.76. Çayköy-4 kuyu yapısı rölöve detayları

4.3.9.5. Çayköy-5 su sarnıcı ve özellikleri

Çayköy-5 su sarnıcının bulunduğu alan, kırsal yerleşimde bir yol kenarında, zeytin bahçelerinin bitişiğinde konumlanmıştır (Şekil 4.77). Doğal ve kültürel peyzaj unsurlarının bir arada bulunduğu bu alanın, sarnıcın yola yakın bir konumda yer almasıyla, tarihsel olarak insanların suya kolay erişim sağlama ihtiyacını karşılamak amacıyla seçildiğini göstermektedir.

(a) (b)

Şekil 4.77. Çayköy-5 su sarnıcı; konum (a) ve yerleşim planı (b)

Sarnıç, geleneksel olarak suyun toplanması ve depolanması amacıyla kullanılan, yapımında bölgede çokça bulunan doğal taş malzemeden yararlanıldığı, mimari açıdan yapısal tasarımı basit ve işlevsellik üzerine kurgulanmış, dikdörtgen prizma formunda bir gövde ve tonoz formunda üst örtüye sahiptir. Dar ve alçak bir formdaki kemerli giriş kapısı güvenlik önlemi olması adına ahşap çıtalar ile kapatılmaya çalışılmıştır (Şekil 4.78). Geleneksel mimari unsurlara örnek olan bu yapı tarımsal faaliyetlerin sürdürülmesinde gerekli olan suyun teminini sağlamaktadır.

(a) (b)

Şekil 4.78. Çayköy-5 su sarnıcı; perspektif (a), ön cephe (b)

Çayköy-5 su sarnıcı, Akdeniz doğal bitki örtüsüne özgü unsurlar barındırmasının yanı sıra, bölgenin tarımsal kimliğini yansıtan zeytin ağaçlarıyla kaplı tarımsal alanlara ve kırsal yerleşimlere ev sahipliği yapmaktadır. Coğrafyanın doğal ve kültürel peyzaj unsurlarını bir arada sunan bu alan, geleneksel köy yolu ile uyumlu şekilde, yöreye özgü kırsal karakterleri ile günümüzde de varlığını sürdürmektedir (Şekil 4.79; Çizelge 4.31).

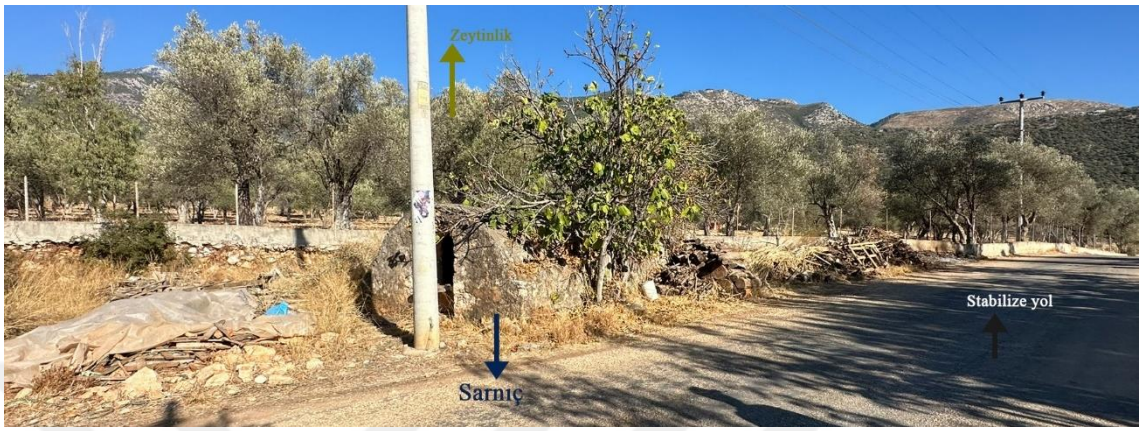

Şekil 4.79. Çayköy-5 su sarnıcı ve çevresi

Çizelge 4.31. Çayköy-5 su sarnıcı ve çevresi peyzaj karakterleri

Yapı Türü/Türleri: Sarnıç	**Tarih Bilgisi:** Geleneksel eski yapı	**Çevreleme:** Kırsal yerleşim alanı, zeytin bahçesi ve yol	**Ulaşım:** Stabilize yol-ulaşımı kolay
Ölçek: Küçük	**Kompozisyon:** Doğal peyzajla uyumlu sade kompozisyon	**Form:** Tonoza ait yuvarlak form	**Desen:** Tarımsal arazi ve doğal taş yapıların desini
Sakinlik: Sessiz, sakin	**Güvenlik:** Güvenli	**Anıtsallık:** Var	**Hatırlanabilirlik:** Yol kenarında kalmış, etrafında incir ağacının yetiştiği sarnıç yapısı

Köy bünyesinde bulunan su yapılarına ait konum ve alan özellikleri ayrıca Çizelge 4.32 detayları ile birlikte ifade edilmiştir.

Çizelge 4.32. Çayköy mahallesi su yapılarının konum ve alan özellikleri

Yapı Kodları	Yapı Tipi	Adedi	Yapı kullanımı	Konum ve Alan Özellikleri			
				Alan Kullanımı	Konum	Mülkiyet tipi	Yükseklik
Çayköy-1 kuyu yapısı	Kuyu	1	Terk edilmiş	Yol çeperi	Yamaç	Kamu	130 m
Çayköy-2 su sarnıcı	Sarnıç	1	Terk edilmiş	Seracılık	Ova	Şahıs	90 m
Çayköy-3 kuyu yapısı	Kuyu	1	Terk edilmiş	Yol çeperi	Yamaç	Kamu	88 m
Çayköy-4 kuyu yapısı	Kuyu	1	Pasif durumda	Zeytinlik	Yamaç	Şahıs	68 m
Çayköy-5 su sarnıcı	Sarnıç	1	Terk edilmiş	Yol çeperi	Yamaç	Kamu	55 m

4.3.10. Çeşme

Kaş ilçe merkezine 35 kilometre uzaklıktaki Çeşme köyü ilçenin iç kısımlarında yer alan Toros dağları yamaçlarında deniz seviyesinden 530 metre yükseklikte konumlanmıştır.

Köydeki tarihi su yapıları hakkında bilgi edinmek amacıyla incelemeler gerçekleştirilmiştir. İçme ve şebeke suyu Kaş'ın Gömbe yaylasından getirilen köyün mevcut nüfusunun 170 kişi olduğu tespit edilmiştir. Elektrik ve telefon altyapısı olan köyün merkezi bir kanalizasyon sistemi mevcut olmayıp, bu ihtiyaç konut ve yapı bazında foseptik sistemler ile karşılanmaktadır. Kaş'ın yayla köylerinden biri olarak bilinen Çeşme yüksek rakımlı ve genelde tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin öne çıktığı kırsal bir yapıya sahiptir (Çot, 2024).

Çeşme'de yapılan arazi çalışmasında üç farklı bölgede yağış sularını toplama ve depolama amacıyla inşa edilen kuyu ve sarnıç yapıları olmak üzere iki farklı geleneksel su yapısı tipi tespit edilmiştir (Şekil 4.80). Bu yapıların tamamı Akçay-Kemer yolu istikametinde ormanlık arazideki yamaç alanlar üzerinde konumlanmaktadır.

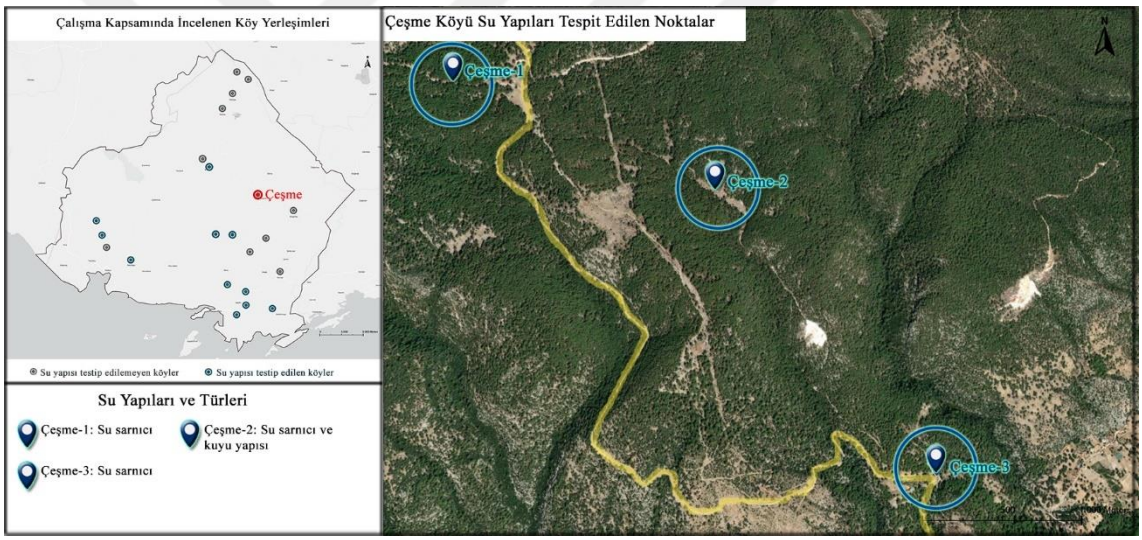

Şekil 4.80. Çeşme köyü su yapılarının konumu

Birden fazla su depolama yapısının tespit edildiği Çeşme köyünde, bu yapıların ayırt edilebilmesi amacıyla bulundukları alanların rakım değerlerine göre yüksekten alt rakamlara doğru numaralandırılması yapılmıştır. Bu kapsamda, en yüksek rakımda bulunan yapının yer aldığı bölge "Çeşme-1 su sarnıcı" olarak adlandırılırken, diğer yapılar sırasıyla deniz seviyesine doğru "Çeşme-2 su sarnıcı" ve "Çeşme-3 su sarnıcı ve kuyu yapısı" olarak isimlendirilmiştir.

4.3.10.1. Çeşme-1 su sarnıcı ve özellikleri

Çeşme-1 su sarnıcının bulunduğu bölge sık kızılçam (*Pinus brutia*) ağaçları ile çevreli bir orman ekosistemine sahiptir (Şekil 4.81). İki ayrı yükseltinin kesişim noktasında kalan vadi üzerine konumlanmış yapıya eğimli toprak bir yol ile ulaşılmaktadır.

(a) (b)

Şekil 4.81. Çeşme-1 su sarnıcı; konum (a) ve yerleşim planı (b)

Sarnıç geleneksel taş işçiliğinin görüldüğü, bölgede çokça bulunan yerel taş malzeme ile örülmüş, sıva ile kaplı, dikdörtgen prizma formunda bir gövde yapısına sahiptir. Yapının giriş kısmı yapı bünyesinde depolanan suyun alınması için pratik bir açıklık sunmaktadır. Kapı açıklığı üzerinde daha önce yapıya ait kitabe olduğunu gösteren mermer boş kalmış bir alan görülmektedir. Küçük ve basit bir yapıya sahip olan sarnıcın üst yüzeyinin düz bir teras çatı ile geçildiği görülürken yapının iç kısmında tonoz yapısına ait kavisli kemeri görmek mümkündür (Şekil 4.82).

(a) (b) (c)

Şekil 4.82. Çeşme-1 su sarnıcı; perspektif (a), yan görünüş (b), yapı iç mekanı (c)

Taban oturumu 4,30 x 7 metre boyutlarında olan sarnıç, çevresindeki doğal çevrenin bir unsuru olan orman dokusuyla uyum içerisinde konumlanmış olup, kırsal kültür ve yerel mimarinin bir parçası olarak dikkat çekmektedir (Şekil 4.83; Çizelge 4.33). Yapının çevresinde yer alan sık çam ağaçları, estetik bir görünüm sağlamanın yanı sıra doğal bir mikroklima oluşturma işlevi görmektedir.

Şekil 4.83. Çeşme-1 su sarnıcı ve çevresi

Çizelge 4.33. Çeşme-1 su sarnıcı ve çevresi peyzaj karakterleri

Yapı Türü/Türleri: Sarnıç	**Tarih Bilgisi:** Geleneksel eski yapı	**Çevreleme:** Kızılçam ormanlarına sahip eğimli topoğrafya ve toprak yol	**Ulaşım:** Toprak yol-ulaşımı zor
Ölçek: Küçük	**Kompozisyon:** Doğal çevre ile bütünleşik basit ve sade kompozisyon	**Form:** Dikdörtgen prizma formunda sarnıç yapısı	**Desen:** Eğimli orman arazisi ve yığma taş duvarlara sahip sarnıcın oluşturduğu desen
Sakinlik: Sessiz, sakin	**Güvenlik:** Tedirgin edici	**Anıtsallık:** Yok	**Hatırlanabilirlik:** Prizma formlu orman içinde yer alan sarnıç

4.3.10.3. Çeşme-2 su sarnıcı ve özellikleri

Çeşme-2 su sarnıcının konumlandığı bölge ilk yapıldığı dönemde çobanlar, yörük vb. göçer toplumlar için bir durak noktası olduğu fikrini veren ancak bugün ağaçlandırma ile tesis edilmiş çam ormanlarının bulunduğu engebeli arazilerin birleşimindeki düz zeminde yer alan bir sarnıç yapısına ev sahipliği yapmaktadır (Şekil 4.84). Etrafı Akdeniz bölgesine özgü doğal bitki örtüsü ile kaplı olan alana ulaşım toprak patika bir yol ile sağlanmaktadır.

Bölgedeki su depolama ve yönetimi konusundaki tarihsel birikimini yansıtan sarnıcın doğal taş malzemeden inşa edilmiş kubbeli bir formda tasarlandığı görülmektedir. Yapının inşasında kullanılan doğal taşlar, bölgeden temin edilerek yerel malzeme kullanımını ön plana çıkarmaktadır. Bu durum hem çevresel sürdürülebilirlik hem de yapının doğal kaynaklarla ilişkisinin bir göstergesidir. Harç kullanımının oldukça sınırlı olduğu yığma taş tekniği ile inşa edilen yapı geleneksel yapım tekniklerinin ve yerel ustalığın bir örneğini sergilemektedir. Giriş bölümündeki basit kemerli açıklık, taş işçiliğiyle oluşturulmuş ve yapının işlevselliğini estetik bir biçimde tamamlamaktadır (Şekil 4.85).

(a) (b)

Şekil 4.84. Çeşme-2 su sarnıcı; konum (a) ve yerleşim planı (b)

Yapılan gözlemler sonucunda, kemerin üst kısmında alınlık olarak nitelendirilen bölümde, Osmanlı dönemine ait olduğu tespit edilen ve Osmanlıca alfabesiyle yazılmış bir kitabe taşı bulunmaktadır. Yapının kim tarafından inşa edildiği, işlevi ve yapım tarihi gibi bilgiler içerdiği düşünülen metnin en üst satırında "١٢٤٠" rakamları görülmektedir. Latin alfabesine hicri "1240" olarak çevrilen bu rakamların, Miladi takvime göre hesaplaması yapıldığında "1824" tarihine karşılık geldiği belirlenmiştir. Bu tarihin, yapının inşa yılı olduğu öngörülmektedir (Şekil 4.85.c).

(a) (b) (c)

Şekil 4.85. Çeşme-2 su sarnıcı; ön cephesi (a), arka cephesi (b), kitabesi (c)

Sarnıcın çevresi, kırsal ve doğal bir peyzaja sahip olup çevrede yoğun bir şekilde görülen çam ormanları, yapının doğal peyzaj içerisinde adeta kamufle olmasını, gizlenmesini sağlamaktadır. Yapının kırsal alanda yer alması, hem suyun saklanması için stratejik bir konum seçildiğini hem de bölge kullanıcılarının su ihtiyaçlarını karşılama noktasında bir çözüm sunduğunu göstermektedir (Şekil 4.86; Çizelge 4.34).

Şekil 4.86. Çeşme-2 su sarnıcı ve çevresi

Çizelge 4.34. Çeşme-2 su sarnıcı ve çevresi peyzaj karakterleri

Yapı Türü/Türleri: Sarnıç	**Tarih Bilgisi:** 1824 tarihli geleneksel tarihi yapı	**Çevreleme:** Eğimli arazi, kızılçam ormanı, maki bitki örtüsü ve patika yol	**Ulaşım:** Toprak patika yol-ulaşımı zor
Ölçek: Büyük	**Kompozisyon:** Doğal peyzaj içerisinde konumlanmış sade ve basit kompozisyon	**Form:** Kubbeye ait belirgin dairesel form, silindirik yapı kütlesi ve kemerli giriş	**Desen:** Engebeli ormanlık arazide konumlanmış taş yapıya ait desen
Sakinlik: Sessiz, sakin	**Güvenlik:** Tedirgin edici	**Anıtsallık:** Var	**Hatırlanabilirlik:** Osmanlı dönemine ait kitabesi ile kubbeli sarnıç

4.3.10.3. Çeşme-3 su sarnıcı ve kuyu yapısı özellikleri

Çeşme-3 su sarnıcı ve kuyu yapısı Akçay-Kemer köy yolu üzerinde keskin bir virajda konumlanırken (Şekil 4.87) bir sarnıç ve bir kuyuya ev sahipliği yapmaktadır.

(a) (b)

Şekil 4.87. Çeşme-3 su sarnıcı ve kuyu yapısı; konum (a) ve yerleşim planı (b)

Virajın dış çeperinde yer alan kuyu yapısal anlamda bütünlüğünü korurken, iç çeperdeki geleneksel yığma taş işçiliğinin belirgin özelliklerini taşıyan basit, küçük ölçekli ve sade bir yapı olarak sarnıç günümüzde yapısal bütünlüğünü korumayı başaramamıştır. Kırsal bağlamda inşa edilmiş, taş duvar işçiliği ve kemerli açıklık gibi mimari unsurları içeren dikdörtgen taban oturumuna sahip yapıda tonoz formundaki üst örtünün göçtüğü görülmektedir (Şekil 4.88).

Köyler arası geçiş güzergahı üzerinde yer alan, bölgedeki su varlığının korunması ve depolanması konusundaki tarihsel bilgi birikiminin bir göstergesi olan bu yapıların, özellikle hayvancılıkla uğraşan yöre halkının ihtiyaçlarını karşılamak üzere tasarlandığı düşünülmektedir. Bu nedenle, yapı sadece bir mimari eser olarak değil, aynı zamanda yerel yaşamın sürdürülebilirliği açısından da önemli bir unsur olarak değerlendirilmelidir.

(a) (b) (c)

Şekil 4.88. Çeşme-3 su sarnıcı; perspektif (a), arka cephesi (b), kuyu yapısı (c)

Peyzaj açısından yapılar ulaşım hattı üzerinde konumlanmış olup çevresindeki doğal peyzaj ile bütünleşik bir yapı sunmaktadır. Alan maki bitki örtüsü ve çam ormanları ile kaplı bölge eğimli bir topografik yapıya sahiptir (Şekil 4.89; Çizelge 4.35).

Şekil 4.89. Çeşme-3 su sarnıcı ve kuyu yapısı çevresi

Çizelge 4.35. Çeşme-3 su sarnıcı ve kuyu yapısı çevresi peyzaj karakterleri

Yapı Türü/Türleri: Sarnıç Kuyu	**Tarih Bilgisi:** Geleneksel tarihi yapı	**Çevreleme:** Eğimli arazi, kızılçam ormanı, maki bitki örtüsü ve yol	**Ulaşım:** Asfalt yol-ulaşımı kolay
Ölçek: Küçük	**Kompozisyon:**	**Form:**	**Desen:**

Çizelge 4.35. Çeşme-3 su sarnıcı ve kuyu yapısı çevresi peyzaj karakterleri, devamı

	Doğal peyzaj içerisinde sade, basit ve yıkık kompozisyon	Yıkık yapı kütlesine ait taş duvarlar ve kemerli giriş bölümü	Engebeli ormanlık arazide konumlanmış taş yapıya ait desen
Sakinlik: Sessiz, sakin	**Güvenlik:** Tedirgin edici	**Anıtsallık:** Var	**Hatırlanabilirlik:** Virajlı dağ yolu çeperindeki üst örtüsü göçmüş sarnıç, kuyu

Yerel malzeme kullanımının ön plana çıktığı, çevresel uyum ve işlevsellik arasındaki dengeyi başarıyla kuran Çeşme'deki bu su yapıları, bölgenin kültürel ve mimari mirasının bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Yapıların konum ve alan özellikleri ayrıca tabloda sunulmuştur. (Çizelge 4.36).

Çizelge 4.36. Çeşme köyü su yapılarının konum ve alan özellikleri

Yapı Kodları	Yapı Tipi	Adedi	Yapı kullanımı	Konum ve Alan Özellikleri			
				Alan Kullanımı	Konum	Mülkiyet tipi	Yükseklik
Çeşme-1 su sarnıcı	Sarnıç	1	Terk edilmiş	Orman	Dağ eteği	Kamu	1022 m
Çeşme-2 su sarnıcı	Sarnıç	1	Terk edilmiş	Orman	Makilik	Kamu	963 m
Çeşme-3 su yapıları	Sarnıç	1	Terk edilmiş	Yol çeperi	Yamaç	Kamu	733 m
	Kuyu	1					

4.3.11. Çukurbağ

Kaş ilçe merkezine 8 kilometre mesafedeki yakın konumda deniz seviyesinden 500 metre yükseklikte yer alan Çukurbağ köyü adından da anlaşıldığı üzere alçalan, çukurluk topografyası ile bir vadinin ortasında yer alır ve etrafı tepelerle çevrilidir.

Köydeki tarihi su yapıları hakkında bilgi edinmek amacıyla incelemeler gerçekleştirilmiş ve yapılar ile bulundukları bölgeler hakkında bilgiler edinilmiştir. Köyün içme ve şebeke suyu Kaş'ın Gömbe Yaylası'ndan sağlanmaktadır. Elektrik ve telefon altyapısının bulunduğu köyde, merkezi bir kanalizasyon sistemi olmamakla birlikte yapı bazında foseptik ile çözüm sunulduğu tespit edilmiştir. Mevcut nüfusun 700 kişi olduğu köyde, Kaş ilçe merkezine olan yakınlığı nedeniyle son dönemlerde villa ve pansiyon benzeri yapıların inşa edilmesiyle köyün turistik bir yöre haline dönüştüğü gözlemlenmiştir (Demirtepe, 2024).

Çukurbağ'da yapılan arazi çalışmasında beş farklı bölgede yağış sularını toplama ve depolama amacıyla inşa edilen çok sayıda kuyu ve sarnıç yapıları tespit edilmiştir (Şekil 4.90). Köyün dış çeperlerinde yer alan bu yapılar, geniş düzlükler, maki bitki örtüsüyle çevrili engebeli araziler, küçük ölçekli kırsal yerleşim alanları ve beton üretim santrali gibi endüstriyel yapılaşmanın gözlendiği çeşitli alan kullanımlarıyla karakterize edilmiş bir coğrafyada dağınık bir şekilde konumlanmıştır.

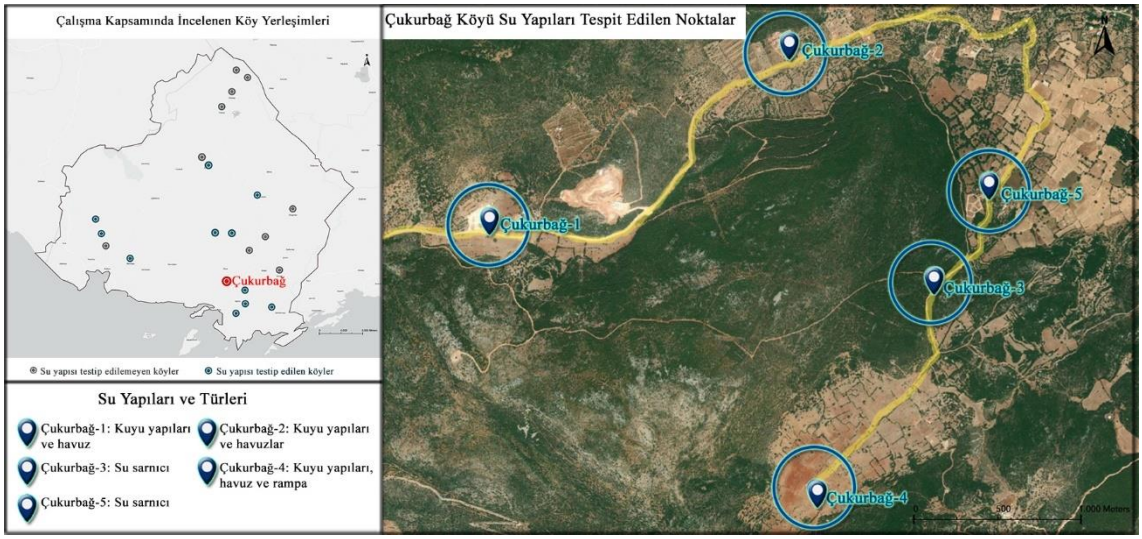

Şekil 4.90. Çukurbağ köyü su yapılarının konumu

Çukurbağ Mahallesi'nde birden fazla geleneksel su depolama yapısının tespit edilmesi üzerine, bu yapıların ve bulundukları bölgelerin ayırt edilebilmesi amacıyla adlandırma yapılmıştır. Yapılar, bulundukları noktaların rakım değerlerine göre, yüksekten alçağa doğru sıralanarak 1'den 5'e kadar numaralandırılmıştır. Bu doğrultuda, en yüksek rakımda yer alan bölge "Çukurbağ-1" olarak adlandırılmış, en alçak noktada yer alan bölge ise "Çukurbağ-5" olarak isimlendirilmiştir. Yapıların inşa tarihlerine ilişkin kayıtlı bir bilgi bulunmamakla birlikte, arazide yapılan gözlemler ve yerel halkla gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda, bu yapıların 1900'lü yılların ikinci yarısında inşa edildikleri belirlenmiştir.

4.3.11.1. Çukurbağ-1 su yapıları ve özellikleri

Çukurbağ-1 kuyu yapıları ve havuz yapısı, köyün dış çeperinde, hazır beton üretim santralinin güneyinde bulunan özel mülkiyetli tarla niteliğindeki bir alanda olup (Şekil 4.91). Bölgede, toplamda üç adet kuyu ve bir adet havuz yapısı bulunmaktadır.

(a) (b)

Şekil 4.91. Çukurbağ-1 kuyu yapıları ve havuz yapısı; konum (a) ve yerleşim planı (b)

Kırsal alanda suyun temini ve depolanması amacıyla inşa edilen, bölgenin geleneksel altyapı sistemlerinin bir parçası olan dairesel formdaki havuz ve kuyular, yerel taş malzeme kullanılarak oluşturulmuştur. Bu durum, yapıların hem dayanıklılık hem de yerel coğrafi ve iklimsel koşullara adaptasyon sağlayan sürdürülebilir bir sistem olması kaygısıyla tasarlandığını göstermektedir. Duvar örgüsünde, harç kullanılmadan bir araya getirilen düzensiz taşların tercih edildiği bu yapılar, yerel taş işçiliğinin örneklerini sergilemekte ve geleneksel yapım tekniklerini yansıtmaktadır. Yapıların üst kısmı açık bırakılmış olup, kuyu kenarında taş örgüden oluşan bir parapet kısmı bulunmaktadır (Şekil 4.92). Ancak, beton üretim santralinin faaliyeti ve yol ağının yoğun kullanımı sonucunda, yığma taş tekniğiyle inşa edilen bu yapıların hemen yanındaki kullanımlar nedeniyle tahribata uğradığı tespit edilmiştir.

(a) (b) (c)

Şekil 4.92. Çukurbağ-1; kuyu yapısı (a), havuz yapısı (b), kuyu yapısı (c)

Çukurbağ-1 kuyu yapıları ve havuz yapısı peyzaj açısından geniş bir açıklık sunan tarımsal arazide, etrafı maki bitki örtüsüyle kaplı dağlarla çevrili bir konumda yer almaktadır. Çevredeki yapılaşma ve modern unsurlar, özellikle arka planda görülen endüstriyel tesis ve yol ağı, bölgenin geçirdiği dönüşümü açıkça ortaya koymaktadır. Bu bağlamda yapılar, geleneksel ve modern peyzaj unsurlarının kesişim noktasında konumlanmaktadır (Şekil 4.93; Çizelge 4.37).

Hem işlevsel hem de kültürel açıdan kırsal yaşamın sürdürülebilirliğini destekleyen bir altyapı unsuru olan bu yapılar inşa edildikleri dönemde tarımsal faaliyetler ve hayvancılık için gerekli su teminini sağlamak üzere kullanılırken günümüzde beton santralinin kullanımına terk edilmiştir.

Şekil 4.93. Çukurbağ-1 su yapıları ve çevresi

Çizelge 4.37. Çukurbağ-1 su yapıları ve çevresi peyzaj karakterleri

Yapı Türü/Türleri: Kuyu Havuz	**Tarih Bilgisi:** Geleneksel eski yapı	**Çevreleme:** Etrafı dağlarla çevrili verimli tarımsal araziler ve endüstriyel yapılaşmaların olduğu geniş vadi tabanı	**Ulaşım:** Stabilize yol-ulaşımı kolay
Ölçek: Orta büyüklükte	**Kompozisyon:** Doğal bitki örtüsü ve santralin oluşturduğu karmaşık kompozisyon	**Form:** Havuz ve kuyulara ait yuvarlak form	**Desen:** Dağ, maki bitki örtüsü, tarımsal arazi ve beton santralinin oluşturduğu desen
Sakinlik: Sakin değil	**Güvenlik:** Tehdit edici	**Anıtsallık:** Yok	**Hatırlanabilirlik:** Beton santralinin faaliyetleri sonucu tahribat görmüş yapılar

4.3.11.2. Çukurbağ-2 su yapıları ve özellikleri

Çukurbağ-2 kuyu ve havuz yapılarının bulunduğu bölge ilk yapıldığı dönemde köy merası olduğu fikrini veren fakat bugün kırsal yerleşim alanında, günümüz modern yapılaşmasının görüldüğü bir arsa kullanımına sahiptir. Yol çeperinde konumlanmış alan bünyesinde 2 tane havuz ve 2 tane kuyu yapılarına ev sahipliği yapmaktadır (Şekil 4.94).

(a) (b)

Şekil 4.94. Çukurbağ-2 kuyu ve havuz yapıları; konum (a) ve yerleşim planı (b)

Kuzey sırtı dağlık bir yamaç olan alanda Çukurbağ-2 kuyu ve havuz yapıları vasıtasıyla eğimli dağ yamacında gelerek ovaya biriken yağmur sularının toplanması sağlanmaktadır. Alandaki kuyu ve havuzlar tarımsal faaliyetler ve hayvancılık için gerekli suyun teminini sağlayan unsurlar olarak inşa edilmiştir. Tarihi su yönetim sistemleri ve geleneksel çözümlerini bir yansıması olan bu yapılar kültürel, çevresel ve yerel bilginin izlerini taşımaktadır.

Yapıların inşasında bölgeden temin edilen taş malzemenin kullanıldığı görülmektedir. Geleneksel yığma taş işçiliğinin belirgin özelliklerini taşıyan, basit ve orta ölçekli yapılar farklı boyutlarda dairesel taban oturumlarına sahiptir. Havuz yapıları, güvenlik amacıyla taş örgüden oluşturulmuş parapet duvarları ile çevrelenmiştir. Yöre halkı tarafından "kuyruklu havuz" olarak adlandırılan yapı, bünyesinde toplanan suya hayvanların güvenli bir şekilde erişebilmesi için bir iniş rampasına sahiptir. Kuyu yapılarında ise çevrenin güvenliğini ve kuyu içinde biriken suyun korunmasını sağlamak amacıyla yapıların üst kısmının betonla kapatıldığı tespit edilmiştir (Şekil 4.95).

(a) (b) (c)

Şekil 4.95. Çukurbağ-2; kuyruklu havuz yapısı (a), havuz yapısı (b), kuyu yapısı (c)

Yapıların çevresel peyzajı, kırsal yaşamın doğal unsurlarını yansıtmaktadır. Hem doğal hem de kültürel unsurların bir arada bulunduğu, dağlık alanlarla çevrili bölge tipik bir kırsal yerleşime ev sahipliği yapmakta olup yerel su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımına yönelik oluşturulmuş yapısal örnekler ile günümüzde varlığını sürdürmektedir (Şekil 4.96; Çizelge 4.38).

Şekil 4.96. Çukurbağ-2 su yapıları ve çevresi

Çizelge 4.38. Çukurbağ-2 su yapıları ve çevresi peyzaj karakterleri

Yapı Türü/Türleri: Kuyu Havuz	**Tarih Bilgisi:** Geleneksel eski yapı	**Çevreleme:** Etrafı dağlarla çevrili verimli tarımsal arazi ve kırsal yerleşim	**Ulaşım:** Stabilize yol-ulaşımı kolay
Ölçek: Orta büyüklükte	**Kompozisyon:** Doğal bitki örtüsü ve kırsal yerleşimin sade kompozisyon	**Form:** Kuyu ve havuzlara ait yuvarlak form ve yığma taş bentleri	**Desen:** Makilik, tarımsal arazi ve taş yapıların oluşturduğu desen

Çizelge 4.38. Çukurbağ-2 su yapıları ve çevresi peyzaj karakterleri, devamı

Sakinlik:	**Güvenlik:**	**Anıtsallık:**	**Hatırlanabilirlik:**
Sessiz, sakin	Güvenli	Yok	Geleneksel taş işçiliğinin özelliklerini taşıyan yapı grubu

4.3.11.3. Çukurbağ-3 su sarnıcı ve özellikleri

Çukurbağ-3 su sarnıcı, engebeli bir topografyada yoğun maki bitki örtüsüne sahip toprak dağ yolu bitişiğindeki yer almaktadır (Şekil 4.97).

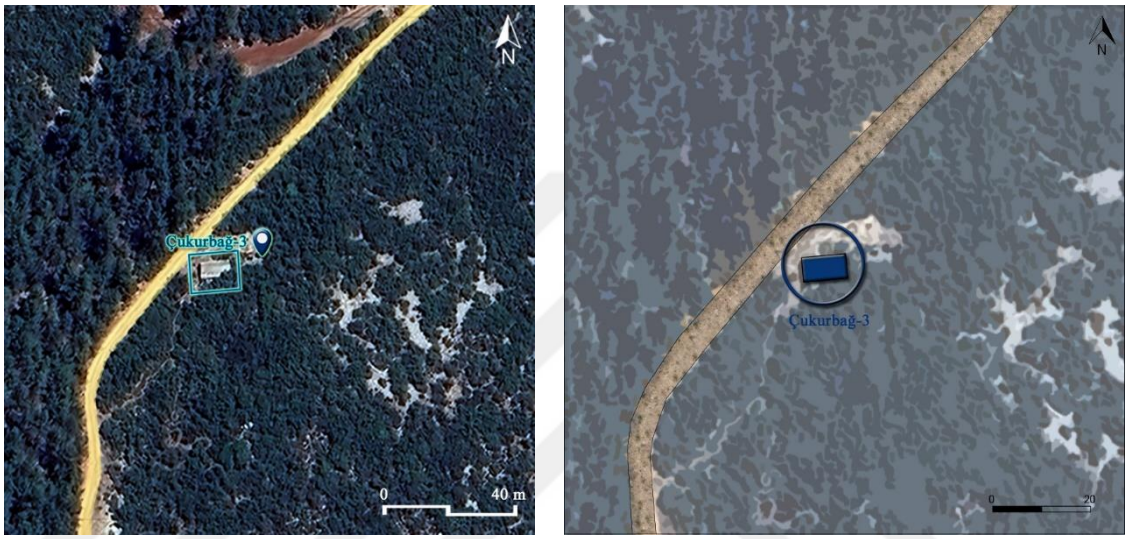

(a) (b)

Şekil 4.97. Çukurbağ-3 su sarnıcı; konum (a) ve yerleşim planı (b)

Kırsal alanda suyun depolanması ve muhafazası amacıyla kullanılan geleneksel bir su yapısı olan sarnıcın mimari özellikleri incelendiğinde, yapının genel olarak kaba yontulmuş taşlardan inşa edildiği ve taşların harçla birleştirilerek kuru taş duvar tekniğiyle bir araya getirildiği görülmektedir. Kemerli girişi ve tonoz üst örtüsü, yapı içerisinde toplanan suyun korunmasını sağlarken, tavanın kavisli yapısı yağmur suyunun toplanmasına olanak tanımakta ve suyun çatıda birikmesini engellemektedir. Ayrıca taş duvarların masif yapısı, yaz aylarında suyun buharlaşmasını minimuma indirerek uzun süre muhafaza edilmesini sağlamaktadır (Şekil 4.98).

(a) (b)

Şekil 4.98.Çukurbağ-3 su sarnıcı; perspektif (a), ön cephe (b)

Çevre peyzajına bakıldığında, sarnıcın genelde doğal bitki örtüsüyle, özellikle makilik alanlarla çevrili olduğu görülmektedir. Ayrıca, sarnıcın yer aldığı arazi eğimli ve kayalık bir yapıya sahiptir, bu da yağış sularının doğal yollarla eğim yönünde sarnıca toplanmasına uygun bir zemin sunmaktadır (Şekil 4.99; Çizelge 4.39).

Şekil 4.99.Çukurbağ-3 su sarnıcı ve çevresi

Çizelge 4.39. Çukurbağ-3 su sarnıcı ve çevresi peyzaj karakterleri

Yapı Türü/Türleri: Sarnıç	**Tarih Bilgisi:** Geleneksel eski yapı	**Çevreleme:** Engebeli taşlık arazi ve maki bitki örtüsü	**Ulaşım:** Patika toprak yol-ulaşımı zor
Ölçek: Küçük	**Kompozisyon:** Doğal bitki örtüsünde basit kompozisyon	**Form:** Tonoza ait yuvarlak form	**Desen:** Taş yapıya ait duvarlar ve çevre peyzajının oluşturduğu desen
Sakinlik: Sessiz, sakin	**Güvenlik:** Güvenli	**Anıtsallık:** Yok	**Hatırlanabilirlik:** Tipik tonozlu sarnıç yapısı örneği

Dikdörtgen plan şemasına sahip, 4,90 x 8,80 metre uzunluğunda bir taban oturumuna sarnıç yapısı bünyesinde detayların belirlenmesi amacıyla Şekil 4.100'de verilen ölçümler ve rölöve çizimleri gerçekleştirilmiştir.

Plan	Ön ve Yan Görünüş
Rölöve Çizimleri	

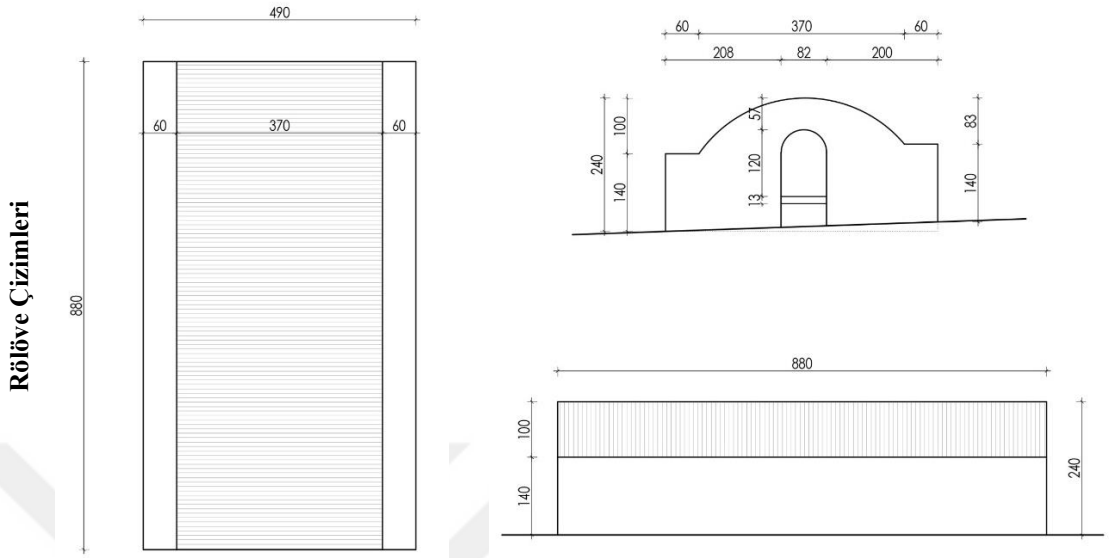

Şekil 4.100. Çukurbağ-3 su sarnıcı rölöve detayları

4.3.11.4. Çukurbağ-4 su yapıları ve özellikleri

Çukurbağ-4 kuyu ve havuz yapılarının olduğu bölge, etrafı dağlarla çevrili bir düzlükte, tarımsal amaçlı kullanımın görüldüğü ve yerel halk tarafından Gedefe Ovası olarak bilinen bir topografik yapıya sahiptir. Bölgeye yalnızca engebeli bir patika toprak yol üzerinden ulaşılabilmektedir. Yapıların bulunduğu, tarlalarla çevrili alana ise patika yol sonrasında yürüyerek erişim sağlanmaktadır. Alanda 6 adet kuyu, 1 adet havuz yapısı ve en derin noktası toprak seviyesinden bir metre aşağıda olan rampa benzeri bir su toplama rezervi tespit edilmiştir (Şekil 4.101)

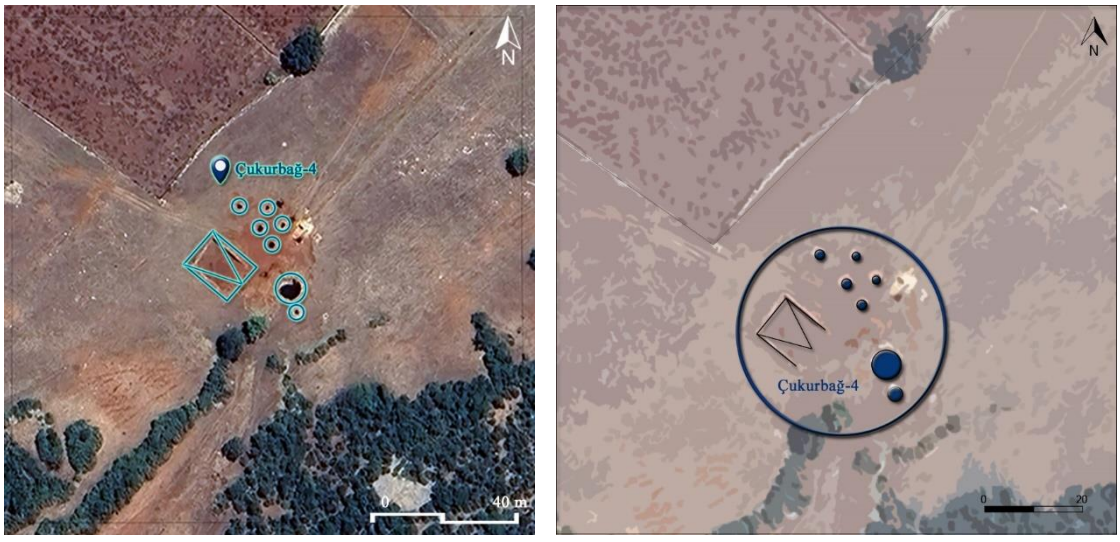

(a) (b)

Şekil 4.101. Çukurbağ-4 kuyu yapıları ve havuz; konum (a) ve yerleşim planı (b)

Bu yapılar, kırsal alanda suyun toplanması ve saklanması amacıyla bölgedeki tarım ve hayvancılık faaliyetlerini desteklemek üzere inşa edilmiş kırsal mimari unsurlar arasında yer almaktadır. Bölgede yaygın olarak görülen taş malzeme, yapıların inşasında temel malzeme olarak kullanılmıştır. Sıvasız yığma taş örgüsü duvarlara sahip kuyu yapılarının, basit ancak işlevsel bir mimari anlayışla tasarlandığı görülmektedir. İç yüzeydeki taşların birbirine uyumlu bir şekilde düzenlenmesi, suyun muhafazası açısından önem taşıdığı gibi, geçmişteki taş işçiliğinin sade ancak etkili bir örneğini sunmaktadır. Dairesel formdaki havuz ve kuyuların, üst kısımlarında herhangi bir kapak, koruyucu çit veya parapet benzeri bir eleman bulunmamaktadır (Şekil 4.102).

(a) (b) (c)

Şekil 4.102. Çukurbağ-4; havuz yapısı (a), kuyu yapısı ve peyzajı (b), kuyu yapısı (c)

Yapıların bulunduğu alan açık bir kırsal peyzaj karakterlerine sahip olup, zemin büyük ölçüde taşlıktır. Bölgeyi çevreleyen doğal ormanlar ve ormanlık tepeler, geleneksel kırsal peyzajın bir parçasını oluşturmakla birlikte, yapı etrafındaki ova tarım için kullanılmaktadır (Şekil 4.103; Çizelge 4.40).

Havuzun çevresindeki düzlük alan ve rampalı yapının, hayvanların sulanması amacıyla kullanılmış olup, ilk inşa edildiği dönemde alanın köy merası olarak işlev gördüğü düşünülmektedir. Arazide yapılan gözlemler ve yerel halkla gerçekleştirilen görüşmeler doğrultusunda, hayvancılık ve tarımsal faaliyetlerin yoğun olduğu geçmiş dönemlerde bu alanın bir buluşma noktası olarak değerlendirildiği tespit edilmiştir. Bu bağlamda, alanın geleneksel olarak yalnızca su saklama alanları değil, aynı zamanda sosyal etkileşim ve buluşma noktaları olarak da kullanıldığı anlaşılmaktadır.

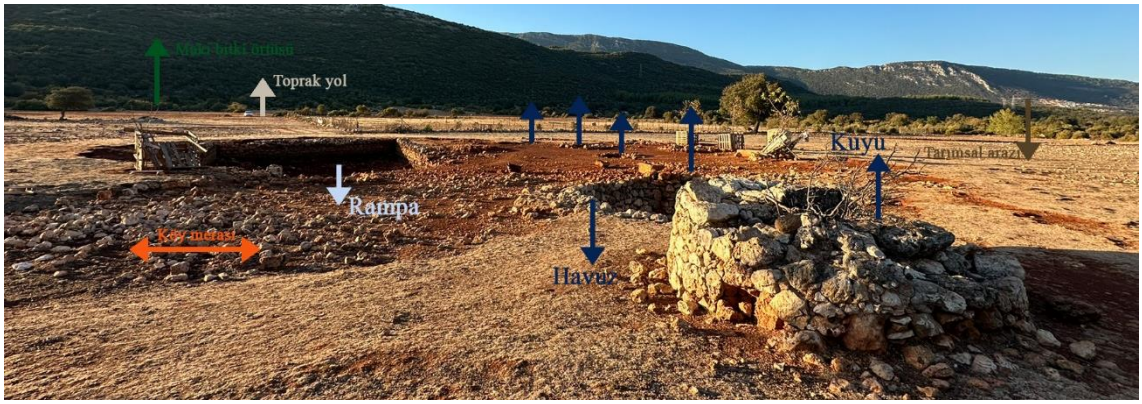

Şekil 4.103. Çukurbağ-4 su yapıları ve çevresi

Çizelge 4.40. Çukurbağ-4 su yapıları ve çevresi peyzaj karakterleri

Yapı Türü/Türleri: Kuyu Havuz	**Tarih Bilgisi:** Geleneksel eski yapı	**Çevreleme:** Tarımsal arazi, dağ, maki bitki örtüsü	**Ulaşım:** Toprak patika yol-ulaşımı zor
Ölçek: Orta büyüklükte	**Kompozisyon:** Kırsal peyzaj ögelerine ait doğal ve basit kompozisyon	**Form:** Yapı üst kısımları açık bırakılmış dairesel formlu kuyu ve havuz	**Desen:** Yığma taş yapılara ait taş beden duvarlarının oluşturduğu desen
Sakinlik: Sessiz, sakin	**Güvenlik:** Tedirgin edici	**Anıtsallık:** Yok	**Hatırlanabilirlik:** Su toplama rampası olan bölge

4.3.11.5. Çukurbağ-5 su sarnıcı ve özellikleri

Çukurbağ-5 su sarnıcı yapısının bulunduğu bölge kırsal yerleşim alanı içindeki stabilize bir yol üzerinde konumlanmış, engebeli arazide maki bitki örtüsüyle çevrelenmiştir (Şekil 4.104).

(a) (b)

Şekil 4.104. Çukurbağ-5 su sarnıcı; konum (a) ve yerleşim planı (b)

Sarnıç geleneksel kuru taş duvar örgü tekniğiyle inşa edilmiş, düzensiz kesme taş ve moloz taş kullanılarak örülmüş duvar yapısı ve tonoz üst örtünün görüldüğü küçük ölçekli bir yapıdır. Büyük bir kısmının toprak altında kaldığı yapı bünyesinde toplanan ve depolanan suya tonoz taş örgü üzerindeki pencere açıklığı kullanılarak erişim sağlanmaktadır (Şekil 4.105).

(a) (b)

Şekil 4.105.Çukurbağ-5 su sarnıcı; perspektif (a), yan cephe (b)

Kırsal peyzaj içinde engebeli arazide yarı gömülü halde bulunan yapının maki bitki örtüsü ve ağaçlarla çevrelendiği görülmektedir. Yapının inşasında kullanılan doğal ve yerel bir malzeme olan taşlar doğal peyzaj ile bütünleşik bir kompozisyon sunmaktadır (Şekil 4.106; Çizelge 4.41).

Şekil 4.106. Çukurbağ-5 su sarnıcı ve çevresi

Çizelge 4.41. Çukurbağ-5 su sarnıcı ve çevresi peyzaj karakterleri

Yapı Türü/Türleri: Sarnıç	**Tarih Bilgisi:** Geleneksel eski yapı	**Çevreleme:** Engebeli arazi, maki bitki örtüsü ve eğimli yol	**Ulaşım:** Stabilize yol-ulaşımı kolay
Ölçek: Küçük	**Kompozisyon:** Doğal bitki örtüsü içinde gömülü basit kompozisyon	**Form:** Tonoza ait kavisli form	**Desen:** Yığma taşların oluşturduğu desen
Sakinlik: Sessiz, sakin	**Güvenlik:** Güvenli	**Anıtsallık:** Yok	**Hatırlanabilirlik:** Tonoz üst örtüde pencere açıklıkları olan toprak içinde gömülü sarnıç yapısı

Çukurbağ köyünde bulunan bu yapılara ait konum ve alan özellikleri ayrıca Çizelge 4.42'de detayları ile verilmiştir.

Çizelge 4.42. Çukurbağ köyü su yapılarının konum ve alan özellikleri

Yapı Kodları	Yapı Tipi	Adedi	Yapı kullanımı	Konum ve Alan Özellikleri			
				Alan Kullanımı	Konum	Mülkiyet tipi	Yükseklik
Çukurbağ-1 su yapıları	Kuyu	3	Terk edilmiş	Endüstriyel yapılar	Ova	Kamu	531 m
	Havuz	1					
Çukurbağ-2 su yapıları	Kuyu	2	Pasif durumda	Yol çeperi	Yamaç	Kamu	484 m
	Havuz	2					
Çukurbağ-3 su sarnıcı	Sarnıç	1	Terk edilmiş	Yol çeperi	Yamaç	Kamu	480 m
Çukurbağ-4 su yapıları	Kuyu	6	Pasif durumda	Köy merası	Ova	Kamu	462 m
	Havuz	1					
Çukurbağ-5 su sarnıcı	Sarnıç	1	Terk edilmiş	Yol çeperi	Yamaç	Kamu	477m

4.3.12. Dirgenler

Kaş ilçesinin iç kısmında kalan Dirgenler köyü, etrafın dağlarla çevrili olduğu geniş bir vadi tabanında yaklaşık 140 metre rakımda konumlanmıştır.

Ekonomisi ağırlıklı olarak seracılık, tarım ve hayvancılığa dayalı olan köyün bulunduğu coğrafi konum aynı zamanda Karadağ, Kasaba ve Demre çaylarının kesişim noktasında yer almaktadır. Köydeki tarihi su yapılarının varlığına ilişkin bilgi edinmek amacıyla incelemeler yapılmış, nüfusu 1000 kişi olan köyde gerçekleştirilen arazi incelemesi sırasında, su teminini sağlamak amacıyla inşa edilmiş su depolama yapılarına ait herhangi bir bulguya rastlanmamıştır (Keskin, 2024).

4.3.13. Gömbe

İlçenin kuzeyinde, Akdağların eteklerinde yer alan köy doğası, yaylaları ve su kaynaklarıyla ünlüdür. Yerleşimi 1220 metre yüksekliğinde bulunan Gömbe, özellikle yaz aylarında yayla turizmi açısından önemli bir yere sahiptir.

Ortasından bir derenin aktığı köy su kaynakları açısından oldukça zengindir. Kaş ilçesindeki peyk çok köyün içme suyunun temin edildiği Gömbe'deki doğal su kaynaklarının bolluğu tarımsal üretime büyük katkı sunarken ve kırsal yerleşimlere de hayat veren bir unsurdur. Köydeki tarihi su yapılarının varlığıyla ilgili gerçekleştirilen incelemeler sonucunda nüfusun 1300 kişi olan köyde su teminini sağlamak amacıyla inşa edilmiş geleneksel su depolama yapılarına ait herhangi bir bulguya rastlanmamıştır. Burada tüm yıl suyun bulun akarsuların ve doğal su kaynaklarının varlığı ve suya erişim kolaylığının su yapılarına yansımadığı düşünülmektedir (Kocakehya, 2024).

4.3.14. İslamlar

Kaş ilçe merkezine 30 kilometre mesafedeki İslamlar köyü batı Torosların popüler tatil beldesi Kalkan'a yakın iç kesimindeki dağ yamacında yaklaşık 440 metre rakımda konumlanmıştır.

2800 kişi nüfuslu köyün son dönemlerde turizmin de etkisiyle inşa edilen villa ve benzeri yapılar ile turistik bir yöreye dönüştüğü göstermektedir. Köydeki tarihi su yapılarının varlığına ilişkin bilgi edinmek amacıyla gerçekleştirilen arazi incelemesi sırasında, su teminini sağlamak amacıyla inşa edilmiş su depolama yapılarına ait herhangi bir bulguya rastlanmamıştır (Ustali, 2024).

4.3.15. Kasaba

Kaş ilçesinin iç bölgesinde kalan Kasaba köyü, dağlarla çevrelenmiş düz bir alanda, yaklaşık 210 metre rakımda konumlanmıştır.

Hemen yakın çevresinde Demre çayına ait kollardan bir kısmına ev sahipliği yapan köyün ekonomisi ağırlıklı olarak seracılık, tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Köydeki tarihi su yapılarının varlığına ilişkin bilgi edinmek amacıyla gerçekleştirilen incelemeler sonucunda köy nüfusunun 1600 kişi olduğu tespit edilmiştir. Köyde gerçekleştirilen arazi incelemesi sırasında, su teminini sağlamak amacıyla inşa edilmiş geleneksel su depolama yapılarına ait herhangi bir bulguya rastlanmamıştır (Bulut, 2024).

4.3.16. Sarılar

Kaş'ın kırsal köylerinde biri olan Sarılar, ilçe merkezinin doğusunda Toros dağlarının eteklerinde deniz seviyesinden yaklaşık 460 metre yükseklikte yer almaktadır.

Çevresi dağlar ve ormanlar ile çevrili olan köyün ekonomisi geleneksel olarak tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Köydeki tarihi su yapılarının varlığına ilişkin bilgi edinmek amacıyla incelemeler gerçekleştirilmiştir. Nüfusun 200 kişi olduğu köyde gerçekleştirilen arazi incelemesi sırasında, su teminini sağlamak amacıyla inşa edilmiş su depolama yapılarına ait herhangi bir bulguya rastlanmamıştır (Levent, 2024).

4.3.17. Sinneli

Kaş ilçe merkezine yaklaşık 30 kilometre mesafede bulunan, ilçenin iç kısımlarında Toros dağları eteklerinde konumlanan Sinneli köyü deniz seviyesinden 970 metre yükseklikte yer almaktadır.

Köydeki tarihi su yapıları hakkında bilgi edinmek amacıyla incelemeler gerçekleştirilmiştir. Elektrik ve telefon altyapısına sahip olan köyde merkezi bir kanalizasyon sistemi bulunmamakta, bu ihtiyaç konut ve yapı bazında foseptik sistemler ile karşılandığı tespit edilmiştir. Bölgede herhangi bir doğal su kaynağı bulunmazken köyün içme ve şebeke suyu Kaş'ın Gömbe yaylasından getirilmektedir. Mevcut nüfusu 150 kişi olan köyün ekonomisi büyük ölçüde hayvancılık ve tarıma dayalıdır (Gencer, 2024).

Sinneli'de gerçekleştirilen arazi çalışmasında dört farklı bölgede yağış sularını toplama ve depolama amacıyla inşa edilen kuyu ve havuz yapıları olmak üzere iki farklı tipolojide yapı grupları tespit edilmiştir (Şekil 4.107). Yapı tespiti yapılan alanlardan iki tanesi köy içerisindeki tarımsal araziler bünyesinde yer alırken, diğer ikisi köy dış çeperinde, dağlarla çevrili bir düzlükte konumlanmaktadır.

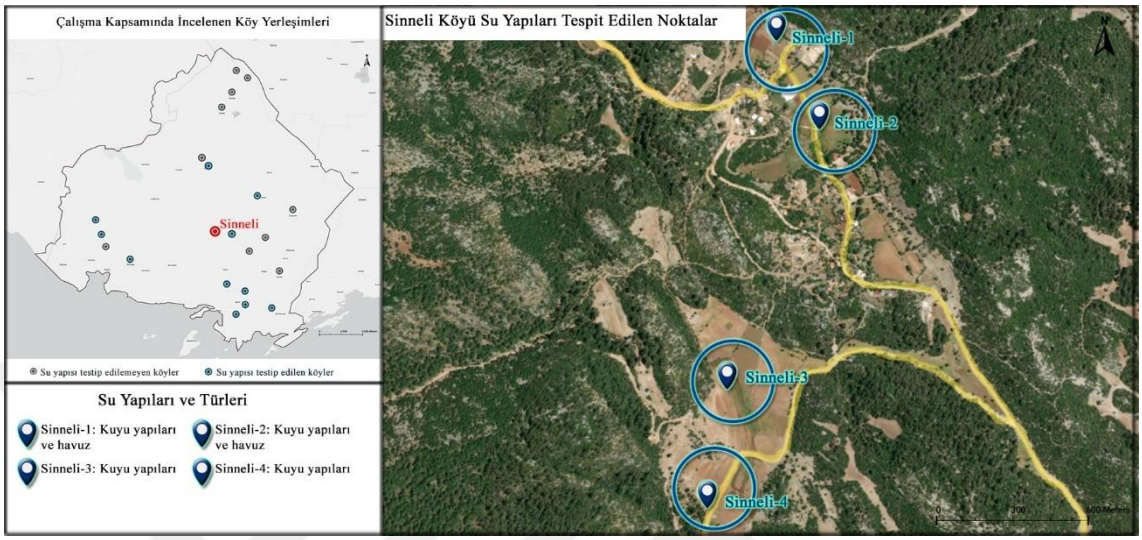

Şekil 4.107. Sinneli köyü su yapılarının konumu

Birden fazla geleneksel su depolama yapısının tespit edildiği Sinneli köyünde her bir yapının bulunduğu bölgenin ayırt edilebilmesi amacıyla adlandırma yapılmıştır. Bu doğrultuda, yapılar bulundukları noktaların rakım değerlerine göre, yüksekten alçağa sıralanarak 1'den 4'e kadar numaralandırılmıştır. En yüksek rakımda yer alan bölge "Sinneli-1" olarak adlandırılırken, en alçak noktada yer alan bölge ise "Sinneli-4" olarak isimlendirilmiştir. Yapıların inşa edildikleri tarihlere ilişkin kayıtlı bilgi bulunmamakla birlikte, arazide yapılan gözlemler ve yerel halkla gerçekleştirilen görüşmeler doğrultusunda bu yapıların 1900'lü yılların ikinci yarısında inşa edildiği belirlenmiştir.

4.3.17.1. Sinneli-1 su yapıları ve özellikleri

Sinneli-1 kuyu yapıları ve havuz yapısının olduğu bölge kırsal bir peyzaj içerisinde yer alan ve geleneksel tarımsal yaşamın izlerini taşıyan bir açık alanda su yapılarına ev sahipliği yapmaktadır (Şekil 4.108). Bölgede 2 adet kuyu ve bir adet havuz yapısı bulunmaktadır. Hem işlevsel hem de kültürel açıdan kırsal yaşamın sürdürülebilirliğini destekleyen bir altyapı unsuru olan bu yapılara toprak bir patika yoldan geçerek ulaşıldığı görülmektedir.

(a) (b)

Şekil 4.108. Sinneli-1 su yapıları; konum (a) ve yerleşim planı (b)

Kırsal alanda suyun temini ve depolanması amacıyla inşa edilen, bölgenin geleneksel altyapı sistemlerinin bir parçası olan dairesel formdaki havuz ve dikdörtgen formlu kapalı ağızlı kuyular, yerel taş malzeme kullanılarak oluşturulmuştur. Geleneksel taş işçiliği özelliklerine sahip, yığma duvar tekniğinin görüldüğü bu mimari unsurlar tarım faaliyetlerinde ihtiyaç duyulan suyu temin etmeye yönelik bir çözüm sunmaktadır (Şekil 4.109).

Yaklaşık 3 metre çapında dairesel taban oturumuna sahip havuz ile 2 x 2,30 metre boyutlarında, üst kısmı beton ile kapatılmış dikdörtgen formdaki kuyu yapıları, kırsal mimari ve çevresel sürdürülebilirlik açısından suyun toplanma ve geleneksel kullanım şekline ilişkin bilgiler sunmaktadır. Bu yapılar, aynı zamanda dönemsel işlevleriyle ilgili bilgileri içermektedir.

(a) (b)

Şekil 4.109. Sinneli-1; kuyu yapıları (a), havuz yapısı (b)

Peyzaj karakterleri açısından su yapıları etrafı dağlarla çevrili, tarım terasları ile şekillenmiş geniş ve düzlük bir vadi tabanında konumlanmaktadır. Su yapılarının arka planında kalan dağlık arazide maki bitki örtüsü ve doğal kızılçam ormanları hakim ile yapı çevresinde sınır elemanı olan yığma taş duvar, tel çit ve çalılar bulunmaktadır (Şekil 4.110; Çizelge 4.43).

Şekil 4.110. Sinneli-1 su yapıları ve çevresi

Çizelge 4.43. Sinneli-1 su yapıları ve çevresi peyzaj karakterleri

Yapı Türü/Türleri: Kuyu Havuz	**Tarih Bilgisi:** Geleneksel eski yapı	**Çevreleme:** Etrafı dağlarla çevrili verimli tarımsal araziler	**Ulaşım:** Toprak patika yol-ulaşımı kolay
Ölçek: Küçük	**Kompozisyon:** Basit ve sade kompozisyon	**Form:** Havuz ve kuyulara ait yuvarlak form	**Desen:** Teraslı tarımsal araziler ve kırsal peyzajın oluşturduğu desen
Sakinlik: Sessiz, sakin	**Güvenlik:** Güvenli değil	**Anıtsallık:** Yok	**Hatırlanabilirlik:** Geleneksel taş işçiliğin özelliklerini taşıyan yapı grupları

4.3.17.2. Sinneli-2 su yapıları ve özellikleri

Kırsal bir peyzajın karakteristik özelliklerini yansıtan mimari ve çevresel unsurlar içeren Sinneli-2 kuyu yapıları ve havuzu, köy içerisinde tarım arazileriyle çevrili bir alandan geçen yol çeperinde bulunmaktadır (Şekil 4.111). Bölge 7 adet kuyu ve 1 adet havuz yapısına ev sahipliği yapmaktadır.

(a) (b)

Şekil 4.111. Sinneli-2 su yapıları; konum (a) ve yerleşim planı (b)

Geleneksel kırsal mimarinin bir unsuru olan bu yapılar su kaynaklarını sürdürülebilir bir şekilde kullanma ve toplamak üzere kurgulanmıştır. Yapım malzemesi olarak doğal taşın kullanıldığı görülmekte olup, bu durum yerel ve kolay erişilebilir malzemelerin değerlendirilmesi açısından önemlilik arz etmektedir. Taş duvarların yığma örgü tekniğiyle inşa edilen yapılardan havuzun beden duvarında göçme oluştuğu görülmektedir. Kuyularda ise üst kısımlarının dikdörtgen formunda beton ile kaplandığı ve yol çeperinde konumlanan kuyuların parke taşı ile kapatıldığı yapılan arazi çalışması sonucu tespit edilmiştir (Şekil 4.112).

(a) (b)

Şekil 4.112. Sinneli-2; kuyu yapıları (a), havuz yapısı (b)

Havuz ve kuyuların çevresindeki peyzaj, geleneksel taş duvarlarla oluşturulmuş sınırlama elemanlarının olduğu tarımsal faaliyetler için düzenlenmiş tarlalar ve köy içerisinde yer alan bir yolu içermektedir. Bölgenin arka planında ise maki bitki örtüsüyle kaplı taşlık tepeler görülmektedir. Çevredeki bitki örtüsü incelendiğinde üzüm bağları ve meyve ağaçları gibi doğal ve yarı doğal bitki topluluklarının bir arada bulunduğu gözlemlenmektedir (Şekil 4.113; Çizelge4.44).

Şekil 4.113. Sinneli-2 su yapıları ve çevresi

Çizelge 4.44. Sinneli-2 su yapıları ve çevresi peyzaj karakterleri

Yapı Türü/Türleri: Kuyu Havuz	**Tarih Bilgisi:** Geleneksel eski yapı	**Çevreleme:** Etrafı dağlarla çevrili kırsal yerleşim, tarımsal araziler ve köy yolu	**Ulaşım:** Parke taşlı yol-ulaşımı kolay
Ölçek: Küçük	**Kompozisyon:** Basit ve sade kompozisyon	**Form:** Havuz ait yuvarlak, kuyulara ait dikdörtgen form	**Desen:** Taş duvarlar ile bölünen tarımsal araziler ve kırsal peyzajın oluşturduğu desen
Sakinlik: Sessiz, sakin	**Güvenlik:** Tedirgin edici	**Anıtsallık:** Yok	**Hatırlanabilirlik:** Geleneksel taş işçiliğin özelliklerini taşıyan yol kenarında kalmış yapılar

Havuz yapısının yaklaşık 7 metre çapında olduğu ölçülürken; kuyular özelinde bir örnek seçilmiş, yapı detaylarının belirlenmesi amacıyla ölçümler yapılmış ve rölöve çizimleri Şekil 4.114'te oluşturulmuştur.

	Fotoğraf	**Plan**	**Görünüş**
Kuyu-1		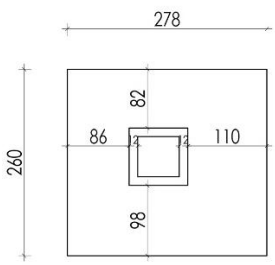	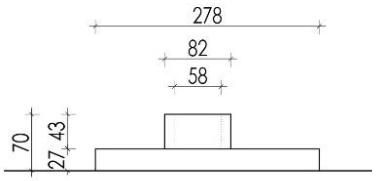

Şekil 4.114. Sinneli-2 kuyu yapısı rölöve detayları

4.3.17.3. Sinneli-3 kuyu yapıları ve özellikleri

Sinneli-3 kuyu yapılarının bulunduğu alan, kırsalda doğal bir peyzaj içerisinde yer almakta olup, geleneksel tarımsal yaşamın izlerini barındıran bir açık alan olarak dikkat çekmektedir (Şekil 4.115). Bölgede 4 adet kuyu yapısı bulunmaktadır ve bu yapılara erişim, toprak patika yollar ile yapılan gözlemler sonucunda köy merası olduğu anlaşılan alan üzerinden geçilerek sağlanmaktadır.

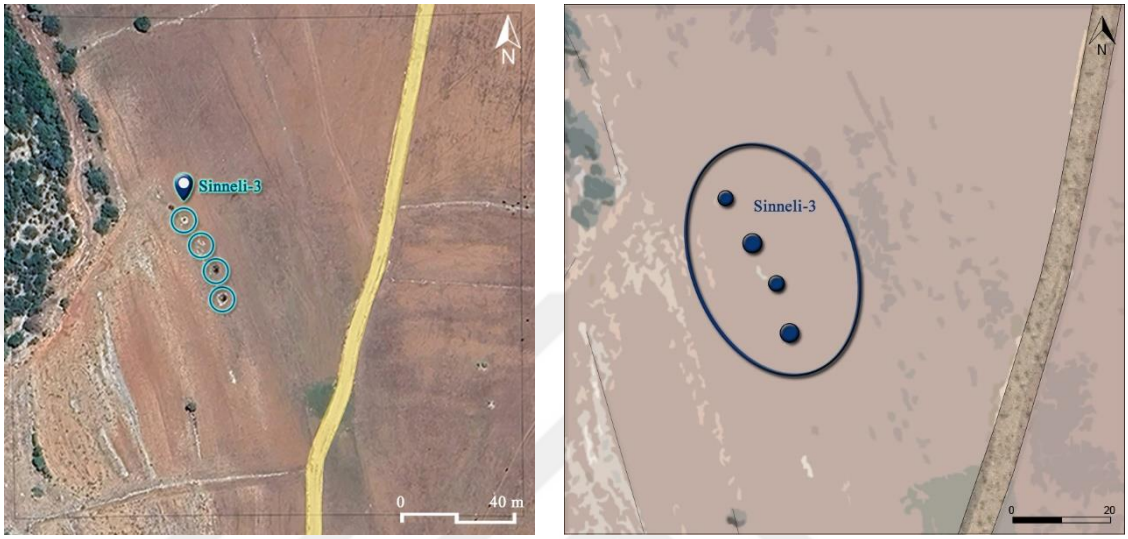

(a) (b)

Şekil 4.115. Sinneli-3 kuyu yapıları; konum (a) ve yerleşim planı (b)

Kırsal alanların sürdürülebilirliğini destekleyen temel unsurlar olarak kuyu yapıları, yerel taşlarla düzensiz bir şekilde oluşturulmuş, işlevsellik öncelikli bir tasarım sergilemektedir. Bölgede çokça bulunan yerel taş malzeme kullanılarak yığma kuru duvar tekniğinde inşa edilen bu yapıların hayvancılık faaliyetleri için gerekli suyu temin etme amacıyla günümüzde de aktif olarak kullanıldığı görülmektedir. Kuyu çevresine yerleştirilen taşlar ve ağaç dallarının hem yapının mukavemetini arttırmak hem de çevresel etkilere karşı yapı, su ve canlıları korumak amacıyla bir tür çit işlevi gördüğü tespit edilmiştir (Şekil 4.116).

(a) (b)

Şekil 4.116. Sinneli-3; kuyu yapısı ve su haznesi (a), kuyu yapısı (b)

Bölgenin çevre peyzajı ormanlık alanlarla çevrili geniş açık alan çakıllarla kaplı düz bir toprak örtüne sahiptir. Arka planda görülen dağlar yağmur suyunun eğim yönünde kuyulara doğru gelip birikmesini ve kuyuların suyla dolmasını desteklemektedir. Geleneksel altyapı sistemlerinin bir unsuru olan dairesel formdaki yapılar, yerel mimarlık örneklerinin korunması ve sürdürülebilir tarım politikalarının teşvik edilmesi adına geçmişin bilgisini ve deneyimini günümüze taşımaktadır.

Kırsal peyzajın karakteristik özelliklerini yansıtan, hafif eğimli ve doğal bir düzlük olan bölge doğal bir su toplama havzası ve hayvancılık faaliyetlerinin sürdürüldüğü ve toprak, yer seviyesinde gömülü halde bulunan kuyu yapılarını bünyesinde barındıran bir mera olarak işlev görmektedir (Şekil 4.117; Çizelge 4.45).

Şekil 4.117. Sinneli-3 kuyu yapıları ve çevresi

Çizelge 4.45. Sinneli-3 kuyu yapıları ve çevresi peyzaj karakterleri

Yapı Türü/Türleri: Kuyu	**Tarih Bilgisi:** Geleneksel eski yapı	**Çevreleme:** Etrafı dağlarla çevrili tarımsal araziler ve köy merası	**Ulaşım:** Toprak patika yol-ulaşımı zor
Ölçek: Küçük	**Kompozisyon:** Basit ve sade bir kompozisyon	**Form:** Kuyulara ait yuvarlak form,	**Desen:** Kırsal peyzajın oluşturduğu desenler
Sakinlik: Sessiz, sakin	**Güvenlik:** Güvenli	**Anıtsallık:** Yok	**Hatırlanabilirlik:** Geleneksel taş işçiliğin özelliklerini taşıyan kuyu yapıları

4.3.17.4. Sinneli-4 kuyu yapıları ve özellikleri

Sinneli-4 kuyu yapılarının bulunduğu bölge köy yerleşimine ait mezarlık alanının çeperinde, kırsal peyzaj içerisindeki tarımsal araziler üzerinde konumlanmaktadır. Bölgeye erişim sağlayan stabilize yol, aynı zamanda iki farklı yapı formunu birbirinden ayırmaktadır (Şekil 4.118). Bölgede, ağız kısmı açık bırakılmış yuvarlak formlu 5 kuyu ile üstü betonla kaplanmış dikdörtgen formlu 3 kuyu olmak üzere toplam 8 adet kuyu yapısı bulunduğu tespit edilmiştir.

(a) (b)

Şekil 4.118. Sinneli-4 kuyu yapıları; konum (a) ve yerleşim planı (b)

Kuyu yapılarının bölgenin coğrafi yapısına uygun olarak çevreden temin edilen doğal taşlar kullanılarak geleneksel kırsal mimaride yaygın olan taş örgü teknikleriyle inşa edildiği görülmektedir. Mezarlık çeperinde kalan dairesel formlu kuyuların ağız kısımlarının korunması için düşük yükseltili bir parapet olan taş sınır ile çevrelendiği gözlemlenmektedir. Bu yapıların karşısında tarımsal arazi içerisinde kalan dikdörtgen formlu kuyuların ise üst kısımlarının tamamen beton ile kapatıldığı görülmektedir (Şekil 4.119).

(a) (b)

Şekil 4.119. Sinneli-4; beton kapalı kuyu yapıları (a), dairesel kuyu yapıları (b)

Yapıların bulunduğu alan peyzaj açısından arka planda kalan doğal kızılçam ormanları ile tarım alanlarının kesişiminde doğal ve kırsal karakterler sunmaktadır. Alanda maki bitki örtüsü, gölge sağlayan geniş yapraklı meşeler, kızılçam (*Pinus brutia*) ve sedirlerin (*Cedrus libani*) yoğunlukta olduğu doğal ibreli ormanları yer almaktadır. Tarımsal üretim açısından sulama amacıyla inşa edilen su yapılarının yol kenarına yakın bir konumda olmaları, kolay erişim sağlama amacı taşıdığını göstermektedir (Şekil 4.120; Çizelge 4.46).

Şekil 4.120. Sinneli-4 kuyu yapıları ve çevresi

Çizelge 4.46. Sinneli-4 kuyu yapıları ve çevresi peyzaj karakterleri

Yapı Türü/Türleri: Kuyu	**Tarih Bilgisi:** Geleneksel eski yapı	**Çevreleme:** Etrafı dağlarla çevrili verimli tarımsal araziler ve köy mezarlığı	**Ulaşım:** Stabilize yol-ulaşımı kolay
Ölçek: Orta büyüklükte	**Kompozisyon:** Basit ve sade kompozisyon	**Form:** Kuyulara ait yuvarlak, dikdörtgen form	**Desen:** Dağ, orman, tarımsal arazi ve su yapılarının oluşturduğu desen
Sakinlik: Sessiz, sakin	**Güvenlik:** Güvenli	**Anıtsallık:** Yok	**Hatırlanabilirlik:** Geleneksel taş işçiliğin özelliklerini taşıyan yapı grupları

Yerel malzeme kullanımının ön plana çıktığı, çevresel uyum ve işlevsellik arasındaki dengeyi başarıyla kuran Sinneli'deki bu su yapılarına ait konum ve alan özellikleri ayrıca detayları ile Çizelge 4.47'de sunulmuştur.

Çizelge 4.47. Sinneli köyü su yapılarının konum ve alan özellikleri

Yapı Kodları	Yapı Tipi	Adedi	Yapı kullanımı	Konum ve Alan Özellikleri			
				Alan Kullanımı	Konum	Mülkiyet tipi	Yükseklik
Sinneli-1 su yapıları	Kuyu	2	Terk edilmiş	Tarım arazisi	Ova	Kamu	973 m
	Havuz	1					
Sinneli-2 su yapıları	Kuyu	7	Terk edilmiş	Yol çeperi	Ova	Kamu	968 m
	Havuz	1					
Sinneli-3 kuyu yapıları	Kuyu	4	Aktif durumda	Köy merası	Ova	Kamu	955 m
Sinneli-4 kuyu yapıları	Kuyu	8	Pasif durumda	Köy merası	Ova	Kamu	953 m

4.3.18. Sütleğen

Kaş ilçe merkezinin 60 kilometre kuzeyinde, Sinekçibeli geçidinin güneydoğusunda yer alan Sütleğen köyü Toros dağları eteklerinde yaklaşık 1310 metre rakımda konumlanmıştır.

Likya dönemine ait antik kent Nisa'ya ev sahipliği yapmış olan köyde Kayalıpınar ve Pınarbaşı kaynakları başta olmak üzere iki ana içme suyu kaynağı bulunmaktadır. Köydeki tarihi su yapılarının varlığına ilişkin bilgi edinmek amacıyla gerçekleştirilen incelemeler sonucunda, nüfusun 900 kişi olduğu köyde, su teminini sağlamak amacıyla inşa edilmiş geleneksel su depolama yapılarına ait herhangi bir bulguya rastlanmamıştır (Erkan, 2024).

4.3.19. Uğrar

Kaş ilçesinin tipik kırsal yerleşimlerinden biri olan Uğrar köyü ilçe merkezine yaklaşık 20 kilometre mesafede yer almaktadır. Etrafının dağlarla çevrili olduğu geniş bir vadi tabanında yaklaşık 240 metre rakımda konumlanmıştır.

Kaş ile Elmalı arasındaki eskiden göçer yörüklerin konakladığı ilk yerleşim yeri olmasından dolayı "Uğrar" adını alan köyün ekonomisi çoğunlukla tarım ve hayvancılığa dayalıdır. Köydeki tarihi su yapılarının varlığına ilişkin bilgi edinmek amacıyla incelemeler gerçekleştirilmiştir. Nüfusu 900 kişi olan köyde gerçekleştirilen arazi incelemesi sırasında, su teminini sağlamak amacıyla inşa edilmiş geleneksel su depolama yapılarına ait herhangi bir bulguya rastlanmamıştır (Kanatoğlu, 2024).

4.3.20. Üzümlü

Kaş ilçesinin batı kesiminde engebeli bölgede yer alan Üzümlü köyü ilçe merkezine yaklaşık 35 kilometre uzaklıkta olup, deniz seviyesinden 280 metre yükseklikte yer almaktadır.

Köyde bulunan tarihi su yapıları ile ilgili gerçekleştirilen incelemeler sonucunda köye içme ve şebeke suyu Kaş'ın Gömbe yaylasından getirildiği tespit edilmiştir. Köyde elektrik ve telefon alt yapısı mevcuttur. Merkezi bir kanalizasyon sistemi bulunmazken konut ve yapı bazında foseptik ile çözüm sağlanmıştır. Ekonomisi büyük ölçüde tarımsal faaliyetlere dayanan 1500 kişi nüfuslu köyün son dönemlerde inşa edilen villa ve benzeri yapılar ile turistik bir yöreye dönüştüğü gözlemlenmiştir (Erer, 2024).

Üzümlü köyünde gerçekleştirilen arazi çalışmasında, tarımsal üretim için gerekli olan su ihtiyacını karşılamak amacıyla her bir arazi ölçeğinde tekil ve bireysel olarak inşa edilmiş çok sayıda kuyu yapısına rastlanmış, bu yapıların suyu depolama işlevinde kullanıldığı gözlemlenmiştir (Şekil 4.121). Bu yapılara, kırsal yerleşimin yoğun olduğu köy merkezindeki tarımsal arazilerde, yol kenarlarında ve konut bahçelerinde olduğu gibi, köyün kuzey girişindeki dış çeperde, yol kenarındaki tarımsal arazilerde de rastlanmaktadır.

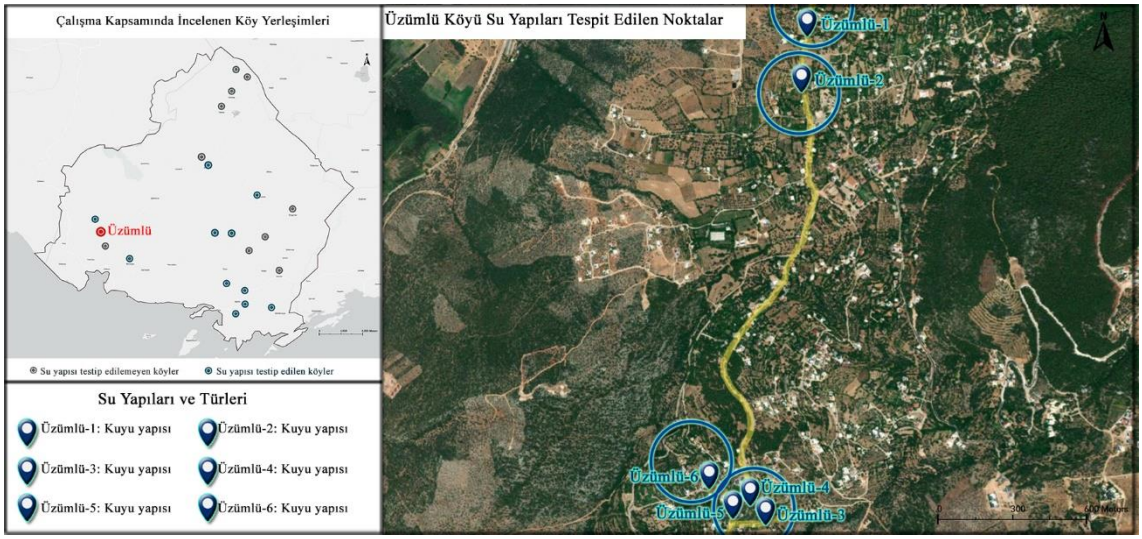

Şekil 4.121. Üzümlü köyü su yapılarının konumu

Birden fazla su depolama yapısının tespit edildiği Üzümlü köyünde, her bir yapının ayırt edilebilmesi amacıyla, yapıların bulundukları alanın rakım değerine göre yüksekten alçağa olacak şekilde 1'den 6'ya kadar numaralandırma yapılmıştır. Bu kapsamda en yüksek rakımda yer alan yapı "Üzümlü-1" olarak adlandırılmış, en alçak noktada yer alan yapı ise "Üzümlü-6" olarak isimlendirilmiştir. Özel mülkiyete ait tarımsal üretim yapılan tarla sınırlarında yer alan bu yapılar hakkında, arazi gözlemleri ve yerel halkla yapılan görüşmeler aracılığıyla bilgi edinilmiştir. Yapıların inşa edildikleri tarih hakkında kayıtlı bilgi olmamakla beraber arazide yapılan gözlemler ve yerel halkla yapılan görüşmeler ışığında su sarnıçlarının 1900'lü yılların ikinci yarısında inşa edildikleri belirlenmiştir.

4.3.2.1. Üzümlü kuyu yapıları ve özellikleri

Kırsal yaşamın bir parçası olarak tarımsal faaliyetlere gerekli suyu sağlamak amacıyla kuyu yapıları önemli bir rol oynamaktadır. Üzümlü kuyu yapıları, basit ve sade bir tasarım anlayışına sahip olup, dikdörtgen ve yuvarlak taban oturumlu olarak, yerel taş malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Yapının üst kısmındaki düz platform, kuyudan su alma işlemini güvenli ve kolay bir hale getirirken, aynı zamanda yapı bünyesinde depolanan suyun dış faktörlerden kirlenmesini de engellemektedir. Yağmur sularını depolamak amacıyla inşa edilen bu yapılar, tarihi su yönetim sistemlerinin ve geleneksel çözüm örneklerinin birer unsuru olarak günümüzde de varlıklarını ve kullanımlarını sürdürmektedir (Şekil 4.122).

Kuyuların çevresindeki peyzaj, geleneksel taş duvarlarla sınırlanmış ve tarımsal faaliyetler için düzenlenmiş hafif eğimli tarlalardan, köy içindeki bir yol veya kırsaldaki bir konut yapısının bahçesinden oluşmaktadır. Yapıların yakın çevresinde nar, zeytin gibi meyve ağaçlarının bulunması, kuyuların tarımsal faaliyetlerle iç içe olduğunu göstermektedir. Kuyuların bulunduğu peyzaj, doğal ve kültürel unsurların uyum içinde birleştiği bir kırsal karakter oluşturmaktadır (Çizelge 4.48).

Şekil 4.122. Üzümlü kuyu yapıları ve çevresi

Çizelge 4.48. Üzümlü kuyu yapıları ve çevresi peyzaj karakterleri

Yapı Türü/Türleri: Kuyu	**Tarih Bilgisi:** Geleneksel tarihi yapı	**Çevreleme:** Kırsal yerleşim alanı, eğimli tarımsal araziler	**Ulaşım:** Asfalt yol-ulaşım kolay
Ölçek: Küçük	**Kompozisyon:** Basit ve sade kompozisyon	**Form:** Kuyulara ait yuvarlak ve dikdörtgen form	**Desen:** Tarım arazisi ve kırsal peyzajın oluşturduğu desen
Sakinlik: Sessiz, sakin	**Güvenlik:** Güvenli	**Anıtsallık:** Yok	**Hatırlanabilirlik:** Tamamı bireysel olarak inşa edilmiş çok sayıdaki kuyular

Üzümlü köyü kapsamında incelenen kuyu yapılarına ait yerleşim planı gösterimi, yapı görseli ve açıklaması Çizelge 4.49'da detayları ile gösterilmektedir.

Çizelge 4.49. Üzümlü kuyu yapıları; fotoğraf, yerleşim planı, açıklaması

	Fotoğraf	**Yerleşim Planı**	**Açıklama**
Üzümlü-1			Kırsal yerleşim içerisinde yol kenarına konumlanmış, dairesel formda taban oturumuna sahip yığma taş örgü kuyu yapısı

Çizelge 4.49. Üzümlü kuyu yapıları; fotoğraf, yerleşim planı, açıklaması, devamı

Üzümlü-2			Kırsal yerleşimdeki tarımsal arazi içerisinde yer alan daire formlu, üst kısmı beton ile kaplanmış kenarında su tutma haznesi olan kuyu yapısı
Üzümlü-3			Kırsal yerleşime ait engebeli arazide yol kenarında konumlanmış, yol kotuyla aynı hizada yerleşim gösteren, dikdörtgen formlu üst kısma sahip kuyu yapısı
Üzümlü-4			Kırsal yerleşime ait hafif eğimli tarımsal arazi içerisinde yer alan, çevresi doğal bitki örtüsü ile sarılmış, dikdörtgen formlu beton üst kısma sahip kuyu yapısı
Üzümlü-5			Kırsaldaki konut yerleşim alanı içerisinde köy içi yolların kesişim noktasında kalmış, asfalt yol ile hem yüz beton üst kısma sahip kuyu yapısı
Üzümlü-6			Kırsal yerleşim birimlerine ait konut bahçesi sınırında yer alan, çevresinde meyve ağaçlarının varlık gösterdiği dairesel formlu yığma taş örgü kuyu yapısı

Yöreye özgü, kırsaldaki su yönetimi çözümlerinin örnek yapıları olan kuyular doğayla entegre bir halde işlevini yerine getirmektedir. Köy bünyesinde bulunan bu yapılara ait konum ve alan özellikleri ayrıca Çizelge 4.50'de ifade edilmiştir.

Çizelge 4.50. Üzümlü köyü su yapılarının konum ve alan özellikleri

Yapı Kodları	Yapı Tipi	Adedi	Yapı kullanımı	Konum ve Alan Özellikleri			
				Alan Kullanımı	Konum	Mülkiyet tipi	Yükseklik
Üzümlü-1 kuyu yapısı	Kuyu	1	Terk edilmiş	Tarım arazisi	Yamaç	Şahıs	306 m
Üzümlü-2 kuyu yapısı	Kuyu	1	Terk edilmiş	Tarım arazisi	Yamaç	Şahıs	302 m
Üzümlü-3 kuyu yapısı	Kuyu	1	Terk edilmiş	Tarım arazisi	Yamaç	Şahıs	266 m
Üzümlü-4 kuyu yapısı	Kuyu	1	Terk edilmiş	Tarım arazisi	Yamaç	Şahıs	262 m
Üzümlü-5 kuyu yapısı	Kuyu	1	Terk edilmiş	Yol çeperi	Yamaç	Şahıs	255 m
Üzümlü-6 kuyu yapısı	Kuyu	1	Terk edilmiş	Tarım arazisi	Yamaç	Şahıs	246 m

4.3.21. Yaylakılınçlı

Kaş ilçesinin kuzeyinde yer alan, Elmalı ilçesi ile komşu olan Yaylakılınçlı köyü 2763 rakımlı Yumru Dağının eteklerinde yaklaşık 1170 metre rakımda konumlanmıştır.

Yüksek rakım sebebiyle yaz aylarında daha serin bir iklime sahip yaylak olan bölge sahil köylerden sezonluk göç almaktadır. Köydeki tarihi su yapılarının varlığına ilişkin gerçekleştirilen incelemeler sonucunda, nüfusu 330 kişi olan köyde, su teminini sağlamak amacıyla inşa edilmiş geleneksel su depolama yapılarına ait herhangi bir bulguya rastlanmamıştır (Kocaer, 2024).

4.3.22. Yeşilbarak

İlçenin en kuzey noktasında yer alan, ilçe merkezine 80 kilometre mesafedeki Yeşilbarak köyü Yumru Dağı eteklerinde yaklaşık 1350 metre yükseklikte konumlanmıştır.

Kaş'ın kıyı kesiminde yer alan Boğazcık Mahallesi'nin yaylası olarak kurulmuş olan köyde mevsimsel göç hareketlerinde dolayı yaz ve kış nüfusu farklılık göstermektedir. Kayıtlı 500 seçmenin bulunduğu köyde tarihi su yapılarının varlığına ilişkin bilgi edinmek amacıyla incelemeler gerçekleştirilmiştir. Arazi incelemesi sırasında, su teminini sağlamak amacıyla inşa edilmiş geleneksel su depolama yapılarına ait herhangi bir bulguya rastlanmamıştır (Onarıcı, 2024).

4.4. Geleneksel Su Yapılarının Analizi

Kaş ilçesindeki geleneksel su yapıları incelemesi, kırsal su yönetimi ve geleneksel su yapılarının sürdürülebilirliği açısından önemli veriler sunmaktadır. Harita üzerindeki incelemeler doğrultusunda, anlamlı sayıda su yapısına rastlanan mahalleler belirlenmiştir. Arazi çalışmaları kapsamında görüşmeler, gözlemler, ölçümler ve belgelendirme çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

Bu çerçevede, 22 mahallede saha araştırmaları gerçekleştirilerek alanlar yerinde incelenmiş, 12 mahallede geleneksel su yapılarının varlığı tespit edilmiştir. Bu yapılar, bölgenin özellikleri, kullanım biçimleri ve korunma durumu açısından değerlendirilmiştir. Haritada mavi renkle gösterilen mahallelerde su yapıları belgelenirken, kırmızı renkle işaretlenen mahallelerde su yapılarına ait herhangi bir bulguya rastlanmamıştır (Şekil 4.123).

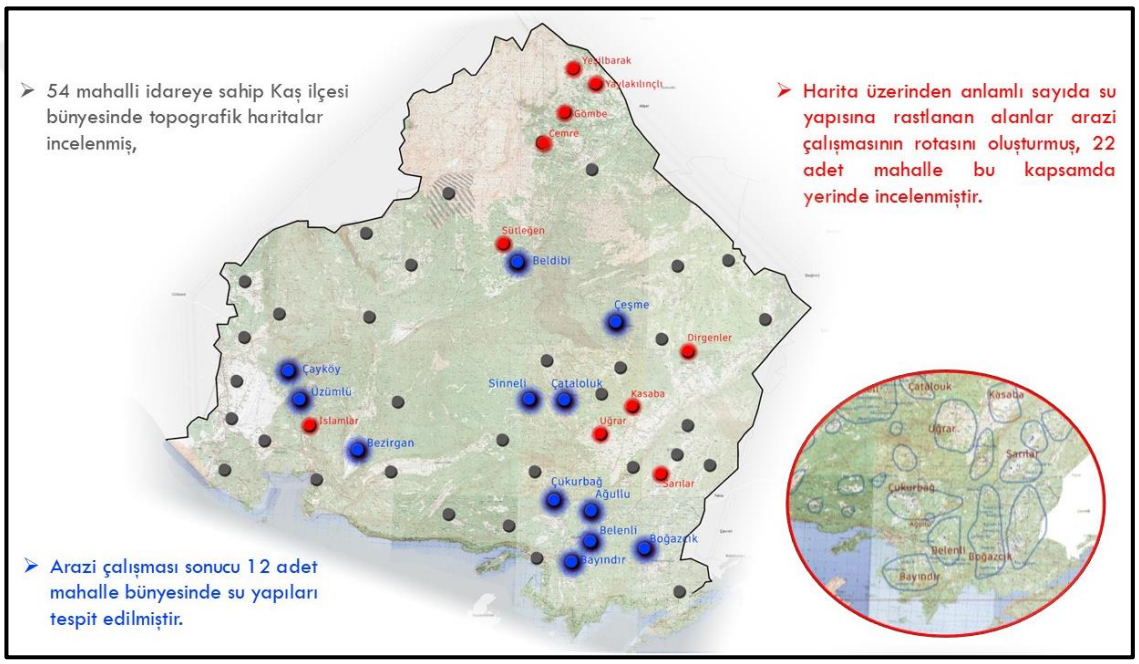

Şekil 4.123. Kaş ilçesi su yapısı tespit edilen köyler

Kaş ilçesine bağlı kırsal yerleşimlerde bulunan geleneksel su yapılarının (havuz, kuyu ve sarnıçlar) tarihî, kültürel ve işlevsel özellikleri incelenmiş; bu yapıların fiziksel durumu, kullanım biçimleri ve içindeki bulunduğu doğal ve kırsal çevre ile etkileşimleri incelenmiştir.

Çalışma sonucu tespit edilen geleneksel su yapıları, konumlandıkları kırsal yerleşimler ve köyler ve yapı türleri bazında detaylandırılmıştır. Çizelge 4.51'de her bir köyde tespit edilen su yapısı, su yapılarının tespit edildiği alan sayıları ile kuyu, havuz ve sarnıç olarak sınıflandırılan yapı türleri ve toplam su yapısı sayıları detaylarıyla verilmiştir.

Yapılan arazi çalışmalarında 12 adet köy bünyesinde toplam 47 alanda su toplama ve depolama yapıları tespit edilmiştir. Bu yapılar arasında en yaygın yapı tipi kuyu olarak

belirlenmiştir. Bu bağlamda toplam 91 su kuyusu, özellikle Boğazcık, Çataloluk, Çukurbağ ve Sinneli köylerinde yoğunlaşmıştır. Ayrıca, havuz yapıları da 24 adetle önemli bir yer tutmaktadır. Beldibi köyü, havuz yapılarının en fazla bulunduğu köy olup, toplamda 8 adet havuza sahiptir. Son olarak, sarnıç yapısı sayısı ise 17 olarak tespit edilmiş olup sarnıçların özellikle Bezirgan ve Çeşme köylerinde yoğunlaşması dikkat çekmektedir.

Çizelge 4.51. Su yapısı tespit edilen köyler, alan sayısı, yapı türü ve yapı sayısı

Köyler	Yapı Tespit Edilen Alan Sayısı	Yapı Türü			Toplam Yapı Sayısı
		Kuyu	Havuz	Sarnıç	
Ağullu	2	1	-	2	**3**
Bayındır	2	5	1	1	**7**
Beldibi	8	-	8	-	**8**
Belenli	3	8	3	2	**13**
Bezirgan	4	3	-	3	**6**
Boğazcık	2	15	6	1	**22**
Çataloluk	3	17	-	1	**18**
Çayköy	5	3	-	2	**5**
Çeşme	3	1	-	3	**4**
Çukurbağ	5	11	4	2	**17**
Sinneli	4	21	2	-	**23**
Üzümlü	6	6	-	-	**6**
Toplam	**47**	**91**	**24**	**17**	**132**

Köy bazında, Sinneli köyü 23 adet su yapısı ile en fazla su yapısına ev sahipliği yaparken, Boğazcık köyü 22 adet su yapısı ile ikinci sıradadır. Çukurbağ köyü de 17 adet su yapısı ile dikkat çekmektedir. Diğer yandan, Ağullu köyü 3 adet yapı ile en az yapıya sahip köy olurken, Çeşme ve Çayköy köylerinde sırasıyla 4 ve 5 yapı ile daha az sayıda su yapısı bulunmaktadır.

Sonuç olarak, Kaş ilçesinde tespit edilen toplam geleneksel su depolama yapısı sayısı 132'dir. Bu yapılar arasında en fazla bulunan tür kuyu olup, onu sırasıyla havuz ve sarnıç türleri takip etmektedir. Bu dağılım, köylerde su temininde kuyuların en önemli rolü oynadığını ve diğer su yapılarının daha sınırlı sayıda kullanıldığını göstermektedir.

Saha çalışması sonucu su yapıları tespit edilen 47 alan bazında dağılım yüzdeleri ayrıca incelenmiştir. Alanlara ilişkin veriler IBM SPSS Statistics 20.0 programı kullanılarak analiz edilmiş ve elde edilen sonuçlar tablolar halinde sunulmuştur. Tablolar, su yapılarına ilişkin % dağılımları, kullanım durumu, fonksiyonu, coğrafi konumu ve yer özelliklerini, mülkiyet tipi, yükseklik değerlerine göre detaylandırarak görselleştirmiştir. SPSS, bu çalışmada veri işleme, sınıflandırma ve % analiz süreçlerinde kullanılmış, farklı değişkenler arasındaki ilişkilerin belirlenmesine olanak sağlamıştır.

Alanlarda bulunan kuyu, havuz ve sarnıç yapılarının yüzde dağılımı incelemiş olup Çizelge 4.52'de gösterilmektedir. Üzümlü köyü %25 oranı ile kuyu yapıları tespit edilen alanlarda en fazla paya sahiptir. Onu sırasıyla %16,7 ile Sinneli, %12,5 ile

Çukurbağ ve Çayköy takip etmektedir. Kuyu tespit edilen bölgelerin yüksek olduğu bu köylerde, yeraltı suyunun kuyular aracılığıyla elde edilmesi önemli bir su kaynağı stratejisi olarak öne çıkmaktadır. Buna karşın Beldibi köyünde kuyu oranı %0 olarak kaydedilmiş, bu da bölgedeki su ihtiyacının farklı yapılarla karşılandığını düşündürmektedir.

Havuz tespit edilen alanlar genel olarak düşük düzeyde kalmış olup, en yüksek oran %47,1 ile Beldibi köyüne aittir. %17,6 oranı ile Çukurbağ köyü ikinci sırada yer almaktadır. Bununla birlikte birçok köyde havuz yapılarının çok düşük oranlarda bulunduğu ya da hiç olmadığı dikkat çekmektedir.

Sarnıç yapılarında %17,6 oran ile Bezirgan ve Çukurbağ köyleri en yüksek değerli alana sahiptir. Bu köylerde yağmur suyunun depolanması ve korunması için sarnıçların yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. Buna karşın Beldibi, Sinneli ve Üzümlü köylerinde sarnıç yapısı tespit edilen alan oranı %0 olarak kaydedilmiştir. Bu da suyun depolanma yönteminin diğer yapılar aracılığıyla sağlandığını göstermektedir.

Çizelge 4.52. Alanlar özelinde tespit edilen su yapılarının yüzde dağılımı(%)

Köyler	Kuyu	Havuz	Sarnıç
Ağullu	4,2	0,0	11,8
Bayındır	4,2	5,9	5,9
Beldibi	0,0	47,1	0,0
Belenli	4,2	5,9	11,8
Bezirgan	4,2	0-0	17,6
Boğazcık	4,2	11,8	5,9
Çataloluk	8,3	0,0	5,9
Çayköy	12,5	0,0	11,8
Çeşme	4,2	0,0	17,6
Çukurbağ	12,5	17,6	11,8
Sinneli	16,7	11,8	0,0
Üzümlü	25	0,0	0,0

Saha çalışmasında tespit edilen alanlardaki kuyu, havuz ve sarnıçların kullanım durumları % olarak Çizelge 4.53'te gösterilmektedir. Verilere göre kuyuların %12,5'i aktif olarak kullanılmakta, %37,5'i pasif durumda bulunmakta ve %50'si bozulmuş durumdadır. Havuzlarda ise aktif kullanım oranı %23,5 olarak dikkat çekerken, %52,9'u pasif ve %23,5'i bozulmuş olarak değerlendirilmiştir. Sarnıçlar arasında ise aktif kullanım gözlenmemekte, %23,5'i pasif olarak varlığını sürdürmekte ve %76,5'i bozulmuş durumdadır. Bu sonuçlar, özellikle sarnıçların büyük ölçüde işlevini yitirmiş olduğunu, kuyuların daha dengeli bir kullanım durumu sergilediğini ve havuzların diğer yapılara kıyasla daha fazla kullanımda olduğunu göstermektedir.

Çizelge 4.53. Alanlar özelinde tespit edilen su yapılarının kullanım durumu (%)

Kullanım Durumu	Kuyu	Havuz	Sarnıç
Aktif	12,5	23,5	0,0
Pasif	37,5	52,9	23,5
Bozulmuş	50,0	23,5	76,5

İncelemesi yapılan bölgelerdeki yapıların fonksiyonları "depolama," "toplama" ve "toplama ve depolama" olmak üzere üç ana kategoride incelenmiştir (Çizelge 4.54). Sarnıçlar depolama işlevinde %82,4 oran ile öne çıkarken, kuyular %91,7 ve havuzlar %94,1 oranıyla toplama işlevinde baskındır. Toplama ve depolamayı bir arada gerçekleştiren yapılarda ise sarnıçlar %17,6 ile diğer yapılara kıyasla daha etkili bulunmuştur.

Çizelge 4.54. Alanlar özelinde tespit edilen su yapılarının fonksiyonları (%)

Fonksiyon	Kuyu	Havuz	Sarnıç
Depolama	0,0	0,0,	82,4
Toplama	91,7	94,1	0,0
Toplama+Depolama	8,3	5,9	17,6

İncelenen alanlardaki kuyu, havuz ve sarnıçların coğrafi konumlarına göre % dağılımı Çizelge 4.55'te gösterilmektedir. Verilere göre, kuyu yapısı bulunan yerlerin %41,7'si ova, %4,2'si vadi ve %54,2'si yamaç alanlarda yer almakta, dağlık bölgelerde kuyu bulunmamaktadır. Havuzların %41,2'si ova, %5,9'u vadi ve %52,9'u yamaç alanlarda bulunmaktadır, dağlık bölgelerde havuz tespiti yapılmamıştır. Sarnıçların ise %5,9'u ova, %5,9'u vadi, %11,8'i dağlık ve %76,5'i yamaç alanlarda yer almaktadır. Bu bulgular, özellikle sarnıçların yamaç alanlarda yoğunlaşarak yerel topoğrafyaya uyum sağladığını göstermektedir. Kuyular ve havuzlar daha çok ova ve yamaç bölgelerde dengeli bir dağılım sergilemekte olup, bu yapıların düz alanlarda tarım ve yerleşim ihtiyaçlarına hizmet ettiği görülmektedir. Vadi ve dağlık alanlarda ise yapı yoğunluğunun oldukça düşük olduğu dikkat çekmektedir.

Çizelge 4.55. Alanlar özelinde tespit edilen yapıların coğrafi konumu (%)

Coğrafi Konum	Kuyu	Havuz	Sarnıç
Ova	41,7	41,2	5,9
Vadi	4,2	5,9	5,9
Dağlık	0,0	0,0	11,8
Yamaç	54,2	52,9	76,5

Su yapılarının tespit edildiği yerlerin özelliklerinin yüzde dağılımlarıyla birlikte Çizelge 4.56'da sunulmaktadır. Buna göre kuyular ağırlıklı olarak yol çeperinde ve köy meralarında yer alırken, havuzlar çoğunlukla tarım arazilerinde bulunmaktadır.

Sarnıçların ise en yüksek oranla yol çeperinde yer aldığı görülmektedir. Bununla birlikte, ormanlık alanlarda yalnızca sarnıçların bulunduğu, kuyular ve havuzların bu tür alanlarda yer almadığı anlaşılmaktadır. Bu dağılımlar, su yapılarına ilişkin yer seçimlerinin çevresel ve işlevsel ihtiyaçlara göre şekillendiğini göstermektedir.

Çizelge 4.56. Yapı tespit edilen alanların yer özellikleri (%)

Yer Özellikleri	Kuyu	Havuz	Sarnıç
Köy İçi	0,0	0,0	23,5
Köy Merası	33,3	23,5	0,0
Tarım Arazisi	25,0	58,8	11,8
Yol Çeperi	41,7	17,6	52,9
Orman	0,0	0,0	11,8

İncelenen alanların mülkiyet durumlarına göre % dağılımları Çizelge 4.57'de verilmiştir. Verilere göre kuyu ve sarnıç yapıları bulunan bölgeler %70'i aşan yüksek oranla kamu mülkiyetinde bulunmaktadır. Havuz yapılarında ise şahıs mülkiyeti %52,9'luk bir oran ağırlık göstermektedir. Kamu mülkiyeti, toplumsal kullanımın daha fazla görüldüğü kuyular ve sarnıçlarda baskınken, havuzların şahıs mülkiyetinde daha fazla olması, özel kullanımla ilişkilendirilebilir. Bu durum, su yapılarının kullanım amaçlarının ve işlevlerinin mülkiyet yapısını etkilediğini göstermektedir.

Çizelge 4.57. Yapı tespit edilen alanların mülkiyet durumu yüzdeleri (%)

Mülkiyet	Kuyu	Havuz	Sarnıç
Kamu	70,8	47,1	70,6
Şahıs	29,2	52,9	29,4

Çizelge 4.58 su yapılarının bulundukları alanların farklı yükseklik aralıklarına göre % dağılımını göstermektedir. Kuyular %33,3 oranında 200-400 m aralığında yoğunlaşırken, havuzlar %58,8 oranla yüksek rakımlarda bulunmaktadır. Sarnıçlar ise en fazla 400-700 metre aralığında %35,3 oranıyla yer almakta ve orta yüksekliklerde yoğunlaşmaktadır. Yükseklik arttıkça havuzların yoğunlaşması, daha düşük rakımlarda ise kuyuların ve sarnıçların yaygın olması dikkat çekicidir. Bu dağılım, su yapılarının coğrafi/topografik koşullara göre şekillendiğini ve kullanım türlerine bağlı olarak farklı yüksekliklerde inşa edildiğini göstermektedir.

Çizelge 4.58. Yapı tespit edilen alanların yükselti aralığı dağılım yüzdesi

Yükseklik	Kuyu	Havuz	Sarnıç
0-200 m	12,5	0,0	11,8
201-400 m	33,3	17,6	29,4
401-700 m	20,8	23,5	35,3
701-900 m	16,7	0,0	11,8
901-1200 m	16,7	58,8	11,8

Çizelge 4.59'da çeşitli yapıların birbirleriyle ve değişkenler arasında olan ilişkileri gösterilmektedir. Korelasyon katsayıları, hangi yapıların birbirleriyle güçlü veya zayıf ilişkiler içinde olduğunu anlamayı sağlar. Bu bilgiler, yapıların yönetimi ve planlaması konusunda stratejik kararları anlamamıza yardımcı olabilir.

Çizelge 4.59. Yapı tespit edilen alanların korelasyon analizi

		Köy	Kuyu	Havuz	Sarnıç	Kullan.	Fonk.	Yer	Konum	Mülkiyet	Yük.
Köy	Pearson Correlation	1	,531**	-,313*	-,199	,439**	,064	,277	-,167	-,118	-,200
	Sig. (2-tailed)		,000	,032	,181	,002	,671	,059	,263	,429	,178
Kuyu	Pearson Correlation		1	-,060	-,592**	-,012	,585**	-,023	-,403**	-,277	-,216
	Sig. (2-tailed)			,687	,000	,938	,000	,877	,005	,060	,144
Havuz	Pearson Correlation			1	-,475**	-,411**	,398**	-,122	-,308*	,158	,424**
	Sig. (2-tailed)				,001	,004	,006	,412	,035	,288	,003
Sarnıç	Pearson Correlation				1	,410**	-,561**	,139	,246	-,200	-,210
	Sig. (2-tailed)					,004	,000	,351	,095	,178	,157
Kulanım Durumu	Pearson Correlation					1	-,262**	,331*	,189	-,040	-,452**
	Sig. (2-tailed)						,075	,023	,204	,787	,001
Fonksiyon	Pearson Correlation						1	-,006	-,064	,131	,147
	Sig. (2-tailed)							,966	,669	,382	,325
Yer	Pearson Correlation							1	,183	-,260	,074
	Sig. (2-tailed)								,218	,078	,621
Konum	Pearson Correlation								1	,458**	-,128
	Sig. (2-tailed)									,001	,393
Mülkiyet	Pearson Correlation									1	-,069
	Sig. (2-tailed)										,643
Yükseklik	Pearson Correlation										1
	Sig. (2-tailed)										

*****. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).******; 0.01 level (2-tailed) (P<0.05, P<0.01, P<0.001,)

Korelasyon katsayısı iki değişken arasındaki ilişkiyi ölçmek için kullanılan, -1 ile 1 arasında değerler almaktadır. Sıfır değeri ilişkinin olmadığı anlamına gelirken, eksi değerler ilişkinin zıt yönlü, artı değerlerde ise pozitif etkilenmenin olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda tabloda * ve ** ile işaretli değerler istatistiksel olarak anlamlı verilerdir.

Çalışma sonuçlarının yaygın etkisi açısından T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı,

Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurul Kararı ile koruma altına alınmış (AKVKBK, 2024), Kaş ilçesinde bulunan geleneksel su yapılarının bulunduğu köyler ve yapı türleri ile tez çalışması ile tespit edilen koruma statüsü olmayan tescilsiz su yapılarının alansal dağılımları Şekil 4.124'te ve tek bir haritada toplanmıştır.

Şekil 4.124'te verildiği üzere mavi ile gösterilen noktalar, saha çalışmaları sırasında belirlenen ve tescilsiz olan geleneksel su yapılarını; turuncu ile gösterilen noktalar ise mevcut koruma kararına sahip su yapılarını temsil etmektedir.

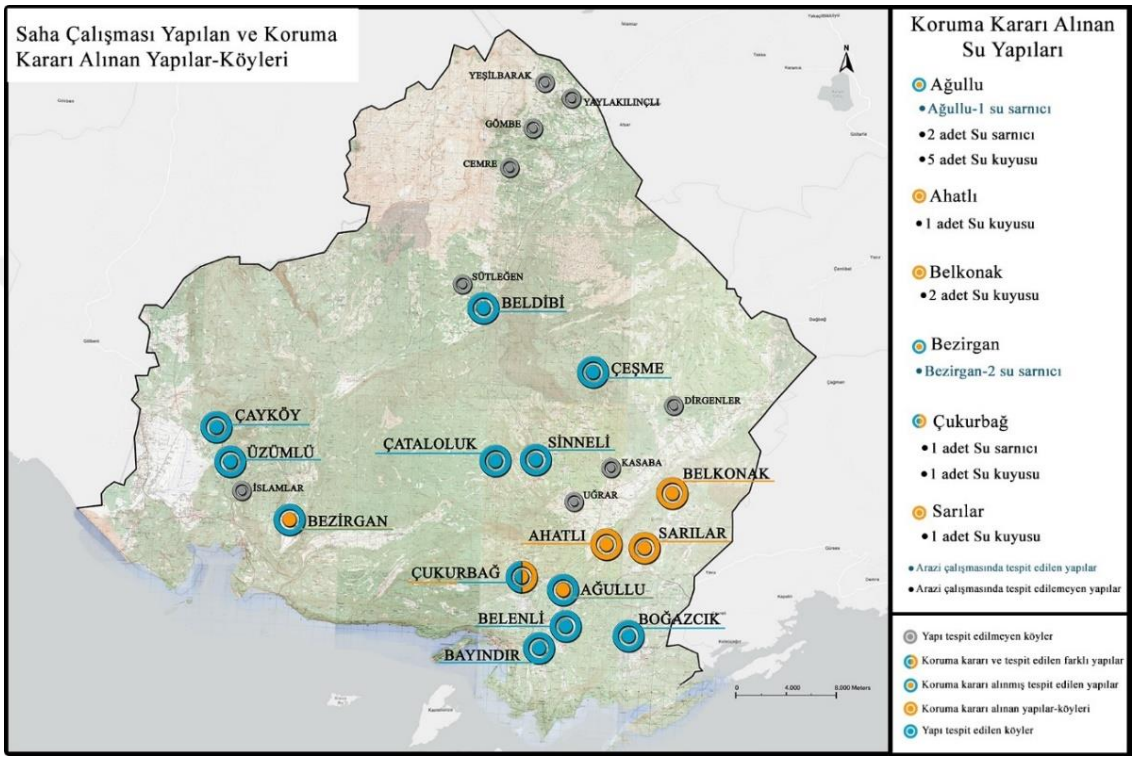

Şekil 4.124. Kaş ilçesi tescilli ve tespit edilen tescilsiz geleneksel su yapıları

Bu kapsamda, 6 köyde toplam 15 adet su yapısının koruma altına alındığı ve tescillendiği belirlenmiştir. Saha çalışmaları sonucunda tespit edilen geleneksel su yapıları ile mevcut koruma kararlarına sahip yapılar karşılaştırıldığında, 12 köyde toplam 132 adet geleneksel su yapısının bulunduğu tespit edilmiştir. Ancak, bu yapılar arasından yalnızca 2 tanesinin envanter kaydına sahip olduğu ve resmî bir koruma statüsüne dâhil edildiği anlaşılmaktadır (Şekil 4.124; Şekil 4.125).

Koruma altına alınan su yapılarının sayısının, tespit edilen toplam yapı sayısına kıyasla oldukça düşük olduğu görülürken bu durum, Kaş ilçesindeki birçok geleneksel su yapısının hâlâ tescil sürecinden geçmediğini ve yasal koruma kapsamında değerlendirilmediğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, su yapılarına yönelik koruma politikalarının mekânsal dağılımı ve önceliklendirilmesi konusu, kırsal peyzaj yönetimi açısından ele alınması gereken önemli bir husus olarak öne çıkmaktadır.

Şekil 4.125. Tescilli ve çalışma ile tespiti yapılan tescilsiz su yapılarının karşılaştırılması

Bu veriler, bölgedeki su yapılarının çoğunun yasal statü açısından koruma kapsamında olmadığını ve geleneksel su yapılarının korunması konusunda daha bütüncül bir stratejiye ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Sürdürülebilir peyzaj yönetimi açısından, özellikle su kıtlığı riskinin arttığı günümüz koşullarında, geleneksel su yapılarını korumak ve işlevsel hale getirmek önemli bir hedef olmalıdır. Mevcut tescil politikalarının genişletilmesi ve su yapılarının peyzaj koruma planlarına entegrasyonu, kırsal alanlarda su yönetimi ve kültürel mirasın korunması açısından kritik bir adım olacaktır.

5. TARTIŞMA

Bu tez çalışmasında, Antalya'nın Kaş ilçesine bağlı köylerde bulunan geleneksel su yapılarının (sarnıç, kuyu ve havuz) envanteri oluşturulmuş; bu yapıların coğrafi dağılımı, kullanım durumu ve birbirleriyle olan ilişkileri detaylı bir şekilde incelenmiştir. Çalışma bulguları, bölgenin su yönetimi, kültürel mirası ve sürdürülebilirlik açısından önemli veriler sağlamaktadır.

Tez çalışmasında izlenen yöntem sırasıyla: literatür taraması yaparak incelenmiş, haritalar üzerinden incelenecek yapıları belirlenmiş, her yapının arazi üzerinde tespiti yapılmış, fotoğrafları çekilmiş, ölçüm ve teknik çizimleri oluşturulmuş, yöre halkının bilgilerine başvurulmuş ve sonunda incelenen yapılar hakkındaki bilgiler analiz edilmiştir. Büyükyıldırım (1994) ve Çetinkaya (2019)'nın da tarihi dönemlere ait su yapılarını inceledikleri kapsamlı çalışmalarında benzer süreleri izlendiği görülmüştür. Bu açıdan tez çalışmasında izlenen yaklaşımın, geleneksel su yapılarının mevcut durumlarının tespit edilmesi ve bu yapıların korunması için gerekli verilerin sistematik bir şekilde toplanması açısından uygun bir yöntem olduğu değerlendirilmesi yapmak mümkündür.

Büyükyıldırım (2017), Antalya ilinde yaptığı çalışmalar sonucu bölgenin binlerce yıllık geçmişe sahip su yapılarıyla Türkiye'nin ve dünyanın önemli kültürel miras alanlarından biri olarak öne çıktığını ve yaklaşık her 20-30 kilometrede bir yer alan 200'den fazla antik kent ve bunlara ait su yapısı kalıntıları ev sahipliği yaptığını belirtmiştir. Bu yapıların korunması ve gelecek nesillere aktarılması, kültürel mirasın sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, Kaş ilçesi ve köylerinde yürütülen bu çalışma, yerel ölçekte olduğu kadar ulusal ve uluslararası düzeyde de bilimsel ve kültürel bir değer taşıyacaktır.

Arısoy vd. (2008) Literatürde, suyun korunması ve sürdürülebilir kullanımına yönelik bilincin oluşturulmasında, antik dönemlerden itibaren gelişen su yapılarına ilişkin bilgilerin ele alınması gerektiğini belirtilmiştir. Bu doğrultuda, Kaş ilçesindeki geleneksel tarihi su yapılarının incelenmesi, hem bölgesel su yönetimi stratejilerinin anlaşılmasında hem de kültürel mirasın korunmasında kritik bir öneme sahiptir.

Uzunoğlu (2018) Kaş ilçesini de içinde alan Lykia bölgesindeki su yolları, Burdy ve Lebouteiller (1998) tarafından ele alınan Ksanthos su yolu ve İşkan-Işık vd. (2013) ekibi tarafından incelenen Patara su yolu antik dönemden günümüze ulaşmış bilgi birikiminin kayda alınması açısından oldukça önemlidir. Sonuçları itibariyle bu tez çalışması ile bölgedeki geleneksel su yapılarının bilimsel literatüre kazandırılması hedeflenmiştir.

Mevcut çalışmalar, su yapılarının tarih boyunca farklı coğrafyalarda benzer işlevlere sahip olmasına rağmen, yerel koşullar, iklim ve kültürel özellikler nedeniyle yapısal ve kullanım biçimlerinde çeşitlilik gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Eski uygarlıkların su yönetimi ve mühendisliği üzerine sunduğu genel değerlendirmeler, Kaş bölgesindeki su yapılarının da geleneksel mirasın bir parçası olduğunu doğrular niteliktedir. Kaş bölgesinin kurak ve dağlık coğrafyası, suya duyulan ihtiyacın özellikle kuyu ve sarnıçlar ile karşılanmaya çalışıldığını ve bu sayede su

yapıların gelişimini sağlandığı anlaşılmıştır.

Çalışma sonuçları Kaş bölgesi geleneksel su yapılarının coğrafi açıdan ova, vadi ve yamaç alanlarında yoğunlaştığını göstermektedir. Bu bulgu, bölgenin eğimli, dağlık ve dik arazilerle öne çıkan topografik özellikleri ve su kaynaklarının dağılımı ile doğrudan ilişkilidir. Benzer şekilde Büyükyıldırım (1994) su yapılarının genellikle doğal su kaynaklarına yakın ve coğrafi olarak stratejik noktalarda inşa edildiğini bildirmektedir. Çalışma sonuçları, bu genel kabulü desteklemekte ve Kaş ilçesindeki yapıların da benzer coğrafi dinamiklere sahip olduğunu göstermektedir.

Özellikle yamaç alanlarında yoğunlaşan sarnıç yapıları, suyun doğal eğimle toplanmasını ve depolanmasını sağlaması bağlamında, bölgenin su yönetim stratejilerinin bir yansımasıdır. Çetinkaya (2019) Muğla yöresi kırsal alanlarındaki su sarnıçlarının dağlık ve eğimli arazilerde daha yaygın olduğu ve ulaşılabilirliği açısından özellikle de yol kenarlarında tesis edildiği belirtilmiştir. Bu bağlamda, Kaş ilçesindeki su yapılarının coğrafi dağılımı, bölgenin su yönetimi ihtiyaçlarına ve doğal koşullarına uygun bir şekilde şekillenmiş olduğunu göstermektedir.

Su yapılarının devamlılığı, diğer mimari ögelerde olduğu gibi kullanımındaki süreklilik ile ilgilidir. Arazi çalışmaları Kaş bölgesindeki su yapılarının büyük bir kısmının bozulmuş veya pasif durumda olduğunu ortaya koymuştur. Bu durum, geleneksel su yapılarının bakım ve koruma açısından ciddi sorunlarla karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Kaya (2023) geleneksel su yapılarının modern altyapı ve su yönetim sistemlerinin gelişmesiyle birlikte işlevselliklerini yitirdiği ve bakım eksikliği nedeniyle bozuldukları sıkça vurgulanmaktadır. Bu çalışma da bu literatür bulgularını doğrulamakta ve Kaş ilçesindeki su yapılarının sürdürülebilirliği için acil koruma ve restorasyon çalışmalarının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Kaş ilçesindeki sarnıç ve kuyu yapılarının korunması ve optimizasyonu, su kaynaklarının kalitesini ve kullanılabilirliğini artırarak, bölgenin su krizlerine karşı daha dayanıklı hale getirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır. Eski uygarlıklardan itibaren su ve atık su yönetimi teknolojilerinin tarihi boyunca kullanıldığı ve modern zamanlarda sürdürülebilirliğin anlamının, eski hidrolik su ve atık su çalışmaları ve yönetim uygulamaları ışığında yeniden değerlendirilmesi gerektiğini vurgulayan Angelakis vd. (2010) antik su yapılarının hem kültürel mirasın korunması hem de modern su yönetim ihtiyaçlarının karşılanması açısından çift yönlü fayda sağladığını belirtilmiştir.

İklim değişikliği, su kaynakları yönetimi üzerinde giderek artan bir baskı oluşturmaktadır. Bu durum Kaş ilçesi gibi Akdeniz iklimine sahip kuraklık riski yüksek bölgelerde, geleneksel su yapılarının önemi daha da artmaktadır. Özellikle sarnıçlar, azalan yağış rejimlerinde suyun toplanması ve depolanması açısından sürdürülebilir bir çözüm sunmaktadır. Mevcut çalışmalar ile geleneksel su yapılarından sarnıçların iklim değişikliğine dayanıklı sistemler olarak değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Kaş ilçesindeki geleneksel su yapılarının aslına uygun yöntemler ile bakım ve onarımlarının yapılması ve modern su yönetim stratejilerine entegre edilmesi, bölgenin su krizine karşı dayanıklılığını arttırmadaki çözümlere önemli fırsatlar sunmaktadır. Bu bağlamda, iklim değişikliği ile mücadelede geleneksel bilgi birikiminin kullanımı, modern teknolojilerle birleştirildiğinde etkili bir çözüm sağlayacaktır.

Kaş ilçesi, Akdeniz'in en önemli turizm bölgelerinden biri olarak dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, geleneksel su yapılarının turizm açısından da değerlendirilmesi, bölgenin ekonomik ve kültürel potansiyelini artırabilecek önemli fırsatlar sunmaktadır. Sarnıç ve kuyular gibi tarihî su yapılarının restorasyonunun ardından aynı zamanda kültürel miras turizmine kazandırılması hem yerel ekonomiye katkı sağlayabilir hem de bu yapıların korunmasını teşvik edebilir. Enriquez vd. (2017) geleneksel su yapılarını turistik kaynak değerine dönüştürmenin, yerel topluluklar için ekonomik ve sosyal faydalar da sağlayacağı vurgulanmıştır. Benzer yaklaşımlar Kaş ilçesindeki yapıların modern kullanımlara entegrasyonunu destekleyerek sürdürülebilir bir koruma modeline olanak tanıyabilir.

Kaş bölgesindeki geleneksel su depolama yapıları, modern su altyapısı öncesinde halkın su ihtiyacını karşılama konusunda temel bir işleve sahipken, günümüzde işlevlerini yitirmiş ve çoğunlukla ihmal edilmiş durumdadır. Bu durum, Enriquez vd. (2017) Yunanistan, Santorini'de yürüttüğü çalışmasında da benzer bir koruma sorununa işaret etmektedir. Bu açıdan geleneksel sarnıçların korunması hem toplumsal hafızanın devamlılığını sağlamak hem de alternatif su yönetimi modelleri için bir temel oluşturmak açısından büyük önem taşımaktadır.

Kültürel peyzajlar, insan ve doğa arasındaki etkileşimin bir sonucu olarak şekillenen, tarihsel ve kültürel değerleri barındıran alanlardır. Rössler (2006), UNESCO'nun 1992'den itibaren kültürel peyzajları Dünya Mirası Listesi'ne dahil etmeye başladığını ve bu alanların korunmasının önemini vurgulamaktadır. Bu kapsamda geleneksel su yapıları, kültürel peyzaj öğeleri olarak hem doğal kaynak yönetimi hem de yerel kimliğin korunması açısından önem taşımaktadır. Peyzaj mimarlığı disiplini, kültürel peyzaj öğelerinin korunması ve sürdürülebilir yönetimi konusunda önemli katkılar sunmaktadır (Rössler, 2006).

Lennon ve Taylor (2012), kültürel peyzajların özgünlük ve bütünlük bağlamında ele alınması gerektiğini vurgulamakta; bu dinamik sistemlerin ekonomik ve kültürel açıdan sürdürülebilirliğinin sağlanmasının zorunlu olduğunu belirtmektedir. Geleneksel su yapılarının içinde bulunduğu kırsal kültürel peyzajların değerine kattığı ve bir bütün olarak korunması gerektiği vurgulanmalıdır. Yapıların ve yapı tespiti yapılan alanlarının listelenmesi, kültürel peyzaj konularında kamuoyunda farkındalık yaratmanın sadece bir yönüdür. Bununla birlikte kültürel peyzajların değerlerinin ve bütünlüğünün korunmasıyla ilgili olarak planlama ve yönetim kararlarının birbiriyle bağlantılı olarak yorumlanması gerektiği özellikle belirtilmektedir (Lennon ve Taylor, 2012).

Lennon ve Taylor'un (2012) belirttiği üzere, kültürel peyzajların sürdürülebilirliği, yalnızca yapıların tescillenmesiyle değil, aynı zamanda bu peyzajların ekolojik, ekonomik ve sosyo-kültürel bağlamlarının korunması ve yaşatılmasıyla mümkündür. Bu bağlamda, geleneksel su yapılarının korunması sürecinde, yerel yönetimler, ilgili kurumlar ve toplumun katılımını içeren çok disiplinli bir yaklaşım benimsenmelidir. Planlama ve yönetim kararlarının bir bütün olarak değerlendirilmesi, yapıların çevresiyle olan ilişkisini koruyarak kültürel peyzajın sürdürülebilirliğine katkı sağlayacaktır.

Kaş ilçesindeki geleneksel su yapıları, bu bağlamda önemli kültürel peyzaj öğeleri

olarak değerlendirilebilir. Bu yapılar, yerel toplulukların su yönetimi konusundaki geleneksel bilgi ve uygulamalarını yansıtarak, bölgenin kültürel kimliğinin ayrılmaz bir parçasını oluşturur. Ancak, saha çalışması sırasında tespit edilen 132 geleneksel su yapısından yalnızca 2'sinin resmi envanter kaydına sahip olması, bu değerli öğelerin büyük ölçüde korumasız olduğunu göstermektedir.

Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının ve Sitlerin Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmelik, taşınmaz kültür varlıklarının korunmasına yönelik esasları ve usulleri, bu yapıların tespiti, değerlendirilmesi ve tesciline ilişkin esasları belirlemektedir. Teknik ekiplerce yapılan incelemeler sonucunda, koruma bölge kurulları tarafından tescil kararı verilmektedir (Resmi Gazete, 2012).

"Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının ve Sitlerin Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmelik" kapsamında, bu yapıların teknik bir değerlendirme sürecinden geçirilerek tescillenmesinin mümkün olduğu görülmektedir. Yönetmelikte belirtilen tespit ve tescil süreçlerinin geleneksel su yapıları için daha kapsamlı uygulanması, bu yapıların korunmasını güvence altına alabilir. Ayrıca, tescil edilen yapıların kontrollü kullanımı ve alternatif turizm rotalarına entegrasyonu, kültürel mirasın korunmasını desteklerken, kırsal kalkınmaya da katkı sağlayacaktır.

Yapıların korunmasına yönelik izlenecek süreçle ilgili yapılan görüşmeler sonucunda, korunması önerilen yapıların bulunduğu alanın konumu, adres bilgileri ve yapısal özelliklerini içeren bilgilerin yanı sıra, bu yapıların neden koruma altına alınması gerektiğine dair açıklamaları içeren başvuruların, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı ilgili Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüklerine yapılabileceği tespit edilmiştir. Bu başvurular, şahıslar, kurumlar ve tüm vatandaşlar tarafından çevrimiçi e-posta yoluyla iletilebileceği gibi, belediyeler veya valilikler aracılığıyla da gerçekleştirilebilmektedir (Alp, 2025).

Bu doğrultuda, çalışmada geliştirilen "Öneri Envanter ve Tescil Fişi", tescilsiz geleneksel su yapılarının sistematik bir şekilde belgelenmesi ve koruma süreçlerine dahil edilmesi için bir temel sağlamaktadır (EK 2). Bu fiş, Kültür Varlıklarını Koruma Envanter Fişi formatına uygun olarak düzenlenmiş olup, yapıların konum bilgileri, yapısal özellikleri, korunma durumu ve kullanım biçimleri gibi kritik verileri içerirken; su yapılarının mevcut durumunu sistematik bir şekilde kayıt altına alarak, peyzaj mimarlığının kültürel mirası koruması ve kırsal peyzajların sürdürülebilir yönetimi konusundaki rolünü pekiştirmektedir.

Diğer yandan geleneksel sarnıçların günümüzde korunması ve işlevlendirilmesi konusunda ciddi eksiklikler bulunmaktadır. Kaya (2023) tarihi yapıların bağlamına uygun işlevlerle yeniden değerlendirilmesinin, bu yapıların sürdürülebilirliği için hayati bir önem taşıdığını vurgulamıştır. Kaş yöresinde tespit edilen sarnıçlarda özgün işlevlerinde aktif hale getirecek çalışmalar ile modern su yönetimi sistemlerine entegre edilebilir.

Sonuç olarak, Kaş bölgesindeki geleneksel su yapılarının tespiti, korunması ve sürdürülebilirlik bağlamında değerlendirilmesi, yalnızca bölgesel bir ihtiyaç değil, aynı zamanda tarihî ve kültürel mirası koruma açısından da bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel bilgi birikiminin modern yaklaşımlarla birleşimi, gelecekteki su

krizlerine karşı önemli çözümler sunacaktır.

Tez çalışmasında Antalya kentinin en önemli turizm bölgelerinden biri olan Kaş ilçesine ait geleneksel su depolama yapılarının envanteri oluşturulmuştur. Havzanın su yönetimi açısından zengin geçmişine ışık tutarken, benzer iklim ve coğrafyalara sahip diğer bölgeler için de karşılaştırmalı bir referans sunmaktadır. Kaş bölgesindeki geleneksel su yapılarının envanterinin oluşturulmasıyla önemli bir temel sunmakta, gelecek nesillere daha bilinçli ve duyarlı bir su yönetimi anlayışının aktarılmasına katkı sağlaması beklenmektedir.

6. SONUÇLAR

Kaş ilçesine bağlı kırsal yerleşimlerde bulunan geleneksel su yapılarının dağılımı ve işlevselliği korelasyon analizi ile incelenmiştir. Elde edilen bulgular, su yapılarının mekânsal dağılımı, kullanım durumu ve çevresel faktörlerle ilişkili olduğunu göstermektedir.

Analiz sonuçlarına göre, köy yerleşimleri ile kuyular arasında güçlü ve pozitif bir korelasyon tespit edilmiştir. Bu durum, kuyuların kırsal peyzajda önemli bir su kaynağı olarak konumlandığını ve köylerde suya erişim stratejilerinin belirleyici unsurlarından biri olduğunu ortaya koymaktadır.

Sarnıç ve kuyu arasındaki ilişkinin analizi, iki değişken arasında orta düzeyde negatif bir korelasyon olduğunu ortaya koymaktadır. Korelasyon katsayısı -0.592 olarak hesaplanmıştır. Korelasyonun anlamlılık düzeyi P <0.000 olarak belirlenmiş ve bu değer, ilişkinin istatistiksel olarak oldukça anlamlı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgu, sarnıç ve kuyu arasındaki ilişkinin tesadüfî olmadığını ve belirli bir bağlantıya işaret ettiğini güvenle söylememize olanak tanımaktadır. Dolayısıyla, bu sonuçlar, kırsal bölgelerdeki su kaynaklarının etkin yönetimi için stratejik önlemlerin alınması gerektiğini göstermektedir.

Havuz ve sarnıçlar ile kuyu ve sarnıçlar arasındaki bu negatif korelasyon, ikili su yapılarının birbirine alternatif sistemler olarak kullanıldığını düşündürmektedir. Sarnıçların varlığı azaldıkça havuzların varlığının arttığı gözlemlenmiş olup, bu durum geleneksel su depolama yöntemlerinin yerel koşullara bağlı olarak çeşitlendiğini göstermektedir.

Sarnıçlar ile kullanım durumu arasında tespit edilen anlamlı pozitif ilişki, bu yapıların hâlâ işlevsel olarak değerlendirildiğini ve su yönetimi açısından önemli bir role sahip olduğunu göstermektedir. Günümüzde, sürdürülebilir peyzaj planlaması kapsamında su tasarrufu ve yağmur suyu hasadı gibi uygulamalar, geleneksel su yapılarının korunarak modern su yönetim sistemlerine entegre edilmesi için önemli fırsatlar sunmaktadır.

Ayrıca, havuzların yükseklik ile pozitif bir korelasyon göstermesi, yüksek rakımlı alanlarda havuzların daha yaygın olduğunu ortaya koymaktadır. Havuzların yüksek bölgelerde yoğunlaşması, topografik ve hidrolojik koşullara bağlı olarak şekillenmiş olabilir. Özellikle yüzey akışının hızlı olduğu eğimli arazilerde suyun toplanması ve depolanması önemli bir ihtiyaç haline gelmekte, bu da havuz gibi açık su depolama yapılarının tercih edilmesini açıklamaktadır. Ayrıca, bu tür yapılar suyun mikroklimaya etkisini artırarak bitki örtüsü ve tarımsal faaliyetler için su temininde kritik bir rol oynayabilmektedir.

Yükseklik ile kullanım durumu arasındaki -0,452 korelasyon katsayısı ve korelasyon anlamlılık düzeyi P <0.001 olarak bulunmuş, veriler yüksek rakımlı alanlarda su yapılarına yönelik kullanım oranının azaldığını göstermektedir. Bu negatif korelasyon, su yapılarının mekânsal dağılımı ile işlevselliği arasındaki ilişkiyi ortaya koymakta ve su yönetimi açısından peyzaj planlamasında dikkate alınması gereken önemli bir faktör olduğunu göstermektedir.

Buna karşın havuzların kullanım durumu ile negatif korelasyon göstermesi, bazı havuzların zaman içinde işlevsiz hale geldiğine veya modern su kaynakları ile ikame edildiğine işaret etmektedir. Özellikle tarımsal sulama sistemlerinin değişmesi ve altyapı gelişmeleri ile bazı geleneksel havuzların kullanım dışı kalmış olması muhtemeldir. Ancak, peyzaj tasarımında ekolojik sürdürülebilirlik bağlamında, bu tür yapıların yeniden değerlendirilmesi ve alternatif kullanım senaryoları geliştirilmesi mümkündür.

Bununla birlikte, mülkiyet yapısı ile konum arasındaki pozitif korelasyon, su yapılarının kamusal ve özel alanlardaki dağılımını anlamak açısından önemli bir veri sunmaktadır. Bu bulgu, geleneksel su yapılarının korunması ve sürdürülebilir şekilde yönetilmesi için kamu politikalarının ve arazi kullanım planlarının dikkate alınması gerektiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, bu çalışma, su yapılarının kırsal peyzaj planlamasındaki rolünü ortaya koymakta ve geleneksel su yönetim sistemlerinin sürdürülebilir peyzaj tasarımı bağlamında değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Korelasyon analizi bulguları, su yapılarının çevresel, sosyoekonomik ve mekânsal faktörlerle güçlü ilişkiler içinde olduğunu göstermekte olup, bu yapıların korunması ve işlevselliğinin artırılması yönünde peyzaj mimarlığı disiplininin sağlayabileceği katkıları öne çıkarmaktadır.

Arazi çalışmaları, yerinde gözlemler, fotoğraflama, röleve çalışmaları, yerel halkla yapılan görüşmeler ve elde edilen verilerin analizleri sonucunda, incelenen su yapılarının bölgenin sosyal, ekonomik ve ekolojik sürdürülebilirliği açısından önemli işlevlere sahip olduğu ortaya konulmuştur. Bununla birlikte, su yapılarının bir kısmının terk edildiği, bakım eksikliği nedeniyle fiziksel olarak bozulmaya uğradığı ve günümüzde kullanım dışı kaldığı tespit edilmiştir. Bu durum, kültürel peyzajın bütünlüğünün korunabilmesi adına somut koruma ve farkındalık çalışmalarının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda, geleneksel su yapılarının korunmasını teşvik etmek ve kültürel peyzaj içindeki önemini görünür kılmak amacıyla alternatif turizm rotalarının oluşturulması önerilmektedir. Bu rotalar, su yapılarının tarihî ve işlevsel değerlerini vurgularken, aynı zamanda bölgenin doğal ve kültürel mirasının bir bütün olarak ele alınmasını sağlayacaktır. Alternatif turizm rotaları aracılığıyla, bu yapıların geçmişten günümüze uzanan hikâyeleri ziyaretçilere aktarılabilir, böylece farkındalık artırılarak yapıların korunmasına yönelik toplumsal destek sağlanabilir. Çalışma kapsamında geliştirilen üç farklı alternatif turizm rotası, geleneksel su yapılarının korunmasına yönelik somut adımların atılmasına katkı sağlamak amacıyla önerilmektedir.

Ağullu-Bayındır-Belenli Köyleri Su Yapıları ve Kırsal Turizm Rotası bu köyler arasındaki kırsal alanlarda konumlanan geleneksel su yapılarının tanıtımını amaçlamaktadır. Rota boyunca tespit edilen kuyular ve sarnıçlar, bölgenin tarihsel su yönetim stratejilerini yansıtmaktadır. Önerilen bisiklet rotası ve mevcut yollar, ziyaretçilere doğayla uyumlu bir keşif deneyimi sunarken, kırsal peyzaj içinde geleneksel su yapılarının ekolojik ve kültürel önemini sergilemektedir (Şekil 6.1).

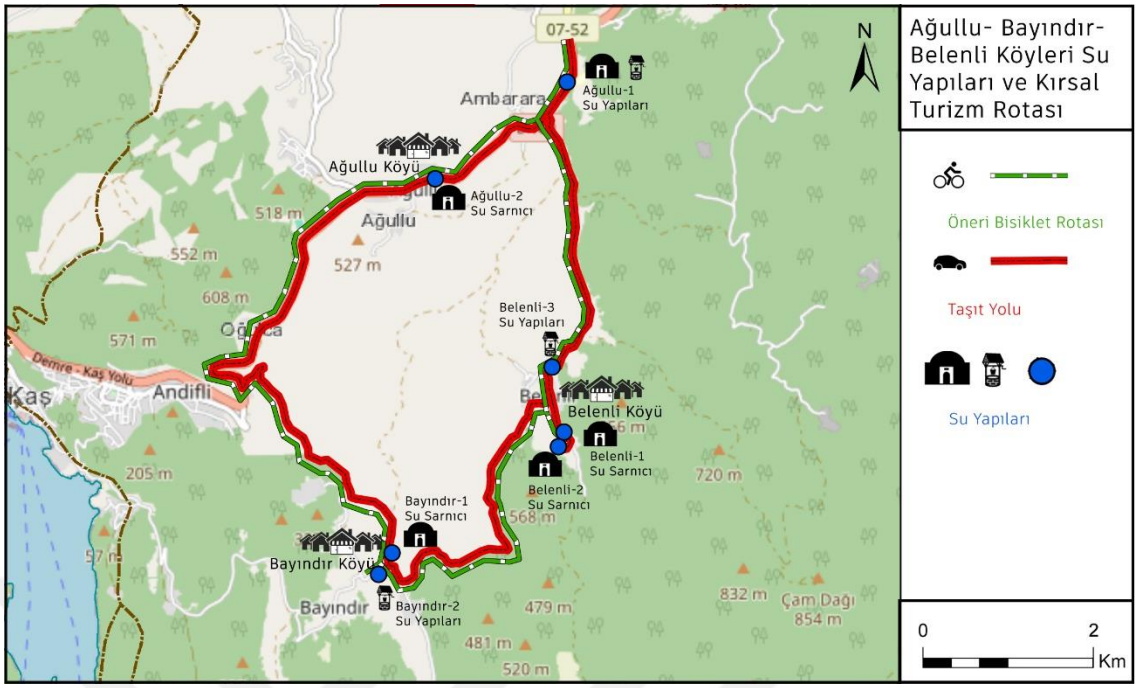

Şekil 6.1. Ağullu-Bayındır-Belenli Köyleri Su Yapıları ve Kırsal Turizm Rotası

Bezirgan Köyü Su Yapıları ve Likya Yolu Turizm Rotası, Bezirgan Köyü'nde bulunan geleneksel su yapıları ile Likya Yolu'nun kesişim noktalarını içermektedir. Rota, yürüyüş ve bisiklet rotaları ile entegre edilerek doğa turizmi ve kültürel mirasın bir arada değerlendirildiği bir deneyim sunmaktadır. Tarihsel olarak su temini ve depolama amaçlı kullanılan kuyular ve sarnıçlar, Likya Yolu üzerinde seyahat eden ziyaretçilere kültürel peyzajın ayrılmaz bir parçası olarak tanıtılmaktadır. Bu bağlamda, rota sürdürülebilir turizm ve miras bilincinin geliştirilmesi açısından önemli bir potansiyele sahiptir (Şekil 6.2).

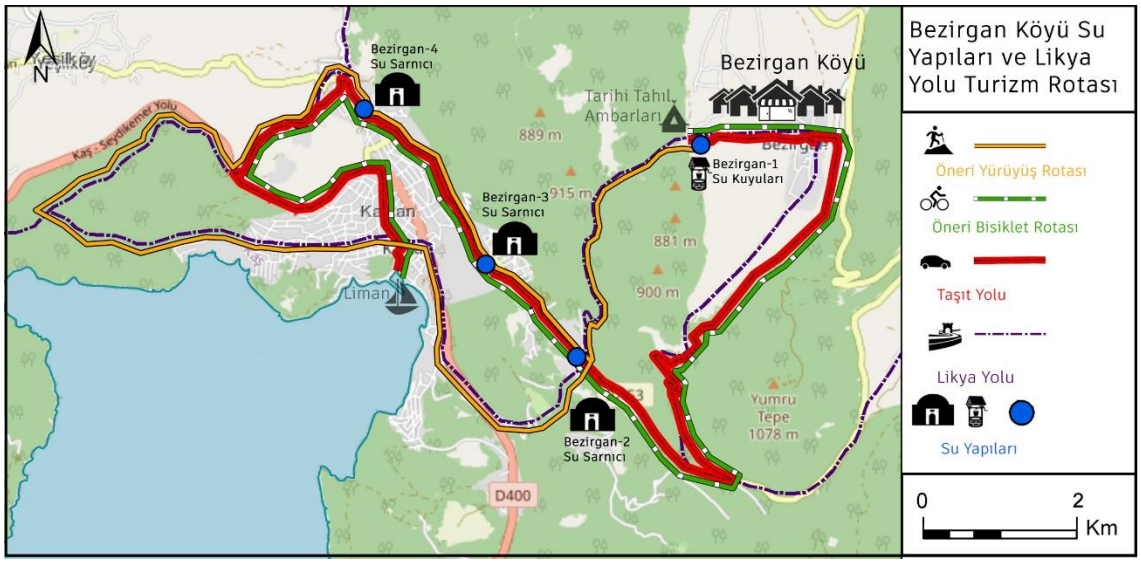

Şekil 6.2. Bezirgan Köyü Su Yapıları ve Likya Yolu Turizm Rotası

Çeşme Köyü Su Yapıları ve Yörük Yolu Turizm Rotasında, köy ve çevresinde konumlanan su yapılarını yörük kültürüyle bağlantılı bir göç rotası kapsamında ele alınmaktadır. Önerilen yürüyüş ve bisiklet rotaları, geleneksel su yapılarının, kırsal peyzaj ve göç yolları ile ilişkisini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, su yapılarının yalnızca statik yapılar olmadığı, aynı zamanda geçmişten günümüze tarımsal faaliyetler, hayvancılık ve göçebe yaşamla bütünleşmiş dinamik unsurlar olduğu gösterilmektedir (Şekil 6.3).

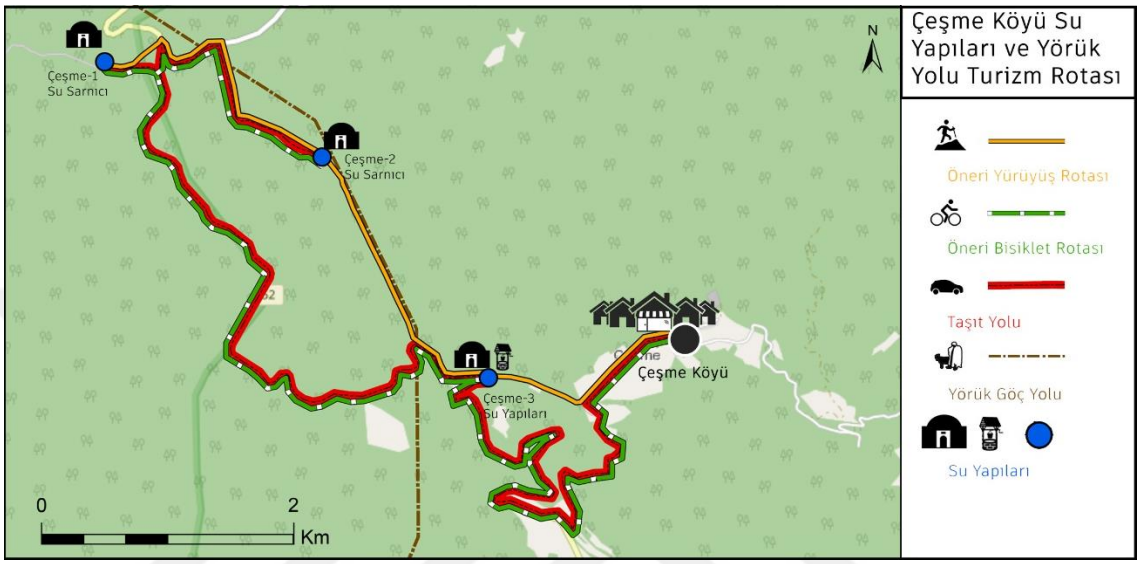

Şekil 6.3. Çeşme Köyü Su Yapıları ve Yörük Yolu Turizm Rotası

Sonuç olarak, alternatif turizm rotalarının oluşturulması, geleneksel su yapılarının korunması, yerel kalkınmaya katkı sağlanması ve kültürel peyzajların sürdürülebilir yönetimi açısından önemli bir strateji olarak değerlendirilmelidir. Bu tür uygulamalar, kültürel mirasın sadece fiziksel olarak korunmasını değil, aynı zamanda anlamının ve işlevselliğinin devam ettirilmesini de sağlayacaktır.

Kültürel mirasın doğrudan korunmasını ve çevresel sürdürülebilirliği bir arada ele alan bu bölgeler, Avrupa'daki yerinde koruma ve zonlama ilkelerine dayalı bir planlama yaklaşımı için uygun bir temel oluşturmaktadır. Su yapılarının etrafında tanımlanmış tampon bölgeler oluşturmak, bu alanların fiziksel ve işlevsel bütünlüğünün korunması için peyzaj planlaması bağlamında ele alınabilir.

Bu bağlamda, görselde sunulan Boğazcık-2 alanının korunması ve sürdürülebilir kullanımının sağlanması adına kırsal yerleşim alanında bulunan geleneksel su yapılarının mekânsal dağılımını ve peyzaj içindeki konumlarını göstermektedir. Alan, çeşitli su yapıları (havuzlar, kuyular) ile çevresindeki kırsal dokunun etkileşimini ortaya koyarak, geleneksel su yönetim sistemlerinin günümüzdeki fiziksel varlığını ve peyzajla bütünleşme düzeyini analiz etmeye olanak tanımaktadır (Şekil 6.4).

Bu tür bir planlama, köy meydanlarını yalnızca fiziksel olarak korunan alanlar olmaktan çıkararak sürdürülebilir kullanımın teşvik edildiği aktif kamusal mekânlar hâline getirebilir.

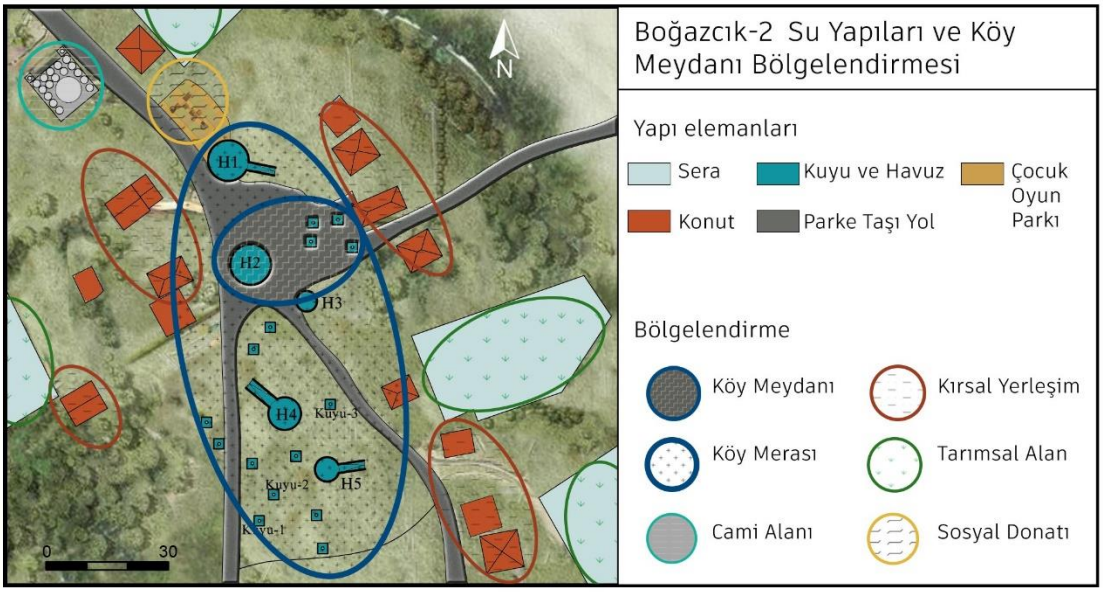

Şekil 6.4. Boğazcık-2 Su Yapıları ile Koruma ve Zonlama İlkelerine Dayalı Köy Meydanı Tasarımı

Kaş ilçesine bağlı kırsal yerleşimlerde bulunan geleneksel su yapıları, tarihî, kültürel ve ekolojik açıdan önemli peyzaj unsurlarıdır. Ancak, saha çalışması ve analizler göstermektedir ki, bu yapıların büyük bir kısmı atıl durumda bulunurken, herhangi bir envanter fişi veya tescil statüsüne sahip değildir ve dolayısıyla resmî koruma süreçlerinin dışında kalmaktadır.

Bu doğrultuda, araştırma kapsamında tespit edilmiş toplam 47 alan arasından, her bir geleneksel su yapısı türüne (kuyu, havuz, sarnıç) örnek teşkil edecek şekilde üç alan seçilmiştir. Bu alanlar, saha çalışmaları sırasında elde edilen veriler ışığında ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir.

Seçilen alanlara ait tespit edilen bulgular, "Boğazcık-2 Kuyu ve Havuz Yapıları" (Çizelge 6.1), "Çataloluk-2 Su Kuyuları" (Çizelge 6.2) ve "Çeşme-2 Su Sarnıcı" (Çizelge 6.3) başlıkları altında incelenmiş olup, her bir su yapısının mevcut durumu, koruma gerekliliği ve kültürel peyzaj bağlamındaki önemi tartışılmıştır. Bu kapsamda, önerilen Envanter ve Tescil Fişi ile tescilsiz su yapılarının belgelenmesi ve koruma süreçlerine dahil edilmesi hedeflenmektedir.

Çizelge 6.1'de sunulan Boğazcık-2 Kuyu ve Havuz Yapıları Öneri Envanter ve Tescil Fişi, çalışma kapsamında tespit edilen geleneksel su yapılarının mevcut durumunu belgelemekte ve koruma süreçlerine yönelik bilgileri sunmaktadır. Alanın tarihî ve kültürel peyzaj bağlamında taşıdığı önem göz önünde bulundurularak, bu yapıların kültürel miras kapsamında değerlendirilmesi ve koruma altına alınması önerilmektedir.

Özellikle, özgün işlevlerini sürdürebilen kuyuların ve havuzların rehabilitasyonu, bölgedeki kırsal peyzajın korunmasına katkı sağlayacaktır. Bu su yapıları, yerel su yönetimi, kırsal peyzaj karakteri ve geleneksel su yapılarının sürdürülebilir kullanımı açısından önemli bir örnek teşkil etmekte olup, bu yapıların belgelenerek koruma süreçlerine dâhil edilmesi gerekmektedir.

Çizelge 6.1. Boğazcık-2 Kuyu ve Havuz Yapıları Öneri Envanter ve Tescil Fişi

<table>
<tr><td colspan="3">Türkiye</td><td colspan="4">Kültür Varlıkları Koruma Envanter Fişi</td><td colspan="6">Envanter No. x
Harita No. x</td></tr>
<tr><td colspan="3">İli: Antalya</td><td colspan="2">İlçe: Kaş</td><td colspan="2">Mahalle/ Köy: Boğazcık</td><td colspan="2" rowspan="2">Koruma Derecesi</td><td>Anıtsal</td><td>1</td><td>2</td><td>3</td></tr>
<tr><td colspan="4">Sokak ve Kapı No: -</td><td colspan="2">Pafta: P23-C-06-A-1,P23-C-06-A-1-D
Ada: 102 Parsel: 433</td><td>Çevresel</td><td>1</td><td>2</td><td>3</td></tr>
<tr><td colspan="2">Adı: Boğazcık-2</td><td colspan="3">Yaptıran: -</td><td colspan="2">Yapan: -</td><td colspan="4">Mimari Çağı: -</td></tr>
<tr><td colspan="3">Yapım Tarihi: -</td><td colspan="2">Kitabe:-</td><td colspan="4">Vakfiye: -</td></tr>
<tr><td colspan="10">Genel Tanım: Köy içerisinde, ilk inşa edildiği dönemde köy merası işlevi gördüğü düşünülen, ancak günümüzde köy meydanı olarak nitelendirilen alanda yer almaktadır.</td></tr>
<tr><td rowspan="4">Yapı Türü</td><td>Kuyu</td><td>X</td><td rowspan="4">Malzeme</td><td>Taş</td><td>X</td><td rowspan="4">Mevcut Kullanım</td><td>Aktif</td><td></td><td rowspan="4">Mevcut Koruma Statüsü</td><td>Tescilli</td><td></td></tr>
<tr><td>Havuz</td><td>X</td><td>Tuğla</td><td></td><td>Pasif</td><td>X</td><td rowspan="3">Tescilsiz</td><td rowspan="3">X</td></tr>
<tr><td>Sarnıç</td><td></td><td>Beton</td><td></td><td>Atıl</td><td></td></tr>
<tr><td>Diğer</td><td></td><td>Karışık</td><td>X</td><td></td><td></td></tr>
<tr><td rowspan="3">Koruma Durumu</td><td>A</td><td>İyi</td><td rowspan="3">Dış Yapı</td><td>A</td><td rowspan="3">Üst Yapı</td><td>A</td><td rowspan="3">İç Yapı</td><td>A</td><td rowspan="3">Süsleme Elemanları, Kitabe</td><td>A</td></tr>
<tr><td>B</td><td>Orta</td><td>B</td><td>B</td><td>B</td><td>B</td><td>B</td></tr>
<tr><td>X</td><td>Fena</td><td>X</td><td>X</td><td>X</td><td>X</td><td>C</td></tr>
<tr><td colspan="5">Yerleşim Planı
 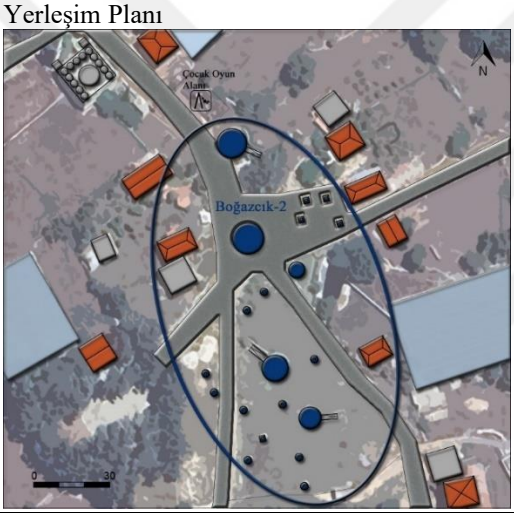
</td><td colspan="5">Fotoğraf
 </td></tr>
<tr><td colspan="7">Ayrıntılı Tanım:
Boğazcık-2 adıyla tanımlanan alan farklı tip ve boyutlarda toplam 5 adet havuz, 15 adet kuyu yapısına ev sahipliği yapmaktadır. Havuz yapıları dairesel formlu taban oturumuna sahiptir ve 3 adet havuz yapısı örneğinde suya erişimi sağlayan iniş rampası (Bölgesel olarak “kuyruklu” denilmekte) mevcuttur. Kuyularda ise yapı üst kısımlarının kapatıldığı görülürken, dikdörtgen ve dairesel formları mevcuttur.</td><td colspan="3">Orijinal Kullanımı: Kuyu ve Havuz
Bugünkü Kullanımı: Kuyu ve Havuz
Önerilen Kullanımı: Kuyu ve Havuz</td></tr>
<tr><td colspan="7">Yapılan Onarımlar: Özellikle güvenlik açısından oluşabilecek kazaların önüne geçmek amacıyla havuzlarda beden duvarlarının beton ile kaplandığı ve etrafının metal çitler ile çevrelendiği görülürken kuyu yapılarında üst kısımların beton ile kapatıldığı görülmektedir.</td><td colspan="3">Hazırlayanlar: Havva Özlem Çelmeli</td></tr>
<tr><td colspan="10">Notlar: İlgili çalışmanın 54-58 numaralı sayfa aralığında daha detaylı bilgileri mevcuttur.</td></tr>
</table>

Çizelge 6.2’de sunulan Çataloluk-2 Su Kuyuları Öneri Envanter ve Tescil Fişi, bölgede yer alan geleneksel su yapılarının mevcut durumunu belgelemektedir. Çataloluk-2’de yer alan su kuyuları, kırsal peyzajın ve geleneksel su yönetimi sistemlerinin bir

parçası olarak değerlendirilmelidir. Bu yapıların korunması ve işlevselliğinin sürdürülebilir hâle getirilmesi, bölgenin kültürel peyzaj değerinin korunmasına önemli katkılar sağlayacaktır.

Çizelge 6.2. Çataloluk-2 Su Kuyuları Öneri Envanter ve Tescil Fişi

Türkiye	Kültür Varlıkları Koruma Envanter Fişi													Envanter No. x Harita No. x									
İli: **Antalya**	İlçe: **Kaş**		Mahalle/ Köy: **Çataloluk**											Koruma Derecesi	Anıtsal	1	2	3					
Sokak ve Kapı No: -			Pafta: **P23-A-19-C-1** Ada: **146** Parsel: **4 4**												Çevresel	1	2	3					
Adı: **Çataloluk-2**			Yaptıran: -				Yapan: -						Mimari Çağı: -										
			Yapım Tarihi: -				Kitabe:-						Vakfiye: -										
Genel Tanım: Köy girişinde, antik kent kalıntılarının bulunduğu tepenin kuzey batı yamacında, kademeli tarımsal arazilerin eteğinde yer almaktadır.																							
Yapı Türü	Kuyu	**X**	Malzeme	Taş	**X**	Mevcut Kullanım	Aktif		Mevcut Koruma Statüsü	Tescilli													
	Havuz			Tuğla			Pasif	**X**															
	Sarnıç			Beton	**X**		Atıl			Tescilsiz	**X**												
	Diğer			Karışık																			
Koruma Durumu	A	İyi	Dış Yapı	A	Üst Yapı	A	İç Yapı	A	Süsleme Elemanları, Kitabe	A													
	B	Orta		**X**		**X**		**X**		B													
	X	**Fena**		C		C		C		C													
Yerleşim Planı 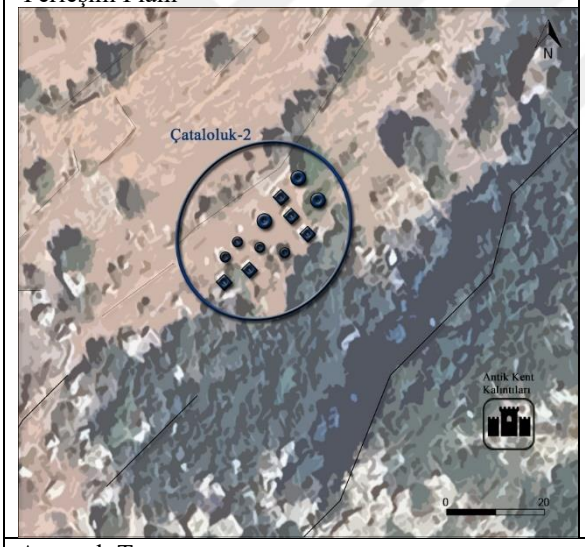 														Fotoğraf 									
Ayrıntılı Tanım: Çataloluk-2 adıyla tanımlanan alanda çeşitli form ve büyüklüklerde 12 adet kuyu yapısının tespiti yapılmıştır. Kuyular kırsal alanda suyun cazibe ile toplanması ve depolanması amacıyla yerel taş malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Kuyuların ağız kısımları çevresiyle birlikte beton kaplandığı örnekler görülmektedir.														Orijinal Kullanımı: Kuyu Bugünkü Kullanımı: Kuyu Önerilen Kullanımı: Kuyu									
Yapılan Onarımlar: Kuyu yapılarında üst kısımların beton ile kapatıldığı görülmektedir.														Hazırlayanlar: Havva Özlem Çelmeli									
Notlar: İlgili çalışmanın 61-62 numaralı sayfalarda daha detaylı bilgileri mevcuttur.																							

Çizelge 6.3'te Çeşme-2 Su Sarnıcı Öneri Envanter ve Tescil Fişi, bölgedeki

geleneksel su depolama yapısının belgelenmesini sunmaktadır. Çeşme-2 su sarnıcı, geleneksel su yönetimi sistemlerinin önemli bir bileşeni olarak kültürel peyzaj değerine sahiptir. Yapının özgün işlevini koruyarak geleceğe taşınabilmesi için restorasyon ve bakım çalışmalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Çizelge 6.3. Çeşme-2 Su Sarnıcı Yapısı Öneri Envanter ve Tescil Fişi

| | | |

Sonuç olarak, bu çalışmada elde edilen veriler ve analizler ışığında, Kaş ilçesindeki geleneksel su yapılarının kayıt altına alınması için somut öneriler sunulmuştur. Başta envanterleme ve tescil sürecinin hızlandırılması olmak üzere, yerel yönetimler ve ilgili kurumlarla iş birliği yapılarak, yapıların restorasyon ve bakım süreçlerinin teşvik edilmesi gerekmektedir. Ayrıca, bu yapıların günümüz koşullarına uygun şekilde yeniden özgün işlevlerinde faal hale getirilmesi ve sürdürülebilir kullanım modellerinin geliştirilmesi, bölgenin su yönetimi politikalarına katkı sağlayacaktır. Bu doğrultuda, geleneksel su yapıları hem kültürel miras hem de ekolojik sürdürülebilirlik açısından korunarak geleceğe taşınabilir.

7. KAYNAKLAR

AKVKBK, 2024. Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurul Kararı ile koruma altına alınmış su yapıları. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, Antalya.

Alkan, A., Özdemir, Y. and Öziş, Ü. 2020. Water Works of Ancient Civilizations. In: Altınbilek, D. and Harmancıoğlu, N.B. (Eds.), Water Resources of Turkey. Springer Nature, Switzerland, pp.11-60.

Alp, Ş. 2025. Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurul Kararı ile koruma kararı süreçleri. Sözlü Görüşme, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Antalya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, Antalya.

Altınbilek, D. and Harmancıoğlu, N.B. 2020. Water Resources of Turkey. Springer Nature, Switzerland, 545p.

Altınbilek, D. and Hatipoğlu, M.A. 2020. Water Resources Development. In: Altınbilek, D. and Harmancıoğlu, N.B. (Eds.), Water Resources of Turkey. Springer Nature, Switzerland, pp.61-84.

Altınışık, F. 2019. Antik Dönem Pisidia Bölgesi Su Yapıları. Yüksek Lisans Tezi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi (SDÜ ile Ortak), Burdur, 116 s.

Angelakis, A.N., De Feo, G., Drusiani, R. and Laureano, P. 2010. Water And Wastewater Management Technologies Through The Centuries. IWA Publishing, Water Science & Technology: Water Supply—WSTWS | 10.3 | 2010: 337-349.

Arıca, S. 2024. Bezirgan Köyü Su Yapıları Özellikleri. Sözlü Görüşme, Bezirgan Köyü, Kaş, Antalya.

Arısoy, Y., Alkan, A., Özdemir, Y. ve Öziş, Ü. 2008. Türkiye'deki Tarihi Su Yapılarının Evrensel Önemi. TMMOB 2. Su Politikaları Kongresi ss.555-566.

Atılgan, K.A. 2010. Dünden Bugüne Antalya. T.C. Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, 1.Cilt, Antalya, 496 s.

Bektaşoğlu, M. 2013. Anadolu Şehrinin Su Yapıları. Aski Genel Müdürlüğü Yayınları, Yayın No: 4, Anadolu'da Su Medeniyeti Dizisi: 1, Ankara, 160 s.

Berking, J. 2018. Water Management in Ancient Civilizations. Berlin Studies Of The Ancient World, Berlin, 346 p.

Berking, J. 2018. Water Management in Ancient Civilizations: Editorial. In: Water Management in Ancient Civilizations. Berlin Studies Of The Ancient World, Berlin, pp.7-16.

Bildirici, M. 2009. Tarihi Su Yapıları Konya Karaman Niğde Aksaray Yalvaç Side Mut Silifke. T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 497 s.

Borucu, U. ve Bozdağ, Y. 2024. Belenli Köyü Su Yapıları Özellikleri. Sözlü Görüşme, Belenli Köyü, Kaş, Antalya.

Bulut, B. 2024. Kasaba Köyü Su Yapıları Özellikleri. Sözlü Görüşme, Kasaba Köyü, Kaş, Antalya.

Burkett, M.H. 2020. Silent and Unseen: Stewardship of Water Infrastructural Heritage. In: Adaptive Strategies for Water Heritage Past, Present and Future, Springer Open, Switzerland, pp.21-40.

Büyükyıldırım, G. 1994. Antalya Bölgesi Tarihi Su Yapıları. T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 210 s.

Büyükyıldırım, G. 2017. 20. yüzyılda su işleri ve Antalya. Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü (DSİ), Ankara, 421 s. https://kutuphane.tarimorman.gov.tr/pdf_goster?file=51d1d39d0c55e9b1c48b7b0e5857dbc6#book/18 [Son erişim tarihi: 01.01.2025].

Çetinkaya, A. 2019. Sürdürülebilir Yağmur Suyu Depolama Yöntemleri: Muğla Yöresi Kırsal Sarnıçlarının Araştırılması ve MSKÜ Merkez Yerleşkesi İçin Alternatif Çözüm Önerilerinin Geliştirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Muğla, 162 s.

Çevik, N. 2021. Lykia Kitabı Arkeolojisi, Tarihi ve Kültürüyle Batı Antalya. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları V. Dizi – Sayı: 14, Ankara, 576 s.

Çot, H. 2024. Çeşme Köyü Su Yapıları Özellikleri. Sözlü Görüşme, Çeşme Köyü, Kaş, Antalya.

Demirtepe, E. 2024. Çukurbağ Köyü Su Yapıları Özellikleri. Sözlü Görüşme, Çukurbağ Köyü, Kaş, Antalya.

Enriquez, J., Tipping, D.C., Lee, J.J., Vijay, A., Kenny, L., Chen, S., Mainas, N., Holst-Warhaft, G. and Steenhuis, T.S. 2017. Sustainable Water Management in the Tourism Economy: Linking the Mediterranean's Traditional Rainwater Cisterns to Modern Needs. Water MDPI, 9, 868; doi:10.3390/w9110868.

Erer, O. 2024. Üzümlü Köyü Su Yapıları Özellikleri. Sözlü Görüşme, Üzümlü Köyü, Kaş, Antalya.

Erkan, G. 2024. Sütleğen Köyü Su Yapıları Özellikleri. Sözlü Görüşme, Sütleğen Köyü, Kaş, Antalya.

Gencer, M. 2024. Sinneli Köyü Su Yapıları Özellikleri. Sözlü Görüşme, Sinneli Köyü, Kaş, Antalya.

Gerrard, C. and Gutiérrez, A. 2018. The Qanat in Spain: Archaeology and Environment. In: Water Management in Ancient Civilizations. Berlin Studies Of The Ancient World, Berlin, pp.197-226.

Gökçe, O. ve Kızmaz, H. 2024. Boğazcık Köyü Su Yapıları Özellikleri. Sözlü Görüşme, Boğazcık Köyü, Kaş, Antalya.

Gökdere, O. 2024. Cemre Köyü Su Yapıları Özellikleri. Sözlü Görüşme, Cemre Köyü, Kaş, Antalya.

Güçlü, A. 2024. Bayındır Köyü Su Yapıları Özellikleri. Sözlü Görüşme, Bayındır Köyü, Kaş, Antalya.

Güler, M. 2024. Ağullu Köyü Su Yapıları Özellikleri. Sözlü Görüşme, Ağullu Köyü, Kaş, Antalya.

Hein, C. 2020. Adaptive Strategies for Water Heritage Past, Present and Future, Springer Open, Switzerland, 435 p.

Hein, C., Schaik, H., Six, D., Mager, T., Kolen, J., Ertsen, M., Nijhuis, S. and Verschuure-Stuip, G. 2020. Introduction: Connecting Water and Heritage for the Future. In: Adaptive Strategies for Water Heritage Past, Present and Future, Springer Open, Switzerland, pp.1-20.

Hellberg, S. and Öjendal, J. 2024. Water as a Tool for Modernity. In: Routledge Handbook Of Water and Development, Routledge, New York, pp.17-27.

Hellberg, S., Öjendal, J., Söderbaum, F. and Swain, A. 2024. Routledge Handbook Of Water and Development, Routledge, New York, 353 p.

Hodge, T. 2000. Water Supply. In: Handbook of Ancient Water Technolojies, Koninklijke Brill NV, Leiden, Netherlands, pp.21-102.

Hodge, T. 2002. Roman Aqueducts And Water Supply https://archive.org/details/t.-hodge-roman-aqueducts-and-water-supply-2002-compressed/page/28/mode/thumbhttps://archive.org/details/t.-hodge-roman-aqueducts-and-water-supply-2002-compressed/page/28/mode/thumb [Son erişim tarihi: 19.12.2024].

Kahyaoğlu, İ. 2023. Tarihi Kentlerde Su Sarnıçlarının Yeniden Kullanımı Üzerine Bir Araştırma: Safranbolu Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi, Ankara, 125 s.

Kanatoğlu, H. 2024. Uğrar Köyü Su Yapıları Özellikleri. Sözlü Görüşme, Uğrar Köyü, Kaş, Antalya.

Kaş Kaymakamlığı, 2024. Coğrafi Yapı. Kaş Kaymakamlığı, http://www.kas.gov.tr/cografi-yapi#:~:text=Ka%C5%9F'ta%20Akdeniz%20%C4%B0klimi%20h%C3%BCk%C3%BCm,kesimler%20ise%20Karasal%20%C4%B0klim%20etkisindedir [Son erişim tarihi: 20.12.2024].

Kaya, S. 2023. Tarihi Su Yapılarının Korunması ve Yeniden İşlevlendirilmesi: Gaziantep Kastel Yapıları Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara, 161 s.

Kerim, A., Süme, V. 2018. İstanbul'un Eski Su Kaynakları; Sarnıçlar. Türk Hidrolik Dergisi, Sayı: 2 No: 2, ss.1-8.

Keskin, A.A. 2024. Dirgenler Köyü Su Yapıları Özellikleri. Sözlü Görüşme, Dirgenler Köyü, Kaş, Antalya.

Kimmey, S. 2023. . The Nemean Wells. Water Management And Sanctuary Deposition. In: Going Against the Flow, Eddy.se AB, Sweden, pp.113-134.

Klingborg, P. 2023. Going Against the Flow, Eddy.se AB, Sweden, 221 p.

Kocaer, Y. 2024. Yaylakılınçlı Köyü Su Yapıları Özellikleri. Sözlü Görüşme, Yaylakılınçlı Köyü, Kaş, Antalya.

Kocakehya, S. 2024. Gömbe Köyü Su Yapıları Özellikleri. Sözlü Görüşme, Gömbe Köyü, Kaş, Antalya.

Kozanoğlu, H. 2013. Anadolu'da Suyun İzi. Aski Genel Müdürlüğü Yayınları, Yayın No: 7, Anadolu'da Su Medeniyeti Dizisi: 4, Ankara, 144s.

Kuban, D. 2021. Osmanlı Mimarisi. Yem Yayınları, İstanbul, 720 s.

Lennon, J. ve Taylor, K. 2012. Managing Cultural Landscapes (1st ed.). Routledge, London. https://doi.org/10.4324/9780203128190

Levent, S. 2024. Sarılar Köyü Su Yapıları Özellikleri. Sözlü Görüşme, Sarılar Köyü, Kaş, Antalya.

Mays, L.W. 2010. A Brief History of Water Technology During Antiquity: Before the Romans. In: Mays, L.W. (Ed.), Ancient Water Technologies. Springer Science+Business Media, Dordrecht Heidelberg London New York, pp.1-28.

Mays, L.W. 2010. Ancient Water Technologies. Springer Science+Business Media, Dordrecht Heidelberg London New York, 280 p.

Mays, L.W. and Gorokhovich, Y. 2010. Water Technology in the Ancient American Societies. In: Mays, L.W. (Ed.), Ancient Water Technologies. Springer Science+Business Media, Dordrecht Heidelberg London New York, pp.171-200.

Mays, L.W.2010. A Brief History of Roman Water Technology. In: Mays, L.W. (Ed.), Ancient Water Technologies. Springer Science+Business Media, Dordrecht Heidelberg London New York, pp.115-138.

Mehta, L. 2024. Water and Human Development: Unpacking Scarcity and 'Water Crises'. In: Routledge Handbook Of Water and Development, Routledge, New York, pp.41-50.

Oğuz-Kırca, E.D. 2016. The Ancient Water System At The Upper City Of Hasankeyf, Turkey. GeoJournal, 81:55–75.

Onarıcı, N. 2024. Yeşilbarak Köyü Su Yapıları Özellikleri. Sözlü Görüşme, Yeşilbarak Köyü, Kaş, Antalya.

Orijinal, 2024. Kaş İlçesi Arazi Çalışmasında Elde Edilen Görseller, Kaş , Antalya.

Öjendal, J. 2024. Cambodia. In: Routledge Handbook Of Water and Development, Routledge, New York, pp.87-97.

Özdemir, İ. 2024. Beldibi Köyü Su Yapıları Özellikleri. Sözlü Görüşme, Beldibi Köyü, Kaş, Antalya.

Öziş, Ü. 2002. Dörtbin Yıl Boyunca Türkiye'de Su Yapıları. TMH - Türkiye Mühendislik Haberleri, Sayı: 419 - 2002/3, ss.17-28.

Resmi Gazete, 2012. Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlıklarının ve Sitlerin Tespit ve Tescili Hakkında Yönetmelik. 13/03/2012 tarih ve 28232 sayılı Resmi Gazete. https://teftis.ktb.gov.tr/TR-14660/korunmasi-gerekli-tasinmaz-kultur-varliklarinin-ve-sitlerin-tespit-ve-tescili-hakkinda-yonetmelik.html [Son erişim tarihi: 24.02.2025].

Rössler, M. 2006. World Heritage Cultural Landscapes:A UNESCO Flagship Programme1992 – 2006. Landscape Research, 31(4): 333–353.

Songur, T. 2024. Çayköy Köyü Su Yapıları Özellikleri. Sözlü Görüşme, Çayköy Köyü, Kaş, Antalya.

Sümerlihindi, G. 2018. Palaeo-Environmental Condition Factor on the Diffusion of Ancient Water Technologies. In: Water Management in Ancient Civilizations. Berlin Studies Of The Ancient World, Berlin, pp.43-70.

Swatuk, L.A. 2024. Institutional Approaches to Water for Development. In: Routledge Handbook Of Water and Development, Routledge, New York, pp.28-40.

Şenkul, Ç. 2018. Lykia (Teke Yarımadası) Bölgesi Antik Kentlerinin Kuruluş Yeri Özellikleri. Atlas International Refereed Journal On Social Sciences, Vol:4 Issue: 12 Iksad Publishing House, pp.928-937.

Tamburrino, A. 2010. Water Technology in Ancient Mesopotamia. In: Mays, L.W. (Ed.), Ancient Water Technologies. Springer Science+Business Media, Dordrecht Heidelberg London New York, pp.29-52.

TÜİK, 2024. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Adrese-Dayali-Nufus-Kayit-Sistemi-Sonuclari-2023-49684 Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları [Son erişim tarihi: 20.12.2024].

Unesco, 1972. Dünya Kültürel ve Doğal Mirasın Korunmasına Dair Sözleşme. https://www.unesco.org.tr/Pages/161/177 [Son erişim tarihi: 04.12.2024].

Ustali, Ş. 2024. İslamlar Köyü Su Yapıları Özellikleri. Sözlü Görüşme, İslamlar Köyü, Kaş, Antalya.

Uzunoğlu, H. 2018. Epigrafik Belgeler Işığında Güney ve Güney Batı Anadolu'da Su ve Su Yapıları. Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya, 492 s.

Wikander, Ö. 2000. Handbook of Ancient Water Technolojies, Koninklijke Brill NV, Leiden, Netherlands, 741 p.

Yaman Kocadağlı, A. 2012. Kalkan - Kumluca Arasında Kıyı Alanları Kullanımı ve Sorunları. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 530 s.

Yıldırım, M. 2024. Çataloluk Köyü Su Yapıları Özellikleri. Sözlü Görüşme, Çataloluk Köyü, Kaş, Antalya.

Yurdigül, K. 2022. Kaş (Antalya) İlçesinin Coğrafyası. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 454 s.

Yurdigül, K. 2023. Kaş İlçesinin (Antalya) Nüfus Özellikleri. Mavi Atlas, 12(1), 1-23.

Zayım, M. 2023. Antik Dönem Likya Bölgesi ve Şehirlerinin Coğrafi Açıdan Değerlendirilmesi. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 347 s.

8.EKLER

EK-1: Yapıların konumları, fiziksel özellikleri, çevre özellikleri, tarihi, kullanım türü, işlev vb. bilgilerini içeren yapılandırılmış görüşme formu.

Gözlem Noktası: Tarih:

TOPOĞRAFYA

	Düz		Ova
	Hafif eğimli, Eğimli		Vadi
	Engebeli		Orman

Özet Tanımı:

GÖRSEL DEĞERLENDİRME

Yapı Türü/Türleri:	**Tarih Bilgisi:**	**Çevreleme:**	**Ulaşım:**
Ölçek:	**Kompozisyon:**	**Form:**	**Desen:**
Sakinlik:	**Güvenlik:**	**Anıtsallık:**	**Hatırlanabilirlik:**

ALAN ÖZELLİKLERİ

Alan Kodu	**Yapı Tipi**	**Adedi**	**Yapı kullanımı**	**Konum ve Alan Özellikleri**			
				Alan Kullanımı	**Konum**	**Mülkiyet tipi**	**Yükseklik**

Notlar:

EK-2: Öneri Envanter ve Tescil Fişi

<table>
<tr><td>Türkiye</td><td colspan="3">Kültür Varlıkları Koruma Envanter Fişi</td><td colspan="5">Envanter No.....x
Harita No.....x</td></tr>
<tr><td>İli:</td><td>İlçe:</td><td colspan="2">Mahalle ve Köy:</td><td rowspan="2">Koruma Derecesi</td><td>Anıtsal</td><td>1</td><td>2</td><td>3</td></tr>
<tr><td colspan="2">Sokak ve Kapı No:</td><td colspan="2">Pafta:.....Ada:.....Parsel:.....x</td><td>Çevresel</td><td>1</td><td>2</td><td>3</td></tr>
<tr><td colspan="2" rowspan="2">Adı:</td><td colspan="2">Yaptıran:</td><td colspan="2">Yapan:</td><td colspan="3">Mimari Çağı:</td></tr>
<tr><td colspan="2">Yapım Tarihi:</td><td colspan="2">Kitabe:</td><td colspan="3">Vakfiye:</td></tr>
<tr><td colspan="9">Genel Tanım:</td></tr>
<tr><td rowspan="4">Yapı Türü</td><td>Kuyu</td><td></td><td rowspan="4">Malzeme</td><td>Taş</td><td></td><td rowspan="4">Mevcut Kullanım</td><td>Aktif</td><td></td><td rowspan="4">Mevcut Koruma Statüsü</td><td>Tescilli</td><td></td></tr>
<tr><td>Havuz</td><td></td><td>Tuğla</td><td></td><td>Pasif</td><td></td><td rowspan="2">Tescilsiz</td><td rowspan="2"></td></tr>
<tr><td>Sarnıç</td><td></td><td>Beton</td><td></td><td>Atıl</td><td></td></tr>
<tr><td>Diğer</td><td></td><td>Karışık</td><td></td><td></td><td></td></tr>
<tr><td colspan="12"></td></tr>
<tr><td rowspan="3">Koruma Durumu</td><td>A</td><td>İyi</td><td rowspan="3">Dış Yapı</td><td>A</td><td rowspan="3">Üst Yapı</td><td>A</td><td rowspan="3">İç Yapı</td><td>A</td><td rowspan="3">Süsleme Elemanları, Kitabe</td><td>A</td></tr>
<tr><td>B</td><td>Orta</td><td>B</td><td>B</td><td>B</td><td>B</td><td>B</td></tr>
<tr><td>C</td><td>Fena</td><td>C</td><td>C</td><td>C</td><td>C</td><td>C</td></tr>
<tr><td colspan="6">Yerleşim Planı</td><td colspan="6">Fotoğraf</td></tr>
<tr><td colspan="6">Gözlemler:</td><td colspan="6">Orijinal Kullanımı:
Bugünkü Kullanımı:
Önerilen Kullanımı:</td></tr>
<tr><td colspan="6">Yapılan Onarımlar:</td><td colspan="6">Hazırlayanlar:</td></tr>
<tr><td colspan="12">Notlar:</td></tr>
</table>

ÖZGEÇMİŞ

HAVVA ÖZLEM ÇELMELİ

ÖĞRENİM BİLGİLERİ

Yüksek Lisans 2022-2025	Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Antalya
Lisans 2019-2024	Necmettin Erbakan Üniversitesi Turizm Fakültesi, Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümü, Konya
Lisans 2014-2018	Necmettin Erbakan Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Konya

ESERLER

Araştırma Makalesi

1- Çelmeli, H. Ö. (2024). Orta Çağın Gizli Sığınağı Hortus Conclusus - Kapalı Bahçeler. Akdeniz University Journal of the Faculty of Architecture, 3(1), 23-45.